

Møteinnkalling

Samisk kirkeråd

Møtedato: 03.05.2023 kl. 09:00

Møtested: Ráisa - Nordreisa

Arkivsak: 20/04379

Mulige forfall meldes snarest til , .

, 02.05.2023

Sara Ellen Anne Eira
Leder

Sekretær

DEN NORSKE KIRKE
Samisk kirkeråd

SKR

Ráisa - Nordreisa

Referanser:

Arkivsak: 20/04379-65

Godkjenning av innkalling og saksliste mai

Sammendrag

Det ble sendt innkalling til møtet den 30. mars. Kjøreplan med saksliste ble sendt ut 26. april.

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd godkjenner innkallinga og sakslisten.

Kjøreplan - Samisk kirkeråds møte 3.-4.mai 2023

Nordreisa – Ráisa

Pr 28. april

Onsdag 3. mai

Tidspunkt	Sak
08.00	Avreise fra Tromsø med to leiebiler
12.00-13.00	Lunsj på Bios med Maria Steinsvik Kronvald
13.00-14.00	Andakt med salmesang Hva har skjedd siden sist? SKR 12/23 Godkjenning av innkalling og saksliste <i>Saksordfører: Sara Ellen Anne Eira</i> SKR 13/23 Referatsaker <i>Saksordfører: Herborg Finnset</i> SKR 14/23 Orienteringssaker <i>Saksordfører: Elin Sabbasen</i>
14.00.14.30	Pause
14.30-15.30	SKR 14/23 Orienteringssaker (forts.) SKR 15/23 Universell utforming og dobbel sårbarhet <i>Saksordfører: Margareth Ranberg</i> SKR 17/23 Strategi for kirkens tjeneste på samfunnsinstitusjoner 2. gang <i>Saksordfører: John Harald Skum</i>
16.30	Middag på Bios

18-20	<p>Salmekveld i Nordreisa kirke i forbindelse med SKR-møte</p> <p>Hilsen fra leder for SKR Sara Ellen Anne Eira</p> <p>Andakt ved biskop Herborg Finnset</p>
-------	---

Torsdag 4. mai

09.00-09.15	Morgenandakt med salmesang
09.15-10.00	<p>SKR 18/23 Årsrapport 2022 for SKR <i>Saksordfører: Elin Sabbasen</i></p> <p>SKR 19/23 Drøftingssak: Innspill til et eventuelt samarbeid med Vake om lhbt-prosjekt <i>Saksordfører: O Bientie</i></p>
10.00-10.30	Pause
10.30-11.30	<p>SKR 16/23 Høring "Ny plan for kirkelig undervisning og læring" <i>Saksordfører: May Bente Jönsson</i></p> <p>Forberede møte med stab og menighetsråd i Nordreisa sokn.</p>
11.30-13.15	Lunsj og samtale med stab og menighetsråd
Avreise 13.30 (da er vi på flyplassen ca 17.20)	Kjøre til Tromsø med to leiebiler

Saksliste

Samisk kirkeråd

Nordreisa

3.-4. mai 2023

SKR 12/23 Godkjenning av innkalling og saksliste

SKR 13/23 Referatsaker

SKR 14/23 Orienteringssaker

SKR 15/23 Universell utforming og dobbel sårbarhet

SKR 16/23 Høring "Ny plan for kirkelig undervisning og læring"

SKR 17/23 Strategi for kirkens tjeneste på samfunnsinstitusjoner 2. gang

SKR 18/23 Årsrapport 2022 for SKR

SKR 19/23 Drøftingssak: Innspill til et eventuelt samarbeid med Vake om lhbt-prosjekt

NOROGGA GIRKU

Girkoráđđi, Girkuidgaskasaš ráđđi, Sámi girkoráđđi

Adresseinformasjon fylles inn ved ekspedering. Se mottakerliste nedenfor.

Dátton: 30.03.2023

Min 20/04379-64
čujuhus:

Din
čujuhus:

Innkalling Samisk kirkeråd 3.-4. mai 2023

Til Samisk kirkeråds medlemmer

Samisk kirkeråd avholder møte 3.-4. mai 2023
Sted: Reisafjord hotell, Nordreisa.

Tid: 3. mai kl 11.30 til 4. mai kl 13.00
Innreise er 2. og 3. mai.

Det er bestilt overnatting på Reisafjord i hotell i Sørkjosen. Om det blir endringer i bosted, enten ved forfall eller ved privat overnatting, vennligst ta kontakt med sekretariatet så fort det lar seg gjøre slik at vi kan avbestille.

Flyreiser bestilles via reisebyrået G Travel. Kjøring med privat bil og leiebil avtales med sekretariatet på forhånd. For de som har lang reisevei anbefaler vi å fly til Tromsø 2. mai, og at vi har felles transport om morgenen 3. mai fra Tromsø. Dette på grunn av få flyavganger til Sørkjosen, og dermed umulig å rekke møtet hvis flyet blir innstilt.

Sakliste ettersendes så fort som mulig. Alle sakene skal være rådet i hende en uke før møtet. Sakspapirene legges ut på appen Emeetings.

Ustitlaš dearvuodaiguin

Sara Ellen Anne
Leder; Samisk kirkeråd

Kristina Labba
Generalsekretær; Samisk kirkeråd

Dokumeanta lea dohkkehuvvon elektrovnnalaččat, dan dihte das ii leat vuolláičála.

Kopijja:

Ragnhild Jepsen	Schives Gate 11	7030 TRONDHEIM
Siri Broch Johansen		
Nils Ante Eira		
Inga Lill Sundset		
Nora Bransfjell		
Kirsti Guvsám		
Beate Heide		
KR - Avdeling for samisk kirkelivVidar	Postboks 799	0106 OSLO
Andersen	Sentrum	
KR - Avdeling for samisk kirkelivKristina	Postboks 799	0106 OSLO
Labba	Sentrum	

Čujuhusat::

Margareth Ranberg	Moen	8211 FAUSKE
Sara Ellen Anne Eira	Bohtaldievvá 17	9520 KAUTOKEINO
Oddvin Bientie	Pliktfogveien 22	7374 RØROS
May Bente Jönsson		
Elin Sabbasen		
Herborg Finnset	Edgar B Schieldrops	7033 Trondheim
	v 12D	
John Harald Skum		

DEN NORSKE KIRKE
Samisk kirkeråd

SKR

Ráisa - Nordreisa

Arkivsak: 17/02302-40

Saksdokumenter:

Protokoll Kirkerådet 09.-10.02.2023
Protokoll samisk kirkeråd 2.-3. mars 2023
Protokoll fra møte i Mellomkirkelig råd 1.-2. mars 2023
Protokoll Kirkerådet 25.03.2023
Protokoll Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023

Referatsaker 3.-4. mai 2023

Sammendrag

1. Samisk kirkeråds møte 2.-3. mars
2. Kirkerådets møte 9.-10. februar
3. Kirkerådets møte 25. mars
4. Mellomkirkelig råd 1.-2. mars
5. Nemnd for gudstjenesteliv 6. mars

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd tar referatene til orientering

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

Møteprotokoll

Samisk kirkeråd

Møtedato:	02.03.2023 kl. 09:00
Møtested:	Bodø - Bådåddjå
Arkivsak:	20/04379
Til stede:	Sara Ellen Anne Eira fram til 03.03. kl 10, John Harald Skum, Margareth Ranberg, Elin Sabbasen.
Møtende varamedlemmer:	Nils Ante Oskal Eira fra 03.03. kl 10
Forfall:	2.-3. mars: Oddvin Bientie, May Bente Jönsson, Herborg Finnset 3. mars: Sara Ellen Anne Eira.
Fra sekretariatet:	Kristina Labba, Vidar Andersen, Sigrid K. O. Paulsen, Kristine A. Siri, Ann-Magrit Austenå
Protokollfører:	Sigrid Karine Omma Paulsen

Møtet begynte med et fellesmøte med Mellomkirkelig råd (MKR). Saksbehandlingen startet på dag 1 fra kl 14.30. Før saksbehandlingen på dag 2 gav Ann-Magrit Austenå en presentasjon av Kirkelig organisering – framdriftsplan og status 3. mars 2023. Nils Ante Oskal Eira møtte til saksbehandlingen via Teams den 3. mars da Sara Ellen Anne Eira ble forhindret fra å møte. Margareth Ranberg ledet møtet den 3. mars.

Dag 1 startet med andakt ved Kristine Sandmæl om håp, fra Jes 29,11.
Dag 2 ble åpnet med andakt ved Vidar Andersen, salmesang Mov aalthere og dagens tekst fra Apg 16, 25-31.

SAKSLISTE	Side
Godkjenning av innkalling og saksliste	
1/23 Godkjenning av innkalling og saksliste	2
Saker til behandling	
2/23 Referatsaker 2.-3. mars 2023	3
3/23 Orienteringssaker 2.-3. mars 2023	4
4/23 Utnevning av medlemmer til programkomiteen fra norsk side	5
5/23 Tid og sted for Samiske kirkedager 2025/2026	5

6/23	Møteplan for Samisk kirkeråd 2024	7
7/23	Oppnevning av styremedlem og varamedlem Nuorttanaste	9
8/23	Kriterier for samisk kirkelige valg	10
9/23	Regler for saksbehandling i liturgisaker	12
10/23	Innspill til handlingsplan for kirken som økonomisk aktør og forsvarlig forvalter	15
11/23	Kirkens tjenester på samfunnsinstitusjoner (1. gang)	16

Bodø, 21.03.2023

Sara Ellen Anne Eira

Sigrid Karine Omma Paulsen
Møtesekretær

Godkjenning av innkalling og saksliste,

1/23 Godkjenning av innkalling og saksliste

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	1/23

Sammendrag

Det ble sendt innkalling til møtet den 31. januar. Endelig saksliste sendt 22. februar sammen med kjøreplan.

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd godkjenner innkallinga og sakslista.

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Samisk kirkeråd godkjenner innkallinga og sakslista.

Saker til behandling

2/23 Referatsaker 2.-3. mars 2023

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	2/23

Sammendrag

1. Samisk kirkeråd, 1. desember 2023
2. Kirkerådet, 8. desember 2023

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd tar sakene til orientering

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Samisk kirkeråd tar sakene til orientering

3/23 Orienteringssaker 2.-3. mars 2023

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	3/23

Sammendrag

Skriftlige orienteringer:

1. Samisk kirkelig valgmøte, oppfordring til menigheter
2. Møte med prosjektrådet for lulesamisk GT, 23.1.januar
3. Møte med eiergruppen for lulesamisk GT, 23.januar
4. Sørsamisk prosjektråd og eiermøte, 24. januar
5. Minnesnotat fra felles møte i Enare 4. august 2022
6. Bibelselskapet – tidslinjen på nordsamisk

Muntlige orienteringer:

1. Samisk utvalg - status
2. Møte 9. januar mellom biskopene i NHBD, SHBD og Nidaros og SKRs sekretariat
3. KR's koordineringsgruppe sannhet og forsoning – status
4. Samisk konfirmantleir 2023
5. Felles møte i Kiruna i september

Mediesaker

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd tar sakene til orientering.

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Samisk kirkeråd tar sakene til orientering.

4/23 Utnevning av medlemmer til programkomiteen fra norsk side

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	4/23

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

- Samisk kirkeråd oppnevner følgende personer som sine representanter i programkomiteen for Samiske kirkedager 2026:
 - Anne B. Skoglund
 - Jovna Z. Dunfjell
- Samisk kirkeråd oppnevner følgende person som vara til de to faste representantene:
 - Anne Marit Eira Anti
- Samisk kirkeråd foreslår til konstitueringen av programkomiteen at Anne B. Skoglund blir leder.

5/23 Tid og sted for Samiske kirkedager 2025/2026

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	5/23

Sammendrag

Siden 2004 har Samiske kirkedager blitt arrangert hvert fjerde år, med unntak av første gang, og sist. Argumentene for å arrangere Samiske kirkedager 2025 vil være at man kommer i rute med opprinnelig rytme, og at et populært arrangement kan tilbys på kortere tid. Et hovedargument for å arrangere Samiske kirkedager i 2026 er at det gir programkomitéen lengre tid for planlegging. På grunn av ferieavvikling og flytting relatert til studieoppstart, er juni mer gunstig enn august. Alta og Sør-Varanger menigheter har blitt kontaktet av Samisk kirkeråds sekretariat, i egenskap av potensielle vertsamenigheter med hensyn til god kapasitet på overnatting, flyplass og et sted det er relevant å synliggjøre samisk kirkeliv mer. Prosten og kirkevergen i Alta ser positivt på at samiske kirkedager legges til Alta.

Forslag til vedtak

1. Samisk kirkeråd foreslår at de neste Samiske kirkedagene holdes i Alta juni 2026.
2. Samisk kirkeråd delegerer til Samisk kirkeråds arbeidsutvalg å gjøre endelig vedtak om hvilket år og tid på året Samiske kirkedager holdes, før den sendes videre til de andre samiske representative rådene for formell beslutning.

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Samisk kirkeråd foreslår at de neste Samiske kirkedagene holdes i Alta juni 2025.

6/23 Møteplan for Samisk kirkeråd 2024

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	6/23

Sammendrag

Samisk kirkeråd behandler møteplan for 2024. Ved planlegging av møter tas det hensyn til Kirkerådets møteplan, og det tilstrebes å unngå uker der Sametinget avholder komitemøter og plenum.

Det nyvalgte Kirkerådet som konstitueres 30.-31.mai 2024 skal behandle sin møteplan for årene framover. Det foreligger ingen plan utover det, men erfaringsmessig tar sekretariatet utgangspunkt i at Kirkerådet har møte rundt 20. september, og rundt 6. desember.

Det har også oppstått utfordringer med at valgte medlemmer i råd og utvalg ikke har rett på fri til møter i kirkelige organer. Dette har hittil ikke vært en utfordring for Samisk kirkeråd. Medlemmene gjøres samtidig oppmerksom på at sekretariatet har fortløpende vurdering av dette også om det blir utfordringer med dette.

Samisk kirkeråds møter må også ta hensyn til den nye økonomiske situasjonen, samtidig er det viktig å være en plass der lokalt kirkeliv kan møte Samisk kirkeråd. Sekretariatet forsøker å ivareta begge hensyn i sitt forslag.

Da det er faktorer som kan virke inn på møteplanen vil det være formålstjenlig at sekretariatet vurderer en eventuell revisjon ved behov.

Sekretariatet foreslår disse datoene for Samisk kirkeråds møter i 2024:

Møte 1: 14.-15. mai (konst.) - Tromsø

Møte 2: 3.-4. september - Hamar

Møte 3: 19.-20. november - Trondheim

Kirkerådets møter 2023-2024:

2023

9.-10. februar (torsdag til fredag)

24.-25. mars 23.-24.april

24.-25. mai

22.-23. september

07.-08. desember

2024

25.-26. januar

15.-16. mars

30.-31. mai

Kirkemøtet 2023: 4.-9. august

Kirkemøtet 2024: 10.-15. april

Forslag til vedtak

1. Samisk kirkeråd vedtar følgende møteplan for 2024

Møte 1: 14.-15. mai (konst.) - Tromsø

Møte 2: 3.-4. september - Hamar

Møte 3: 19.-20. november - Trondheim

2. Samisk kirkeråd ber sekretariatet om å vurdere revidering av møteplanen ved behov.

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

1. Samisk kirkeråd vedtar følgende møteplan for 2024

Møte 1: 14.-15. mai (konst.) - Tromsø

Møte 2: 3.-4. september - Hamar

Møte 3: 19.-20. november - Trondheim

2. Samisk kirkeråd ber sekretariatet om å vurdere revidering av møteplanen for 2024 ved behov.
3. Hvis behovet melder seg i forkant av Kirkemøtet 2024 får Samisk kirkeråds arbeidsutvalg mandat til å bestemme å avholde et ekstra møte i Samisk kirkeråd i januar eller flytte novembermøtet 2023.

7/23 Oppnevning av styremedlem og varamedlem Nuorttanaste

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	7/23

Sammendrag,

Styret i Stiftelsen Nuorttanaste oppnevnes av Samisk kirkeråd, Indre Finnmark prosti og Norges Samemisjon. Nåværende styre ble valgt for perioden 2018-2022. Ifølge vedtektene skal nytt styre konstitueres hvert fjerde år, Samisk kirkeråd bes oppnevne ett styremedlem og varamedlem for perioden 2022-2026.

Forslag til vedtak

Følgende personer oppnevnes som Samisk kirkeråds representanter i styret i stiftelsen Nuorttanaste:

-Styremedlem: Anne Marit Eira Anti

-Varamedlem: Per Anders Siri

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Følgende personer oppnevnes som Samisk kirkeråds representant i styret i stiftelsen Nuorttanaste:

- Styremedlem: Anne Marit Eira Anti
- Varamedlem: Per Anders Siri

8/23 Kriterier for samisk kirkelige valg

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	8/23

Sammendrag

Etter § 1-3 fjerde ledd bokstav c, § 4-1 tredje ledd bokstav d og § 4-3 tredje ledd bokstav d i Forskrift om Samisk kirkelig valg møte kan Samisk kirkeråd bestemme nærmere kriterier for vilkåret «annen tilknytning til samisk kirkeliv».

Forslag til vedtak

1. I medhold av § 1-3 fjerde ledd bokstav c i Forskrift om Samisk kirkelig valg møte bestemmer Samisk kirkeråd følgende nærmere kriterier for vilkåret «annen tilknytning til samisk kirkeliv»:
 - a. Medlem i Saemien Åålmege.

- b. Er medlem av Samisk ungdomsutvalg og som ikke er omfattet av § 1-3 fjerde ledd bokstav b.
 - c. Er bosatt i et sokn som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk.
2. I medhold av § 4-1 tredje ledd bokstav d i Forskrift om Samisk kirkelig valgmøte bestemmer Samisk kirkeråd følgende nærmere kriterier for vilkåret «annen tilknytning til samisk kirkeliv»:
 - a. Er bosatt i et sokn som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk.
 3. I medhold av § 4-3 tredje ledd bokstav d i Forskrift om Samisk kirkelig valgmøte bestemmer Samisk kirkeråd følgende nærmere kriterier for vilkåret «annen tilknytning til samisk kirkeliv»:
 - a. Er bosatt i et sokn som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk.

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

1. I medhold av § 1-3 fjerde ledd bokstav c i Forskrift om Samisk kirkelig valgmøte bestemmer Samisk kirkeråd følgende nærmere kriterier for vilkåret «annen tilknytning til samisk kirkeliv»:
 - a. Medlem i Saemien Áálmege.
 - b. Er medlem av Samisk ungdomsutvalg og som ikke er omfattet av § 1-3 fjerde ledd bokstav b.
 - c. Er bosatt i et sokn som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk.
2. I medhold av § 4-1 tredje ledd bokstav d i Forskrift om Samisk kirkelig valgmøte bestemmer Samisk kirkeråd følgende nærmere kriterier for vilkåret «annen tilknytning til samisk kirkeliv»:
 - a. Er bosatt i et sokn som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk.
3. I medhold av § 4-3 tredje ledd bokstav d i Forskrift om Samisk kirkelig valgmøte bestemmer Samisk kirkeråd følgende nærmere kriterier for vilkåret «annen tilknytning til samisk kirkeliv»:
 - a. Er bosatt i et sokn som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk.

9/23 Regler for saksbehandling i liturgisaker

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	9/23

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Samisk kirkeråd støtter at «Regler for saksbehandling i liturgisaker» endres så at reglene får følgende utforming:

Regler for saksbehandling i liturgisaker

Kapittel 1 – formål og virkeområde

§ 1 Formål og virkeområde

Formålet med disse reglene er å sikre god behandling av liturgisaker som skal vedtas av Kirkemøtet eller Kirkerådet. Reglene gjelder ikke liturgier på tegnspråk. Biskopen har myndighet til å godkjenne mindre avvik fra de gjeldende liturgiske ordningene.

Kapittel 2 gjelder liturgi for hovedgudstjenesten, liturgier for faste dager i kirkeåret, vigslingsliturgier for prest, diakon, kateket, kantor og biskop og liturgier for dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd.

Kapittel 3 gjelder for andre liturgier. Kapittel 4 gjelder alle liturgier som er vedtatt av Kirkemøtet eller Kirkerådet.

Kapittel 2 – saksbehandling av kirkens hovedliturgier

§ 2 Igangsetting av en liturgisak. Anmeldelse til Kirkemøtet

Liturgisaker som ønskes utredet, igangsettes etter vedtak i Kirkerådet og med Bispemøtets tilslutning. Vedtaket skal presisere om liturgisaken behandles etter kapittel 2 eller 3. Ved uenighet mellom Kirkeråd og Bispemøte, avgjør Bispemøtet.

Instansene som er regnet opp i Kirkemøtets forretningsorden §§ 2-1 og 2-2, kan anmelde en liturgisak for behandling i Kirkemøtet, men Kirkemøtet kan bare fatte endelig vedtak om ordninger dersom saken er forberedt i henhold til reglene her.

§ 3 Utredning

Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er Kirkerådets fagnemnd for liturgisaker og rapporterer til Kirkerådet. Samisk liturgiutvalg (SL) er Samisk kirkeråd sitt fagutvalg for liturgisaker.

NFG utreder liturgisaker og utarbeider forslag til liturgiske ordninger. NFG skal samarbeide med SL.

Konsekvenser av forslagene skal utredes, blant annet skal økonomiske konsekvenser tallfestes så langt det er mulig.

NFG kan, i samråd med Kirkerådet, oppnevne arbeidsgrupper til å arbeide med delspørsmål eller enkeltsaker.

§ 4 Høring

NFGs forslag til liturgi sendes, sammen med forslaget fra SL, til Bispemøtet for uttalelse før Kirkerådet sender saken på høring til biskopene og de teologiske fakultetene.

Saken skal også sendes til bispedømmerådene og andre instanser som den enkelte sak gjør det naturlig å høre. Ved mindre liturgiske endringer kan slik høring utelates. Høringsfristen skal normalt være tre måneder, og ikke mindre enn seks uker.

§ 5 Behandling i Kirkerådet og i Bispemøtet

Kirkerådet behandler saken på nytt på bakgrunn av høringsprosessen og oversender saken deretter til Bispemøtet.

På bakgrunn av Bispemøtets uttalelse forbereder Kirkerådet saken til behandling i Kirkemøtet. Dersom Kirkerådet i saksforberedelsen til Kirkemøtet endrer sitt forslag vesentlig fra Bispemøtets tilråding, skal saken sendes Bispemøtet til ny uttalelse.

§ 6 Behandling i Kirkemøtet

Kirkemøtet fatter vedtak i saken i henhold til kirkeordningen § 28.

Kapittel 3 – saksbehandling av øvrige liturgier

§ 7 Igangsetting av en liturgisak

Liturgisaker som ønskes utredet etter dette kapitlet, igangsettes etter vedtak i Bispemøtet og Kirkerådet.

§ 8 Utredning

Nemnd for gudstjenesteliv utarbeider forslag til liturgi. NFG skal samarbeide med SL.

§ 9 Behandling i Bispemøtet

Bispemøtet behandler forslaget, sammen med forslaget fra SL, og gjør eventuelle endringer.

§ 10 Høring

Etter Bispemøtets behandling sendes saken på høring. Ved mindre liturgiske endringer kan høring utelates. Høringsfristen skal normalt være tre måneder, og ikke mindre enn seks uker.

§ 11 Behandling i Bispemøtet

Bispemøtet behandler saken på nytt på bakgrunn av høringsprosessen og oversender saken deretter til Kirkerådet.

§ 12 Behandling i Kirkerådet

Kirkerådet behandler saken i henhold til kirkeordningen § 30.

Kirkerådet skal orientere Kirkemøtet om vedtak som er gjort i liturgisaker behandlet etter kapittel 3 i dette regelverket

Kapittel 4 – andre bestemmelser

§ 13 Liturgiske forsøkssaker

Kirkerådet kan gi nærmere regler for liturgiske forsøkssaker. Bispemøtet skal kunne uttale seg før Kirkerådet gjør vedtak om liturgiske forsøkssaker. Kirkerådet skal orientere Kirkemøtet om vedtak som er gjort i liturgiske forsøkssaker.

Når en forsøkssak er vedtatt av Kirkerådet, avgjør menighetsrådet om menigheten skal ta ordningen i bruk, med mindre noe annet blir særskilt bestemt. Aktuelle medarbeidere i menigheten skal gis mulighet til å uttale seg i saken. Menighetsrådet skal vurdere om menighetsmøtet bør få uttale seg i saken.

Etter forsøksperioden tar Kirkerådet stilling til om det skal igangsettes liturgisak.

§ 14 Publisering

Liturgiske ordninger skal publiseres på en hensiktsmessig måte og så raskt som mulig.

§ 15 Utfyllende bestemmelser.

Kirkerådet kan gi utfyllende bestemmelser.

Reglene trer i kraft straks og erstatter Regler for saksbehandling i liturgisaker, vedtatt av Kirkemøtet 2004 og endret i 2018.

10/23 Innspill til handlingsplan for kirken som økonomisk aktør og forsvarlig forvalter

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	10/23

Sammendrag

Saken har sitt primære søkelys på kirkens rolle som økonomisk aktør når det gjelder to forhold: kjøp av varer og tjenester, og forvaltning av kapital. I tillegg står rollen kirken har som verdibærer og mulighet for påvirkning, gjennom samarbeidsrelasjoner og myndighetsdialog, sentralt i saken.

Som økonomisk aktør og forsvarlig forvalter spiller Den norske kirke og dens medlemmer en viktig rolle i arbeidet for bærekraftsmålene og menneskerettigheter, lokalt og nasjonalt.

Kirkemøtet har bedt Kirkerådet om å lage en handlingsplan for kirken som økonomisk aktør og forsvarlig forvalter. Handlingsplanen er fortsatt under utarbeidelse, og skal til behandling i Kirkerådet i mars 2023. Denne vil være en overordnet plan som angir retningslinjer for det videre arbeidet.

Det er ønskelig at Samisk kirkeråd på grunnlag av KM-vedtaket (KM 07/22) gir innspill som kan innarbeides i handlingsplanen.

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd foreslår at Kirkerådet ivaretar følgende elementer i handlingsplanen:

1. Urfolks rettigheter må ivaretas i sin helhet i handlingsplanen. Gjennom innkjøp, kapitalforvaltning, og gjennom nettverks- og påvirkningsarbeid bør urfolks rettigheter være nevnt.
2. Etterstrebe investeringer som fremmer respekt for menneskerettigheter, og hertil også respekt for urfolk og minoriteter.
3. En styrket kompetanse sentralt i kirken på blant annet risiko knyttet til bærekraftsmål i en urfolksrettslig kontekst, som ikke nødvendigvis fanges opp av menneskerettighetene.

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Samisk kirkeråd foreslår at Kirkerådet ivaretar følgende elementer i handlingsplanen:

1. Urfolksrettigheter må ivaretas i sin helhet i handlingsplanen. Gjennom innkjøp og kapitalforvaltning, og gjennom nettverks- og påvirkningsarbeid må urfolksrettigheter være nevnt.
2. Etterstrebe investeringer som fremmer respekt for menneskerettigheter, og hertil også respekt for urfolk og minoriteter.
3. 3. Styrke kompetansen sentralt i kirken på blant annet risiko knyttet til bærekraftsmål i en urfolksrettslig kontekst, som ikke nødvendigvis fanges opp av menneskerettighetene.

11/23 Kirkens tjenester på samfunnsinstitusjoner (1. gang)

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.03.2023	11/23

Sammendrag

Saken beskriver og begrunner Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner og foreslår en strategi for det videre arbeidet. Med samfunnsinstitusjoner menes helsesektoren, kriminalomsorgen, Forsvaret og universitets- og høgskolesektoren.

Kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner kan slik deles i to: Den ene delen skjer ved lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner. Den andre skjer ved at vigslet personell er ansatt ved samfunnsinstitusjoner og har sin primære tjeneste knyttet til institusjonen.

Denne saken har sin hovedvekt på sistnevnte gruppe, samtidig som den også er relevant for lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner.

Utredningen «Kirkelig tjeneste på samfunnsinstitusjoner» har vært sentral for utviklingen av saken og ligger vedlagt.

Denne saken skal behandles i Kirkerådet i to omganger. Denne saken utgjør et innspill til Kirkerådets førstegangsbehandling av saken.

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd ber Kirkerådet om å styrke den samiske dimensjonen i strategiarbeidet gjennom å:

1. Sette søkelys på kompetansebygging i samisk kulturforståelse for vigslet personell som jobber i ulike samfunnsinstitusjoner.
2. Utrede hvordan samer best mulig kan bli ivaretatt i Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner.

Møtebehandling i Samisk kirkeråd 02.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Samisk kirkeråd ber Kirkerådet om å styrke den samiske dimensjonen i strategiarbeidet gjennom å:

1. Sette søkelys på kompetansebygging i samisk kulturforståelse for vigslet personell som jobber i ulike samfunnsinstitusjoner.
2. Utrede hvordan samer best mulig kan bli ivaretatt i Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner.

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Møteprotokoll

Kirkerådet

Møtedato: 25.03.2023 kl. 10:00
 Møtested: Fjernmøte, 25. mars 2023
 Arkivsak: 19/03866

Til stede: Kristin Gunleiksrud Raaum, Karin-Elin Berg, Olav Fykse Tveit, Karl Johan Kirkebø, Therese Utgård Aas, Turid Torland Håland, Lill Tone Grahl-Jacobsen, Martha Garborg Bergslid (forfall: KR 17/23, KR 18.1/23, KR 22/23, KR 29/23, KR 30/23, KR 20/23, KR 23/23), Linn Strømme Hummelvoll, Kjersti Gautestad Norheim, Rolf Steffensen, Thomas Tinglum, Sara Ellen Anne Eira, Thomas Raadin Iversen

Møtende varamedlemmer: Hanne Jakobsen for Kurt Solstrøm, Thor Magne Seland for Therese Egebakken, Gunhild Tomter Alstad for Iselin Vistekleiven, Bjørn Thomas Åhren for Alex Ramstad Døsvik

Forfall: Tove Karoline Knutsen, Kristine Sandmæl

Andre: Ingrid Vad Nilsen, Jan Rune Fagermoen, Kristian Myhre, Elise Slettebø Melhus

SAKSLISTE

Side

Godkjenning av innkalling og saksliste

17/23	Innkalling til Kirkerådets møte 25. mars 2023 - fjernmøte	2
00/23	Protokoll Kirkerådet 09.-10.02.2023	Feil! Bokmerke er ikke definert.

Godkjenning av protokoll

Saker til behandling

18/23	Orienteringssaker	2
19/23	Referatsaker	6
20/23	Kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner	6
21/23	Tiltak for å øke ungdomsrepresentasjonen i Kirkemøtet	8
22/23	Mindre endringer i virksomhetsreglene (frist for årsberetninger)	10
23/23	Kirkerådets oppfølging av Kirkemøtets vedtak 2019 - 2022	12

24/23	Utlysning av midler til diakonal innovasjon	13
25/23	Saksfremstilling - Høring	14
	Liturgisk ordning for askeonsdag	
26/23	Årsregnskap for Den norske kirke 2022	14
27/23	Kirkemøtet 2023 - program	15
28/23	Møtedatoer Kirkerådet 2024 - 2025	17
29/23	Supplerende oppnevning til internettvalgstyret	19
30/23	Supplerende oppnevning av kandidater til LVFs generalforsamling 2023	20

Godkjenning av innkalling og saksliste

17/23 Innkalling til Kirkerådets møte 25. mars 2023 - fjernmøte

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	17/23

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Innkalling og saksliste godkjennes.

18/23 Orienteringssaker

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	18/23

- KR 18.1/23 Muntlige orienteringer KR, MKR, SKR, BM, DnkU
 KR 18.2/23 Høringssvar til Kommunal og distriksdep.-NOU 2022.11 – Ditt personvern – vår felles ansvar
 KR 18.3/23 Norges Kristne Råds årsskrift 2022
 KR 18.4/23 Høringssvar – engangsløsning for utlendinger som har opphold seg i kirkeasyl
 KR 18.5/23 Evalueringsrapport Kontrollordningene i Den norske kirke

Forslag til vedtak

Kirkerådet tar de framlagte sakene til orientering.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Møtebehandling

Muntlig orientering fra Kirkerådets direktør

- SSB-tall:
 - 3,5 mill medlemmer. Vi utgjør nå 64% av befolkningen.
 - Gledelig oppgang i antall dåp og vigsler i 2022.
 - Liten nedgang på konfirmasjon.
 - Antall deltakere på gudstjeneste og frivillige er på vei opp. Samme er antall deltakere på konserter.
 - Første gang vi gravlegger under 100% av egne medlemmer.
- Utviklingssamtaler med bispedømmene er i gang og årsrapportene er sendt inn. Urovekkende høyt sykefravær i bispedømmene.
- Emil Engeset er nå ansatt som kommunikasjonsdirektør.
- Sikkerhets- og beredskapsleder, Svein Magne Christensen, bidrar med å få Dnk skrevet inn i planverket for totalforsvaret. Han er kontaktpunktet i KR mellom biskoper som skal inn i boliger og Dnb eiendom og Ovf.
- Etter uttalelsen fra bispemøtet om Ukrainakrigen har digitale angrep mot kirka økt betraktelig.
- Direktør for økonomi og virksomhetsstyring, Gunn Schärer, har sagt opp sin stilling og økonomisjef Øyvind Berntsen går av med pensjon. Stillingene slås sammen og det lyses ut en ny stilling som økonomidirektør.
- Kirkebevaringsprogrammet: fullt uttegnet plan for programmet leveres departementet 15. mai

- Nye kirkens hus: Tillatelsene foreligger og satser på byggestart i oktober. Mulig å på sikt få eie egne kontorer.
- Dnk eiendom er satt som eget selskap og styret har hatt sitt første møte. Anne Siiri Øyasæter er leder og Frode Meinich og Morten Stray Floberghagen er de andre styremedlemmene.
- Kirkelig organisering: samrådsmøter i bispedømmene er i gang og gjennomføres nå. Det er en plattform for god dialog. Det lages nå en rigg for ansattes innflytelse.
- Utvalg for kvensk kirkeliv skal ha første møte over påske. Arne Willy Dahl er leder for utvalget.
- Utvalg for samisk kirkeliv er i gang. Inga Marja Steinfjell er leder.
- Utvalg for Dnk i det livsynsåpne samfunn har hatt første møte og det ledes av Andreas Andersen.
- Det forberedes sak til mai-møtet på bakgrunn av PWC-rapport og innspill fra Kirkerådet og kontrollutvalget.
- Det blir jobbet med å få på plass en god opplæring av folkevalgte i ulike råd etter valget.
- Det har vært mediasaker om offentlige søkerlister. Vi skal følge offenleglova, men må også følge personvernlovgivningen. Dette gir noen behov for avveininger og KA og KR samarbeider om en veiledning.
- Menigheter med nedlagte barnehager har fått pensjonsregning fra KLP. Soknet kan ikke gå konkurs, men hvem står økonomisk bak soknet nå når staten ikke gjør det. Dette krever en nærmere utgreiing.
- Dersom vi skal lykkes med å samle to tariffsystemer til ett i kirken, vil det sannsynligvis kreve mer ressurser enn vi i dag har på feltet.
- Kirkerådet fikk en irettesettelse fra Datatilsynet knyttet til innhenting av fødselsmeldinger i 2019 i forbindelse med overgang til nytt regelverk. Human-Etisk Forbund har klaget på denne irettesettelsen.
- Kirkevalg: mange menighetsråd klarer ikke å fylle listene sine. ANSORG er på plass, og alle kirkeverger må signere avtalen om dette for å kunne legge sine ansatte inn i systemet. Det jobbes godt med digitalt kirkevalg og for å minske risikoen rundt dette. Det jobbes også med kampanjer for kirkevalget, i hovedsak digital forhåndsstemming.
- Det er inngått en samarbeidsavtale med Matsentralen, og opprettet en veileder for denne i ressursbanken.
- Godt oppslag på Kristin Gunleiksrud Raaum sin artikkel om funksjonsnedsettelse etter forrige Kirkerådsmøte.
- Kirkenes nødhjelps fasteaksjonen er i gang med hovedaksjonsdag på tirsdag.
- Kampanje om konfirmasjon har startet nå da dette er et tidspunkt der flere søker opp informasjon om dette.
- Det gjennomføres en rekrutteringskampanje i fire uker nå i mars-april. Tidspunktet skal samstemme med søknadsfrist for høyere utdanning i april.
- Kampanje for drop-in-dåp gjennomføres i mai/juni etter pinse.
- Har et godt samarbeid med KA om å få på plass en ny samarbeidsavtale.
- Forsoningskommisjonen skal komme med sin rapport til Stortinget 1. juni. Det er opprettet en samarbeidsgruppe jobber med dette.

Muntlig orientering fra Mellomkirkelig råd ved Kirkerådets direktør

- 3. mai har MKR et åpent seminar om krig og fred.

- Generalforsamlinger i år i Lutherske verdensforbund og Konferansen av europeiske kirker.
- Får besøk av vår brasilianske og amerikanske søsterkirke i mai.

Muntlig orientering fra Samisk kirkeråd ved leder

- Har gjennomført møte i Bodø 1.-3. mars.
 - En dag var sammen med Mellomkirkelig råd. Saker om sannhets- og forsoningsarbeid og klima og miljø ble tatt opp.
 - Det ble bestemt at det skal avholdes Samiske kirkedager i Alta i juni 2025.
- Samisk konfirmantleir ble arrangert på Snåsa 17.-20. februar. 51 konfirmanter fra alle de samiske konfirmantstedene deltok.
- Samisk kirkelig valgmøte gjennomføres 27.-29. oktober. 14. april er frist for å melde inn kandidater.
- Vi venter på Sannhets og forsoningskommisjonens rapport 1.juni.
- Har hatt tett kontakt med Oslo bispedømmeråd angående samisk prest/diakon som skal lyses ut.
- Fosensaken i Oslo: veldig fint å se hvordan Trefoldighetskirken åpnet dørene.

Muntlig orientering fra Bispemøtet ved preses

- Har hatt bispemøte i februar. Sakene som ble tatt opp finnes i referatet.
- Besøkte HL-senteret i Oslo.
- Hadde besøk av ledelsen i Lutherske verdensforbund under møtet.
- Bidratt inn på flere måter i Fosensaken.
- Biskop i Sør-Hålogaland går av. Avslutningsgudstjeneste er planlagt 4. juni.
- Avskjedsgudstjeneste for domprost i Nidaros 16. mars.
- Preses skal delta i planleggingen av Nasjonaljubileet 2030.
- Generalforsamling for Norges kristne råd i Drammen 22. mars.

Muntlig orientering fra Den norske kirkes ungdomsutvalg ved leder

- Har fått ny seksjonssjef for seksjon for barn, unge og trosopplæring.
- De hadde møte 16.-17. februar.
 - Sendte da ut invitasjon til UKM og info om fokussaken.
 - Vedtok saker til UKM.
 - Ansatte i Kirkerådet deltok med informasjon om kommunikasjon i forbindelse med kirkevalg.
- Thomas Raadin Iversen og Camilla Cazon deltok på generalforsamling for Norges kristne råd.

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet tar de framlagte sakene til orientering.

19/23 Referatsaker

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	19/23

- KR 19.1/23 Protokoll fra internettvalgstyret 19.10.2022
 KR 19.2/23 Referat fra møte i finansutvalget 16.02.2023
 KR 19.3/23 Årsrapport 2022 fra Finansutvalget
 KR 19.4/23 Protokoll fra Bispemøtet 13.-16.02.2023
 KR 19.5/23 Protokoll fra internettvalgstyret 06.03.2023

Forslag til vedtak

Kirkerådet tar de framlagte referatsakene til orientering.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet tar de framlagte referatsakene til orientering.

20/23 Kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	20/23

Sammendrag

Kirkemøtet vedtok i KM 09/19 punkt 4 blant annet: «Kirkemøtet ber Kirkerådet om å gjennomgå bevilgningene til og organiseringen av spesialprestetjenesten (...)». Arbeidet har tydeliggjort behovet for en overordnet strategi på feltet. Utviklingen i tros- og livssynsfeltet og endrede relasjoner mellom staten og Den norske kirke fordrer en helhetlig gjennomtenkning og vurdering av kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjonene. Denne saken beskriver situasjonen og foreslår en strategi for kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner. Formålet er å tydeliggjøre for ansatte, institusjonene og samfunnet hvordan kirken forstår disse tjenestene, og å gi retning for en videre prioritering og satsing. Utredningen «Kirkelig tjeneste i samfunnsinstitusjoner» har vært sentral for utviklingen av saken og ligger vedlagt. Kirkemøtets vedtak i denne saken vil videre tas inn i arbeidet med kirkelig organisering og med bevilgninger til spesialprestetjenesten.

Forslag til vedtak

Kirken skal være til stede for mennesker i ulike livssituasjoner. Tjenesten ved samfunnsinstitusjoner er en sentral del av oppdraget som landsdekkende folkekirke. Kirkemøtet vil:

- at kirkens tjeneste på samfunnsinstitusjoner fortsatt skal være sentral for kirkens selvforståelse
- at tjenesten i samfunnsinstitusjonene skal bidra til å ivareta det enkelte menneskets tros- og livssynsmessige integritet og verdighet
- at tjenesten i samfunnsinstitusjoner skal være en integrert del av kirkens arbeid over hele landet
- at Den norske kirke skal styrke helhetlig koordinering og fagutvikling av tjenesten i samfunnsinstitusjoner
- videreutvikle dialogen om et relevant og tilpasset tros- og livssynstilbud i de ulike samfunnsinstitusjonene, til beste for mennesker som kommer i kontakt med tjenesten

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Møtebehandling

Forslag 1:

Kristin Gunleiksrud Raaum fremmet et forslag til vedtak:

Kirkerådet ber om at saken fremmes på nytt til møtet i mai.

Votering

Forslag 1 ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet ber om at saken fremmes på nytt til møtet i mai.

21/23 Tiltak for å øke ungdomsrepresentasjonen i Kirkemøtet

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	21/23

Sammendrag

Kirkemøtet 2022 vedtok en bestilling om å utrede tiltak for å øke ungdomsrepresentasjonen i Kirkemøtet. Med bakgrunn i utredningen fra arbeidsgruppe 3 *Kirkelig demokrati og valgordninger* foreslås det å sende en sak på høring med vurdering av ulike tiltak for å øke ungdomsrepresentasjonen i Kirkemøtet.

Det foreslås å legge høringsoppsummeringen frem for Ungdommens kirkemøte 2023, slik at Ungdommens kirkemøte får uttale seg om saken før den går videre til behandling Kirkemøtet i 2024.

Forslag til vedtak

Kirkerådet sender forslaget på høring til ungdomsrådene i bispedømmene, barne- og ungdomsorganisasjonene som er medlem av samarbeidsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner, og bispedømmerådene.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Møtebehandling

Forslag 1:

Kristin Gunleiksrud Raaum fremmet et forslag til vedtak:

Kirkerådet ber om at saken fremmes på nytt til på et senere tidspunkt.
--

Votering

Forslag 1 ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet ber om at saken fremmes på nytt til på et senere tidspunkt.

22/23 Mindre endringer i virksomhetsreglene (frist for årsberetninger)

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	22/23

Sammendrag

Det er fastsatt ulike frister for når soknets organer skal fastsette årsberetning/årsrapport i hhv. Barne- og familiedepartementets forskrift om økonomiforvaltning i sokn i Den norske kirke og Kirkemøtets forskrift om regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet. Det følger av førstnevnte regelsett at årsberetningen fastsettes innen 20. mars, mens det følger av sistnevnte regelsett at årsrapporten skal utarbeides innen 1. mars.

Kirkerådet har hjemmel til å fastsette mindre endringer i virksomhetsreglene, jf. § 11 nr. 2. For å unngå en slik uoverensstemmelse i fristene foreslås det å endre virksomhetsreglene slik at fristene samsvarer i begge regelsett. Dette bør gjøres før nye menighetsråd og kirkelige fellesråd trer i kraft, slik at det kan inngå i rådsopplæringen.

Forslag til vedtak

I

I forskrift 14. november 2021 nr. 3259 om regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet gjøres følgende endringer:

§ 9 første og andre ledd skal lyde:

1. Menighetsrådet *fastsetter* innen 20. mars hvert år, en *årsberetning* over rådets virksomhet i siste kalenderår, *jf. forskrift om økonomiforvaltningen i sokn i Den norske kirke §§ 12 og 17 første ledd, jf. kirkeordning for Den norske kirke § 12 sjuende ledd*. Årsberetningen legges frem for årsmøtet/menighetsmøtet og oversendes kirkelig fellesråd, prosten, bispedømmerådet og andre som menighetsrådet bestemmer.
2. Kirkelig fellesråd *fastsetter* innen 20. mars hvert år, en *årsberetning* over rådets virksomhet i siste kalenderår, *jf. forskrift om økonomiforvaltningen i sokn i Den norske kirke §§ 12 og 17 første ledd*. Årsberetningen oversendes menighetsrådene, bispedømmerådet, kommunen, prosten og andre som fellesrådet bestemmer.

II

Endringene trer i kraft fra 1. juli 2023.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

I

I forskrift 14. november 2021 nr. 3259 om regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet gjøres følgende endringer:

§ 9 første og andre ledd skal lyde:

1. Menighetsrådet *fastsetter* innen 20. mars hvert år, en *årsberetning* over rådets virksomhet i siste kalenderår, *jf. forskrift om økonomiforvaltningen i sokn i Den norske kirke §§ 12 og 17 første ledd, jf. kirkeordning for Den norske kirke § 12 sjuende ledd. Årsberetningen* legges frem for årsmøtet/menighetsmøtet og oversendes kirkelig fellesråd, prosten, bispedømmerådet og andre som menighetsrådet bestemmer.
2. Kirkelig fellesråd *fastsetter* innen 20. mars hvert år, en *årsberetning* over rådets virksomhet i siste kalenderår, *jf. forskrift om økonomiforvaltningen i sokn i Den norske kirke §§ 12 og 17 første ledd. Årsberetningen* oversendes menighetsrådene, bispedømmerådet, kommunen, prosten og andre som fellesrådet bestemmer.

II

Endringene trer i kraft fra 1. juli 2023.

23/23 Kirkerådets oppfølging av Kirkemøtets vedtak 2019 - 2022

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	23/23

Sammendrag

Kirkemøtet har i perioden 2019 – 2022 behandlet 79 saker. Ikke alle sakene trenger oppfølging av Kirkerådet i etterkant. Det gjelder saker som innkalling og godkjenning av saksliste, Kontrollutvalgets rapport og valg. Vedlagt følger en oversikt over hvordan Kirkerådet har fulgt opp sakene som krever oppfølging.

Forslag til vedtak

Saken tas til orientering

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Saken tas til orientering

24/23 Utlysning av midler til diakonal innovasjon

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	24/23

Sammendrag

Kirkerådet har i mange år tildelt utviklingsmidler knyttet til trosopplæring. 2020 var første året med utviklingsmidler på diakoni. Denne saken inneholder forslag til innretningen av utlysningen våren 2023.

Forslag til vedtak

Kirkerådet lyser ut midler som beskrevet til prosjekter innenfor diakoni.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet lyser ut midler som beskrevet til prosjekter innenfor diakoni.

25/23 Saksfremstilling - Høring Liturgisk ordning for askeonsdag

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	25/23

Sammendrag

Nemnd for gudstjenesteliv har utarbeidet et forslag til Liturgisk ordning for askeonsdag. I tråd med regler for saksbehandling i liturgisaker § 4 er forslaget oversendt til Bispemøtet for uttalelse. Bispemøtets anbefalinger er innarbeidet i vedlagte Liturgisk ordning for askeonsdag, som foreslås sendt på høring.

Forslag til vedtak

Liturgisk ordning for askeonsdag sendes på høring.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Liturgisk ordning for askeonsdag sendes på høring.

26/23 Årsregnskap for Den norske kirke 2022

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	26/23

Sammendrag

Kirkerådsmøtet i desember 2021 vedtok et årsbudsjett 2022 i balanse; jfr KR 111/21.

Årsregnskapet for 2022 framkommer med et overskudd på 1,2 mill kroner og målet om balanse er således oppnådd.

I løpet av regnskapsåret ble Kirkerådet informert om at det kunne bli et betydelig årsunderskudd da Statens pensjonskasse (SPK) i mars la fram en ny og høy pensjonsprognose. Endelig avregning fra SPK viser at denne prognosen likevel ikke inntraff.

Ved utløpet av regnskapsåret 2022 er egenkapitalen på 373 mill kroner. Dette er 106 mill lavere enn målet om egenkapitalstørrelse på minimum 20% av omsetningen.

Årsregnskapet består av styrets årsberetning, resultatregnskap, balanse, noter og revisjonsberetning. Revisjonsberetning vil bli avgitt når Kirkerådet har behandlet årsregnskapet og signert årsoppgjøret.

Forslag til vedtak

- 1
Kirkerådet fastsetter og godkjenner vedlagte *Årsregnskap 2022 for Den norske kirke*.
- 2
Resultatet på 1,2 mill kroner i overskudd tilføres egenkapitalen.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

- 1
Kirkerådet fastsetter og godkjenner vedlagte *Årsregnskap 2022 for Den norske kirke*.
- 2
Resultatet på 1,2 mill kroner i overskudd tilføres egenkapitalen.

27/23 Kirkemøtet 2023 - program

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	27/23

Sammendrag

Kirkerådet vedtok i sak KR 102/22 at Kirkemøtet i 2023 skal avholdes i tiden 4.-8. august. Møtet er også i 2023 på hotel Scandic Nidelven i Trondheim. Kirkerådet fastsatte en foreløpig saksliste i desember 2022 (KR 102/22). Endelig saksliste blir fastsatt på møtet i mai 2023.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å velge følgende dirigentskap for Kirkemøtet 2023:

Dirigent	Vara
Ole Jacob Flæten, Borg, ÅF	Erik Sverresson Seem, Nidaros, NL
Kjersti Jåvold Landmark, Oslo, ÅF	Marta Kristine Ims, Nord-Hålogaland, NL
Liv Heidrun S. Heskestad, Stavanger, NL	Trond Rønning, Hamar, BL

2. Kirkemøtet anbefaler Kirkemøtet å velge følgende tellekorps for Kirkemøtet 2023:
Øyvind Meling, leder
Kristian Myhre
Jan Christian Kielland
Karen Marie Engeseth
Svein Magne Christensen
3. Kirkemøtet starter med gudstjeneste fredag 4. august kl 13.00
4. Kirkerådet ber om at det arbeides videre med planlegging av Kirkemøtet 2023 ut fra de føringer som ble gitt i møtet.
5. KM 7/23 Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken og KM 10/23 Kirkemøtets arbeidsform behandles i plenum før de går til komite.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

1. Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å velge følgende dirigentskap for Kirkemøtet 2023:

Dirigent	Vara
Ole Jacob Flæten, Borg, ÅF	Erik Sverresson Seem, Nidaros, NL
Kjersti Jåvold Landmark, Oslo, ÅF	Marta Kristine Ims, Nord-Hålogaland, NL
Liv Heidrun S. Heskestad, Stavanger, NL	Trond Rønning, Hamar, BL

2. Kirkemøtet anbefaler Kirkemøtet å velge følgende tellekorps for Kirkemøtet 2023:
 Øyvind Meling, leder
 Kristian Myhre
 Jan Christian Kielland
 Karen Marie Engeseth
 Svein Magne Christensen
3. Kirkemøtet starter med gudstjeneste fredag 4. august kl 13.00
4. Kirkerådet ber om at det arbeides videre med planlegging av Kirkemøtet 2023 ut fra de føringer som ble gitt i møtet.
5. KM 7/23 Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken og KM 10/23 Kirkemøtets arbeidsform behandles i plenum før de går til komite.

28/23 Møtedatoer Kirkerådet 2024 - 2025

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	28/23

Sammendrag

Det er behov for å fastsette datoer for Kirkerådets møter i perioden fra mai 2024 og ut 2025 for at saksflyt frem til disse møtene kan planlegges og slik at nominasjonskomiteen for valg av det neste rådet kan kommunisere disse datoene ut til potensielle kandidater.

Det er mange som fastsetter sine møtedatoer etter når Kirkerådet har møter. Fra 2024 er Kirkemøtet tilbake i normal turnus, og det foreslås å redusere antallet fysiske møter til 3 og å ha et kort(ere) månedlig fjernmøte for å kunne ta stilling til enklere saker mer løpende.

Forslag til vedtak

Kirkerådet fastsetter følgende møteplan for Kirkerådet i perioden mai 2024- desember 2025:

2024

29.-31. mai, Oslo
 13. juni kl 18.00-20.00, fjernmøte
 22. august kl 18.00-20.00, fjernmøte
 19. september kl 18.00-20.00, fjernmøte
 24. oktober kl 18.00-20.00, fjernmøte
 21. november kl 18.00-20.00, fjernmøte
 5.-6. desember, Oslo

2025

23. januar kl 18.00-20.00, fjernmøte
 20. februar kl 18.00-20.00, fjernmøte
 6.-7. mars, Oslo
 22.-23. mai, Oslo
 12. juni kl 18.00-20.00, fjernmøte
 21. august kl 18.00-20.00, fjernmøte
 18. september kl 18.00-20.00, fjernmøte
 23. oktober kl 18.00-20.00, fjernmøte
 20. november kl 18.00-20.00, fjernmøte
 4.-5. desember, Oslo

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Møtebehandling

Forslag 1:

Kristin Gunleiksrud Raam fremmet et forslag til vedtak:

Kirkerådet ber om at saken fremmes på nytt til møtet i mai.

Votering

Forslag 1 ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet ber om at saken fremmes på nytt til møtet i mai.

29/23 Supplerende oppnevning til internettvalgstyret

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	29/23

Sammendrag

Leder Iselin Vistekleiven i internettvalgstyret har etter eget initiativ fått fritak fra vervet sitt og fratrer derfor internettvalgstyret. Når hun fratrer, blir hennes personlige varamedlem, Erling Birkedal, blir fast medlem.

Det følger av særskilte regler for digital forhåndsstemming ved kirkevalg § 5 (1) at Kirkerådet utpeker leder av internettvalgstyret. Det foreslås derfor at nåværende nestleder, som inntil Kirkerådets oppnevning fungerer som leder, utpekes til ny leder av internettvalgstyret. Samtidig foreslås det å foreta en supplerende oppnevning av personlig varamedlem for Erling Birkedal.

Forslag til vedtak

1. Gunnar Winther oppnevnes som leder av internettvalgstyret.
2. Hanne Bråthen oppnevnes som personlig varamedlem for Erling Birkedal.

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

1. Gunnar Winther oppnevnes som leder av internettvalgstyret.
2. Hanne Bråthen oppnevnes som personlig varamedlem for Erling Birkedal.

30/23 Supplerende oppnevning av kandidater til LVFs generalforsamling 2023

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	25.03.2023	30/23

Sammendrag

Det lutherske verdensforbund (LVF) har bestemt at Norden-regionen skal få 25 ekstra delegater til generalforsamlingen i september. Fordelingen er avgjort mellom de nordiske medlemskirkene, og Den norske kirke tilbys fire-fem ekstra delegater.

Den samiske delegaten som Kirkerådet oppnevnte i sak 55/22 har trukket seg, og det er behov for en nyoppnevning. Det gjensto også å oppnevne et par varamedlemmer.

Kirkerådet oppnevner delegater til økumeniske generalforsamlinger, etter anbefaling fra Mellomkirkelig råd.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet foretar følgende endringer i oppnevningen av delegater til generalforsamlingen i Det lutherske verdensforbund:

Sara Ellen Anne Eira erstatter Are Markku Tjihkkom
vara: Oddvin Leine Bientie

Marius Timmann Mjaaland oppnevnes som vara for Tron Fagermoen

2. Kirkerådet oppnevner følgende nye delegater til generalforsamlingen til Det lutherske verdensforbund:

1. Helge S. Gaard
2. Kari Mangrud Alvsvåg
3. Harald Skoglund Dahler
4. Berit Hagen Agøy

vara: Haakon Kessel
vara: Kari Veiteberg
vara: Tobias Brodersen
vara: Einar Tjelle

Møtebehandling i Kirkerådet 25.03.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

1. Kirkerådet foretar følgende endringer i oppnevningen av delegater til generalforsamlingen i Det lutherske verdensforbund:

Sara Ellen Anne Eira erstatter Are Markku Tjihkkom
vara: Oddvin Leine Bientie

Marius Timmann Mjaaland oppnevnes som vara for Tron Fagermoen

2. Kirkerådet oppnevner følgende nye delegater til generalforsamlingen til Det lutherske verdensforbund:

1. Helge S. Gaard
2. Kari Mangrud Alvsvåg
3. Harald Skoglund Dahler
4. Berit Hagen Agøy

vara: Haakon Kessel
vara: Kari Veiteberg
vara: Tobias Brodersen
vara: Einar Tjelle

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Møteprotokoll

Kirkerådet

Møtedato: 10.02.2023
 Møtested: Bergen, 9.–10. februar 2023
 Arkivsak: 19/03866

Til stede: Kristin Gunleiksrud Raaum, Karin-Elin Berg, Olav Fykse Tveit, Tove Karoline Knutsen, Karl Johan Kirkebø, Therese Utgård Aas (forfall KR 2/23, 3/23, 16/23), Therese Egebakken, Iselin Vistekleiven (forfall KR 2/23, 3/23, 7/23, 13/23, 14/23, 15/23, 16/23), Turid Torland Håland, Lill Tone Grahl-Jacobsen, Alex Ramstad Døsvik, Martha Garborg Bergslid, Linn Strømme Hummelvoll, Rolf Steffensen, Thomas Tinglum, Kristine Sandmæl, Sara Ellen Anne Eira, Thomas Raadin Iversen

Møtende varamedlemmer: Dag Tormod Milje for Kjersti Gautestad Norheim

Forfall uten vara: Kurt Solstrøm

Andre: Ingrid Vad Nilsen, Torbjørn Backer Hjorthaug, Øyvind Meling, Anders Emil Kaldhol, Kristian Myhre

SAKSLISTE

Side

Godkjenning av innkalling og saksliste

[1/23](#) Innkalling til Kirkerådets møte i Bergen

2
**Feil!
 Bokm
 erke
 er
 ikke
 define
 rt.**

[00/23](#) Protokoll Kirkerådet 08.12.2022

Protokoll

Saker til behandling

[2/23](#) Orienteringssaker

2

[3/23](#) Referatsaker

5

[4/23](#) Tilsetting av biskop i Bjørgvin bispedømme

6

[5/23](#) Folkevalgte som kirkelig styringstjeneste, biskopens tilsyn og ledelse, og ordning for daglig ledelse – opplegg og struktur for samråd

7

6/23	Endringer i personalreglement for Den norske kirke – høring	10
		Feil!
		Bokm
		erke
		er
		ikke
		define
		rt.1
7/23	Ny plan for kirkelig undervisning og læring - høring	
8/23	Reglar for gjennomføring av deling av Ålesund kyrkjelege fellesrådsområde	13
9/23	Kirkemøtets arbeidsform - høring	18
10/23	Avgjørelsesmyndighet ved behandling av klagesaker etter de kirkelige valgreglene	20
11/23	Endringer i regler om godtgjøring	21
12/23	Delingsprosjektet med OVF – håndtering av formålsporføljen - Unntatt etter offentlighetsloven Offl. § 14 1. ledd	24
13/23	Opprettelse av og mandat for råd for funksjonshemmede	24
14/23	Oppnevning av styremedlem og varamedlem til styret i Stiftelsen Kirkens Familievern SKF og Hardengfondet 2023-2025	27
15/23	Oppnevning av representanter til Sjømannskirkens generalforsamling perioden 2023-2025	28
16/23	Oppnevning av kandidater til styret i Norges Kristne Råd 2023-2025	30

Godkjenning av innkalling og saksliste

1/23 Innkalling til Kirkerådets møte i Bergen

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	1/23

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Innkalling og saksliste godkjennes.

2/23 Orienteringssaker

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	2/23

- KR 02.1/23 Muntlig orientering fra KR, MKR, SKR, BM og DnkU
- KR 02.2/23 Gjennomgang av Pwc-rapport: Evaluering av kirkens kontrollfunksjoner – v/ Harald Nyeggen Sommer
- KR 02.3/23 Orientering om oppnevning av nye varamedlemmer til Nemnd for gudstjenesteliv
- KR 02.4/23 Høring – forslag til nasjonalt program for offisiell statistikk for perioden 2024-2027
- KR 02.5/23 Høringssvar NOU 2022.10 Inntektssystemet for kommunene
- KR 02.6/23 Høringssvar til Kunnskapsdepartementet – forslag om endringer i privatskolelova og forskrift til privatskolelova 6a
- KR 02.7/23 Høringssvar – NOU 2022.9 En åpen og opplyst offentlig samtale
- KR 02.8/23 Høringssvar - Endringer i sikkerhetsforskriften
- KR 02.9/23 Kampanjeplan 2023 – u.off
- KR 02.10/23 Innspill til Kulturdepartementet om statens strategiarbeid for kulturfrivillighet
- KR 02.11/23 Innspill til Kulturmiljølovutvalget
- KR 02.12/23 Rapport fra Kirkenes verdensråds (KV) generalforsamling i Karlsruhe 2022

Forslag til vedtak

Kirkerådet tar de framlagte sakene til orientering.

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Møtebehandling

Muntlig orientering fra Kirkerådets direktør

- Menighetsbarnehager får fritak fra nye bestemmelser i barnehageloven etter godt arbeid fra KA opp mot departementet.
- Regnskapet for 2022 går i balanse etter at siste faktura fra Statens pensjonskasse er betydelig lavere enn de estimerte. Tap på finansforvaltningen i 2022 er allerede hentet inn igjen i 2023.
- Sikkerhets- og beredskapsleder Svein Magne Christensen er på plass i Kirkerådet og i gang med arbeidet.
- Ansettelse på anskaffelser og innkjøp er i ferd med å ferdigstilles. Vi har behov for denne kompetansen så lenge vi er omfattet av offentlig anbudsregelverk.
- Stilling som kommunikasjonsdirektør lyses snart ut.
- Departementet gir nå et nytt oppdrag knyttet til praktisk gjennomføring av kirkebevaringsprogrammet.

- Kirkerådet fikk en irettesettelse fra Datatilsynet knyttet til innhenting av fødselsmeldinger i 2019 i forbindelse med overgang til nytt regelverk.
- Til menighetsrådsvalget er det produsert ulike typer materiell for å hjelpe i arbeidet med å rekruttere kandidater.
- Kirkens Nødhjelp er i gang med katastroferespons i Syria etter jordskjelvet der. Sammen med de andre store humanitære organisasjonene planlegges fakkeltog for Ukraina.
- Utvalget om det livssynsåpne samfunn skal ha sitt første møte 3. mars. Utvalget ledes av Andreas Andersen, kirkeverge i Kristiansand.
- Kirka vår – samlet plan for arbeid i soknet er nå lansert, og det arbeides bredt med hvordan implementeringen kan gjøres lokalt. Mer enn hundre sokn har så langt tatt løsningen i bruk. Løsningen videreutvikles i tråd med tilbakemeldinger fra brukerne.
- Sjekkliste og hjelpemateriell for gjennomføring av universelt utformede arrangement er publisert.
- Vipps gir nå anledning til å gi skattefradragberettiget støtte direkte i Vipps-appen.
- Kirkelig organisering: Arbeidet i programstyret går godt og det jobbes for å finne mest mulig samlende og bærekraftige løsninger. Møtene vi har med Kirkevergelaget og stiftsdirektørene er også veldig konstruktive.
- Utvalg for kvensk kirkeliv er nå klare for å sette i gang arbeidet.

Muntlig orientering fra Bispemøtet ved preses

- Neste møte vil åpnes på HL-senteret i Oslo og vil inneholde bl.a. et møte med KIA om deres arbeid blant innvandrere.
- Arbeidet mot rasisme er et viktig tema Bispemøtet og kirken arbeider mye med, både nasjonalt og lokalt.
- Vigslingsregisteret er under oppgradering, og en del av opplysningene ligger fortsatt i bispedømmene. En fikk likevel samlet opplysninger i forbindelse med spørsmål om hvor mange som har mistet presterettigheter i Den norske kirke de siste tiårene.
- Bispemøtet forbereder en sak om oppfølging av krigen i Ukraina og hvordan den påvirker oss, ett år etter utbruddet.

Muntlig orientering fra Mellomkirkelig råd ved leder

- Berit Hagen Agøy skal ha nye oppgaver i Kirkerådet, og slutter som generalsekretær i Mellomkirkelig råd og internasjonal direktør 1. april. Hun skal fortsatt holde i enkelte oppgaver knyttet til saksfeltet.
- Rådet arbeider med oppfølging av Kirkenes verdensråds generalforsamling i fjor.
- Det forberedes til to nye generalforsamlinger i år: Konferansen av europeiske kirker i juni og Det lutherske verdensforbund i september.
- Den nordiske delegasjonen møttes i Skåne for å forberede seg til møtet i LVF. Norden fikk 25 ekstra delegater, hvorav fire ekstra delegater kommer fra Den norske kirke.
- Mellomkirkelig råd skal ha felles møte med Samisk kirkeråd i Bodø for å arbeide med saker av interesse for begge råd.
- I desember ble det inngått en søsterkirkeavtale mellom Den norske kirke og Den evangelisk-lutherske kirke i det sørlige Afrika.

- Det lutherske verdensforbunds generalsekretær besøker Norge i februar, og skal ha møte med bl.a. leder i Mellomkirkelig råd og Bispemøtets preses.
- Rådet skal oppnevne medlemmer til samtalegrupper med Islamsk råd Norge og Muslimske dialognettverk, samt flere egne organer.

Muntlig orientering fra Samisk kirkeråd ved leder

- Samenes nasjonaldag 6. februar ble markert i mange kirker rundt om i Norge, og leder har skrevet en kronikk om hvordan Den norske kirke har gått fra å være en fornorskingsinstitusjon til å bli en organisasjon hvor det samiske har en viktig posisjon.
- Rådet forbereder seg til felles møte med Mellomkirkelig råd, der også sannhets- og forsoningsarbeidet vil stå sentralt. Spesielt vil forberedelse til kommisjonens innspillmøte om forsonende tiltak være viktig.
- Leder og generalsekretær har hatt møte med Oslo bispedømme om opprettelse av en samisk prestestilling i sør.
- Samisk kirkeråd har også begynt å planlegge samiske kirkedager, som skal avholdes på norsk side av Sápmi i 2025 eller 2026.

Muntlig orientering fra Den norske kirkes ungdomsutvalg ved leder

- Ungdomsutvalget har hatt ett møte siden sist, og planlegger et felles møte med Samisk ungdomsutvalg i mai.
- Har også hatt ett møte med ungdomsrådene for å blant annet forberede dem på en fremtidig høring og å snakke om unges rolle i kirkevalget.

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet tar de fremlagte sakene til orientering.

3/23 Referatsaker

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	3/23

- KR 03.1/23 Referat fra møte i LHBT-utvalgets møte 31. oktober 2022
- KR 03.1a/23 Prestens hemmelighet – forslag til opplegg med film og samtale
- KR 03.2/23 Protokoll Samisk kirkeråd 1. desember 2022
- KR 03.3/23 Protokoll Kirkerådets arbeidsgiverutvalg (AGU) 8. desember 2022
- KR 03.4/23 Protokoll Kirkerådets arbeidsgiverutvalg (AGU) 24. januar 2023
- KR 03.5/23 Referat fra møte i LHBT-utvalget 13. januar 2023
- KR 03.6/23 Protokoll fra møte i Kontrollutvalget 9. november 2022

Forslag til vedtak

Kirkerådet tar de framlagte referatsakene til orientering.

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet tar de framlagte referatsakene til orientering.

4/23 Tilsetting av biskop i Bjørgvin bispedømme

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	4/23

Sammendrag

Biskop Halvor Nordhaug gikk av med pensjon 1. desember 2022.

Bjørgvin bispedømme nominerte i sitt møte 18. november 2022 fem kandidater til ny biskop i bispedømmet. Ved supplerende nominasjon, med frist 2. desember 2022, ble Kjersti Gautestad Norheim også nominert. Kandidatene var da i alfabetisk rekkefølge:

- Stephanie Dietrich, professor ved VID
- Sunniva Gylver, sokneprest i Fagerborg
- Ragnhild Jepsen, domprost i Nidaros
- Nils Terje Lunde, nestkommanderende i tros- og livssynskorpset i Forsvaret
- Kjersti Gautestad Norheim, sokneprest i Birkeland
- Gudmund Waaler, domprost i Bjørgvin

Etter rådgivende avstemning står en igjen med tre kandidater. Det er Kjersti Gautestad Norheim, Ragnhild Jepsen og Sunniva Gylver. Etter den rådgivende avstemningen er Bjørgvin bispedømmeråd og biskopene bedt om å uttale seg om hvem av de tre som er best skikket til å bli ny biskop i Bjørgvin.

Biskopenes uttalelser er unntatt offentlighet, og blir sendt Kirkerådets medlemmer direkte. Det samme blir Kirkerådets arbeidsutvalgs samtalereferat fra intervjuene med kandidatene.

Kirkerådets AU vil legge frem begrunnet tilråding i etterkant av intervjuene.

Forslag til vedtak

Kirkerådet tilsetter xxx som ny biskop i Bjørgvin bispedømme.

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Votering

Første votering

Jepsen: 8 stemmer

Gylver: 6 stemmer

Norheim: 2 stemmer

Andre votering

Jepsen: 8 stemmer

Gylver: 6 stemmer

Norheim: 2 stemmer

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet tilsetter Ragnhild Jepsen som ny biskop i Bjørgvin bispedømme.

5/23 Folkevalgte som kirkelig styringstjeneste, biskopens tilsyn og ledelse, og ordning for daglig ledelse – opplegg og struktur for samråd

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	5/23

Sammendrag

Kirkerådet legger opp til en videre skrittvis behandling av ny organisering på de kommende kirkemøtene. Etter planen skal Kirkemøtet i 2023 gi føringer for videre arbeid med regelverk om folkevalgte som kirkelig styringstjeneste, biskopens tilsyn og ledelse, samt ordning for daglig ledelse.

Kirkerådet har videre bedt om en plan for etablering av en struktur for samråd mellom soknets organer og Kirkerådet og mellom soknets organer og bispedømmerådet.

Til behandling i dette møtet foreligger en plan for samråd og involvering og et drøftingsnotat som kan danne rammen for dialog- og innspillmøter våren 2023 om temaene folkevalgte som kirkelig styringstjeneste, biskopens tilsyn og ledelse, samt ordning for daglig ledelse. Innspill fra disse møtene i mars–april vil bli tatt med i det videre arbeidet med en sak til Kirkemøtet, som etter planen skal behandles på Kirkerådets møte i mai. Soknets organer vil også få mulighet til å drøfte og gi innspill til bispedømmerådene, om sakspapiret om de tre temaene som blir lagt fram for Kirkemøtet 2023.

De ulike involveringsprosessene vil ikke erstatte formelle høringer av regelverk fram mot behandling på Kirkemøtet i 2025.

Kirkerådet er i kontakt med de sentrale arbeidslivspartene på kirkelig sektor for å vurdere nærmere hvordan medbestemmelse skal forstås og ivaretas i det videre arbeidet med ny organisering.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet vil legge opp til involvering av valgte råd og ansatte i tråd med den fremlagte planen.
2. Kirkerådet ber direktøren utarbeide et samtaleopplegg om folkevalgte som kirkelig styringstjeneste, biskopens tilsyn og ledelse, og ordning for daglig ledelse, med utgangspunkt i det fremlagte drøftingsnotatet.

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Møtebehandling

Forslag 1:

Kristin Gunleiksrud Raaum fremmet følgende endringsforslag til vedtakspunkt 2: «med utgangspunkt i det fremlagte drøftingsnotatet» strykes.
--

Votering

Forslag 1 ble vedtatt ved konsensus.

Forslag til vedtak ble for øvrig enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

1. Kirkerådet vil legge opp til involvering av valgte råd og ansatte i tråd med den fremlagte planen.
2. Kirkerådet ber direktøren utarbeide et samtaleopplegg om folkevalgte som kirkelig styringstjeneste, biskopens tilsyn og ledelse, og ordning for daglig ledelse.

6/23 Endringer i personalreglement for Den norske kirke – høring

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	6/23

Sammendrag

Som en del av arbeidet med ny organisering av Den norske kirke vedtok Kirkemøtet i 2022 at det skal utarbeides et felles personalreglement for hele trossamfunnet. Dette skal bidra til en enhetlig og effektiv personalforvaltning som er gjenkjennelig i hele kirken. Som en del av dette presiserte komiteen i Kirkemøtet at tilsetning i partssammensatt utvalg skal være hovedregel ved tilsetninger i Den norske kirke, også for prester som er ansatt i rettssubjektet. Disse ansettes i dag av bispedømmerådet. Utarbeidelse av felles personalreglement for hele trossamfunnet vil kreve betydelig arbeid og bred involvering. Det er lagt opp til at et nytt personalreglement kan bli vedtatt på Kirkemøtet i 2025. Et første skritt er å innføre en ordning med tilsetning av prester i partssammensatt utvalg allerede før et felles personalreglement er på plass. Dette kan gjøres gjennom endringer i det eksisterende personalreglementet på Kirkemøtet 2023. Deretter kan arbeidet med å utarbeide et felles personalreglement for hele trossamfunnet fortsette fram til møtet 2025. Kirkerådet sluttet seg i desember 2022 til en framdriftsplan i tråd med dette.

Kirkerådet foreslår at tilsetning av prester i Den norske kirke skal gjøres i et tilsetningsråd som erstatter bispedømmerådet som tilsettende myndighet. Tilsetningsrådet skal være partssammensatt og bestå av stiftsdirektør eller en som er oppnevnt av stiftsdirektøren som leder, prost, menighetsrådsrepresentant og arbeidstakerrepresentant.

Videre foreslår Kirkerådet å fjerne dagens ordning med innstillingsråd og gi innstillingsmyndighet til stillingens nærmeste overordnede, i de fleste tilfeller prosten.

I tillegg foreslår Kirkerådet enkelte endringer som er nødvendige som følge av innføringen av tilsetningsutvalg for prester.

Kirkerådet behandlet i desember *Kirkelig organisering – videre arbeid*, sak KR 103/22. Kirkerådet ga sin tilslutning til forslaget om å dele opp arbeidet med felles personalreglement:

Et felles personalreglement for hele trossamfunnet vil kreve betydelig arbeid og bred involvering. I planskissen er det lagt opp til vedtak i Kirkemøtet i 2025. Kirkemøtekomiteen har ønsket at også menighetsprester skal tilsettes i partssammensatt utvalg. En kan se for seg at en som et første skritt i 2023 kan innføre en ordning med tilsetning av prester i partssammensatt utvalg også i rettssubjektet, gjennom endringer i det eksisterende personalreglementet. Deretter kan en arbeide videre med et felles personalreglement for hele trossamfunnet. En slik endring i 2023 vil kunne frigjøre ressurser på

bispedømmenivået og som nevnt bidra til at bispedømmerådene i praksis kan styrke seg som strategiske organer.

I saksorienteringen foreslås endringer i eksisterende personalreglement. For å sikre at saken kan ferdigstilles til behandling på Kirkemøtet 2023 er det hensiktsmessig at høringen avsluttes i midten av april. Det gir en noe kortere høringsfrist, men saken er ikke omfattende. Den prinsipielle avgjørelsen ble fattet av Kirkemøtet 2022 og er ikke tema for høringen.

Kirkerådets arbeidsgiverutvalg har i tråd med sitt mandat gitt innspill i arbeidet med saken.

Endringene vil tre i kraft når de er vedtatt på Kirkemøtet. Likevel vil tilsettingsprosesser som er påbegynt når endringene trer i kraft, fullføres etter dagens ordning.

Selv om de foreslåtte endringene er ment å være en varig endring, vil arbeidet med et felles personalreglement fram mot 2025 også kunne påvirke reglene om partssammensatte tilsettingsutvalg for prester.

Forslag til vedtak

Kirkerådet vedtar å sende saken på høring til berørte instanser.

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Møtebehandling

Forslag 1:

Tove Karoline Knutsen fremmet følgende endringsforslag til høringen:
Et folkevalgt medlem av bispedømmerådet vurderes tatt inn i tilsettingsrådet.

Votering

Forslag 1 ble vedtatt ved konsensus.
Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet vedtar å sende saken på høring til berørte instanser.

7/23 Ny plan for kirkelig undervisning og læring - høring

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	7/23

Sammendrag

Kirkerådet nedsatte i mars 2020 et utvalg for gjennomgang av trosopplæringen i Den norske kirke. I sin rapport levert 1. jan 2022 kom trosopplæringsutvalget med en rekke anbefalinger for arbeidet med trosopplæring framover. 32 av anbefalingene ble i KR 06/22 sendt på høring med frist 1. juni 2022. Det videre arbeidet med saken er delt i to, slik mandatet for trosopplæringsutvalget var todelt, og slik vedtak om plan for trosopplæring og organiseringen av trosopplæringen var to ulike Kirkemøtesaker i henholdsvis 2008 og 2009.

Kirkerådet ba i sak KR 74/22 om at det iverksettes arbeid med ny plan for trosopplæring. I denne saken legges utkast til ny overordnet del fram. Videre planlagt framdrift for dette arbeidet er høring fram til midten av mai, bearbeiding på bakgrunn av høringen, og behandling i Kirkerådets septembermøte. Saken går så til Bispemøtets oktobermøte, og Kirkerådet får saken tilbake til behandling i desember eller januar og beslutter om saken skal sendes til Kirkemøtet 2024.

Forslag til vedtak

Kirkerådet sender vedlagte forslag til overordnet del av plan for kirkelig undervisning og læring på høring.

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet sender vedlagte forslag til overordnet del av plan for kirkelig undervisning og læring på høring.

8/23 Reglar for gjennomføring av deling av Ålesund kyrkjelege fellesrådsområde

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	8/23

Samandrag

Stortinget har vedtatt at Ålesund kommune skal bli delt frå 1. januar 2024. I samband med delinga treng ein særlege reglar om gjennomføring av delinga av Ålesund kyrkjelege fellesrådsområde.

Eit forslag til reglar har vore på høyring til kyrkjelege instansar som saka gjeld.

Framlegg til vedtak

Kyrkerådet vedtek følgjande *Reglar for gjennomføring av deling av Ålesund kommune*:

§ 1. Verkeområde

Reglane er gitt i samband med vedtak i Stortinget 14. juni 2022 om deling av Ålesund kommune med verknad frå 1. januar 2024. Reglane regulerer gjennomføring av delinga av Ålesund kyrkjelege fellesrådsområde.

I desse reglane blir «kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune» brukt om det fellesrådet som vart etablert frå 1. januar 2020, og som blir nedlagt 31. desember 2023. «Kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune» og «kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune» blir brukte om dei to nye råda som blir konstituerte innan utgangen av november 2023.

§ 2. Val og konstituering av nytt kyrkjeleg fellesråd

Sokna i dei respektive fellesrådsområda vel sine representantar til fellesrådet i samsvar med forskrift 14. november 2021 om valg av kirkelig fellesråd. Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune utfører dei oppgåvene som er lagt til kyrkjeleg fellesråd i forskrifta.

Leiaren av kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune innkallar til konstituerande møte i kvart av dei to nye fellesråda innan utgangen av november 2023.

§ 3. Funksjonsperiode og fullmakter

Funksjonsperioden til kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune blir forlenga, og den varer til 31. desember 2023. Frå 1. desember 2023 er ansvar og fullmakter for rådet avgrensa til det som er nødvendig for å avslutte verksemda.

§ 4. Etablering av kyrkjeleg fellesrådsutval

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune skal etablere kyrkjelege fellesrådsutval som representerer sokna i kvar av dei to nye kommunane. Kyrkjeleg fellesrådsutval for Haram kommune skal ha ein representant for kvart av dei fem sokna i kommunen. Kyrkjeleg fellesrådsutval for nye Ålesund kommune skal ha av ein representant for kvart av dei sju sokna i kommunen. I tillegg skal biskopen peike

ut ein geistleg representant til utvala, og kommunen kan peike ut ein kommunal representant til kvart av utvala.

§ 5 Fullmakter for fellesrådsutvalet

Fellesrådsutvalet skal greie ut og vareta ulike nivå av samarbeid på vegner av sokna i Haram kommune og nye Ålesund kommune, medrekna å vurdere eit felles kyrkjeleg fellesråd for dei to nye kommunane. Fellesrådsutvalet i kvar kommune avgjer omfanget av samarbeid og felles funksjonar. Etter 1. desember 2023 ligg denne kompetansen til dei nye fellesråda.

§ 6. Tilsetjing av dagleg leiar

Fellesrådsutvalet for Haram kommune får mandat til å tilsetje dagleg leiar for kyrkjeleg fellesråd i Haram og fellesrådsutvalet for nye Ålesund kommune får mandat til å tilsetje dagleg leiar for kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune.

§ 7. Gravferdsvedtekter

Gravferdsvedtektene skal gjelde for Haram og nye Ålesund kommunar til nye vedtekter er fastsett av kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune.

§ 8. Mål og planar for fellesrådet

Mål og planar for den kyrkjelege verksemda som er fastsett etter kirkeordning for Den norske kirke § 17 skal gjelde fram til kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Haram kommune vedtar nye planar for verksemda.

§ 9. Økonomiplan og årsbudsjett

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune skal gjere det førebunde arbeidet for kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune med økonomiplanar for 2024–2027 og årsbudsjett for 2024.

Kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune skal sjølv vedta budsjettforslag til kommunen på grunnlag av innstilling frå dei kyrkjelege fellesrådsutvala

Kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune skal sjølv vedta økonomiplan og årsbudsjett for 2024 i samsvar med forskrift om økonomiforvaltningen i Den norske kirke.

§ 10. Førebels fordeling av egedelar, gjeld og eigenkapital

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune fastset sjølv ei førebels fordeling av bokførte egedelar, gjeld og eigenkapital frå kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund til kyrkjeleg fellesråd i Haram og kyrkjeleg fellesråd i Ålesund nye kommune, som skal vere utgangspunkt for arbeidet med årsbudsjettet for 2024.

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune fastset sjølv kven av dei nye fellesråda som skal dekke betalingsplikter for kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune som ikkje er betalt innan 31. desember 2023.

§ 11. Årsrekneskap og årsmelding for noverande kyrkjeleg fellesråd

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune fastset sjølv kven av dei nye fellesråda som skal utarbeide og leggje fram årsrekneskap og gi årsmelding til kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune for 2023 etter forskrift om økonomiforvaltning i sokn i Den norske kirke § 12.

Dei kyrkjelege fellestråda i nye Ålesund kommune og Haram kommune skal sjølv vedta årsrekneskapane og årsmeldingane for 2023.

§ 12. Dokumentforvaltning og arkivansvar

Kyrkjeleg fellestråd i noverande Ålesund kommune skal fastsetje korleis historiske og aktive arkiv skal handterast ved delinga. Arkivfaglege omsyn skal sikrast. Fellestrådet skal dokumentere prosessen.

§ 13. Iverksetjing

Reglane trer i kraft straks.

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Votering

Framlegg til vedtak vart vedteken samrøystes.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet vedtek følgjande *Reglar for gjennomføring av deling av Ålesund kommune*:

§ 1. Verkeområde

Reglane er gitt i samband med vedtak i Stortinget 14. juni 2022 om deling av Ålesund kommune med verknad frå 1. januar 2024. Reglane regulerer gjennomføring av delinga av Ålesund kyrkjelege fellestrådsområde.

I desse reglane blir «kyrkjeleg fellestråd i noverande Ålesund kommune» brukt om det fellestrådet som vart etablert frå 1. januar 2020, og som blir nedlagt 31. desember 2023. «Kyrkjeleg fellestråd i Haram kommune» og «kyrkjeleg fellestråd i nye Ålesund kommune» blir brukte om dei to nye råda som blir konstituerte innan utgangen av november 2023.

§ 2. Val og konstituering av nytt kyrkjeleg fellestråd

Sokna i dei respektive fellestrådsområda vel sine representantar til fellestrådet i samsvar med forskrift 14. november 2021 om valg av kirkelig fellestråd. Kyrkjeleg fellestråd i noverande Ålesund kommune utfører dei oppgåvene som er lagt til kyrkjeleg fellestråd i forskrifta.

Leiaren av kyrkjeleg fellestråd i noverande Ålesund kommune innkallar til konstituerande møte i kvart av dei to nye fellestråda innan utgangen av november 2023.

§ 3. Funksjonsperiode og fullmakter

Funksjonsperioden til kyrkjeleg fellestråd i noverande Ålesund kommune blir forlenga, og den varer til 31. desember 2023. Frå 1. desember 2023 er ansvar og fullmakter for rådet avgrensa til det som er nødvendig for å avslutte verksemda.

§ 4. Etablering av kyrkjeleg fellestrådsutval

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune skal etablere kyrkjelege fellesrådsutval som representerer sokna i kvar av dei to nye kommunane. Kyrkjeleg fellesrådsutval for Haram kommune skal ha ein representant for kvart av dei fem sokna i kommunen. Kyrkjeleg fellesrådsutval for nye Ålesund kommune skal ha av ein representant for kvart av dei sju sokna i kommunen. I tillegg skal biskopen peike ut ein geistleg representant til utvala, og kommunen kan peike ut ein kommunal representant til kvart av utvala.

§ 5 Fullmakter for fellesrådsutvalet

Fellesrådsutvalet skal greie ut og vareta ulike nivå av samarbeid på vegner av sokna i Haram kommune og nye Ålesund kommune, medrekna å vurdere eit felles kyrkjeleg fellesråd for dei to nye kommunane. Fellesrådsutvalet i kvar kommune avgjer omfanget av samarbeid og felles funksjonar. Etter 1. desember 2023 ligg denne kompetansen til dei nye fellesråda.

§ 6. Tilsetjing av dagleg leiar

Fellesrådsutvalet for Haram kommune får mandat til å tilsetje dagleg leiar for kyrkjeleg fellesråd i Haram og fellesrådsutvalet for nye Ålesund kommune får mandat til å tilsetje dagleg leiar for kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune.

§ 7. Gravferdsvedtekter

Gravferdsvedtektene skal gjelde for Haram og nye Ålesund kommunar til nye vedtekter er fastsett av kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune.

§ 8. Mål og planar for fellesrådet

Mål og planer for den kyrkjelege verksemda som er fastsett etter kirkeordning for Den norske kirke § 17 skal gjelde fram til kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Haram kommune vedtar nye planar for verksemda.

§ 9. Økonomiplan og årsbudsjett

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune skal gjere det førebuaende arbeidet for kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune med økonomiplanar for 2024–2027 og årsbudsjett for 2024.

Kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune skal sjølv vedta budsjettforslag til kommunen på grunnlag av innstilling frå dei kyrkjelege fellesrådsutvala

Kyrkjeleg fellesråd i Haram kommune og kyrkjeleg fellesråd i nye Ålesund kommune skal sjølv vedta økonomiplan og årsbudsjett for 2024 i samsvar med forskrift om økonomiforvaltningen i Den norske kirke.

§ 10. Førebels fordeling av egedelar, gjeld og eigenkapital

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune fastset sjølv ei førebels fordeling av bokførte egedelar, gjeld og eigenkapital frå kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund til kyrkjeleg fellesråd i Haram og kyrkjeleg fellesråd i Ålesund nye kommune, som skal vere utgangspunkt for arbeidet med årsbudsjettet for 2024.

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune fastset sjølv kven av dei nye fellesråda som skal dekke betalingsplikter for kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune som ikkje er betalt innan 31. desember 2023.

§ 11. Årsrekneskap og årsmelding for noverande kyrkjeleg fellesråd

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune fastset sjølv kven av dei nye fellesråda som skal utarbeide og leggje fram årsrekneskap og gi årsmelding til kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune for 2023 etter forskrift om økonomiforvaltning i sokn i Den norske kirke § 12.

Dei kyrkjelege fellesråda i nye Ålesund kommune og Haram kommune skal sjølv vedta årsrekneskapane og årsmeldingane for 2023.

§ 12. Dokumentforvaltning og arkivansvar

Kyrkjeleg fellesråd i noverande Ålesund kommune skal fastsetje korleis historiske og aktive arkiv skal handterast ved delinga. Arkivfaglege omsyn skal sikrast. Fellesrådet skal dokumentere prosessen.

§ 13. Iverksetjing

Reglane trer i kraft straks.

9/23 Kirkemøtets arbeidsform - høring

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	9/23

Sammendrag

Fra 2017 og 2021 har Kirkemøtets rolle som øverste representative organ i Den norske kirke blitt endret, og Kirkemøtets rolle og ansvar har blitt styrket. Samtidig er rammebetingelsene for Kirkemøtet endret, ved at Kirkemøtets medlemmer ikke lenger har rett til fri fra arbeid for å utøve sine demokratiske verv. Gjennomføringen av Kirkemøtet 2020 under koronarestriksjoner ga også noen erfaringer om hvordan Kirkemøtet kan gjennomføres.

I denne saken foreslås det at Kirkemøtet 2023 får en sak til behandling om Kirkemøtets arbeidsform. Det foreslås en ny behandlingsmåte for regelsaker, med innføring av en ny redaksjonskomité for regelsaker. Denne endringen foreslås gjort ved endring i Kirkemøtets forretningsorden. Samtidig drøfter saken lengden på Kirkemøtets samlinger og spørsmål om møtegodtgjørelse for Kirkemøtets medlemmer.

Ved at saken behandles av det siste Kirkemøtet i valgperioden, sikrer en at kirkemøtemedlemmene har vesentlig erfaring med hvordan Kirkemøtets arbeidsform er i dag. Saken foreslås sendt på høring til bispedømmerådene og Bispemøtet, før behandling i Kirkemøtet 2023.

Forslag til vedtak

Kirkerådet vedtar å sende saken på høring til bispedømmerådene og Bispemøtet.

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet vedtar å sende saken med de justeringer som fremkom i møtet på høring til bispedømmerådene og Bispemøtet.

10/23 Avgjørelsesmyndighet ved behandling av klagesaker etter de kirkelige valgreglene

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	10/23

Sammendrag

Etter de kirkelige valgreglene er Kirkerådet klageinstans for klager over forhold i forbindelse med forberedelsen og gjennomføringen av valg til bispedømmeråd og Kirkemøtet.

Erfaringsvis oppstår det i hovedsak klager i forbindelse med godkjenning av listeforslag i mai og i forbindelse med valggjennomføringen på valgdagen, men det vil også kunne være enkelte andre klager som blir tatt opp. Klagenes bør avgjøres så raskt som mulig. Kirkerådet har derfor tidligere valgt å delegerer myndighet til å avgjøre klager etter de tidligere kirkevalgreglene til arbeidsutvalget.

Det foreslås å gjøre et nytt delegeringsvedtak bl.a. som følge av at det har blitt vedtatt nye regler.

Forslag til vedtak

Kirkerådet delegerer myndigheten til å avgjøre klager etter de kirkelige valgreglene til arbeidsutvalget.

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet delegerer myndigheten til å avgjøre klager etter de kirkelige valgreglene til arbeidsutvalget.

11/23 Endringer i regler om godtgjøring

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	11/23

Sammendrag

Reglement for godtgjøring til folkevalgte har regler om møtegodtgjørelse mv. og tapt arbeidsfortjeneste for medlemmer av ulike råd, utvalg mv. på nasjonalt nivå i Den norske kirke. Reglementet har ikke tidligere uttrykkelig inkludert oppnevnte utredningsutvalg og enkelte nyere, faste utvalg, selv om medlemmer av disse i noen grad har mottatt godtgjørelse. Saken foreslår en klargjøring i reglene knyttet til hvem som kan motta møtegodtgjørelse for slike andre utvalg, for fast møtende uten stemmerett i Kirkerådet samt enkelte andre sider ved forvaltningen av godtgjørelse til folkevalgte i organ knyttet til det nasjonale nivået i Den norske kirke.

Saken foreslår også en ny ytelse i form av årlig godtgjørelse for arbeidsgiverutvalget, for å kompensere for større eksponering og belastning for den enkelte, knyttet til dette organet.

Forslag til vedtak

I.

I *reglement for godtgjøring til folkevalgte* gjøres følgende endringer:

Tittelen på reglementet skal lyde:

Regler for godtgjøring av medlemmer i råd, utvalg mv. på nasjonalt nivå i Den norske kirke

§ 1 skal lyde:

1.1 Reglementet gjelder for valgte medlemmer og *valgte fast møtende* i Kirkerådet, herunder Kirkerådets arbeidsutvalg og Arbeidsgiverutvalget, Samisk kirkeråd, Mellomkirkelig Råd, klagenemnda og kontrollutvalget.

1.2 Medlemmer i øvrige utvalg og nemnder får *møtegodtgjørelse kun etter vedtak i Kirkerådet. Kirkelig tilsatte medlemmer i slike utvalg og nemnder mottar ikke møtegodtgjørelse.*

§ 2.1 skal lyde:

2.1 Medlemmer i råd, utvalg mv. etter § 1 har krav på å få dekket reiseutgifter i henhold til avtaleverket på KAs tariffområde. Alle reiser skal gjennomføres i tråd med Den norske kirkes retningslinjer for reisevirksomhet.

§ 3.2 siste punktum skal lyde:

Ved møter som varer under fire timer reduseres satsen forholdsmessig. Dersom møtet behandler saker som krever særlige forberedelser eller sakenes natur tilsier det, kan møteleder fastsette at full møtegodtgjørelse likevel skal gis.

§ 3.4 skal lyde:

3.4 Møtegodtgjørelse er innberetningspliktig og skattepliktig. Møtegodtgjørelsen er ikke pensjonsgivende. Det påløper ikke feriepenger.

§ 3.7 siste punktum skal lyde:

Utbetaling skjer på grunnlag av møtesekretærens fremmøteliste.

§ 4 skal lyde:

§ 4. Årlig godtgjørelse

4.1 Arbeidsgiverutvalget fastsetter avtale om godtgjørelse og eventuelt frikjøp for Kirkerådets leder, leder av Mellomkirkelig råd, leder av Samisk kirkeråd, leder av klagenemnda og leder av kontrollutvalget, samt leder av øvrig utvalg eller nemnd Kirkerådet har vedtatt at skal tilstås møtegodtgjørelse.

Resultatet godkjennes av Kirkerådet ved den årlige budsjettbehandlingen.

Medlemmer i arbeidsgiverutvalget mottar årlig godtgjørelse på 1/10 av folketrygdens grunnbeløp. Leder som er omfattet av årlig godtgjørelse etter § 4.1 mottar ikke ytterligere godtgjørelse.

§ 5.1 skal lyde:

5.1 Tappt arbeidsfortjeneste kan dekkes inntil statens veiledende satser gitt i statens personalhåndbok for dokumentert eller sannsynliggjort tappt inntekt når arbeidsgiver ikke innvilger tjenestefri med lønn for å utføre offentlig verv.

§ 5.2 første ledd skal lyde:

5.2 Tappt arbeidsfortjeneste dokumenteres med bekreftelse fra arbeidsgiver. Av bekreftelsen skal det som minimum fremgå hvilken periode arbeidstakeren ikke mottar lønn grunnet møtevirksomheten og hvor mye arbeidstakeren trekkes i lønn. På forespørsel skal lønsslipp som viser trekk i

lønn eller annen tilsvarende dokumentasjon fremlegges. Dokumentasjon kan også skje ved at den folkevalgte arbeidsgiver sender faktura til Kirkerådet.

§ 5 nytt siste ledd skal lyde:

5.4 Tapt arbeidsfortjeneste dekkes normalt ikke for medlemmer av andre utvalg og nemnder som tilstås møtegodtgjørelse etter § 1 siste ledd.

II.

Endringene trer i kraft straks.

Møtebehandling i Kirkerådet 09.02.2023:

Møtebehandling

Forslag 1: Kristin Gunleiksrud Raaum fremmet følgende helhetlige endringsforslag:

Saken utsettes.

Votering

Forslag 1 ble vedtatt ved konsensus.

Kirkerådets vedtak

Saken utsettes.

12/23 Delingsprosjektet med OVF – håndtering av formålsporføljen

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	12/23

Sammendrag

Av stortingsmelding St. meld. 29 (2018-2019) om Opplysningsvesenets fond går det frem at fondets såkalte formålsporfølje skal overføres til Den norske kirke. Verdien av formålsporføljen vil dermed utgjøre et «deloppgjør» for den samlede kapitaltilførselen Dnk skal motta for å forvalte eiendommene vi skal overta. Formålsporføljen består av aksjer i ikke-børsnoterte selskaper som kjennetegnes med ideell og ikke kommersiell hensikt med eierskapet. Noe av porteføljen er allerede under realisering, men slike prosesser tar tid. Kirkerådet tok i møte 8. – 9. desember 2022 stilling til at OVF skal bes om å realisere eierpostene og overføre penger til rettssubjektet Den norske kirke v/ Kirkerådet, med unntak av aksjene i Kirkelig Kulturverksted AS. Kirkerådet tar i denne saken stilling til fremtidig eierskap i Kirkelig Kulturverksted AS.

Forslag til vedtak

Kirkerådet ber OVF realisere aksjene i Kirkelig Kulturverksted AS. De realiserte verdiene overføres til rettssubjektet Den norske kirke v/Kirkerådet som deloppgjør for den samlede kapitaltilførselen som følger av delingsprosjektet med OVF. De midlene Kirkerådet mottar som følge av dette vil bli overført til Dnk eiendom AS.

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Møtebehandling

Forslag 1: Kristin Gunleiksrud Raum fremmet følgende endringsforslag:

Kirkerådet overtar OVFs aksjer i KKV AS til regnskapsført verdi. Kirkerådet ber om å få en sak om alternativer for forvaltning av eierskapet på et senere tidspunkt.

Votering

Forslag 1 ble vedtatt mot én stemme.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet overtar OVFs aksjer i Kirkelig kulturverksted AS til regnskapsført verdi. Kirkerådet ber om å få en sak om alternativer for forvaltning av eierskapet på et senere tidspunkt.

13/23 Opprettelse av og mandat for råd for funksjonshemmede

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	13/23

Sammendrag

15–18 prosent av medlemmene i Den norske kirke lever med ulike funksjonsnedsettelse. Interesseorganisasjoner, forsknings- og kompetansemiljøer har over tid påpekt at funksjonshemmede opplever manglende representasjon i Den norske kirke. Et råd for funksjonshemmede i Den norske kirke skal bidra med brukerperspektiver og fagkunnskap om funksjonshemmende forhold og med løsninger som styrker likestilling og muligheter for likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet. Rådet skal komme med innspill til konkrete saker, slik at synspunkter og behov til funksjonshemmede blir tatt hensyn til, synliggjort og ivaretatt så tidlig som mulig.

Råd for funksjonshemmede er lovpålagt i alle kommuner i Norge, og det er etablert rutiner og veiledninger for disse. Når det opprettes et råd for funksjonshemmede i kirken, er det tatt utgangspunkt i rammene for de lovpålagte kommunale rådene. Det er valgt en løsning som er tilpasset den kirkelige organiseringen med tanke på kapasitet og ressurser og for å ivareta tilstrekkelig dynamikk og funksjonalitet.

I 2021 ble *Kirkelig fagforum for likestilling av mennesker med funksjonshemming* opprettet. Dette fagforumet mangler imidlertid formalisering og status, men danner et godt grunnlag for etableringen av et formelt råd.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet oppnevner et råd for funksjonshemmede med mandat, sammensetning og oppgaver som beskrevet i denne saken.
2. Kirkerådet gir direktøren fullmakt til å oppnevne rådet. Kirkerådet stiller sekretær til disposisjon for rådet.
3. Rådets mandat, sammensetning og funksjon evalueres etter fire år.

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Møtebehandling

Forslag 1: Olav Fykse Tveit fremmet følgende endringsforslag til mandatteksten:

Rådet tar opp aktuelle saker og problemstillinger og konsulteres i faglige spørsmål.
--

Forslag 2: Lill Tone Grahl-Jacobsen fremmet følgende endringsforslag til vedtakspunkt 1:

Kirkerådet oppnevner et råd for *personer med funksjonsnedsettelse* med mandat (...) (13 for)

Forslag 3: Kristin Gunleiksrud Raam fremmet følgende endringsforslag til mandatteksen:

«Det avholdes normalt to til tre møter i året» strykes.

Forslag 4: Therese Utgård Aas fremmet følgende forslag til nytt vedtakspunkt 4:

Kirkerådet ønsker at rådet gis observatørstatus i Kirkemøtet

Forslag 5: Therese Utgård Aas fremmet følgende forslag til nytt vedtakspunkt 5:

Kirken må få likestilling gjennom kunnskap og holdningsendring, jf. også handlingsplanen for likestilling, inkludering og mangfold m.m. Som ledd i dette skal Kirkerådet avholde seminar om funksjonshemmingsteologi. Råd for personer med funksjonsnedsettelse bes om å komme med flere forslag om tiltak for kunnskapsheving.

Votering

Forslag 1 ble vedtatt ved konsensus.

Forslag 2 (vedtakspunkt 1) ble vedtatt mot to stemmer.

Forslag 3 ble vedtatt ved konsensus.

Vedtaks punkt 2 ble enstemmig vedtatt.

Vedtaks punkt 3 ble enstemmig vedtatt.

Forslag 4 (vedtakspunkt 4) ble vedtatt mot seks stemmer.

Forslag 5 (vedtakspunkt 5) ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

1. Kirkerådet oppnevner et råd for personer med funksjonsnedsettelse med mandat, sammensetning og oppgaver som beskrevet i denne saken.
2. Kirkerådet gir direktøren fullmakt til å oppnevne medlemmer av rådet. Kirkerådet stiller sekretær til disposisjon for rådet.
3. Rådets mandat, sammensetning og funksjon evalueres etter fire år.
4. Kirkerådet ønsker at rådet gis observatørstatus i Kirkemøtet
5. Kirken må få likestilling gjennom kunnskap og holdningsendring, jf. også handlingsplanen for likestilling, inkludering og mangfold m.m. Som ledd i dette skal Kirkerådet avholde seminar om funksjonshemmingsteologi. Råd for personer med funksjonsnedsettelse bes om å komme med flere forslag om tiltak for kunnskapsheving.

14/23 Oppnevning av styremedlem og varamedlem til styret i Stiftelsen Kirkens Familievern SKF og Hardengfondet 2023-2025

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	14/23

Sammendrag

Den norske kirke er medstifter av Stiftelsen Kirkens Familievern SKF og skal ifølge vedtektenes punkt 6 oppnevne ett styremedlem med varamedlem.

De andre styremedlemmene oppnevnes av Stiftelsen Det Norske Diakonhjem med fire medlemmer og to varamedlemmer og de ansatte velger to medlemmer med ett varamedlem.

Forslag til vedtak

Kirkerådet oppnevner Lars Erlend Kielland som medlem og Ann-Kristin Eidsvåg til varamedlem i styret til Stiftelsen Kirkens familievern SKF og Hardengfondet for perioden mars 2023 - mars 2025.

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet oppnevner Lars Erlend Kielland som medlem og Ann-Kristin Eidsvåg til varamedlem i styret til Stiftelsen Kirkens familievern SKF og Hardengfondet for perioden mars 2023 - mars 2025.

15/23 Oppnevning av representanter til Sjømannskirkens generalforsamling perioden 2023-2025

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	15/23

Sammendrag

Kirkerådet skal, etter anbefaling fra Mellomkirkelig råd, oppnevne fem delegater til Sjømannskirkens generalforsamling for 2023-2025. Generalforsamlingen holdes hvert annet år, og den neste er 16.–17. juni 2023.

Ifølge Sjømannskirkens grunnregler skal Kirkemøtet oppnevner tre delegater, Kirkerådet én og Mellomkirkelig råd én. Kirkemøtet har delegert slike oppnevninger til Kirkerådet.

Forslag til vedtak

Kirkerådet oppnevner følgende personer til Sjømannskirkens generalforsamling 2023 – 2025:

1. Leder i Kirkerådet	(vara: Nestleder)
2. Direktør i Kirkerådet	(vara: Assisterende direktør)
3. Internasjonal direktør	(vara: Avdelingsdirektør for kirkefag og økumenikk)
4. Elise Skjærven Aas	Den norske kirkes ungdomsutvalg
(Kirkerådet delegerer til Den norske kirkes ungdomsutvalg å oppnevne en vara)

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet oppnevner følgende personer til Sjømannskirkens generalforsamling 2023 – 2025:

1. Leder i Kirkerådet	(vara: Nestleder)
2. Direktør i Kirkerådet	(vara: Assisterende direktør)

3. Internasjonal direktør (vara: Avdelingsdirektør for kirkefag og økumenikk)
4. Elise Skjærven Aas Den norske kirkes ungdomsutvalg (Kirkerådet delegerer til Den norske kirkes ungdomsutvalg å oppnevne en vara)

16/23 Oppnevning av kandidater til styret i Norges Kristne Råd 2023-2025

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Kirkerådet	09.02.2023	16/23

Sammendrag

Kirkerådet skal oppnevne tre kandidater med varaer til styret i Norges Kristne Råd.

Kirkerådet skal også foreslå hvilken av de tre styremedlemmene som i kraft av dette vervet bli medlem av Mellomkirkelig råd.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet oppnevner følgende kandidater til styret i Norges Kristne Råd:
 1. Kirkerådets leder vara: Kirkerådets nestleder
 2. Preses vara: Visepreses
 3. Leder av seksjon for økumenikk og dialog vara: Teologisk rådgiver, seksjon for økumenikk og dialog
2. Preses blir medlem av Mellomkirkelig råd i kraft av styrevervet i Norges Kristne Råd.

Møtebehandling i Kirkerådet 10.02.2023:

Votering

Forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Kirkerådets vedtak

1. Kirkerådet oppnevner følgende kandidater til styret i Norges Kristne Råd:
 1. Kirkerådets leder vara: Kirkerådets nestleder
 2. Preses vara: Visepreses
 3. Leder av seksjon for økumenikk og dialog vara: Teologisk rådgiver, seksjon for økumenikk og dialog
2. Preses blir medlem av Mellomkirkelig råd i kraft av styrevervet i Norges Kristne Råd.

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd

MKR
Bodø, 1.-2. mars 2023

Protokoll

Mellomkirkelig råd (MKR)

1.-2. mars 2023

Scandic Havet Hotel, Bodø

Til stede:

Kristine Sandmæl (leder), Siv Bonde (representant fra Kirkens Nødhjelp), Kari Mangrud Alvsvåg (BM-representant), Inga Stoveland Dekko, Kjetil Drangsholt (LVF-representant), Tron Fagermoen (TN-leder), Kjetil Fretheim (KV-representant), Helge Gaard (representant for misjonsorganisasjonene), Jeffrey Huseby (representant fra Sjømannskirken), Ragnhild Mestad (KISP-leder), Ingeborg Midttømme (KV-representant) (kun 2. mars), Oddny Irene Miljeteig, Monika Tettli, Jostein Ådna, Andreas Henriksen Aarflot (KEK-representant)

Forfall:

Jacob Breda Antonsen (LVF-representant), Øyvind Haraldseid (representant fra Bibelselskapet), Dagfinn Høybråten (representant fra Kirkens Nødhjelp), Liv Hernæs Kvanvig (MRU-leder), Olav Fykse Tveit (representant for Norges Kristne Råd)

Til stede fra sekretariatet:

Berit Hagen Agøy, Einar Tjelle samt rådgivere som fulgte enkeltsaker.

2. mars var det felles møte med Samisk kirkeråd der Sannhets- og forsoningsarbeid og Klima og miljø-saker ble diskutert. Det ble også gitt en felles uttalelse i forbindelse med vindmøllene på Fosen. (Se vedlegg).

Saksliste

- Sak MKR 01/23: Protokoller
- Sak MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke
- Sak MKR 03/23: Orienteringssaker
- Sak MKR 04/23: Referatsaker
- Sak MKR 05/23: Plan for oppfølging av Kirkenes verdensråds generalforsamling 2022
- Sak MKR 06/23: Økumenisk freds- og forsoningsarbeid
- Sak MKR 07/23: LVFs generalforsamling 2023
- Sak MKR 08/23: Supplerende oppnevning av kandidater til LVFs generalforsamling 2023
- Sak MKR 09/23: Oppnevning av medlemmer til Kontaktgruppen med Islamsk Råd Norge 2023-2024
- Sak MKR 10/23: Oppnevning av medlemmer til Kontaktgruppen med Muslimsk dialognettverk 2023-2024
- Sak MKR 11/23: Eventuelle uttalelser

MKR 01/23 Protokoller

Protokoll fra møte i Mellomkirkelig råd 13.-14. oktober 2022

Vedtak:

Protokollen ble godkjent.

Protokoll fra møte i Mellomkirkelig råds arbeidsutvalg 29. september 2022

Vedtak:

Protokollen ble tatt til etterretning.

Protokoll fra møte i Mellomkirkelig råds arbeidsutvalg 20. januar 2023

Vedtak:

Protokollen ble tatt til etterretning.

MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke

Kirkenes verdensråd (KV)

Sentralkomiteemedlem Kjetil Fretheim orienterte om aktuelle saker i Kirkenes verdensråd. Sentralkomiteemøtet i juni vil gi viktige føringer for oppfølgingen etter generalforsamlingen i 2022.

Det ble kommentert at man synes uttalelsene KV har kommet med om krigen i Ukraina, kunne vært skarpere og inneholdt elementer av «rettferdig fred»-teologi.

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar saken til orientering.

MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke

Det lutherske verdensforbund (LVF)

Rådsmedlem i LVF, Kjetil Drangsholt, orienterte om aktuelle saker i LVF.

Det ble også orientert om at ledelsen i LVF nylig besøkte Den norske kirke i Oslo.

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar saken til orientering, inkludert referatet fra møte i Det lutherske verdensforbunds nasjonalkomite 15. november 2022 og rapporten fra LVF-konferansen «Pedagogy and Pandemic, Ghana, desember 2022».

MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke

Norges Kristne Råd (NKR)**MKR's behandling:**

Internasjonal direktør orienterte om aktuelle saker i NKR. Generalforsamlingen avholdes i mars, men det er ikke meldt inn noen særlige saker ut over de ordinære,

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar saken og protokollen fra styremøte i Norges Kristne Råd 16. november 2022 og 15. februar 2023 til orientering.

MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke

Konferansen av europeiske kirker (KEK)**MKR's behandling:**

Styremedlem i KEK, Andreas Henriksen Aarflot, orienterte om arbeidet med den forestående generalforsamlingen i juni 2023 og om KEKs økonomiske situasjon.

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar saken til orientering.

MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke

Økumenisk samarbeid i Norden**MKR's behandling:**

Einar Tjelle orienterte om siste nytt i det økumeniske samarbeidet i Norden. Norges Kristne Råd var nylig vertskap for det årlige nordiske samordningsmøtet. Møtet ble holdt på Sundvollen og inkluderte et besøk til Utøya.

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar saken til orientering.

MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke

Communion of Protestant Churches in Europe - CPCE

MKR's behandling:

Tron Fagermoen orienterte om siste nytt fra CPCE.

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar saken til orientering.

MKR 02/23: Nytt fra den verdensvide kirke

Porvoo

MKR's behandling:

Beate Fagerli orienterte om siste nytt fra Porvoo-samarbeidet.

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar saken til orientering.

MKR 03/23: Orienteringssaker

1. Rapport fra klimatoppmøtet COP27, november 2022 i Sharm el-Sheik, Egypt
2. Høyesterettsdommen i Fosen-saken må respekteres – Kronikk
3. Sammen som kirke i hele verden: [sammen aksjonen brosjyre 2023](#)
4. Rapport fra besøk til Brasil og IECLB 15.-24. oktober 2022
5. Rapport fra besøk til Jerusalem januar 2023
6. Rapport fra Sri Lanka januar 2023 (*u.off. § 14.1*)
7. Nordisk religionsdialogkonferanse i Trondheim 14.-16. mars 2023: [Velkommen til Nordisk Dialogkonferanse i Trondheim 14 til 16 mars 2023](#)
8. Rapport fra utvalget Kirken i møte med jødedom og jøder
9. Orientering om utvalget Den norske kirke og det livssynsåpne samfunn
10. Muntlig orientering fra organisasjonene:
 - Kirkens Nødhjelp
 - Sjømannskirken
 - Samarbeid menighet og misjon

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar sakene til orientering.

MKR 04/23: Referatsaker

1. Protokoll fra møte i Kirkerådet 10.-11. november 2022 og 8.-9. desember 2022
2. Protokoll fra møte i Samisk kirkeråd 1. desember 2022
3. Protokoll fra møte i Teologisk nemnd 28.-29. september 2022
4. Protokoll fra møte i Menneskerettighetsutvalget 9. november 2022
5. Protokoll fra møte i Nådens fellesskap 19. januar 2022 og 24. oktober 2022
6. Referat fra møte i Kontaktgruppen med Buddhistforbundet 6. september 2022, 16. november 2022 og 17. januar 2023
7. Referat fra rådsmøte i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn STL 19. september 2022 og 14. desember 2022
8. Protokoll fra møte i Komiteen for internasjonale spørsmål KISP 9. desember 2022 og 6. februar 2023
9. Referat fra møte i Kontaktgruppen med HEF 28. februar 2022 og 12. oktober 2022

Vedtak:

Mellomkirkelig råd tar referatsakene til orientering.

MKR 05/23: Plan for oppfølging av Kirkenes verdensråds generalforsamling 2022

Til møtet forelå sekretariatets gjennomgang av saker fra generalforsamlingen som det er aktuelt å følge opp i Den norske kirke. MKR var enig i sakspapirets prioriteringsforslag.

Det ble påpekt at notatet om rasisme bør inkludere Dialogforum Østfold.

Rådet understreket viktigheten av å formidle og ta i bruk økumeniske liturgiske ressurser i Den norske kirke. Gjennom dette kan gudstjenestedeltakere og vanlige kirkemedlemmer få en opplevelse av å tilhøre en verdensvid kirke.

I forbindelse med forslaget om en kirkemøtesak om Israel og Palestina, ble det minnet om at MKRs strategi for dette arbeidet gjelder ut 2023, og at den derfor må oppdateres.

Vedtak:

1. Mellomkirkelig råd tar «Rapport fra KV's generalforsamling 2022» til orientering.
2. Mellomkirkelig råd ber Kirkerådet vurdere følgende tema som aktuelle som saker for **Kirkemøtet**
 - Rasisme (bredt forstått) – i kirke og samfunn.
Denne saken kan se kirkens LIM-arbeid, arbeid med urfolk, kjønnsdiskriminering og LHBTQ+, inkludering av mennesker med nedsatt funksjonsevne (nytt utvalg) og migranter i lys av arbeidet mot rasisme. Internasjonalt er rasisme og diskriminering en av de store utfordringene. Kirkemøtet bør drøfte hvordan kirken kan bidra til å motvirke rasisme.

- Den norske kirkes engasjement i Israel og Palestina – med særlig vekt på de kristnes situasjon og samarbeidet med vår lutherske søsterkirke. Kirkemøtet bør også drøfte kirkens ansvar for å bidra til en rettferdig fred og hvordan vi forholder oss til oppfordringer fra palestinske kirkeledere og internasjonale menneskerettsorganisasjoner.
3. Mellomkirkelig råd ber **Kirkerådet** gjennomgå handlingsplanen «Mer himmel på en truet jord – Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft» i lys av uttalelsen «The Living Planet» fra KVs generalforsamling.
 4. Mellomkirkelig råd inviterer **Bispemøtet** til et samarbeid om hvordan Den norske kirke kan delta i «Pilgrimage of Justice, Reconciliation and Unity». Dette vil bli mer klart etter KVs sentralkomiteemøte i juni.
 5. Mellomkirkelig råd ber sekretariatet forberede følgende til **rådsmøtene** i 2023:

Mai:

- Seminar om kirkens freds- og forsoningsarbeid – med særlig søkelys på Ukraina
- Sak om kirkens arbeid med rasisme (evt. forberedelse til en kirkemøtesak)

Oktober:

- Sak eller samtale: Gudstjenesteressurser og bibelstudier fra økumeniske generalforsamlinger: Hvordan kan de tas i bruk i Den norske kirke? Her kan også materiell fra KEK og LVFs generalforsamlinger inkluderes. Bispemøtet bør inkluderes i dette arbeidet.
- Sak: Oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og relevansen av KVs urfolksarbeid (i samarbeid med Samisk kirkeråd og en arbeidsgruppe i Kirkerådets sekretariat). Teologisk nemnd planlegger et åpent seminar om teologisk avkolonisering i oktober–november 2023, med utgangspunkt i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.
- Sak: Hvordan følger vi opp KVs dokument om «Human Sexuality» i Den norske kirke og i Norges Kristne Råd?

MKR 06/23: Økumenisk freds- og forsoningsarbeid

MKR's behandling:

Internasjonal direktør innledet om økumenisk freds- og forsoningsarbeid, særlig knyttet til «rettferdig krig» og «rettferdig fred». Hun gav også konkrete eksempler på Den norske kirkes arbeid med denne tematikken.

KISP-leder orienterte om KISPs arbeid med krigen i Ukraina.

Diakonirådgiver i Sør-Hålogaland, Brita Bye, orienterte om statusen på det kirkelige Barents-samarbeidet.

Momenter fra samtalen – innspill til tematikk på seminar på rådsmøtet i mai:

- Det er viktig å holde håpet oppe.
- Behov for refleksjon om «rettferdig krig». Dette begrepet er ukjent for mange i dag. Her har kirken mye å bidra med.

- Skal kirken velge side i krigen?
- KV har vært mye preget av temaet «rettferdig fred» og av fredskirkene, – Vi trenger også en refleksjon om «rettferdig krig».
- Hvordan forholder vi oss til at Den russisk-ortodokse kirke også bruker begrepet «rettferdig krig» for å rettferdiggjøre krigen? Dette må møtes med teologisk motargumentasjon.
- Alt vi har tenkt og ment de siste tiårene om krig og fred, er på vei ut av vinduet. Hvordan er Fredsbevegelsens rolle og kirkens stemme i dette?
- Det er en god idé å invitere til en overordnet samtale om dette. Hvordan har kirken tidligere tenkt om rettferdig krig og fred, og hvordan tenker vi nå? Et seminar kan bidra til en samtale om dette. Hvor langt strekker den legitime støtten til dem som forsvarer seg? Nyttig å snakke om både rettferdig krig og fred. Hvordan kan kirken bidra til en samtale om fred?
- Refleksjon rundt rettferdig krig/fred: Kunne vi snakket om det åndelige/verdslige regimentet – hva er de forskjellige rollene i en krigssituasjon?
- Det finnes ulike virkelighetsoppfatningene/verdensbilder i øst og vest om hvordan Russlands krig i Ukraina oppfattes.
- Hva er en god seier? Hva er et godt resultat av denne krigen? Situasjonen er fastlåst, vanskelig å se noen vei. Militære virkemidler er *midler*, men politikere ser dette som en løsning. Det må finnes en *politisk* løsning.
- Det finnes alltid ofre på begge sider av en krig, og alle soldaters liv er like mye verd.
- Utfordringer knyttet til våpenindustrien kan belyses. Er Norge «krigsprofitør»? Våpenindustriens rolle når krigen er «rettferdig».
- Hvordan ser vi på Vesten og NATOs rolle? Betaler Ukraina prisen for Vestens krig mot Russland?
- Debatten i Tyskland er en helt annen enn i Norge, hvor motstanden holder seg til å være innad i Rødt. Hva kan vi gjøre i de sammenhengene i Norge hvor det er bosatt både ukrainere og russere?
- Hva skjer når krigen er over? Hva er en «rettferdig fred»?
- Vi må ikke ta for gitt at kirken har tillit som fredsskaper. Kunne vært bra å tematisere kirkens rolle som fredsskaper. Religiøse ledere hisser også til konflikt. Religion har et dårlig rykte. Folk oppfatter ikke nødvendigvis kirkene som fredsskapere – tvert imot.
- Kirkene kjenner folk på grasrota og driver forebyggende freds- og dialogarbeid.
- Kunne være bra å tematisere utenforskap på en eller annen måte. Hvordan er det mellom russere og ukrainere i Norge i dag?
- Vi må være oppmerksomme på kultur- og konfliktsensitivitet. Russere og ukrainere lever midt iblant oss.
- Feltprestekorpset er en ressurs når det gjelder etisk og teologisk refleksjon.
- Rapporten til Kirkens Nødhjelp («Freden må eies av alle») fra i fjor er viktig og bra. Anbefaler å få Arne Sæverås eller noen av de andre i KN til å komme og snakke om dette. Kirkene her hjemme arbeider også med dette, som f.eks. dialognettverket i Borg.
- Seminaret bør være åpent og preget av at MKR er arrangør. Man kan vurdere å invitere Norges Kristne Råd. Strømming bør vurderes.

Vedtak:

1. Mellomkirkelig råd ber sekretariatet forberede et åpent seminar, i forbindelse med rådsmøtet i mai, i tråd med sakspapiret og innspillene fra samtalen i rådet.
2. Mellomkirkelig råd ber sekretariatet legge fram et utkast til program på MKRs AU-møte 30. mars.

MKR 07/23: LVBs generalforsamling 2023

MKR's behandling:

Presidentkandidat

MKR støtter Den danske folkekirkes forslag om biskop Henrik Stubkjær som kandidat til presidentvervet i LVB. Det leveres et felles nordisk kandidatforslag.

Kirkemøtesak om LVBs generalforsamling

MKR støtter sekretariatets forslag om at kirkemøtesaken kan inneholde:

- informasjon om generalforsamlingens tema og saker
- tydeliggjøring av medlemskapsforpliktelsene
- forankring av delegasjonens forberedelser
- føringer til delegasjonen, med forbehold om at delegasjonen må ha frihet til å håndtere aktuelle saker under selve generalforsamlingen

Rådet ønsker at Kirkemøtets tidebønner og gudstjenester blir preget av liturgisk materiell som er laget til generalforsamlingen. Det kom også forslag om at dersom Kirkemøtet i år skal ha et tema, kan man med fordel velge temaet for generalforsamlingen «One Body, One Spirit, One Hope». Dette kan vært med på å minne medlemmene av Kirkemøtet om at de tilhører et verdensvidt og økumenisk fellesskap.

Vedtak:

1. Mellomkirkelig råd gir, på vegne av Den norske kirke, støtte til Den danske folkekirkes forslag om at biskop Henrik Stubkjær er kandidat som president i LVB.

Den norske kirkes delegater er frie til å vurdere alle kandidater under selve valget på generalforsamlingen.

2. Mellomkirkelig råd ber sekretariatet legge fram et forslag til kirkemøtesak på rådsmøte i mai, ut fra de innspill som kom fram i møtet.

MKR 08/23: Oppnevning av ekstra kandidater til LVBs generalforsamling 2023

Det er nødvendig å gjøre noen endringer i Kirkerådets oppnevning på grunn av forfall og manglende vara (KR 55/22).

MKR gav sin støtte til det framlagte forslaget til ekstra delegater.

Den samiske vararepresentanten er ikke bekreftet, og det er behov for ny vara for Olav Fykse Tveit dersom Kari Mangrud Alvsvåg bli ekstradelegat. Hun trenger også en vara.

Rådet ber sekretariatet avklare dette før saken legges fram for Kirkerådet.

Vedtak:

1. Mellomkirkelig råd anbefaler Kirkerådet å foreta følgende endringer i oppnevningen Kirkerådet foretok i sak 55/22:

Sara Ellen Anne Eira erstatter Are Markku Tjihkkom
vara: Oddvin Leine Bientie (*ikke bekreftet*)

2. Marius Timmann Mjaaland oppnevnes som vara for Tron Fagermoen

Vara for Olav Fykse Tveit foreslås av Bispemøtet.

3. Mellomkirkelig råd anbefaler Kirkerådet å oppnevne følgende nye delegater til generalforsamlingen til Det lutherske verdensforbund:

1. Helge S. Gaard	vara: Haakon Kessel
2. Kari Mangrud Alvsvåg	vara: Foreslås av Bispemøtet
3. Harald Skoglund Dahler (ungdomsdelegat)	vara: Tobias Brodersen
4. Berit Hagen Agøy	vara: Einar Tjelle

MKR 09/23: Oppnevning av medlemmer til Kontaktgruppen med Islamsk Råd Norge 2023–2024

Vedtak:

Mellomkirkelig råd oppnevner følgende personer til Kontaktgruppen med Muslimske dialognettverk for perioden 2023–2024:

1. Tonje Kristoffersen, daglig leder i Kirkelig Dialogsenter Oslo.
2. Karoline Faber, dialogprest og daglig leder i Kirkelig Dialogsenter Drammen.
3. Einar Tjelle, seksjonsleder i Seksjon for dialog og økumenikk, Kirkerådet.

Steinar Ims, seniorrådgiver i MKR, er medlem av gruppen *ex officio*.

Protokolltilførsel:

Kristine Sandmæl: Det er svært uheldig at representasjon fra andre deler av landet enn Sør-Norge prioriteres bort av budsjettmessige hensyn.

MKR 10/23: Oppnevning av medlemmer til Kontaktgruppen med Muslimsk dialognettverk 2023-2024

Vedtak:

Mellomkirkelig råd oppnevner følgende personer til Kontaktgruppen med Muslimsk dialognettverk for perioden 2023-2024:

1. Unni Anita Skauen, medarbeider i Dialogforum Østfold.
2. Gerd Marie Ådna, pensjonert førsteamanuensis fra VID Stavanger.
3. Erhard Hermansen, generalsekretær i Norges Kristne Råd.

Steinar Ims, seniorrådgiver i MKR, er medlem av gruppen *ex officio*.

Protokolltilførsel:

Kristine Sandmæl: Det er svært uheldig at representasjon fra andre deler av landet enn Sør-Norge prioriteres bort av budsjettmessige hensyn.

MKR 11/23 Eventuelle uttalelser

Vedtak:

Mellomkirkelig råd vedtar fellesuttalelse fra Samisk kirkeråd og Mellomkirkelig råd: «Det hviler et stort ansvar på regjeringen».

Uttalelsen vedlegges protokollen på norsk og sørsamisk.

Neste møte i MKR: **3.-4. mai 2023** på Kirkens hus, Oslo.

DEN NORSKE KIRKE

Nemnd for gudstjenesteliv

Møteprotokoll

Nemnd for gudstjenesteliv

Møtedato: 06.03.2023 kl. 10:00
 Møtested: Kirkens Hus
 Arkivsak: 22/03213

Til stede: Solveig Julie Mysen, Andreas Hilmo Grandy-Teig, Jan Otto Myrseth, Torkel Irgens, Edel Merete Gervin, Vigdis Berland Øystese, Karen Margrete E. Mestad, Åste Dokka, Sindre Seim Gulbrandsen, Gunnhild Nordgaard Hermstad, Mathias Gillebo, Thomas Berbom

Møtende varamedlemmer: Arnfinn Tobiassen for Carl Petter Opsahl

Forfall: Jovna Zakarias Dunfjell, Inger Anne Naterstad, David Scott Hamnes

Andre: Rune Rasmussen og Silke Pahlke deltok under sak 2/23
 Harald Hauge deltok under sak 4/23

Protokollfører: Gunnhild Nordgaard Hermstad

SAKSLISTE	Side
Godkjenning av innkalling og saksliste	
Godkjenning av protokoll	
1/23 Protokoll Nemnd for gudstjenesteliv 07.11.2022	2
Saker til behandling	
2/23 Samtale om universell utforming i Nemnd for gudstjenesteliv mars 2023	3
3/23 Brød og vin i Den norske kirke	4
4/23 Salmer til godkjenning i Nemnd for gudstjenesteliv våren 2023 - oversending til NFG	6
Orienteringssaker	
5/23 Orienteringssaker, Nemnd for gudstjenesteliv 6. mars 2023	8
Drøftingssaker	
6/23 Drøftingssak - Å minnes de døde	9
7/23 Sakramentsforvaltning utenfor hovedgudstjenesten	11

Sted, 05.04.2023

Solveig Julie Mysen
Leder

Gunnhild Nordgaard Hermstad
Sekretær

Godkjenning av innkalling og sakliste

Innkalling og sakliste ble godkjent.

Godkjenning av protokoll

1/23 Protokoll Nemnd for gudstjenesteliv 07.11.2022

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nemnd for gudstjenesteliv	06.03.2023	1/23

Forslag til vedtak

Protokoll fra møte i Nemnd for gudstjenesteliv 7. – 8. november 2022 ble godkjent.

Møtebehandling i Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023:

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Nemnd for gudstjenestelivs vedtak

Protokoll fra møte i Nemnd for gudstjenesteliv 7. – 8. november 2022 ble godkjent.

[Lagre vedtak]

Saker til behandling

2/23 Samtale om universell utforming i Nemnd for gudstjenesteliv mars 2023

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nemnd for gudstjenesteliv	06.03.2023	2/23

Forslag til vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv takker for samtalen og tar med momenter fra den i sitt videre arbeid.

Møtebehandling i Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023:

Møtebehandling

Rådgiver Silke Pahlke orienterte om arbeidet med Kirkemøtesaken om universell utforming. Spesialprest Rune Rasmussen fortalte om «Gudstjeneste for alle. Byggeklosser for en papirløs gudstjeneste» og delte erfaringer om gjennomføringen av denne. I denne gudstjenesten er det Rune Rasmussen og Tore Thomassen som har utarbeidet tekst og musikk.

Nemnd for gudstjenesteliv samtalte om temaet med utgangspunkt i spørsmålene:

- Hvordan kan perspektiver rundt universell utforming styrke samtalen om liturgi og gudstjenestefeiring?
- Hva kan nemnda ta med fra eksempelet «Gudstjeneste for alle. Byggeklosser for en papirløs gudstjeneste» i videre samtaler om likeverdig tilgjengelighet?

I sin samtale var nemnda blant annet opptatt av:

- Det er både inspirerende og flott å høre om arbeidet med «Gudstjeneste for alle». Vi trenger disse ressursene.
- Måten å gjøre «Gudstjeneste for alle» på er en berikelse; å ikke lage egne fellesskap, men ta mennesker inn i menigheter og fellesskap.
- En viktig del av arbeidet er å destillere språk og musikk, og å sikre at dette materialet blir kvalitetssjekket.
- Ingen av oss forstår alt i en gudstjeneste, men «Gudstjeneste for alle» kan bidra til å åpne perspektiver på hovedgudstjenesten og hjelpe alles forståelse.

- «Gudstjeneste for alle» ligger tett på Ordo og har flere alternativer til de ulike leddene. Selv om det er mulig å feire gudstjenesten i sin helhet, er det også mulig å ta inn enkeltelementer i gudstjenestefeiringen.
- Grepene med call and respons er godt.
- «Gudstjeneste for alle» utfordrer oss på viktige ting i liturgisk arbeid og praksis:
 - Korte setninger og språklig disiplin.
 - At vi må ha kontakt med folk
- Dersom dette sprer seg bør Bispemøtet vurdere om «Gudstjeneste for alle» bør bli en del av våre faste ordninger.
- Til Kirkemøtesaken er det viktig å både si noe om behov for ressurser og ansvar lokalt. Hvilke ressurser trengs for å gjennomføre en «Gudstjeneste for alle» og hvem har ansvar for universell utforming av f.eks. kirkelig inventar.

Votering

Enstemmig

Nemnd for gudstjenestelivs vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv takker for samtalen og tar med momenter fra den i sitt videre arbeid.

[Lagre vedtak]

3/23 Brød og vin i Den norske kirke

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nemnd for gudstjenesteliv	06.03.2023	3/23

Forslag til vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv vurderer at oblatene som benyttes i Den norske kirke er egnet/ikke egnet som nattverdbrød.

Møtebehandling i Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023:

Møtebehandling

Nemnd for gudstjenesteliv drøftet spørsmålet om oblatene som benyttes i Den norske kirke med utgangspunkt i den forelagte utredningen.

I samtalen ble det blant annet løftet frem at:

- Det er et viktig poeng at nattverden er et felles måltid.
- Fellesskapsaspektet ved nattverden er tydelig når flest mulig kan delta, det er f.eks. en berikelse at barn er inkludert i nattverdfeiringen.
- Glutenfritt oblat/brød og avalkoholisert vin er det mest universelle
- Det er ikke mulig å finne noe absolutt alle kan spise
- Det er mulig å ta del i nattverden uten å spise brødet som deles ut. Å spise brødet er ikke nødvendig for å tilhøre fellesskapet.

- Nemnda er skeptisk til Kirkemøtevedtak som fratruk menighetene myndighet i dette spørsmålet.
- Det er et ønske om å ivareta flest mulig enkeltindivid og samtidig respektere den enkelte menighets rett til å finne sin veg
- Det er viktig hvordan dette fungerer i praksis og at de lokale løsningene kan være gode.

- Det er lengre tradisjon for avalkoholisert vin enn for glutenfritt brød.
- Den norske kirkes nattverdpraksis har stor avstand til den første nattverd, både i tid og praksisene. Når er det for langt unna det som skjedde?
- Det finnes ikke åpenbare grenser for når vi er for langt unna, men det vi bruker som brød må være gjenkjennelig som brød.
- Uavhengig av innholdet i oblatet, er det vanskelig å oppfatte den som brød.

- Hva er et brød? Følgende to spørsmålene må veies mot hverandre.
 - o Hvor går grensene for hva som er et brød? (Er det nødvendig at det inneholder et kornslag, er det nødvendig at det inneholder hvete?)
 - o Dette spørsmålet treffer et annet spørsmål, som er: Hvor viktig er det at absolutt alle skal kunne spise det brødet som velges?

- Det er fint å lære av andres perspektiver. Samtidig gjør vi som kirke våre egne vurderinger i dette spørsmålet.

Votering

Enstemmig

Nemnd for gudstjenestelivs vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv har drøftet spørsmålet om egnet brød og vin for nattverdfeiring ut ifra den forelagte utredningen.

Nemnda ønsker å fortsette drøftingen på neste møte, og ber om videre utredning av disse og eventuelt andre aktuelle teologiske momenter ved spørsmålet:

- Hva var brød på Jesu tid?
- Hvorfor ble hvetemelsbrød brukt i den første nattverden?

- Hva er kriteriene for å forstå noe som brød i dag, og hvilke av disse kriteriene er teologisk viktig for vår kirke?
- Hvilke kvaliteter ved brødet har symbolsk og teologisk betydning i vår forståelse av nattverden?
- Finnes det eksempler i lutherske (og «beslektede») kirkesamfunn i kulturer som ikke har brød i sin matkultur, som kan belyse vår samtale?
- På hvilken måte kan hensynet til allergikere være teologisk relevant for spørsmålet?

[Lagre vedtak]

4/23 Salmer til godkjenning i Nemnd for gudstjenesteliv våren 2023 - oversending til NFG

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nemnd for gudstjenesteliv	06.03.2023	4/23

Forslag til vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv godkjenner følgende salmer til publisering i Den norske kirkes salmedatabase:

Møtebehandling i Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023:

Møtebehandling

Nemnd for gudstjenesteliv sang igjennom de tilsendte salmene i fellesskap. Solveig Jule Mysen og Sindre Seim Gulbrandsen la frem sine innstillinger til salmene.

Solveig Julie innstilte følgende på de første ti salmene:

1. Ansikt til ansikt: Nei.
2. Dans og syng: Nei.
3. Da Olav konge bøydde hodet: Nei.
4. Dat áigi oktii min joksá: Ja.

5. Denne timen: Nei.
6. Det var så forunderligt klart i nat: Ja.
7. En gang, før is og kulde: Nei.
8. Gjennom verdens mørke tider: Tja.
9. Gud, din himmel favner jorda: Ja.
10. Gud, som alltid Er: Ja.

Sindre Seim Gulbrandsen innstilte på de siste fire salmene:

11. Klagesalme år 2000 "Herre Jesus, vær oss nær"
Nei (veldig dyster tekst, som eg ikkje ser heilt bruksområdet for. Melodien er grei å syngja, men ikkje veldig sterk)
12. Herre, vis du meg veien
Ja (tenorstemma på nest siste staving "-te" er ganske unaturleg slik ho står. D-c hadde vore meir intuitivt. Slik syng dei au i eit av dei fåe opptaka eg har funne på nettet, men eg veit ikkje korleis det er å endra på med tanke på opphavsrett.)
13. Herren heler og fornyer
Ja
14. Himmelen blekner bak glorete ryker
Nei ubearbeidd, men gjerne med eit par korreksjonar. (strofe 1 vers 5 uheldig rim se / [stjerne]ne; strofe 4 vers 3 har for mange stavingar; strofe 5 ord bredbånd forelda omgrep?; strofe 6 etter vers 3 manglar eit "på" i setninga; strofe 7 null komma null)

Godkjenningen utsettes til neste møte.

Votering

Enstemmig

Nemnd for gudstjenestelivs vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv har sunget gjennom salmene og vil på neste møte vedta hvilke salmer som godkjennes til publisering i Den norske kirkes salmedatabase.

[Lagre vedtak]

Orienteringssaker

5/23 Orienteringssaker, Nemnd for gudstjenesteliv 6. mars 2023

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nemnd for gudstjenesteliv	06.03.2023	5/23

Forslag til vedtak

Sakens tas til orientering

Møtebehandling i Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023:

Møtebehandling

Regler for saksbehandling i liturgisaker

På bakgrunn av de innkomne høringssvarene er det utarbeidet et nytt forslag til regler for saksbehandling i liturgisaker. Det foreløpige utkastet til sakspapir skulle vært vedlagt innkallingen, men ble glemt. Nemnda fikk tilsendt sakspapiret i møtet.

Det er særlig én ting som er nytt i reglene siden forrige møte i Nemnd for gudstjenesteliv. Det gjelder nedsettelsen av et samisk fagutvalg for liturgi. Forslaget fikk støtte fra Samisk kirkeråd på deres møte tidlig i mars, og reglene sendes til Kirkerådet i mai. Planen er at nye regler vedtas på Kirkemøtet i år.

Nemnd for gudstjenesteliv vil gjerne komme med innspill til hvordan samarbeidet mellom nemnda og samisk liturgiutvalg skal være.

Ressurser for velsignelse av barn i mors liv og dødfødte

Disse liturgiske ressursene er bearbeidet etter forrige møte i Nemnd for gudstjenesteliv og er nå språkvasket. Ressursene sendes på mail til alle i nemnda for tilbakemelding så fort som mulig.

Vigslingsliturgi

Arbeidsutvalget for Nemnd for gudstjenesteliv møtte i midten av februar Bispemøtet. Det var Bispemøtet som tok initiativ til møtet for å samkjøre prosessen med justering av vigslingsliturgi best mulig.

Arbeidsgruppen for vigsling til tjenestene møtes 20. mars. Arbeidsgruppen består av:

- Edel Merethe Gervin, diakon
- Sindre Seim Gulbrandsen, kirkemusiker
- Carl Petter Opsahl, prest og førsteamanuensis i liturgikk
- Oddhild Klevberg, kateket

- Jan Otto Myrseth, biskopenes representant

Arbeidsgruppen for vigsling av kirkebygg består av:

- Åste Dokka, prest
- Torkel Irgens, prest
- En biskop

Fra sekretariatet er Gunnhild Nordgaard Hermstad er sekretær for gruppen som jobber med vigsling til tjeneste og Mathias Gillebo er sekretær for gruppen som jobber med vigsling av kirkebygg.

Askeonsdagsliturgien

Bispemøtet behandlet ordningen for askeonsdag på sitt møte i februar. Innspillene derifra tas nå inn i forberedelsene til Kirkerådets behandling og planen er at ordningen sendes på høring etter Kirkerådets møte i mars.

Nye varamedlemmer

Nemnd for gudstjenesteliv har fått oppnevnt to nye varamedlemmer. Disse er Arnfinn Tobiassen og Eir Andreas Ihleng Berg. Det er ikke oppnevnt en tredje vara.

Votering

Enstemmig

Nemnd for gudstjenestelivs vedtak

De fremlagte sakene om regler for saksbehandling i liturgisaker, ressurser for velsignelse av barn i mors liv og dødfødte, vigslingsliturgiene, askeonsdagsliturgien og nye varamedlemmer, ble tatt til orientering.

[Lagre vedtak]

Drøftingssaker

6/23 Drøftingssak - Å minnes de døde

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nemnd for gudstjenesteliv	06.03.2023	6/23

Forslag til vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv oppfordrer Kirkerådet til å formidle refleksjon og bevissthet omkring det å reise seg for å minnes de døde ved å:

Møtebehandling i Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023:

Møtebehandling

Med utgangspunkt i den tilsendte problemstillingen hadde Nemnd for gudstjenesteliv en samtale om det å stå når en minnes de døde i hovedgudstjenesten.

Noen momenter fra samtalen:

- Det er veldig fint at den aktuelle presten har sendt dette inn. Det er et reelt problem og ikke en tenkt situasjon.
- Det er viktig med en refleksjon rundt dette. Mange prester har ikke nødvendigvis tenkt over disse tingene, men det kan være til stor nytte.
- Hva uttrykker det å reise seg?
- Å reise seg når en minnes de døde er en handling som uttrykker at et menneskeliv er menneskeliv; uavhengig av hva vedkommende har gjort. Det sier noe om vårt menneskesyn at vi reiser oss. Jf. også utbæring av kisten i gravferd.
- Det er noe diakonalt både i:
 - o Å reise seg for alle; anerkjennelse av menneskeverdet
 - o Å slippe å reise seg; å ta smerte og krenkelse på alvor
- Det er en ganske stor grad av fleksibilitet i leddet: Det er valgfritt å ha med i grunnordningen og i alminnelige bestemmelser, punkt 21 står det at menigheten «som hovedregel» står når den minnes de døde.
- Når dette leddet er med i gudstjenesten minner det oss om at døden finnes.

Votering

Enstemmig

Nemnd for gudstjenestelivs vedtak

NFG takker for henvendelsen og anerkjenner problemstillingen. Det er viktig å være bevisst på og å reflektere over hvorvidt en skal stå eller sitte når en minnes de døde i gudstjenesten. Det å minnes de døde er et diakonalt anliggende. For noen vil det være godt og viktig å reise seg. For andre vil den samme praksisen være vanskelig. Å minnes alle er et uttrykk for Den norske kirkes menneskesyn: Alle mennesker er like mye verd. Det å minnes de døde er også en erkjennelse av at døden finnes.

Slik liturgien nå er, er det rom for lokale tilpasninger jf. alminnelige bestemmelser punkt 21.

NFG mener at det ikke er behov for endringer i ordningen, men oppfordrer biskopene til å vurdere om det er behov for bevisstgjøring og veiledning av presteskapet.

[Lagre vedtak]

7/23 Sakramentsforvaltning utenfor hovedgudstjenesten

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nemnd for gudstjenesteliv	06.03.2023	7/23

Forslag til vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv har drøftet behovet for en Kirkemøtesak om sakramentsforvaltning utenfor hovedgudstjenesten og hvilke liturgiske ordninger den burde inneholde.

Administrasjonen tar innspillene fra Nemnd for gudstjenesteliv med videre i sitt arbeid.

Møtebehandling i Nemnd for gudstjenesteliv 06.03.2023:

Møtebehandling

Nemnd for gudstjenesteliv drøftet saken med utgangspunkt i spørsmålene:

- Ser Nemnd for gudstjenesteliv behov for en slik gjennomgang av sakramentsforvaltningen?
- Hvilke ordninger mener Nemnd for gudstjenesteliv eventuelt bør inngå i en sak om sakramentsforvaltning utenfor hovedgudstjenesten?

NFG mener at det er behov for en slik gjennomgang og mener at den bør inneholde både nøddåp, nattverd på institusjon, for den enkelte og på leir.

Nemnda skal ikke begynne å arbeide med innholdet i liturgiene, men må avvente igangsetting av liturgisak fra Bispemøtet og Kirkerådet.

Votering

Enstemmig

Nemnd for gudstjenestelivs vedtak

Nemnd for gudstjenesteliv mener at det er behov for en gjennomgang av sakramentsforvaltningen og ber administrasjonen komme tilbake med en oppdatert oversikt over hvilke ordninger det er behov for.

[Lagre vedtak]

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

SKR

Ráisa - Nordreisa

Referanser:

Arkivsak: 17/02363-38

Orienteringssaker 3.-4. mai 2023

Sammendrag

Muntlige orienteringer:

1. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport – plan for håndtering av Den norske kirke
2. Samisk kirkelig valgmøte, orientering om status
3. Møte om urfolksarbeidet i Kirkenes Verdensråd
4. Samisk prest/diakon i Sør-Norge
5. Status arbeid med Samiske kirkedager 2025
6. Samisk konfirmantleir, organisering og dato

Skriftlige orienteringer:

1. Innspillsmøte i forbindelse med utarbeidelse av opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner.
2. Samisk utvalg
3. Oversetterkonferanse, Drag 27.-28. mars 2023

Mediesaker

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd tar sakene til orientering.

Fra: Anne Lill Sarabakken
Sendt: fredag 21. april 2023 10:58
Til: Larssen, Ingeborg
Kopi: Anne Marie Østhus
Emne: Skriftlig innspill om vold i nære relasjoner
Vedlegg: det har skjedd mitt barn ressurshefte 2019_.pdf; Biernnagåvå.pdf; Beeretjekårhth-korr7.pdf

Hei.

Takk for muligheten til å komme med innspill til opptrappingsplanen mot vold i nære relasjoner, i dette tilfellet innsatsområde 4 som gjelder forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn.

Det er viktig for oss å synliggjøre at vi er her, og at vi vil bidra med vår kompetanse, som er innenfor det teologiske, pedagogiske og psykologiske fagfelt. Samisk Kirkeråd og VAKE har i samarbeid utviklet noen ressurser sammen av nyere dato, og ønsker å jobbe videre sammen for å lage flere ressurser tilpasset den samiske befolkningen. Vi har et bredt nettverk innenfor frikirkelige og kirkelige organisasjoner.

I det samiske samfunnet er kirken og det åndelige en stor del av livet og daglig levesett. De fleste samiske miljøer har ett forhold til kirke og religionsutøvelse. På flere steder er det vanlig at storfamilien støtter opp og deltar på kirkelige tilstelninger sammen. Man har en respekt for kirken, og den har en sentral rolle i samfunnet.

Når man utvikler ressurser som skal brukes innenfor samiske kontekst, er det viktig å ha kulturkompetanse. Det finnes mange ressurser som er tilpasset noe, eller direkte oversatt til samisk. Ett eksempel på direkte oversatt ressurs er *jegvet.no*. Vår erfaring er at den ikke er tilpasset samisk kommunikasjonsform.

Samisk kirkeråd og VAKE har utviklet samtalekort for å snakke med barn om følelser, vold og overgrep. Disse er tilpasset samisk både språklig og visuelt, og finnes på sørsamisk og lulesamisk, og vi har også ett mål om å utgi de på nordsamisk. Kortstokken er ett verktøy som kan brukes i kirke- og samfunnsliv. De er omgjengelige til bruk både rundt bålet vel som rundt middagsbordet. De kan brukes av både pedagoger, helsepersonell og andre som har behov for en hjelperessurs til samtale med barn. Følelseskortene er et verktøy som skal brukes for å kunne sette ord på følelser og opplevelser på sitt eget hjertespråk.

Vi har også utviklet ett hefte sammen om overgrep i samiske samfunn, "det har skjedd mitt barn" som gir oppmerksomhet til å være nærstående til mennesker i Sápmi som lever med overgrepserfaringer. Hensikten er å gjøre kirkelige medarbeidere trygge i møte med samisk eller læstadianske nærstående og deres utsatte. Det kan også brukes i andre sammenhenger.

Vi har lagt ved pdf filer til følelseskortene sitt veiledningshefte både på lule- og sørsamisk, samt pdf til heftet det har skjedd mitt barn.

Samisk kirkeråd og VAKE med sin kulturkompetanse og fagkompetanse har et tverrfaglig ståsted, som vi opplever gir oss en faglig forankring i videreutviklingen av opptrappingsplanen.

Dearvuodáiguin- varrudagáj – heelsegh – med hilsen

Anne Lill Sarabakken

raddeaddi- rådgiver
Sámi girkoráđđi- Samisk kirkeråd
Romsa Tromsø

Tlf: 92010589

NOROGA GIRKU - DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd - Sáme girkkoráde
Saemien gærhkoeraerie - Sámi girkoráđđi

Dat lea mu mánnái geavvan Dat la muv mánnáj gevvam Muv maana daaresjæjjan nuelesne

Det har skjedd mitt barn

Et ressurshefte om å være
nærstående til utsatte
for vold og seksuelle
overgrep i det samiske
samfunn.

Maria R. Steinsvik og Elisabeth Torp (red.)

Prosjektet er et resultat av samarbeid mellom Samisk kirkeråd og Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep, og er støttet av Barne- Ungdoms og familiedirektoratet.

En viktig takk rettes til de som fortalte om sine opplevelser om å stå i den krevende situasjonen det er å være nærstående til utsatte for overgrep. Deres modige fortellinger gjorde at ideen om dette prosjektet ble til en realitet.

Stor takk rettes til Elisabeth Gerhardsen, SANKS, for støtte og gode råd i arbeidet med dette ressursheftet.

Det rettes også en takk til alle de som har bidratt med refleksjonstekster og fagtekster, samt oversettelsesarbeid til de ulike samiske språkene.

Bibeltekstene i heftet er hentet fra Bibel 2011 (bokmål) og gjeldende utgaver av bibeltekster på samiske språk. (Bibelselskapet, ulike årstall avhengig av språk)

Erfaringsfortellingene er fiktive, og enhver likhet med reelle fortellinger er tilfeldig.

Forside: foto og layout; Johannes Vang

Trykk: Fagtrykk Idè Tromsø 2019

INNHALDSFORTEGNELSE

Side

4:	Forord av Risten Turi Aleksandersen, Generalsekretær Samisk kirkeråd
5:	Fortellingen: Mun nagadan buot su siste guhte dahká mu gievrán/Alt makter jeg i ham som gjør meg sterk
8:	Beskrivelse av prosjektet
12:	Erfaringstekster og tilhørende responser
45:	Torgeir Nordvik; <i>Små tette samfunn- kvaliteter og utfordringer</i>
48:	Tove Lill Labahå Magga; <i>Slektsmønstre innenfor det samiske slekssystemet</i>
51:	Kirsti Evensen Bjaastad; <i>Hva skal til for at sårede Guds barn kan helbredes i Guds familie?</i>
55:	Hans Erik Schjøth; <i>Relasjonen til Gud og det kristne fellesskap etter overgrep</i>
59:	Elisabeth Gerhardsen; <i>Nærstående til overgrep</i>
64:	Herborg Finnset; <i>Tilgivelse og forsoning (del 1)</i>
69:	Bierna Bientie; <i>Tilgivelse og forsoning (del2)</i>
72:	Einar Bondevik; <i>Kultursensitivitet i møtet med nærstående</i>
74:	Maria Steinsvik; <i>Trygge rom i lokalkirkene i Sápmi</i>
77:	Janne-Monica A. Kaarigstad; <i>Det handler om mitt barn</i>
79:	Rolf Steffensen; <i>Hjelperen og hans/hennes opplevelse av hjelpeløshet og avmakt</i>
81:	Intervju med Lovisa Mienna Sjøberg
90:	Biskopenes etterord
91:	Ressursmateriale

FORORD: DET SOM IKKE SKULLE SKJE, SKJER OGSÅ I SÁPMI.

RISTEN TURI ALEKSANDERSEN, GENERALSEKRETÆR SAMISK KIRKERÅD

De senere år har seksuelle overgrep blitt løftet som realitet i mange sammenhenger i det samiske samfunn. Modige kvinner og menn har formidlet sine erfaringer. Media har gitt oppmerksomhet til sterke historier, noen av dem er også behandlet i rettsapparatet. Samfunnet har tatt på alvor at overgrep skjer og tar avstand fra en slik urett. Sametinget har markert nulltoleranse og vilje til å gjøre konkrete tiltak. Det som rammer det samiske folk, berører og utfordrer også Samisk kirkeråd til å ta stilling og handle.

Den sårbarheten vi samer bærer med oss som en minoritet er en vesentlig faktor. Vi vet blant annet gjennom resultat av flere undersøkelser at samer er ekstra utsatt for vold og seksuelle overgrep (Blant annet gjennom levekårsundersøkelsen SAMINOR 2, og påfølgende forskning). Kirken tar på alvor den doble sårbarheten gjennom å utforme ressurser til kirkens ansatte for å kunne møte utsatte samer med kunnskap, respekt, og omsorg.

Samisk kirkeråd har i ny strategiplan for samisk kirkeliv (KM 14/19) tydelig sagt fra at kirken har et særskilt ansvar for å skape trygge rom for samer med overgrepserfaring, både som utsatte og som nærstående.

“Vi vet at mange samer ikke har tiltro til det offentlige hjelpeapparatet. De unnlater eller tør ikke å kontakte noen for å få hjelp. Dette er noe kirken tar på det dypeste alvor. Det er viktig at lokalmenighetene aktivt arbeider for å senke terskelen for å fortelle om vold og seksuelle overgrep.” Strategiplan for samisk kirkeliv, kap. 4.3.2 Diakoni til ulike grupper.

Samarbeidet mellom Samisk kirkeråd og Kirkelig Ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep uttrykker et gjensidig ønske om deling av kompetanse om samisk kultur i møte med seksuelle overgrep. Sammen vil vi bidra til utvikling av materiell som er til nytte i arbeidet mot overgrep i Sápmi. Ressursmateriellet har en forankring innad i samiske miljøer, ved at mange av bidragene kommer fra ansatte og frivillige som enten jobber i en kirkelig sammenheng, i hjelpeapparatet eller tilhører det samiske samfunnet på andre måter. Det er også svært gledelig at tekster som representerer et innad-synspunkt fra mennesker i de læstadianske forsamlingene er med i materialet.

Kirkelige miljøer i Norge og Kirkelig Ressurscenter har i mange år arbeidet med tematikken, og valgt ståstedet, “ved den utsattes side”. Gjennomgående er nulltoleranse og trygge rom en visjon i dette felles arbeidet. Samisk kirkeråd vil bidra til at kirkens medarbeidere får det de trenger for å være trygge i møte med samiske nærstående og deres utsatte. Ved å støtte enkeltmennesker og hele samfunn, bidra til å forebygge og konkret håndtering når overgrep skjer innen den kirkelige sammenhengen, viser kirken at en tar realitetene på alvor. Det er gledelig at et ressurshefte kommer, som et konkret materiale som rommer samers behov for å forstå, bli sett og møtt på våre egne premisser som enkeltmennesker og som et samfunn.

FORTELLINGEN

MUN NAGADAN BUOT SU SISTE GUHTE DAHKÁ MU GIEVRAN.

Muhtun dievdu čuoiggai jieknajávrrri rastá, lei ruoktot jođus, guhkes bivdobeavvi manjel. Rasttidettiin jávrrri son ságastallagođii Ipmiliin buot su sivdnádušaid birra. Dievdu giiti sivdnideaddji go lea sivdnidan jieknagokčasa nu ahte lea dorvvolaš rasttidit dan. Son giitá buot elliid ovddas mat ellet, nu ahte olbmuide lea borramuš ja biktasat. Son muittaša iežas eatni gii mitalii mitalusa dan birra movt boazu šattai lodji sis geat ledje buorit dainna, ja movt dat šattai goddin ja gárgidii eret sis geat illástedje dan. Son lei gullan Ipmila jiena iežas siste dán beavvi ja lea buressivniduvvon stuora bivdosállašiin. Dievdu jearrá Ipmilis: Movt lea vejolaš, don gii sivdnideami čihččet beavvi oidnet buot lea áibbas buorre, ja dál sáhtát jávohaga geahččet olbmuid eallime vearrivuođas, heađis ja morrašis?

Ipmil lea jaska.

Dievdu olle ruoktot eanangámmii. Čippostaladettiin son dollabáikkis bosáda hilaide heakka. Dollagáttis čohkká fáhkka vuoras áhkku, gii dadjá: seamma ládje movt don bosádat hilaide heakka vai dolla addá čuovgga ja lieggasa, de galggat don lea čuovga ja liekkas sidjiide geat ellet vearrivuođas, heađis ja morrašis. Olbmot ellet vearrivuođain, heđiin ja morrašiin daningo olmmoš lea beahtán Ipmila dáhtu sivdnideamis dallego Ipmil attii olmui friddja dáhtu. Ipmil atti olmui vejolašvuoda válljet, ja ollugat leat boastut atnán dan vejolašvuoda loavkidahttit earáid, veahkaváldit ja veagalváldit.

Dievdu lea jaska.

Dievdu oaidná iežas siste gova olbmui geaid son dovdá. Olbmot geat ellet morrašiin ja bákčasiin vearrivuođa geažil mii lea dáhpáhuvan. Son jearrá áhkus: Nu olusat dárbbášit veahki. Movt mun sáhtán buohkaid veahkehit? Mun han lean okto. Dát olbmot dárbbášit ahte oainnát sin. Ahte jáhkát sidjiide. Don čuožžut stargadit. Ipmil ii sivdnidan olbmuid iežas gova mielde vai olmmoš galgá loavkiduvvot sániiguin ja veahkaváldimiin. Don sáhtát nuoraid oahpahit bivdit ja guolástit, vai eai nealgggo. Don sáhtát oahpahit sidjiide hupmat Ipmila ja oskku birra, vai sis lea vuoigjalaš biebmui. Don sáhtát oahpahit sin bissehit veagalváldimiid ja bargat hehtteme daid. Don sáhtát ieš bissehit veahkaváldimiid ja loavkidemiid. Don fertet duostat oaidnit, go muđui it jáhke. Don sáhtát mitalit, go muđui jaskkoda. Don sáhtát leat sin jietna geat ieža eai duostta hupmat.

Mii galgat hupmat min álbmoga ovddas. Mii guoddit guokte noađi, daningo mii leat áitojuvvongo leat minoritehta man stuoraservodat lea loavkidahtán ja leat šaddan álbmogin geat leat oahppan gierdat ja orrut jaska.

Dievdu dovdá hirbmat bákčasa váimmus. Lea dego buot máilmmi várit gáhččet su olggiid ala. Son šuohkiha, dát lea dat áidna giella mii sus lea Ipmilii dán čalbmeravkaleamis.

Áhkku lea uksaráiggis, vuolgime olggos.

Son jorggiha ja dadjá: Ipmil gii lea sivdnidan du, sivdnideaddji Ipmil, háliida dutnje buorre ja lea buressivdnidan du ollu. Ipmil, árpmu ja vuoigjalašvuoda Ipmil, lea du mielde. Ipmil mii maiddái lea vásihan illasteami dakko boktego su bárdni Jesus jámii ruossas, ovdalگو

bajásčuožžilii jábmiid luhtte, Ipmil galgá guoddit du nođiid. Ipmil mii oaidná buot, buotveagalaš Ipmil lea du stuorámus veahkki.

Dan maid don dárbbášat galggat nagodit Ipmiliin gii du nanusmahttá.

ALT MAKTER JEG I HAM SOM GJØR MEG STERK

En mann gikk på ski over et islagt vann, på vei hjem etter en lang dags fangst. På vei over vannet kommer han til å samtale med Gud om alt det skapte. Mannen takker Skaperen som har laget det slik at isen dekker vannet så trygt at det kan passeres. Han takker for dyrene som lever, slik at mennesket får mat og klær. Han minnes sin egen mor som fortalte fortellingen om hvordan reinen forble tam hos de som var gode mot den, og ble vill og forsvant fra de som mishandlet dem. Han har hørt Guds stemme i seg denne dagen, blitt velsignet med rik fangst.

Mannen spør Gud: Hvordan er det mulig, at du som på skapelsens syvende dag så at alt var såre godt, og stilltiende kan se på at mennesker lever i urett, nød og sorg?

Gud er stille.

Mannen kommer hjem til jordgammen. På kne blåser han liv i glørne i ildstedet. Ved ilden sitter brått en gammel kvinne, som sier: på samme måte som du blåser liv i glørne så bålet kan gi lys og varme, skal du være lys og varme for dem som lever i nød og sorg.

Mennesker lever med urett, nød og sorg fordi mennesket har misbrukt Guds velvilje i skapelsen da Gud ga oss vår frie vilje. Gud ga oss mulighet til å velge, og mange har misbrukt den muligheten til å krenke andre, utøve vold og forgripe seg.

Mannen er stille.

I sitt indre ser han bilder av mennesker han kjenner. Mennesker som lever med sorg og smerte grunnet den urett som har skjedd. Han spør kvinnen: Det er så mange som trenger hjelp. Hvordan kan jeg hjelpe alle? Jeg er jo bare en.

Disse menneskene trenger at du ser dem. At du tror dem. At du står støtt. Gud skapte ikke mennesker i sitt bilde for at mennesket skulle krenkes med ord og vold. Du kan lære de unge å jakte og fiske, så de klarer seg med mat. Du kan lære dem å snakke om Gud og tro, så har de har åndelig føde. Du kan også lære dem å beskytte seg mot og stanse overgrep.

Du må bruke deg selv for å stanse vold og krenkelser. Du må våge å se, for ellers tror du ikke. Du må snakke, for ellers blir det stille. Du skal være stemmen til de som ikke selv våger å snakke.

Vi skal snakke for vårt folk. Vi bærer to byrder. Den ene fordi vi selv i dag er truet grunnet at vi er en minoritet som har blitt krenket av storsamfunnet og den andre fordi vi har blitt et folk som har lært å ti still.

Mannen kjenner en enorm smerte i hjertet. Det er som om all verdens fjell legger seg på hans skuldre. Han sukker, det er det eneste språket han har til Gud i dette øyeblikket.

Kvinnen er på vei ut dørråpningen. Hun snur seg, og sier; Gud som har skapt deg, skapelsens Gud, har velsignet deg. Gud er med deg, nådens Gud, som også har opplevd mishandling gjennom sin sønn Jesus som døde på korset, før han stod opp fra de døde, skal bære byrdene dine. Gud som ser alt, den allmektige Gud er din største hjelp. Det du trenger skal du makte i Gud som gjør deg sterk.

PROSJEKTET DET HAR SKJEDD MITT BARN-

MARIA R.STEINSVIK OG ELISABETH TORP,

PROSJEKTMEDARBEIDERE «DET HAR SKJEDD MITT BARN»

I de seneste tiårene har det blitt stadig mer åpenhet om at vold og seksuelle overgrep er noe mange mennesker erfarer. Personlige fortellinger og bekreftede tall viser at det som ikke skulle skje, likevel skjer i alle samfunnslag i majoritetssamfunnet og i ulike minoritetsfellesskap.

I de seneste årene har forekomst av vold og seksuelle overgrep i det samiske samfunn fått offentlig oppmerksomhet.

Nyere forskning viser at hver annen samisk kvinne har blitt utsatt for fysisk, psykisk eller seksuell vold i løpet av livet, mens 40 prosent av samiske menn har opplevd vold. («*Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway: The SAMINOR 2 questionnaire study*» (2015))

For majoritetssamfunnet er tallene betydelig lavere. De dypereliggende årsakene til dette kan blant annet være å finne i de krenkelsene fra majoritetssamfunnet samene som folk og enkeltmennesker er blitt utsatt for gjennom generasjoner. Disse erfaringene har kunnet bidra til å skape en psykologisk smerte, der det å utnytte og krenke andre for noen har blitt en løsning. Det har føltes umulig å si fra bl.a. grunnet manglende tillit til å bli trodd og frykt for å bli utstøtt av familien og andre viktige sosiale fellesskap.

Det samiske samfunnet er et lite samfunn, bundet sammen av felles tradisjoner og ulike familie- og slektsrelasjoner. For hvert menneske utsatt for seksuelle overgrep og vold, er det mange nærstående. Alle kjenner noen; nær familie, slekt, kollegaer, på skolen, i menigheten eller i vennekretsen som er direkte rammet, enten som offer, overgriper eller ved å være pårørende. I dette samfunn der «alle kjenner alle», er det ofte slik at når overgrep har skjedd, så kan en finne nærstående som både er nær utsatt og overgriper. For eksempel kan to familier som har hatt tette bånd gjennom naboskap, samarbeid og fadderskap for hverandres barn, plutselig befinne seg i helt ulike roller etter en overgrepshendelse. Jo tallmessig mindre et fellesskap og en sammenheng er, jo mer krevende kan det være å forholde seg til de konkrete hendelsene. Små og sårbare forhold kan være en av forklaringene på hvorfor seksuelle overgrep har blitt fortiet og holdt skjult i samiske sammenhenger. Vi ser i dag at åpenhet er en vesentlig forutsetning for å få hjelp, men det er viktig å forstå og respektere at åpenhet må være på den utsattes premisser, og at det derfor vil finnes ulike måter å uttrykke åpenhet på, og ulik grad av det. Det velges også ulike løsninger på den videre vei. Noen forblir en del av sitt samfunn og sin sosiale og kulturelle sammenheng, mens andre velger å holde avstand eller å forlate der en hører til. Uansett hva en velger får det konsekvenser som en må leve med. Skal man hjelpe utsatte og deres nærmeste er kultursensitivitet og respekt en forutsetning og til hjelp for å forstå og være til støtte, enten man selv kommer fra et samisk miljø eller fra en norsk kontekst.

Vold og seksuelle overgrep gjør vondt og får ofte store konsekvenser psykisk, fysisk, åndelig og relasjonelt. Verdens helseorganisasjon har gitt seksuelle overgrep status som folkehelseproblem, grunnet omfang og skadevirkning.

Vi som kirkesamfunn forstår seksuelle overgrep som en syndig handling mot et medmenneske. Det overgriper har gjort er et brudd på Guds vilje. Det finnes tekster i Bibelen som omtaler overgrep og krenkelser, og der brukes også ordene «krenk meg ikke». Dette er viktige bibelord i møte med mennesker med erfaring med overgrep. Retten til å si nei og å sette grenser er også gudegitt. Bibelen gir plass til og anerkjenner krenkelseserfaringer, også åndelig sett. Slik kan den enkelte kjenne seg sett av Gud.

De siste tiårene har det vært en økende forståelse av vanskene og reaksjonene til de som har vært utsatte for overgrep. Det har vært mindre søkelys på hvilke behov de som er rundt den utsatte har. Vi har valgt å bruke begrepet “nærstående” for å omtale den og de som er en del av den sosiale sammenhengen en utsatt tilhører. Med *nærstående* mener vi ganske enkelt det å være personlig nær i en eller annen relasjon, med andre ord å stå nær eller være blant de nærmeste for den utsatte, med de forpliktelser, behov og utfordringer det gir.

Med samarbeidsprosjektet “Det har skjedd mitt barn”, vil Samisk kirkeråd og Kirkelig Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep gi oppmerksomhet til den vanskelige rollen det ofte er som nærstående og samtidig si litt om hva som kan være til hjelp. Også den nærstående blir rammet når det skjer vold og seksuelle overgrep. Den nærstående kan ha lignende opplevelse som den utsatte, når det kommer til konsekvenser av overgrepet; skam, ensomhet, ambivalens og frykt. Prosjektet er særlig opptatt av hvordan samisk kirkeliv i de ulike lokale sammenhengene kan bidra til å skape trygge rom og et tydelig ståsted for nærstående som står ved den utsattes side.

Prosjektet tar utgangspunkt i erfaringer om å være utsatt og å være nærstående. Det er skrevet ni fiktive erfaringstekster som skal bidra til å forstå mer om hva seksuelle overgrep også gjør med den og de som står nær en som er utsatt. Vi vil kun si noe kort i denne innledningen om overgriper, og kirkens rolle i møtet med vedkommende, men materialet skal først og fremst romme det å være nærstående. De som har ansvar for sammenhengen og fellesskapet må sørge for å vise at det er nulltoleranse, at overgriperen blir tydelig avgrenset fra å kunne gjøre nye overgrep og at det er trygt rom for alle.

Samtidig er det en kjensgjerning at både overgriper og overgripers familie ikke bare være nær den utsatte og dens nærstående, men kan havne i begge roller i småsamfunn. Den som forgriper seg har etter sonet straff også en mulighet til å komme tilbake til samfunnet den hører til i, noe som både kan være smertefullt for alle parter, men også en praktisk utfordring i hvordan omgås. Overgripers nærstående må også leve med de nødvendige konsekvensene for å beskytte den utsatte og forebygge nye overgrep.

Utover dette er det viktig å si at det er behov for at man i videre arbeid også har et særlig fokus på å lage nødvendig materiell for å bidra til at kirkens medarbeidere skal kunne møte over griper på en god måte. Det er ikke rom i dette prosjektet til å gå nærmere inn i det enn det denne innledningen kort nevner.

«Det har skjedd mitt barn» har sin begynnelse i møte med kirkelige medarbeidere, og deres fortellinger om å føle seg usikker og ubehjelpelig i møte nærstående. Dette er mennesker som noen ganger faller mellom alle stoler og som har fått lite oppmerksomhet. Av erfaring vet vi at en samtale mellom en kirkelig medarbeider og en nærstående ikke alltid blir vellykket. En årsak til det kan være kulturelle ulikheter i hvordan vi forholder oss til det som blir formidlet, og hvordan vi tolker det som blir formidlet.. En slik kulturell ulikhet kan føre til ulike måter å formulere seg på, og ikke minst ulike måter å berøre det som egentlig ikke kan settes ord på, og som derfor bare hintes om. Kjenner man ikke den andres måte å tenke og snakke på kan viktige deler av det usagte i en slik samtale forsvinne, og kanskje begrenses samtalerommet.

Prosjektet har også sitt utspring i samiske og læstadianske samfunn, fordi vi vet at når seksuelle overgrep skjer i en liten sammenheng gir det noen tilleggsvansker. Det samiske og læstadianske er i noen områder dypt forbundet med hverandre. Ikke fordi det er rett å sette et likhetstegn imellom dem, men fordi de i stor grad griper inn i hverandre især fra lulesamisk område og nordover. Læstadianismen som religiøs bevegelse og samfunnsstemme på 1800-tallet bidro mange steder til at samisk språk fikk et naturlig sted, i og med at forkynnerspråket ofte var samisk. Med tiden endret dette seg noe, men mange samiske familier har likevel bevart en tilknytning til forsamlingene, og fremdeles kan en oppleve at det tolkes til eller fra samisk i enkelte forsamlinger.

Det som likevel er en sentral fellesnevner, er at de kulturelle markørene på mange måter er de samme. Den som kjenner både de læstadianske forsamlingene og samiske slektsmønstre, vil nok se at mange av de samme mekanismene som styrer samiske familieliv også påvirker forsamlingen. I en tid der det det samiske var under konstant press, var dette et gode og en styrke. Forsamlingen bygde opp under strukturene som også eksisterte i familiene, noe som igjen gjorde, og gjør, at forsamlingene fremdeles har preg av å være en samisk storfamilie. Denne storfamiliestrukturen har en dobbeltrolle. Om en generaliserer det litt, så kan en si at på den ene siden har nok noen kunnet oppleve det som kvelende og begrensende, mens på den annen side har nettopp dette nettverket vært beskyttende i form av at du, uansett tilstand, er en tilhørende.

Utad har det vært vanskelig å oppleve å få innsyn og forståelse av de indre mekanismene i forsamlingen. Det er ingen tradisjon for at forsamlingene praktiserer en type inviterende åpenhet overfor media og «det offentlige» om sin gjøren og laden. Samtidig er alle som måtte ønske det velkommen til forsamlingshusene for å høre hva som har blitt sagt og gjort, en mulighet de færreste som står utenfor dette samfunnet har grepet. Av denne grunn har mange års arbeid med overgrep og samtaler om dette som både et verdslig og et åndelig problem for eksempel blant Lyngen-læstadianerne ikke fått noen offentlig oppmerksomhet.

Dette ressursmateriellet har som sin viktigste funksjon å gi noen konkrete bilder, og noen gode redskaper til kirkelige ansatte, uansett bakgrunn, for lettere å kunne forstå noen av de kulturelle kodene som følger med inn i en slik samtale med personer med samisk og/eller læstadiansk bakgrunn.

Gjennom prosjektet utfordres den kirkelige ansatte til å både ta ansvar for egen kompetanse for å bli mer trygg i sin rolle i den menigheten en tilhører, og å kunne skape en tillit basert på at en har en faktisk forståelse av hva den andre formidler. Ressursmateriellet tar sikte på å løfte frem den nærstående sine erfaringer på en respektfull måte, og gi responser fra mennesker som kjenner de læstadianske og samiske miljøene på en eller annen måte. Det er skrevet ni erfaringstekster, som alle er fiktive, men som er realistiske og kjennbare fortellinger. De fleste fortellingene har fått to responser, enten fra kirkelige medarbeidere som har jobbet i disse områdene, eller samiske frivillige som vil gi respons, noen med nær tilknytning til de læstadianske forsamlingene, samt en bredde også i språkområdetilhørighet. Det siste punktet er viktig av flere grunner enn de rent språklige, fordi de indre kulturelle rammene og tradisjonene er ulike i ulike samiske områder. Alle bidragsyterne har blitt invitert til å gi sin respons på samisk.

Ut fra de fagområdene erfaringstekstene formidler har det blitt satt noen temaer som videre blir berørt i fagtekster. Disse fagtekstene er skrevet av ulike fagfolk som jobber i dette landskapet. Det er ansatte i helseinstitusjoner, prester i samiske menigheter eller i spesialstillinger, diakoner og teologer som har bidratt med sin fagkompetanse og erfaring. Formålet har vært på en faglig måte å si noe om seksuelle overgrep i disse områdene, og på den måten bidra til å sette ord på det å være nærstående til overgrepsutsatte i disse områdene.

Noen ressurser har blitt laget i forbindelse med at en del av dette materiellet har vært presentert på Samisk kirkelivskonferanse i Tromsø i mai 2019, og i Kautokeino menighet på en fagdag i juni 2019. De ressursene vil også være tilgjengelig for bruk for de menighetene som vil løfte dette temaet.

Det er prosjektets ønske at kirkens medarbeidere skal kunne nyttiggjøre seg dette ressursheftet på en slik måte at det bidrar til trygghet i egen rolle i møtet med nærstående, og at ringvirkningene kommer i form av at mennesker lokalt opplever kirken som relevant og en tillitsvekkende samtalepartner som har forståelse og kunnskap om temaet.

ERFARINGSTEKSTER OG RESPONSER:

ÁNNE-LAJLA (34)

Min farfar fortalte like før han gikk bort at han hadde blitt seksuelt misbrukt av sin kusine da han var barn. Hun var noen år eldre enn han, og jeg har aldri møtt henne. Han fortalte meg at han aldri var med på det frivillig, men at han heller ikke kom seg unna henne, siden de hadde rein i samme siida, og mødrene deres var søstre. Den gangen bodde de jo i siidaene på fjellet. Spesielt under gjeting, merking og flytting hendte det at ungene sov der det var plass, og litt her og der, de var jo familie. Så fram til han var gammel nok til å stoppe det selv, så måtte han bare finne seg i at dette hendte.

Han hadde fortalt moren om hva kusina gjorde mot han, men det var liksom ikke noe de skulle snakke om. Moren kunne finne på å komme brått inn der de sov og kjefte på at guttene og jentene sov om hverandre. At det ikke passet seg. Da kunne han legge seg et annet sted.

Da han fortalte det til meg, så var det så vanskelig å vite hva jeg skulle si. Hele livet hadde han oppfordret oss til å gå til kirka og å være troende, men han gikk ikke dit selv. Da han fortalte dette, så sa han også at han hadde vært troende hele livet men ikke klart å gå til gudstjenesten siden hun også var i kirka. Han kunne ikke tro at han skulle være verdig å være en kristen som hadde vært med på slikt skammelig.

Jeg visste ikke hva jeg skulle si til han, det var det vanskeligste. At man ikke lærer seg hvilke ord som er til hjelp. Jeg har tenkt mye på det, men får meg ikke til å snakke med presten her heller, selv om både farfar og kusinen hans er borte nå. Vi er jo mange etterkommere, og jeg tror det er bare jeg som vet om dette. Jeg skulle så gjerne fått snakka med noen om dette.

REFLEKSJON FRA KIRSTI GUVSÁM, SAMISK TEOLOG

Aller først så er det viktig å formidle at det er bra at Ánne- Lajla lyttet da farfaren fortalte henne historien. Selv om hun ikke visste hva hun skulle si, så var det viktig at noen lyttet til historien. Det var kanskje viktig for farfaren å bli hørt og at noen lyttet. Selv om man ikke alltid har «de rette ordene», så er nærvær viktig. Av og til er handlinger viktigere enn ord, som å lytte og å ta andre på alvor. Det er kanskje første gang farfaren har blitt trodd? Samtidig så er det også bra at hun «tok imot» historien. Den var ikke kjent fra før, men er allikevel en viktig del av familiens og slektens historie. En av de skjulte historiene. Å vite om en slik historie er ikke enkelt, fordi det kan rokke ved bildet man har hatt av sine slektninger, og det kan forhold mellom familiemedlemmene. Man kan få øye på komplekse relasjoner, konflikter og spenninger man ikke har sett tidligere. Kanskje faller noen brikker på plass?

Selv om Ánne- Lajla aldri har møtt farfarens søskenbarn, så har kanskje andre av hennes slektninger et nært forhold til henne.

Ánne- Lajla har kanskje mange spørsmål. Vet flere om det? Ut fra teksten kan man lett tenke at det kun er henne, men det er ikke sikkert. Sjansen for at flere i slekta kan være utsatt for overgrep av samme kvinne er jo der. Moren hans visste om det, kanskje har hun fortalt det til noen? Kanskje funderer hun på om overgrep "har gått i arv»? At det er flere ofre som igjen har forgrepet seg videre? Selv om mange vet om det, kan skammen være så stor at det er umulig å bryte stillheten.

I noen samiske slekter er søskenbarn som søsken med nære bånd. Når slike opplevelser blir kjent kan det føre til krise for en stor slekt. Historien så alvorlig at Anne- Laila må få slippe å bære den alene. Dersom hun ikke vil fortelle til andre slektninger, så vil kirka kunne spille en viktig rolle. Vonde historier bæres best når man kan dele dem.

Kirka ble ikke farfarens «hjem» fordi han der ville møte på overgriperen sin. Overgriperen ble et hinder for å delta i gudstjenesteliv, og også et hinder for å tro. Han ønsket å tro, men opplevde å ikke kunne være verdig å være en kristen siden han hadde «vært med på noe slikt skammelig». Det Ánne- Lajla forteller, tyder på at dette har vært en stor sorg for farfaren.

Tro er noe av det innerste og mest personlige hos et menneske. Det er et fundament i livet. Det er avgjørende på hvilken måte man ser verden og kanskje også hvordan man lever. Når tro knyttes til overgrep får saken ofte en større dimensjon for den utsatte. Da skal man møte gode kirkelige medarbeidere for å komme seg gjennom det på en god måte.

Finnes skammen? Bærer Ánne- Láila noe av den? Eller hele slekta? Er overgrepene som et teppe av taushet i hele slekta. Skam gjør mennesker stumme, fordi det er vanskelig å snakke om. Det er jo til og med vanskelig å snakke om tabuer og skam som er kjent for alle. Ánne- Laila må få høre at det ikke er hennes skam, og heller ikke slektas skam.

Konsekvensene av å bryte taushet kan være mange. Forholdene mellom slektningene kan styrkes, men de kan også ødelegges. Når slike hendelser kommer til overflaten, sprekker illusjoner og forestillinger. Det gjør noe med folk. Kanskje er Ánne- Lajla bekymret for hvordan historien tas opp om hun åpner seg til slektningene og forteller. Som kirkelig medarbeider vil det være viktig å være Anne- Lajlas samtalepartner, og være støttende i de valgene hun tar.

REFLEKSJON FRA ANNE MARIE ØSTHUS,

MEDARBEIDER KIRKELIG RESSURSENTER MOT VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

Dette er en vakker og samtidig trist historie.

Vakkert og sterkt at den gamle farfaren kan få lette sitt hjerte og bryte tausheten om barndomstraume til sitt barnebarn Anne- Lajla. Det er i vår erfaring ofte slik at de som har vanskelige erfaringer velger seg ut mennesker som de tror TÅLER å høre. Farfar har hatt tillit til å Anne-Lajla var et slikt menneske som kunne romme å ta imot hans vonde overgrepshistorie.

Jeg tenker også at det vitner om trygghet og fortrolighet at farfaren våget å betro seg til sin mor, *men det var liksom ikke noe man skulle snakke om*. Konsekvensen av det var at overgrepene fortsatte. Det som var et viktig møte mellom om mor og sønn, ga ikke det nødvendige resultatet. Mor signaliserer helt klart at hun tror på sønnen sin, og gjør det hun kan ved å være på vakt og forhindre nye overgrep, «*hun kom inn og kjeftet*». På den måten kom farfaren seg unna og kunne legge seg et annet sted noen ganger. Fordi hun ikke hadde mot eller kanskje heller ikke mulighet til å bryte et kulturelt tabu ved å snakke om det, fikk det ikke en ende.

Det som er trist er at denne mannen som farfar var gikk gjennom hele livet og bar på denne historien og skammet seg og syntes ikke at han var verdig nok til å gå i kirken. Han snakker som om han hadde et ansvar for det som skjedde- noen skulle fått sagt til han DET VAR IKKE DIN SKYLD.

Det som og kommer frem er han hadde en vanskelig relasjon til sin kusine- noe som er helt forståelig. Noe som også var grunnen til at farfar ikke klarte å gå i kirken nemlig at også overgriperen deltok i det kristne felleskapet. Hvis vi hadde hatt kunnskap om det vi vet i dag ville vi sørget for at farfar hadde fått anledning til å gå i kirken uten å måtte møte sin overgriper, men fordi ingen visste ble det slik at det var farfar som stod utenfor det felleskapet. Jeg synes også det vitner om farfars ønske om å tilhøre felleskapet at han motiverte sine barn og barnebarn til å gå i kirken.

Selv om Anne- Lajla her sier at hun følte seg rådløs i forhold til hva hun skulle si til farfar, var ikke det det viktigste. Hun ga han en stor gave ved å være den personen som ga han tro og tillit til at hun tålte å høre og ta imot hans fortelling.

Jeg tror at hvis menighetene tematiserer at overgrep har Skjedd, at det Skjer og kommer til å Skje, vil det være lettere for en som Anne-Lajla å ta kontakt med de ansatte i kirken for å snakke om farfars vonde overgrepshistorie.

ANNIE (68)

Jeg synes det er vanskelig å sette ord på dette. Mitt barnebarn, en nydelig gutt på tolv år, ble utsatt for overgrep. Han tok livet sitt for et år siden, seksten år gammel. Jeg er så sint. Jeg er sint på han som misbrakte den fine ungen vår, som tillot seg å ødelegge barnet.

Jeg er sint på Gud, som lot dette skje. Og som ikke stoppet ungen fra å ta livet sitt.

Jeg vet jo at det ikke hjelper, men jeg kan ikke få stoppet sinnet og sorgen. En stund etter at vi hadde fått dødsbudskapet og det hadde vært begravelse, var jeg i gudstjeneste. Presten snakket om tilgivelse, at vi må tilgi hverandre for å få tilgivelse fra Gud. Det kan hende jeg misforsto, men jeg har ikke klart å gå til kirke etterpå. Han viste til fadervåret. Tilgi oss vår skyld slik som vi tilgir våre skyldnere.

Jeg tenker også at jeg kanskje ikke forsto, for presten snakker norsk, og i vår familie snakker vi stort sett bare samisk. Vi har norsk som andrespråk. Det er ingen av dem som jobber i kirka som snakker samisk, så det er ingen å spørre om disse tingene.. Det kom ingen hjelp i det. Det er som om jeg går inni en mørk sky og aldri får se sola igjennom det.

Selvsagt ødelegges familier av slikt. Men jeg ser også at i tillegg til at vi har mista et barn, så har vi mista troen på Gud, det som har vært viktig for hele vår familie i alle årene. Vi finner ikke hjem i kirka mer.

REFLEKSJON FRA BERTIL JÖNSSON, DIAKON I SAEMIEN ÅÅLMEGE

Annie har lov til å være sint. Hun trenger ikke å bli venn med overgriperen av hennes barnebarn. Han har begått en straffbar handling etter norsk lov. Heller ikke Guds lover gir rett til overgrep. Overgriperen må stå til ansvar foran norsk rettsvesen og foran Gud, de skal dømmes levende og døde. Det er ikke hennes oppgave hverken i rettsystemet eller åndelig.

Annie må tilgi sitt barnebarn for at han valgte å ta sitt liv. At han ikke så noen annen utvei etter å ha vært utsatt for overgrep. Han hadde nok gått lenge å tenkt på å ta sitt liv. Kjent på skammen og til slutt ikke kommet ut av tanken på ta sitt eget liv. Det er vanskelig å se og å forstå når noen går å bærer på tanker om å ta sitt eget liv.

Hun må også tilgi seg selv for sine reaksjoner. Hennes reaksjoner er både naturlige og forståelige. Det er naturlig og forståelig at man blir sint på den som har gjort noen kjær noe vondt. Det er også lett å forstå at man mister troen på Gud når slike ting skjer. Det er mye enklere å komme utenfra å si at man må tilgi og å gå videre, det er ikke lett å stå mitt i det.

Gud står for det gode og vil oss alle bare godt, men det finnes også vonde krefter som Gud står i en evig kamp mot. Noen ganger blir Guds veier uforståelig for oss mennesker, vi må ha tiltro til at Guds ulike veier fører til noe godt uansett om vi forstår eller ikke.

Annie trenger at noen tar seg tid til å lytte på hennes historie. Lar henne fortelle hvordan hun opplever sitt forhold til overgriperen, sitt barnebarn, kirken, kirkens representanter og sitt forhold til Gud.

REFLEKSJON FRA ANN HELEN FJELDSTAD JUSNES, BISKOP I SØR-HÅLOGALAND BISPEDØMME

Refleksjonen står først på nordsamisk, deretter på norsk.

Annie ferte dovdat ahte sutnje čájehuvvo gudni ja ipmárdus su morrašii ja suhttui. Girkolaš mielbargi ferte dohkkehít su vásáhusaid ja dovdduid. Áhkkuba iešsoardima ektui lea dehálaš ahte lea gelbbolašvuohta iešsoardima birra girku historjjás, ahte dat lea hui heahpat ja juoga man birra ii galgga hupmat. Annie ferte vuostáiváldit oskkus ahte Ipmil lea min luhtte go mii leat eanemus hearckit, ja ahte Jesus vázzá min mielde maid dai dallego eallin lea eanemus čáhpat, ahte su áhkkut ii lean goassege Ipmila ráhkisvuođa haga. Sámi oskus ja eallinipmárdusas lea Ipmil eallima sivdnideaddji ja sivdnádusa galgá gudnijahttit. Dan dihte lea dehálaš sihke dohkkehít dan ahte iešsoardin rihkku Ipmila áigumuša midjiide, muhto Jesus bođii juste daid olbmuid váste geat eai nagot eallima gáibádusaid. Su áhkkut lei vásihan olbmuid bahávuođa nu garrasit ahte ii nagodan šat eallima gáibádusaid, ja son ii nagodan iežas suddjet das.

Giellaváttisvuođat maid Annie vásiha dan ektui ahte sus ii leat oktage geainna sáhtta hupmat sámegele ferte maid dai dohkkehuvvot, vai Annie ipmirda ahte su giella lea su rámisvuohta, ja ahte heahpatvuohta ii leat čadnon dasa go ii ipmir dárogele. Dan dihte ferte girkolaš mielbargi leat ácil juste dasa. Ferte ollu áiggi atnit go hupmá Anniin ándagassiijaddojumi ráddjemiid birra, ja Annie ferte dovdat ahte dát váttisvuohta ii leat su, son han máhtta iežas gele. Ferte fas geahččalit gaskkustit duohta dohkkeheami dasa gii Annie lea, su gillii, su oskui, su bákčasii ja maid son muitala. Sutnje ii galgga oahpahuuvvot, muhto su galgá guldalit.

Teologalaš aspeavttas ándagassiijaddojumi ektui mun jáhkán leat deháleamos ahte ságastallamat leat nu ahte Annie dovdá iežas oadjebassan ja seammaárvosažžan, ja ahte ságastallamiidda sáhtta vuođđun atnit maid Annie jáhkká leat Ipmila ráhkisvuohta. Jierbmás girkolaš mielbargi sáhtta dadjat ollu olmмоšlaš ándagassiijaddojumi ráddjemiid birra. Muhto

vuđolaš lea dat ahte gulahallanarena lea huksejuvvon luohhtevašvuodain ja oadjebasvuodain gaskkal Annie ja ságastallanolbmo.

Dát ášši čájeha man dehálaš lea ahte girkolaš mielbargis ii leat dušše teologalaš gelbbolašvuolta, muhto maid dai gelbbolašvuolta dáruiduhttima billisteaddji váikkuhusain identitehtii ja eallinoidnui. Ii leat doarvái diehtit dušše juoidá sámi oskku ja kultuvrra birra, muhto movt olles historjá váikkuha ovttaskas sápmelačča árgabeaivái.

Annie må bli møtt med respekt og forståelse for sin sorg og sitt sinne. Den kirkelige medarbeideren må anerkjenne hennes erfaringer og følelser. I forhold til barnebarnets selvmord er det viktig å ha kunnskap om selvmordets historie i kirken, at det var meget skambelagt, og ikke skulle snakkes om. Annie må bli møtt med troen på at Gud er hos oss når vi er på det mest svake, og at vi i Jesus har en medvandrer også når livet er som mørkets, at barnebarnet hennes aldri var utenfor Guds kjærlighet. Gud som livets giver og respekten for skaperverket er meget sterk i den samiske tro og livsforståelse. Det er derfor viktig å både vedkjenne at det å ta livet sitt er brudd på det Gud ønsker av oss, men det er nettopp til mennesker som ikke klarer livets krav Jesus kom. Barnebarnet hennes var blitt utsatt for menneskers ondskap på en så sterk måte at livets krav var blitt uutholdelige, og han var forsvarsløs overfor det.

Språkproblemene Annie opplever i forhold til at ingen hun kan snakke med forstår samisk må også anerkjennes, slik at Annie forstår at språket er hennes **stolthet**, og at det ikke er noen skam forbundet med det å ikke forstå norsk. Den kirkelige medarbeideren må være lydhør for nettopp dette. I samtalen med Annie om tilgivelsens begrensninger må det brukes mye tid, og Annie må møtes av at dette problemet ikke er hennes, **hun** kan sitt språk. Igjen må det forsøkes å formidle reell anerkjennelse av hvem Annie er, hennes språk, hennes tro, hennes smerte og hennes fortelling. Hun skal ikke belæres, men lyttes til.

Når det gjelder det teologiske aspekt i forhold til tilgivelse tror jeg det viktigste er at samtaleklimaet er slik at Annie opplever seg trygg og likeverdig, og at samtalen da kan ta utgangspunkt i hva Annie selv tror om Guds kjærlighet. En klok kirkelig medarbeider vil kunne si mye om menneskelig tilgivelsens begrensninger. Men det grunnleggende er at det er en kommunikasjonsarena bygd på tillit og trygghet mellom Annie og samtalepartneren.

Dette caset viser hvor viktig det er at kirkens medarbeider ikke bare har teologisk kompetanse, men kompetanse på fornorskningens ødeleggende konsekvenser på identitet og livstro. Det er ikke nok å vite noe **om** samisk tro og kultur, men hvordan hele historien p

BIRET INGA (44)

Teksten ligger i følgende språkkrekkefølge: sørsamisk, lulesamisk, nordsamisk og norsk

Rovnege gávloe, daam maam edtjem daelie tjaeledh. Ajve manne åadtjoem raeffesne årrodh mearan mov åabpah daaresjæjjan nuelesne. Aehtjien voelpe, dihte daaresjæjja, gie mov vijhte åabpide irhki. Mov Leah tjihtje årpenh. Mov Leah göökte viellh, im daejrieh mejtie daaresjæjja dejtie aaj irhki. Idtjigan gåessie gænnah dah guaktah maam jiehtieh. Dah mov åabpah aaj mualhnjasjin goske tjidjtjeh aehtjeh sealadigan, dellie soptsestin.

Daaresjæjja eelki mov båarasommes åabpine, Ellen Marine. Dan mænngan mubpine åabpine, jïh mubpine jïh mubpine. Numhtie jaarhki gossege gaajhkesidie mov vijhte åabpide irhkeme. Birgitte jïh Margrethe. Anne Karoline. Margget. Im daejrieh mejtie tjidjtjeh aehtjeh maam guarkajigan, idtjigan maam jiehtieh. Abpe mov fuelhkie daaresjæjjan nuelesne. Daaresjæjja aehtjiem viehkiehti jïh dah guaktah ektesne gööligan. Gosse daaresjæjja gihtji viehkien mietie, dellie tjidjtjeh aehtjeh nïejtide stilligan dan gåatan mïnnedh. Tjoerin daaresjæjjam viehkiehtidh juktie dihte mijjem viehkiehtamme. Idtji gie maam gænnah saarnoeh guktie dihte daaresji. Iktesth saemmalaakan, idtji gie gåessie-gænnah nyöjhjh.

Mænngan dellie mijjeh åabpah guarkajin tjidjtjie gujht deejri, mohte aevhkehth voejhkeli viehkiehtidh gosse mov åabpide stilli guapamåvhkah jïh lijhkievearjoeh gåårvedidh. Tjidjtjie aaj måjhtajehti dejtie jïjtemem vaarjelidh. Gosse dah göötide vihth böötin, dellie tjidjtjie hoksi jïh bisseme-skårhtojne bööti. Eah mov åabpah nåajsan sjïdth. Nåakebe lij juktie mov nööremes åabpah mijjen stoereåabpam gihtjin sijjem viehkiehtidh. Idtji stoereåabpa maehtieh maam darjodh gænnah.

Manne hov maanabaeleste dåaroenïerehke guktie tjidjtjeh aehtjeh idtjigan mannem stillh daaresjæjjan gåajkoe mïnnedh. Mejtie eengkelen såajan åelesne lim. Åabpah Birgitte (Bigga) jealehke lea jïh heava soptsestidh. Dihte aaj buerkeste mannasinie tjidjtjie sån dejpeli numhtie dåemiedi. Idtji tjidjtjie maehtieh dam vuastalidh. Idtji daejrieh guktie. Numhtie aehtjine aaj, aehtjie gujht aaj deejri. Idtji maehtieh dam vuastalidh juktie daerpies aajtjan viehkiem åadtjodh aerebe goh viellh stuerebe sjïdteme. Vielletjh nöörebe årpienijstie. Onnevïelle reakadi gosse Ellen Maria luhkie-uktsien jaepien båeries.

Gaajhkesh mov fuelhkien almetjh saangerdieh jñh jñtjemem laejhtieh. Læjhkan gaajhkesh jáárhkeme jaahkoe-áálmegasse vuelkedh jalts ij gie áabpijste jiehtieh satne jaahkoeladtje. Muvhth mov áabpijste áálmegen gaarmanæjjajgumie pruvreme, jñh dellie iemie sjædta jaahkoe-áálmegasse mñnedh. Manne jis ussjedem geerve áabpide gosse stoere vaajmoemaajsoem guedtieh. Manne jñermestalleme sijhthem mov áabpajgumie soptsestidh. Ij Leah aelhie naabren bñjre soptsestalledh. Dellie hov mijjide daerpies mijjen jaahkoen bñjre soptsestidh jis ibie dööpmesovvh gosse jaahkoeáálmegen áelesne libie. Im sijhth jaahkoe-áálmegen almetjinie soptsestidh. Buerebe jeatjabinie soptsestidh. Mejtie maahtam hearrine soptsestidh.

Gullu állu jáhkedahtte gå dálla dáv tjáláv. Valla mánná lav ájnna gájka mov oappájs gut iv la ráhtsatjuvvam. Áhtje ráddna dat lij guhti ráhtsatjij gájka mov vihtta vuorrasap oappájt. Mij lip gáktsa oarbena tjoahkkáj. Iv diede dá guokta nuorap vielja dilev, ælla goassak dan birra ságastam, ij gå la læhkám sáhka ássje birra. Muv oappá ettjin majdik dan birra giehto ávddál ieddne ja áhttje lijga jábmám.

Illastiddje álgij vuorrasabmusijn oappájs, Ellen Marie. Dan mañjela oabbá oappá mañjela. Birgitte og Margrethe. Anne Karoline. Margget. Iv diede man álov ieddne ja áhttje diedijga, ejga goassak majdik javla. Dábddu degu mijá famillja illastiddjáj gulluj. Sån lij nav moaddi viehkedasstem in vantsajn ja guolástusán áhtje siegen, danen nejda suv galggin viehkedit gå lij juoga suv lunna, navti dat dájmaj. Dievnastus dievnastusá ávdás. Ittij aktak ávvá bágov tsuvke dan birra mij dalloj dáhpáduváj, valla ij lim gåjt aktak gut luojvoj dáhku manáj.

Mañjela lip dádjadam ieddne diedij, valla ij lim dat viehkken. Sån dássju alodij mov oappájt strømpebåvsájda ja vuoleldisbiktasijda tjágnat ja ietjasa gáhttit. Ja mañjela, gå sijddaj báhtin de sigárdagájv viehkken. Ittij aktak sijájs mánájt oattjo. Værámus lij gå nuoramus oappá lidjin viehkev ánodam mijá vuorrasamos oappás. Valla ittij ga sån nagáda dáv ganugahttet.

Árrat lidjiv dakkir gut rijddal álov. Ihkap ettjin mov dáhku luojte dan diehti. Jali de lij mujna vuorbbe. Birgitte (Bigga) gut la gievramus mov oappájs la ájnna gut rahpsit giehttu dan birra ja gut aj la iednev bælostam. Sån javllá ieddne ittij buvte dáv ganugahttet dan diehti gå ittij diede gáktu, ja tjabu áhttje gut dávk dádjadij dáv, ittij bierggi viehke dagi ávddál mov vielja sjaddin ja gievrrun váj buktin viehkedasstet. Sij li nuoramusá mijájs, mañjemus bárñne riegádij gå Ellen Marie lij lågenanavtse jagák.

Familjan la edna hæjos oamedåbdo ja gájjodibme. Mij la imálasj la jut gájka li joarkkám biednaj mannat, valla ij aktak mov oappájs ietjas ane jáhkulasj ulmutjin.. Moaddása sijájs li válldum álmámj tjoaggulvisájs, ja navti soajttá liehket luondulasj dáhku vuolgget, valla ájádáláv dát la vájmo ja oamedåbdo ássje. Guhkijt juo lav sihtam mov oappáj ságastit dán birra, valla dárbehav náginijn ságastit ásko birra váni guottoj dan diehti gá tjoaggulvissaj gullup. Ij la vejulasj dán ássje birra sáhkadit náginijn tjoaggulvisán, farra hæhttuv ságastit náginijn álgusjbielen. Ájádallam lav soajttá girkkohærráj ságastit luluj vuogas.

Rievtti mielde orro áibbas jáhkemeahtun ahte čálán dán. Muhto mun lean dat áidna iežan oappáin gii in leat vásihan seksuálalaš veagalváldima. Lei áhčis okta olmmái gii rohčošii buot mu vihtta boarráset oappáin. Mii leat oktiibuot gávccii vielja ja oappá. Guokte nuoramus vielja in dieđe, soai eaba leat goassege hupman dán birra, ii dallege go dán birra lea leamašan sáhka. Mu oappát eai muitalan maidege dán birra ovdalge eadni ja áhčči leigga jápmán.

Rohčošeaddji álggii boarráseamos oappáin, Elle Márjjáin. Dađistaga rohčošii buot oappáiguin. Birgittiin ja Margrethiin. Anne Karoliniin. Marggetiin. In dieđe man olu eadni ja áhčči diđiiga, eaba goassege jietnadan maidege dán birra. Ovtta ládje orui min bearaš gullame rohčošeaddjái. Son hui dávjá veahkehii fatnasiin ja guolástii ovttas áhčiin, ja go áhčči dárbbášii veahki, de sáddii nieiddaid rohčošeaddji lusa. Bálvalus bálvalusa ovddas. Ii oktage jietnadan sánige dan birra mii dalle dáhpáhuvai, muhto lei várra nu ahte ii oktage vuolán dohko gal eaktodáhtolaččat.

Mañjel mii ipmirdeimmet ahte eadni diđii, muhto ii dat ábuhán. Son neavvui mu oappáid dušše coggat suohkkobuvssaid ja sisbiktasiid ja váldit vára alddiineaset. Ja mañjel, go sii ollejedje ruoktot, de son attii sidjiide basalda. Mu oappáin ii oktage goasse šaddan áhpeheapmin. Vearrámus lei ahte nuoramus oappát ledje jearran veahki min boarráseamos oappás. Muhto ii son ge nagodan bissehit dan.

Mun ledjen áigá juo hui nággár. Danne in soaitán goassege dárbbášit dohko vuolgit. Dahje lei engel mii várjalii mu. Mu nannoseamos oabbá, Birgitte (Bigga) lea áidna gii lea rahpasit hupman dán birra, ja gii maiddái lea bealuštan eatni. Eadni ii sáhhtán bissehit dan, njuolgut daningo son ii diehtán mot, ja vaikko vel áhčči nai várra ipmirdii dan, de son ii birgen veahki haga maid dárbbášii, dássáži mu vielja guovttos leigga dan mutto stuorrát ahte nagodeigga veahkehít su. Soai leaba nuoramusat mis, nuoramus riegádii go Elle Márjá lei ovccinuppelot jáhkásaš.

Bearrašis lea hui heajos oamedovdu ja ieš moaitámuš. Imaš lea ahte buohkat ain mannet čoakkalmasain, muhto ii oktage mu oappáin loga iežaset oskkolaš olmmožin. Mánnggas sis leat náitalan čoakkalmasa gulli dievdduiguin, nu ahte soaitá lunddolaš dalle dohko vuolgit, muhto mun jurddašan dát lea maidai oamedovddu gažaldat. Mus lea guhká leamaš miella hupmat iežan oappáiguin dán birra, muhto dárbbášan hupman muhtumiin min oskueallima birra iige dubmejuvvot dan geažilgo gullat dán čoakkalmassuorgái. Lea áibbas veadjemeahttun hupmat ovttainge dán birra čoakkalmassuorggis, ferten baicca hupmat muhtun olggobealde olbmui. Mun jurddašan báhppa soaittášii heivvolaš dasa.

Det høres egentlig utrolig ut, når jeg nå skriver dette. Men jeg er den eneste av alle mine søstre som ikke har vært utsatt for overgrep. Det var en kamerat av faren vår som misbrukte alle de fem eldre søstrene mine. Vi er åtte søsken til sammen. De to yngre brødrene mine vet jeg ikke, de har aldri snakka om det, heller ikke når dette har vært oppe. Søstrene mine sa ingenting om det før etter at eadni og áhčči var gått bort.

Overgriperen begynte med den eldste av søstrene, Ellen Marie. Etter hvert så tok han for seg søster etter søster. Birgitte og Margrethe. Anne Karoline. Margget. Jeg vet ikke hvor mye eadni og áhčči visste, de sa aldri noe. Det er som om familien vår på en måte tilhørte overgriperen. Han var så mange ganger og hjalp til med båten og fisket sammen med áhčči, så når han trengte hjelp i huset, ble jentene sendt, det er sånn det fungerte. En tjeneste for en tjeneste. Det var aldri noen av dem som sa et eneste ord om det som skjedde da, men det var vel aldri sånn at noen dro dit frivillig.

I ettertid har vi skjont at eadni visste, men at det ikke hjalp. Hun formante bare søstrene mine om å ta på seg både strømpebukser og undertøy og passe på seg selv. Og etterpå, når dem kom hjem, så var hun der med vaskeklut til hjelp. Ingen av dem ble noen gang med barn. Det verste var at de yngre søstrene hadde bedt om hjelp hos eldstresøsteren vår. Men hun maktet ikke å stoppe dette hun heller.

Jeg var tidlig krigersk. Kanskje var det derfor jeg aldri ble sendt dit. Eller så hadde jeg englevakt. Den sterkeste av søstrene mine, Birgitte (Bigga) er den eneste som snakker åpent om dette, og som også har forsvart eadni. At eadni ikke kunne stoppe dette, rett og slett fordi hun ikke visste hvordan, og at selv áhčči som nok sikkert forsto dette, heller ikke kunne

unnvære hjelpen han trengte før brødrene mine ble store nok. De er yngst av oss, den siste kom når Ellen Marie var nitten år.

Det er enorme mengder dårlig samvittighet og selvbekredelse i familien. Det rare er at alle har fortsatt å gå i forsamling, men ingen av søstrene ser på seg selv som troende mennesker. Flere av dem er jo gift med menn innenfor forsamlingen, så det er kanskje naturlig å gå dit da, men jeg tenker jo at dette også er et samvittighetsspørsmål. Jeg har lenge hatt lyst til å snakke med søstrene mine om dette, men trenger å få snakke med noen om troslivet vårt uten å møte fordømmelse for at vi tilhører forsamlinga. Det er helt umulig å snakke om dette med noen innenfor forsamlinga, jeg må heller snakke med noen utenfor. Jeg har tenkt at kanskje en prest kan være aktuelt.

REFLEKSJON FRA ANNE KALSTAD

Familiehemmeligheter er sjelden av det gode. Ofte handler det om vonde og skamfulle erfaringer som ikke er satt ord på, som stjeler energi og hindrer kommunikasjon og nærhet. Biret Inga forteller om en familiehemmelighet. Fem av barna i Biret Ingas familie ble utsatt for seksuelle overgrep av en nabo som familien satt høyt og overgrepene ble stilltiende akseptert av foreldrene. Overgrepene skjedde over flere år og de eldre søstrene måtte forholde seg til at yngre søstre i tur og orden ble utsatt. Selv om Biret Inga selv ikke ble utsatt for seksuelle overgrep, tenker jeg at det som skjedde i familien likevel rammet henne, og at hun nå som voksen må hun forholde seg til en virkelighet som rokker ved hennes forståelse av seg selv og sin familie.

Foreldrenes avvisning og taushet omkring overgrepene trenger ikke være en rettesnor som neste generasjon forholder seg til. Tvert imot, målet må være at de selv snur seg mot seg selv og egen opplevelse, at overgrepene blir satt ord på og at de våger å konfrontere foreldrene (selv om de er døde) med deres svik.

Det er en krevende vei å gå. Spesielt siden seksuelle overgrep er forbundet med skam. Mange samer har erfaring med skam, skam over å være same, og forestillingen om at det kan være noe suspekt beheftet med det å være same kan fort vekkes til livet igjen.

Kanskje kan overgrepene og tausheten sees i en større sammenheng: Hva har skjedd i vår familie? Hvordan kunne det skje at barna i familien bli utsatt for gjentatte overgrep uten at noen grep inn? Hva er det som har preget oss som familie, folk og samfunn?

Samisk kultur, språk og levesett har blitt sett ned på og forsøkt tilintetgjort. Mange i samiske samfunn sitter igjen med traumeerfaringer som sperrer tilgangen til egne erfaringer og følelse. Resultatet har for mange vært mindreverdigfølelse og skam som har gjort det

vanskelig å elske seg selv og dermed sine barn på en måte som ga barna nødvendig omsorg og beskyttelse.

Å oppleve seg selv som mindreverdig bidrar til at egne følelser, egne behov og egen tolkning av virkeligheten blir verdiløs og ikke til å stole på. Man søker ikke lenger innover i seg selv etter bekreftelse og egen identitet. Man søker bekreftelse og trygghet i det ytre, hos andre. Gjennom å identifisere seg med andre oppnås fellesskap som kan gi nødvendig trygghet for å overleve. Derfor har fellesskapet i de samiske samfunnene for mange vært en forutsetning for å overleve og erkjennelse av vold og overgrep intern ble derfor sett som en trussel. Tausheten og passiviteten til foreldrene til Biret Inga kan forstås i et slikt avmaktsperspektiv.

Samtidig vil det være en ansvarsfraskrivelse om man bruker tidlige tiders urett begått mot samene som forklaring for overgrepene som barna i Biret Ingas familie har opplevd. Å se overgrepene i en større sammenheng kan likevel åpne opp for medfølelse med seg selv og sin familie, noe som Biret Inga kan trenge for å anerkjenne egen sannhet, bortenfor egne og andres forestillinger.

REFLEKSJON FRA OLAV ØYGARD, BISKOP I NORD-HÅLOGALAND BISPEDØMME

Biret Inga har en vond fortelling. Søstrene hennes har vært utsatt for overgrep av samme mann, og hun tror at foreldrene deres har visst det.

Jeg kan jo gjette meg til at hun har mange, og kompliserte følelser rundt dette. For eksempel: hvorfor ble hun spart? Hvorfor stoppet ikke foreldrene dette? Hvorfor vil ikke søstrene snakke om dette nå, for å bearbeide det, og kanskje få hjelp til å legge det bak seg? Problematikk rundt skyld og plassering av ansvar er trolig en del av opplevelsen til Biret Inga. Jeg har sett, også fra andre sammenhenger enn denne, at det har vært overgrep som stilltiende har vært godtatt i samfunnet.

Kan det tenkes at kirkelige miljøer er mer utsatt enn andre? Er det tenkelig at noen forgriper seg i kristne miljøer fordi der er det mulighet for å holde det skjult? Er det tenkelig at det i noen kristne miljøer har vært så mye skyld og skam rundt seksualitet, at overgripere har kunnet «kalkulere» med en viss trygghet for taushet? Dette får vi aldri svar på, men vi kjenner godt til en kultur der skam og skyld «dekkes» av taushet. Statistikken gir ikke grunnlag for å si at det er mer overgrep i kristne miljøer enn i andre. Men det hadde jo vært å håpe at kristen tro og ønske om å leve et liv som er i overensstemmelse med Guds vilje, ville føre til at det var uvanlig med overgrep i kristen sammenheng. Det ser dessverre ikke ut for at det er slik.

Biret Inga trenger noen som kan lytte til henne, og som kan vise at man er villig til å lytte, og som kan vise at man tror på hennes fortelling. Det er viktig at kirkelige medarbeidere stiller seg til disposisjon for å høre disse fortellingene, uten å kritisere eller formane den som kommer til samtale, og kanskje er knuget av skam og skyldfølelse. Vi vet ikke så mye om hvor vanlig det er at lokale pester og diakoner har samtaler med overgrepsofre, men slike samtaler kan være svært viktige, så man kommer seg videre i livet. «Ingen skal bære alene» er en viktig setning fra Kirkelig ressurscenter, og et viktig prosjekt og mål å ha i møte med overgrepsofre og familiene deres.

Vi skal også være frimodige til å gi råd og hjelp til å få kontakt med helsevesenet. Det er utviklet mye kompetanse på dette feltet ikke minst gjennom SANKS. Her trengs det hjelp til å bearbeide, og hjelp til å leve livet videre.

ELLE-MAIJJA (18)

Min storesøster ble voldtatt for tre år siden, da hun var 17 år. Etterpå har livet vært et svart hull for henne. Vi merker det så godt.

Vi er reindriftsfamilie. Heldigvis er vi mange som kan ta over for henne. Hun var den som virkelig hadde reinen i sitt hjerte, den som jobbet lengst av alle og mest utrettelig av alle. De tre årene som har gått har forvandlet henne til en skygge som bor hjemme hos foreldrene våre på jenterommet hennes. Jeg tror jo at reinen, kalvene, gjerdet og merkinga bor i henne enda, men at det er begravd av så mange lag med mørke at det aldri får komme til overflaten.

Jeg merket flere kalver med hennes merke i fjor da vi hadde reinen i gjerdet. Jeg tok bilder av noen av de nye dyra hennes, viste dem til henne. Flokken din vokser, åabpa.

Vi vet ikke så mye om voldtekten. Hun sier ikke så mye, maktet ikke å anmelde. Hun ble heldigvis ikke voldtatt av en saemie, det hadde vært enda vanskeligere å få henne tilbake da. Han som gjorde det, hadde tvunget seg på henne da de var på fest. Åabpa var full, og klarte ikke å stoppe det. Hun er full av hat mot seg selv for det. Det hjelper ikke uansett hva vi sier.

Vi snakker nesten aldri om dette, vi heller. Det er akkurat som det ikke finnes ord. Samtalen om åabpa er egentlig bare såre sukk hos tjidtjie og aehtjie. De har på en måte også mistet et barn til mørket.

Første gangen vi noensinne har snakket om dette, var i høst, da kom det en prestestudent og vill være med i gjerdet. Han skulle skrive om åndelige tradisjoner blant saemier. En kveld rundt bålet etter merkinga snakket han litt om hvordan åndelighet og tro kan skades av vonde opplevelser. Han visste ikke om voldtekten, men vi hadde snakket om fornorskninga. Men det han sa betød noe for både meg, tjidtjie og aehtjiie. Nå tenker jeg at jeg kunne kanskje ha snakket med noen i kirka.

REFLEKSJON FRA ANDREAS ALEKSANDER NORDVANG-SANDVOLD FOSBY, PREST I BÆRUM, REPRESENTANT I SAMISK UNGDOMSUTVALG FOR OSLO BISPEDØMME

I møte med fortellinger som Elle-Maijjas er det viktig å være ærlig og bevisst på hvilke kunnskapsgrunnlag man har. Som en norsk mann, født og oppvokst på Østlandet, uten nærmere kontakt med noen samisk ungdom eller noe samisk kultur i oppveksten, finnes det noen kulturelle forskjelligheter og referanser jeg ikke besitter. Slik at mitt referansegrunnlag for et møte med en slik fortelling, vil i utgangspunktet være skjevt. Jeg tenker det er avgjørende for å kunne møte Elle-Maijjas historie på en god måte, at jeg er bevisst på dette. Det fordrer meg til å møte tematikken og personen med et åpent sinn. Elle-Maijjas bruk av begreper og referanse til egen kultur og tradisjon er en tydelig identitetsbærende markør for Elle-Maijjas. Derfor ville jeg også ha undersøkt både begreper og lest meg opp på forskjellige samiske kulturer og historier i etterkant av et slikt møte, slik at neste møte kunne vært enda bedre. Men i denne fortellingen er det særlig interessant å merke seg viktigheten av å møte folk med et språk som gir gjenklang hos den du møter, som gir gjenklang i tradisjonen og kulturen. Her er det prestestudenten som ga en åpning for å snakke om voldtekten til Elle-Maijjas storesøster, det var i møte med noen som kunne sette ord på at åndeligheten vår kan også ta skade av vonde opplevelser, at Elle-Maija kunne begynne å sette ord på det. Mange samiske miljøer og familier er også preget av en taushetskultur, der man bærer vonde ting i seg, uten å snakke om det. Det er også en sterk skepsis til øvrigheten og myndighetene. Årsakene til dette er sammensatt, men fornorskingspolitikken er en avgjørende årsak. Som kirkelig ansatt er det viktig å være bevisst på dette. I Elle-Maijjas tilfelle ville det å bygge tillit være viktig. Jeg ville møtt Elle-Maijja med en åpenhet og respekt, og kanskje undersøkt nærmere Elle-Maijjas forhold til tro og åndelighet. Kanskje kunne det bidra til at storesøsteren til Elle-Maijja kunne få en slags oppreisning. En bekreftelse på at hun er verdifull og viktig, og at den skammen det virker som hun bærer på, ikke er hennes skyld.

Men det er mange aspekter ved denne fortellingen som man som kirkelig medarbeider kan ta fatt i, men jeg tror det viktigste er å være bevisst at mange samiske familier har ofte et sterkere bånd til åndelighet og tro, til skaperverket, og til familier. Og at på bakgrunn av fornorskingspolitikken, er det gjerne en stor avstand til å søke hjelp enten hos politi eller andre. Tillit tar tid. Jeg tror det er avgjørende, slik at mennesker som har opplevd traumatiske og vonde ting, ikke trenger å bære alene.

EMIL (25)

Noe av det verste med å være bror til en som er utsatt for overgrep er at det er så utolig vanskelig å tilgi. Jeg har gått mange runder med meg selv på dette. Hun, søsteren min, har fått hjelp og alt der der, men hvis noen hadde fortalt meg hva en sånn opplevelse koster for hele familien så hadde jeg kanskje ikke trodd det. Jeg føler på en måte skam. Det er tungt å ikke klare å tilgi meg selv for at jeg ikke så det, at hun ble misbrukt. Jeg var jo der, det var jo hos en slektning vi begge brukte å være hos.

Forledrene mine snakket først med en predikant om dette, og de hadde fått beskjed om at de måtte prøve å tilgi. Samtidig hadde jo søstera min vært hos politiet og anmeldt overgrepene.

Mamma valgte heldigvis å snakke med en annen predikant også, en som er yngre, og som hadde en litt annen holdning. Ellers så hadde vi kanskje slutta helt å dra i samlinger, for vi klarte ikke å akseptere at det kunne være sånn. Mamma fortalte at han hadde snakka om at søstera min ikke hadde skyld, og at det er ulovlig å begå overgrep. Jeg tror kanskje holdningne har endra seg hos de litt yngre predikantene. Jeg kjenner likevel at det er vanskelig å tilgi den gamle predikanten for at han kunne si sånt.

Men jeg kjenner også at jeg er sint fordi de gamle predikantene aldri tok tak i dette skikkelig. En av dem sa for noen år siden fra prekestolen at de som ble utsatt for overgrep måtte ta ansvar for hvordan de gikk kledt. Jeg er glad for at den yngre predikanten hadde sagt til mamma at det min søster opplevde var en ulovlig handling. Men jeg tror også at akkurat den holdningen om hvordan noen kler seg lever også utenfor forsamlingen, for i min kompisgjeng (der jeg er den eneste kristne) kan enkelte finne på å si det når det blir snakk om jenter som blir voldtatt.

Jeg lurar noen ganger på om folk forstår hva det koster å stå i dette for familien.

Det handler om at vi egentlig ikke er en familie som snakker om sånt, i alle fall ikke så andre på utsiden hører om det. Det er nesten uforståelig for oss som er unge, men mamma og åhkku sin generasjon er utrolig opptatt av familiens ære, at det er viktig hvordan vi framstår på utsiden.

Det handler også om at vi på den ene siden er glad i forsamlingen og gjerne vil være der, men samtidig er jo det der de aller fleste vet om overgrepene. Jeg opplever på en måte at min mor skjemmes over hele situasjonen, og at hun bøyer nakken, på en måte.

Og så handler det om kommentarfeltene, der vi som har en læstadiansk tilknytning ikke får fred. Det skrives så mye stygt, og så blir det også vanskelig. Vi blir fritt vilt i kommentarfeltene, og da er det ekstra vanskelig å kunne bekjenne at man er en kristen. Der enkelte mener at man bør slutte å gå dit, og bryte med forsamlingen. Jeg vet sannelig ikke

om det ville hjulpet, for hvor skulle vi gå da? Det er jo en av de få plassene der vi kan være trygge på at ingen stiller spørsmål ved det vi tror på, og der det den eneste plassen her det er mulig å høre Gudsord også på samisk, som er morsmålet til min áhkku.

REFLEKSJON FRA GAUTE NORBYE, SOKNEPREST KVALØY MENIGHET/PROST I NORD-TROMS PROSTI

Det kan være vanskelig å tilgi – men det blir ikke enklere om en blir pålagt dette som den beste løsning og uten at den som skal tilgis på noen måte erkjenner sin skyld eller sitt overgrep. Han eller hun blir ikke stilt til ansvar overfor den andre part. Det kan nesten bli slik at det er den utsatte som har både plikten og ansvaret for at det skyldige skal bli fri.

Kan det i slike tilfeller være at en må få mulighet til å ikke tilgi? Er det dessuten noe forventning om tilgivelse så lenge det ikke kommer hverken erkjennelse eller innrømmelse fra den som har gjort seg skyld i forulempinger.

Det kan være tilfeller da en vil tilgi, men kjenner at det er ikke gjort i en håndvending. Det tar tid og det må jobbes med det, men i Emil sitt tilfelle er råd og veiledning fra en autoritet i miljøet at den forulempa og dens nærstående skal tilgi uten at den ansvarlige blir stilt til ansvar, eller kommer med innrømmelser eller erkjennelser. Dette vil kunne påføre i enda større grad skyld for noe som helt er andres skyld.

På forunderlig vis kan vi komme inn i et mønster hvor skamfølelsen får plass. Krenkelsen blir dobbel ved at den også gir den rammede skammen. Dette forsterkes kanskje også når et av løsningsalternativene er å legge lokk på det hele – prøve å glemme ved ikke å snakke om det eller rydde åpent opp i det. Kan dette også gi en opplevelse av at det er den rammede som påfører skammen videre også til bestemor? Det er i så fall en helt feilslått veiledning og total avsporing som kun gir vern for overgriperen.

Det er godt å tilhøre et felleskap. Hvor en får utrustning til sitt kristne liv og har et sosialt felleskap. Men det vil ikke alltid være bare godt som oppleves. Vonde ting kan skje og skjer. Media og kommentarfelt fanger gjerne opp de negative tingene selv om de på ingen måte er beskrivende og sanne om hele felleskapet. Hvordan skal en forsvare at en forblir i dette fellesskapet overfor de som kun får medias eller kommentarfeltens beskrivelse og karakteristikk? Hvordan leve videre i et felleskap med sår påført fra deler av dette fellesskapet? Utfordringen ligger også i om det fortsatt er en kultur hvor overgrepshendelser gjemmes bak autoriteters veiledning når det gjelder å skjule, eller like mye verne om overgriper. Dette kan skje ved at den utsatte og dens nærstående blir bragt til taushet

gjennom den veiledning som utøves. Det finnes ansatser til endringer i dette, men det er en lang vei å gå og den krever en sterk bevissthet hvor en skjelner mellom oppgjør, ansvarliggjøring og tilgivelse. Å begrunne tilgivelsen fra den utsatte som betingelse for egen forsoning med Gud er en sammenblanding hvor den utsatte og nærstående i dobbelt forstand rammes. En blir utsatt for overgrep som en alene bare må tilgi for ikke selv å ende i fortapelsen.

KAROLINE (39) OG JON IVAR (43)

Datteren vår som nå er nitten ble utsatt for overgrep da hun var tretten. Vi bor i en liten samisk bygd, som stort sett består av folk fra to familier, så da en ung, men fremdeles voksen mann i nabolaget forgrep seg på jenta vår ble det splittelse i bygda.

Det tok sin tid før vi fant ut av det, for hun fortalte ikke om det før det hadde gått så altfor langt. Han som utsatte henne for dette la an på henne og fortalte at han var forelsket i henne. Når han endelig hadde fått overtalt henne til å ligge med han var hun på en måte fanget, som hun beskrev det selv. Vi tok kontakt med politiet da hun fortalte dette, og vi har jo fått vite en del gjennom hva hun har fortalt i avhør. At han bearbeidet henne lenge for å få henne dit han ville. At hun virkelig trodde de var kjærester, men at han, overgriperen, mente at han ikke kom til å bli godtatt av oss, foreldrene hennes, fordi vi var naboer. På det viset kunne han holde på i over et år, i tillegg til tiden han brukte på å lokke henne.

Det mest smertefulle når det gjelder det sosiale har likevel vært tiden etterpå. Hun føler skyld fordi bygda er splittet i synet på hva som har foregått, og om straffen han fikk var rettferdig. Jenta vår er moden for alderen, og det var enkelte i hans familie som ikke la to pinner i kors for å skjule sitt syn. Hun har i ettertid fått kommentarer på butikken, at hun burde ha tenkt seg om, at hun var jo med på det, og at det er fælt at hun måtte trekke inn politiet når hun angra seg. Slike ting. Hun har forandret seg så mye, men fikk heldigvis hjelp fra en fantastisk psykolog på BUP i årene etterpå.

En av de vanskelige tingene med at hun endret seg, er at hun ble så seksuelt aggressiv. Vi stusset tidlig på det, at hun var så veldig på sine søskenbarn, særlig de yngre guttene. Hun ble ikke grov i språket, men hun ble så fysisk. Og det har hendt at vi har reagert og tenkt at hun har en atferd som kan krenke. Vi snakket med psykologen på BUP om det, at hun gjorde sånt. De siste par årene har vi heldigvis ikke opplevd det, men vi bærer inimellom på en liten frykt for at det hun opplevde kan gjøre ungen vår til en som, kanskje ufrivillig, blir en som krenker andre.

De går ikke en dag uten at vi tenker på alt dette. Vi har tidligere venner vi ikke lenger snakker med, som overser oss. Vi bor fremdeles i samme bygd, det er jo der vi har våre folk, men det er jo ikke så enkelt. Det virker som vi har valgt bort noe for oss selv for å ivareta ungen vår.

Det er ikke så enkelt å gå i kirka heller. Heldigvis er ikke presten herfra, men kateketen er i familie med overgriperen. Hun har jo selvsagt ikke gjort noe galt, men da datteren vår skulle konfirmers hadde vi noen runder med henne der vi snakka om det. At om det ble for vanskelig, om hun følte seg ubekvem, så kunne hun få velge å ikke konfirmere seg, selv om vi alltid har vært kristne.

REFLEKSJON FRA BERIT FRØYDIS SVINENG JOHNSEN, RESSURSPERSON I SAMISK KIRKELIV

Først vil jeg si at det samiske er så avhengig av geografisk tilknytning, ulike språkområder, forskjellige erfaringer i generasjonene, ulik næringstilknytning og forskjellige religiøse ståsteder at jeg derfor velger i dette korte notatet å heller fokusere på det som kan være en mer allmenn tilnærming.

Her er to perspektiver så langt jeg kan se:

- For det første veiledning til foreldre om deres opplevelser.
- Og for det andre er det snakk om veiledning og hjelp til offeret.

Som kirkelig ansatt er det viktig at du er nøye med hva som er din egen kompetanse; diakon, kateket, meningshetspedagog eller liknende - og dermed har du ingen fagkompetanse som for eksempel psykiatrisk sykepleier og psykolog. Derfor er det viktig å hjelpe "ofre" med henvisning til profesjonelle instanser når det er nødvendig.

Veiledningen fra den kirkelig ansatte sin side kan være å samtale om hva de aktuelle foreldrene kan være for sitt barn i det daglige i denne vanskelige situasjonen.

Du som "samtalepartner" kan tilby samtaler. Hvis du har kapasitet til å ha jevnlig samtaler, er det av det gode, fordi vi rent menneskelig og fra et kristent ståsted vet hvor stor verdig det er å ha et medmenneske å snakke med. Din oppgave som samtalepartner er først og fremst å lytte og høre hva de aktuelle foreldrene selv. Hvis det er nødvendig med oppklaring så er det viktig med åpne spørsmål, som hva, hvorfor og hva de mener og tenker om sin situasjon, og om veien videre. Det er viktig at de får fortelle og at du har en lyttende rolle, for det er viktig å ha fokus på hvordan de skal leve med dette videre.

Samtalene kan ha temaer som tar for seg alle tre grunnfølelsene skyld, skam og frykt:

Skyld i forhold til offeret: - hva er det? Hvem sin skyld er det? – Gjennom samtale, eller henvisning til hjelpeapparatet, kan hjelpe offeret til å forstå at det ikke er vedkommendes skyld, men at hun er blitt lurt av en eldre person som har det egentlige ansvaret.

Skyldfølelse i forhold til foreldrene: her må det tas opp hva de selv tenker om saken; kunne de på noen måte forhindre overgrepene, kunne de ha oppfattet de faretruende signalene tidligere – og hvordan kan de hjelpe og støtte offeret nå og i tiden framover, og hvordan kan de bearbeide sin smerte.

Når det gjelder spørsmålet om skam, blir det på samme måte et spørsmål som må tas opp i prosessen, såvel overfor offeret som overfor foreldrene. At offeret og hennes familie opplever utstøtelse, overseelse og isolering i bygda er svært viktig å gjøre noe med. Her trenger de involverte trolig bistand fra det psykiatriske helsevesenet for å bearbeide denne

grunnfølelsen. Frykten er også på mange plan. Her er noen spørsmål som det er aktuelt å ta opp: hva er denne frykten? Hva frykter de ulike parter? Er det en "frykt for at barnet skal gjøre noe galt"? Er det en frykt for barnets fremtid/ adferd?

Det kan også være grunn til å ta opp spørsmålet om hva som er foreldrenes egentlige smerte ut fra fortellingen. Viktige stikkord i en slik samtale kan være: Smerte, ensomhet, skam-, frykt- og skyldfølelse

Et annet tema for samtale er at foreldre sier at det "ikke så enkelt å gå i kirka heller". Man kan ha dette som et tema, spørre hva det konkret dreier seg om. Likeledes kan man ta opp det foreldrene sier om at "det går ikke en dag uten at vi tenker på alt dette."

Fra kirkens side kan det være viktig å gjøre offeret og foreldrene oppmerksomme på kirkens ordninger som skriftemål, nattverd, sjelesorg og veiledning forøvrig i det daglige trosliv hvis det kjennes naturlig som et eget tema. Selv om det er vanskelig bør det fra samtalepartnerens side være et langsiktig mål om å flytte fokus over på hva offeret og foreldrene kan bidra med i den lokale menighet?

Du som samtalepartner kan også oppmuntre dem til positive tiltak hvor de framstår som personer med evner og kompetanse som kan være en ressurs for omgivelsene. Du kan på sikt formidle et møte mellom partene og selv delta som en katalysator for å prøve å oppnå en forsoningsprosess mellom de ulike parter. Kanskje kan forsoningsprosessen som forhåpentligvis disse samtalene kan bidra til, gjøre at det er mulig å gjenoppta kontakt med tidligere venner. Dette kan gjøres i små skritt, der en forsiktig prøver å ta kontakt med tidligere venner. Men her vil det være viktig å ikke bidra til forsoning for enhver pris, men prøve å gjøre dette som en forsiktig og varsom prosess som ivaretar offeret og vedkommendes foreldre, og derigjennom bevare deres verdighet i situasjonen.

Til slutt vil jeg nevne en viktig sak, nemlig at du som "samtalepartner" har behov for en egen veileder, du har behov for en som du kan fortelle om dine reaksjoner, opplevelser og følelser etter slike samtaler. Men altså ikke som referat fra samtalen, men som en veileder som lytter til deg og om kan speile deg på utsagn og det du opplever som vanskelig og problematiske som "samtalepartner".

REFLEKSJON FRA SIGRID KARINE PAULSEN, RESSURSPERSON I SAMISK KIRKELIV TILHØRENDE DEN LÆSTADIANSKE FORSAMLINGEN, LYNGENRETNINGEN

"Kjærligheten skjuler en mangfoldighet av synder" skriver Paulus. Det er likevel ikke alltid taushet er Guds vilje. Prinsippet om å dekke over når noen har gjort noe galt skal hindre baksnakking og skadefryd. De som ikke har noe med saken å gjøre, skal ikke involveres. Når

noe pågår over tid, er det derimot viktig å snakke om det på en mer åpen måte. Er vi ikke opplært til å kunne innrømme når vi selv har feilet? Når vi vet at "Alle har syndet og fattes Guds ære", hva slags ære er det vi på andres bekostning søker å forsvare?

Det er ikke uvanlig å snakke generelt om spesielle emner. Det gjelder særlig tema som kan være forbundet med skam. Saken jeg skriver om handler jo om de seksuelle krenkelsene, men jeg sier helst "saken" eller "hendelsen". Om du i en samtale er usikker på om noen sikter til en bestemt sak - uansett om du har kjennskap til noen aktuell "sak" eller ikke - spør! Det er viktig å vite hva andre faktisk snakker om.

I små bygder kan fort ansatte i kirken bli mistenkt for å ta parti med de som de selv er i slekt eller familie med. Derfor er det viktig å tydeliggjøre i ord og handling at alle som jobber i kirken står på den utsattes side. Spørsmål om den utsatte kunne gjort noe for å ha unngått det, er helt irrelevant. Svaret er uansett nei. Hun kunne ikke det. I de situasjonene, med sine vante væremåter, med de følelsesmessige, eksistensielle og sosiale forholdene hun stod i, ble den andres makt for stor. Det var hans ansvar å bli kjent med og ta hensyn til hennes grenser.

I møte med andre holder vi alltid en del av den andres liv i vår hånd. Slik skriver teologen Knud E. Løgstrup. Prinsippet synliggjør makten mennesker har overfor hverandre. Vi har alltid mulighet til å anerkjenne eller krenke det andre mennesket. Dette er et kjempestort ansvar som er viktig å snakke om. Mennesker med sin arvesynd og skrøpelige kjød er ansvarlig for egne handlinger.

I forsamlingen er lydighet og ydmykhet verdier som settes høyt. Det å underordne seg er noe kvinner har blitt formant om, skjønt det også står skrevet "Dere skal alle ikke dere ydmyket mot hverandre". Når det gjelder påkledning, har det vært høyt ansett å unngå klesplagg som kan virke seksuelt utfordrende. Slike idealer har som mål å fremme gode stabile relasjoner og samfunnsforhold, men de er ikke tilstrekkelige. Vi må la det dobbelte kjærlighetsbud være grunnlag for hvordan vi skal ha det sammen - elske Gud over alt og sin neste som seg selv. Det å gjøre mot andre som man vil at de skal gjøre mot en selv, innebærer å bli så godt kjent med denne andre at man forstår både hva vedkommende vil og trenger.

NILS JOHAN (58)

Teksten kommer først på nordsamisk, deretter på norsk.

Mus lea leamaš heajos oamedovdu measta guoktelogi jagi. Mu sivjjot veagalváddii mu nieidda Eirina. Mu eamida viellja. Munno náittosdilli ii gierdan dan noađi mii šattaigo gulaime dan. Ean moai gullan dan ovdal Eirin ieš mitalii dan go lei measta ollesolmmoš juo. Dat ii leat goassege leamaš politiijaášši, muhtogo Eirin lei nu rabas dan birra, de šadde konsekvanssat.

Moai earráneimme, mun ja mu eamit, ja Eirin soaitá álohii jurddašan ahte lei su sivva. Muhto ledje nu ollu eará áššit. Su bearaš, váhnemat ja oappát/vieljat, välljejedje olgguštit su. Sii háliidedje ahte son galggai bissut mu luhtte, iežaset oainnu dihte mii náittosdilli lea. Moai mearrideimme fárrolaga dan ahte ean sáhte šat eallit ovttas, muhto dan ii beroštan su bearaš gullat. Sii oaivvilledje ahte go son ieš fárrii, de lei son ieš náittosdillerihkku. Váikko Eirin ii leat sivalaš dasago moai earráneimme, de lea veagalváldin dagahan ahte šattai nu. Eamida bearaš háliidii ahte Eirin galggai deaivat veagalváldi ja ándagassii addit, muhto son lea čađat biehttalan dan dahkat. Moai letne dorjon Eirina dan välljemušas. Mu bearaš ii leat dađi bahábut leamaš nu doarjjan, sii leat dušše geassádan eret.

Eirin lea birgen bures, ja lean giitevaš dan ovddas, muhto mun in nagot hupmat suinna dan birra. Son soaitá doaivut ahte mun in beroš, muhto mun bajásgessojuvnon nu ahte dakkár áššiid birra ii galgga hupmat. Min olbmot eai goassege hupman maidege sohkabeliid ovtastallamiid birra, ja dan geažil lea leamaš hui váttis hupmat suinna dán birra mii lea nu issoras. De baicca jaskkodan, váikko siskkáldasas dovddan hui ollu bákčasa.

Ja oaččun heajos oamedovddu, heahpanan iežan badjel, go in nagodan bargat maidege dainna ahte mu nieida veagalváldojuvvui. Dovddan morraša ja suhtugo náittosdilli ii doaibman, ja go eamit oaččui siva dasa ahte earráneimme, váikko dieđán ahte dat ii leat duohta. Mun in leat nagodan goassege šat náitalit, ja son lea välljen eallit okto iežas bearraša dihte. Moai letne ain olbmážagat. Mus ii leat goassege leamaš oktage gainna human dán birra, go mu mielas ii leat leamaš lunddolaš mannat doaktára lusa dan dihte. In han mun leat buohcci.

Mun ledjen muhtun fuolkki hávdádeamis , ja dat ođđa báhppa lei hui smáđáhkes olmmoš. Moai čuoččuime ja humaimme oanehaš, ja dan maŋjel lean mángii jurddašan livččego suinna son sáhttit hupmat dán birra.

Jeg har hatt dårlig samvittighet i nesten tjue år. Datteren min Eirin ble misbrukt av onkelen sin, min svigerbror. Min kones bror. Ekteskapet vårt tålte ikke belastningen det var å skulle stå i det. Vi fikk ikke vite det før Eirin selv fortalte det da hun var nesten voksen. Det har aldri blitt en politisak, men siden Eirin har vært åpen så fikk det konsekvenser.

Vi gikk fra hverandre, jeg og kona, og Eirin har kanskje alltid tenkt at hun var årsaken. Men det var så mange ting. Hennes familie, foreldrene og søsknene, valgte å støtte henne ut. De ville at hun skulle bli hos meg, bygd på deres syn på ekteskapet. Vi tok beslutning i fellesskap om at vi ikke lenger kunne bo sammen, men det vil ikke familien hennes høre på. De mener at siden hun flyttet så var det henne som var ekteskapsbryter. Så selv om Eirin ikke er skyld i at vi gikk fra hverandre, så har jo overgrepene ført til at vi gjorde det. Konas familie ønsket at Eirin skulle møte overgiperen og tilgi, men hun har nektet å gjøre det hele tiden. Vi har støttet Eirin i det valget. Min familie har desverre ikke vært til særlig stor hjelp, de har bare trukket seg unna.

Eirin har klart seg bra, og jeg er takknemlig for det, men jeg får meg ikke til å snakke med henne om det. Hun tror kanskje at jeg ikke bryr meg, men jeg vaks opp med at man ikke snakket om sånt. Ingenting som hadde med kjønnslivet å gjøre har vi noen sinne snakket om blant mine folk, og da har det vært ekstra vanskelig å snakke med henne om det som er så forferdelig. Da blir det i stedet helt stille, enda det er rikelig med smerte på innsiden.

Og så får jeg dårlig samvittighet, jeg skammer meg over meg selv, over at jeg ikke fikk tatt tak i det at datteren min ble misbrukt. Jeg føler sorg og sinne over at ekteskapet ble mislykket, og at kona fikk skylden for at ekteskapet røk, enda jeg vet at det ikke er sant. Jeg har aldri klart å gifte meg igjen, og hun har valgt å leve alene på grunn av familien sin. Vi er fremdeles venner. Jeg har aldri hatt noen å snakke med om det, fordi det er i alle fall ikke naturlig for meg å gå til lege med det. Jeg er jo ikke syk.

For en stund siden var jeg i begravelse til en slektning, og den nye presten vi har her viste seg å være en hyggelig mann. Vi ble stående å snakke litt sammen, og etter det har jeg tenkt flere ganger at det kanskje kunne være mulig å snakke med presten om dette.

REFLEKSJON FRA ELLEN KARI ANTI SARA, DIAKON GUOVDAGEAINNU SEARVEGODDI /KAUTOKEINO MENIGHET

Historien til Nils Johan vitner om mye som er usagt, mange hemmeligheter og ting som er blitt tiet om og godtatt kanskje over flere generasjoner? Man har ikke vært åpen, og spesielt på Nils Johans familie sin side kan det se ut til at de ikke snakker om ting som er vanskelig – de trekker seg unna. Nils Johan kan også ha hatt vanskelig for å snakke om vanskelige ting, kanskje han ble opplært til at det er bedre å trekke seg unna enn å pirke i ting som man ikke «bør» rote i?

I den lille kjernefamilien kan det se ut som både mor, far og Eirin er enig om de overgrepene og foreldrene har trodd på datteren og støttet henne – men at omstendighetene rundt har gjort det vanskelig for mor og far å bo sammen. De bor for seg selv på hver sin kant, og er fremdeles venner selv om de ikke bor sammen. Kommunikasjonen har ikke vært så bra, og mye kunne sikkert vært oppklart om de hadde snakket ut om de vanskelige tingene. Jeg stusser egentlig på hvorfor onkelen aldri ble politianmeldt. Har det vært tema i det hele tatt? Er det noen som har stoppet en eventuell politianmeldelse? Her tenker jeg at det kan være mora sin familie som kan ha stoppet dette. Nils Johan sier ingenting om det enda, men det må jo ha vært ett hett tema innad i den familien, siden Eirin har snakket åpent om det, og at mora sin familie har ønsket at Eirin skal møte onkelen og tilgi.

Storfamilien på mora sin side ser ut til å snu saken veldig på hodet, ved at deres sønn (overgriperen) blir støttet mens jenta som ble utsatt, skal utsettes for å tilgi onkelen på tvang. Hvorfor er det ikke overgriperen som skal be jenta om tilgivelse? Hvorfor skal ikke overgriperen behøve å ta noe ansvar for sine handlinger? Det kan jo se ut som at storfamilien tror på og kanskje noen til og med vet at jenta har blitt utsatt for overgrep av onkelen, men dette skal det ikke snakkes høyt om blant folk. Er det noe mer som skurrer i bakgrunnen? Er det flere som har blitt utsatt for overgrep i denne familien, men at man har godtatt det over flere generasjoner?

Det er mye som skal nøstes opp her. Her ville jeg først og fremst opparbeidet et tillitsforhold til Nils Johan, og etter hvert med Eirin og mora om de ønsker det. Jeg ville prøvd å få til en slags kommunikasjon mellom de tre i den lille kjernefamilien først. Kanskje det kunne vært en ide at alle tre fikk skrive et brev der de fortalte om alt det de tenker om denne situasjonen. Brevene skulle de fått alle sammen, og etter hvert kunne vi prøvd å få til en samtale mellom to og to og til sist alle tre – med en utenforstående tilstede. Tror mye kunne vært oppklart ved en slik tilnærming av problemet. Mange misforståelser kunne blitt oppklart, mange ting man trodde var slik og slik, men som ikke var det i virkeligheten. Kanskje de kunne fått en bedre kommunikasjon seg imellom etter hvert?

Jeg ville anbefalt å politianmelde overgrepene, der jeg kunne tilbudt meg å være med, eller noen andre Eirin har tillit til - hvis ønskelig. En politianmeldelse med avhør, vil ansvarliggjøre overgriperen, og kanskje det kommer opp mer som vi ikke vet? Forhåpentligvis vil overgriperen bli straffet.

Som diakon tror jeg at jeg ville begynne å synliggjøre skjulte samfunnsproblem som vold og overgrep, kanskje gjennom menighetsbladet? Eller kanskje hatt en åpen dag og invitert ulike faginstanser og befolkningen for å snakke sammen om dette. Synliggjøre at kirken ser problemet og er villig til å hjelpe folk.

LISA (42)

Min beste venninne Eivor har nylig fortalt om overgrep hun opplevde som barn. Jeg har i mange år visst at noe hadde hendt henne som hun ikke klarte å si hva var, men nylig fortalte hun om overgrep hun opplevde.

Hennes eldste bror voldtok henne da han var 20 og hun var 10. Foreldrene fikk ganske raskt vite om det, men hun kan ikke minnes at det ble fortalt henne hvordan de visste. Men det jeg tror har preget Eivor resten av livet, er tilgivelsehendelsen.

Etter voldtekten var hun mye syk og borte fra skolen. Moren hennes hadde flere ganger spurt henne om hva som hadde skjedd da broren, som var flytta hjemmefra, var på besøk, uten at venninna min ville fortelle det. Neste gang broren kom, så ble det holdt familieråd. Foreldrene, henne og broren.

Mor hentet henne inn i stua. Hun husker at ansiktene var så alvorlig. Så sier mor: Eivor, Noen ganger gjør folk ting de ikke mener, og særlig når dem har drukket alkohol.

Eivor fortalte at at der og da kjente hun på en bølge av skam inni henne, som truet med å kvele henne.

Deretter sier mor til bror: Så, du må gjøre opp for deg!

Broren sier da til Eivor at han ber henne om tilgivelse, og Eivor har liksom ikke noe annet valg enn å si at hun tilgir. Moren hennes kommer da med en setning om at nå som Gud har hørt at broren har bedt henne om tilgivelse, så skal det være tilgitt og glemt, og at dette ikke er en sak å snakke om lenger, og at nå får Eivor se til å komme seg på skolen igjen. Dermed var samtalen over. Eivor rømte inn på rommet sitt, og familien gikk hver til sitt.

Da hun fortalte dette til meg for et år siden, så var det særlig dette med Gud og tilgivelse vi snakket om. Jeg skjønner at det er mye som skal ut, men vi har snakka om akkurat dette med tilgivelse flere ganger. Jeg vet jo at diakonen vår er både hyggelig og flink, så jeg har spurt om venninna min vil være med og snakke med henne, men hun klarer ikke. Bare tanken på å kanskje få høre om tilgivelsen en gang til gjør henne fysisk uvel. Jeg har tatt kontakt med diakonen, for jeg trenger hjelp til å klare å snakke med henne om det.

REFLEKSJON FRA JOHAN SANDBERG MCGUINNE, LÆRER OG RESSURSPERSON
SAMISK KIRKELIV I SVERIGE

Försoningsbegreppet är centralt inom kristendomen. Därför är det också naturligt att människor som fostrats i en kristen miljö upplever ett krav på att förlåta oförrätter, för att på

så sätt kunna opprätthålla sitt förhållande till Gud. Når dette krav sammanfaller med tysta, sociala koder som i det samiska samhället går ut på att bevara familjens goda rykte för att släktens välmående och status i mångt och mycket står över individens behov till opprättelse, är det lätt att en person som blivit utsatt för sexuella övergrepp eller våld i nära relationer känner både ett kulturellt och ett religiöst krav på att förneka sina egna känslor av avsky, vrede och smärta över vad de upplevt.

I det samiska samhället är det ovanligt att öppet tala om känslor. Detta leder till att människor som utsatts för övergrepp sällan söker den hjälp de kan vara i behov av, och i en vidare kontext betyder detta också att närstående känner sig oförmögna att fullt ut stötta en våldsutsatt person. Eftersom det samiska samhället är så pass litet, blir många människor påverkade av brott som får ta plats i det offentliga rummet, och det leder istället ofta till en kollektiv, kvävande tystnad, som är ytterst svår att bryta.

Lisas väninna har delat med sig av en smärtsam händelse från barndomen, som på grund av familjens val att fokusera på en påtvingad försoning som väninnan inte själv fått ta ställning till än idag påverkar henne negativt. Det är naturligt att Lisa, som kanske själv vuxit upp i en kristen, samisk miljö känner ett behov av att finna stöd i sin religion, för att samtidigt kunna vara en förstående, och stöttande närstående till sin väninna.

Här blir det viktigt för diakonen som Lisa vänt sig till att vara både tålmodig och villig att "lyssna mellan raderna" eftersom den kulturella kontexten kan göra samtalen i fråga vagt, och samtidig tydlig med att det kristna budskapet om försoning aldrig får tolkas som ett av religionen pålagt krav att trycka ned individens behov till att få sina känslor bekräftade. Att förlåta betyder varken att förneka ansvar, eller att släta över brott.

Lisa är en kvinna som vill finnas där för sin väninna, och det i sig är gott nog, men det faktum att hon vänt sig till kyrkan för stöd visar att hon är beredd att offra mycket för att hjälpa sin väninna tillbaka till ett liv där det övergrepp som hon utsattes för som barn inte definierar henne. För Lisa kan detta val tvinga henne att omvärdera sitt eget förhållande med religionen, samtidigt som hon aktivt ifrågasätter väninnans familjs val att bemöta övergreppet med tystnad, vilket i sin tur kan påverka hennes framtida relationer med andra människor och närstående i det samiska samhället.

För att kunna hjälpa Lisa, och andra närstående i liknande situationer, är det viktigt att vara öppen, tålmodig och villig att sakta men säkert hjälpa personen i fråga med att motverka och bearbeta den tystnadskultur de vuxit upp med. I de fall där diakonen möter den våldsutsatta personen är det viktigt att vara öppen med att även kyrkan kan handla fel, och att den tolkning av försoningsbegreppet som format den våldsutsattes liv inte behöver fortsätta att göra det framgent.

REFLEKSJON FRA RISTEN TURI ALEKSANDERSEN, GENERALSEKRETÆR SAMISK KIRKERÅD

Det samiske samfunnet har vært og er fremdeles et samfunn som er tuftet på forskjellige felleskap. Det kan være siidafelleskap, familiefelleskap, eller trosfelleskap. Familien kan være din beste støtte, og dem du kan stole på uansett hva som hender. De stiller opp for deg, forstår deg og hjelper deg. Men slike felleskap kan gjøre det vanskelig å håndtere vanskelige og konfliktfylte saker, spesielt dersom de truer muligheten mennesker har til å kunne leve og fungere sammen.

Det er først i de senere årene at det er blitt etablert helse og sosialinstitusjoner med spesielt søkelys på kunnskap om samisk språk og kultur. Samiske familier er ikke vant til at det finnes offentlige instanser med kunnskap i samisk språk og om samiske forhold som de kan søke hjelp fra. Få ansatte med kunnskap i samisk språk og kultur kan ha bidratt til at heller ikke kirkens tilbud ses på som et aktuelt tilbud for dem. Dersom man i tillegg har erfart at det å være samisk betyr å være mindre verdig og dårligere enn andre, kan det bli ekstra viktig at ikke andre hører om negative ting som skjer i vår familie.

Det er ikke mulig for moren å kaste ut sønnen av felleskapet, hun kan ikke avvise han. Hvor skal han gå og hvordan skal han klare seg dersom han blir kastet ut av familiefellesskapet? Samtidig kan det virke som om foreldrene ikke har tillit til at noen andre kan hjelpe dem. I denne fortellingen blir ikke løsningen god for Eivor. Hun tvinges til å tilgi, noe som er et svært dårlig utgangspunkt for en reell forsoning. Vi vet ingen ting om hvordan de andre familiemedlemmene har det, men sjansen for at heller ikke de opplevde løsningen som bra, er stor.

Familien er en viktig ressurs for enkeltmennesker i krise. Den kan være spesielt viktig for samiske familier. Det betyr ikke at kirken ikke skal tilby vår hjelp til utsatte mennesker. Ansatte med kunnskap om samiske forhold; om samenes historie, om hva fornorskningen har medført, bidrar til å bygge tillit. Når kirkelige ansatte har kunnskap om hvorfor ting er slik de er, kan vi bedre forstå hvorfor enkeltpersoner handler som de gjør. Å forstå trenger ikke å bety at vi aksepterer, men forståelsen åpner en dør til den andres verden slik hun eller han opplever den.

VERA (40)

Jeg har følt meg hjelpeløs i mange år, helt siden broren min fortalte om overgrepene. Jeg har vært sint, lei meg og opplever egentlig ikke at jeg kan hjelpe med noe som helst.

Han valgte jo å ikke anmelde det, fordi belastningen er så stor, og han frykter at han og de andre dette gjelder ikke blir trodd. Ikke minst så var besteforeldrene våre nære venner med foreldrene til overgriperen, og både broren min og jeg har gått i klasse med overgriperens barn, så vi har på en måte en slags relasjon.

Jeg har aldri opplevd at jeg kunne snakke med noen i forsamlingen om dette. Jeg vet jo at dette er allment kjent i bygda vår, det er bare tusen mennesker her, så alle kjenner jo alle. Det er minst fem menn som har vært misbrukt av den mannen. Selv om han ikke har noen spesiell rolle i forsamlingen, så er det jo folk som på en måte velger side, og sier at så lenge det ikke har blitt anmeldt så er han uskyldig. Det gjør det nesten enda vanskeligere, at folk vet, men velger side. Det er så lettvis å si at noen er uskyldig inntil det motsatte er bevist.

Jeg nekter å la han fordrive meg fra forsamlingen. Han kommer dit han også, men jeg tenker sånn at det er ikke vi som har gjort noe galt. Jeg går dit på en måte for både meg og broren min, siden han har fått så mye sosial angst at han ikke klarer å gå mer. Det er som å sørge konstant. Hver gang jeg ser mannen eller en av hans familiemedlemmer, er det som en svart knyttneve som setter seg i brystet. Jeg har prøvd å ikke spre denne sorgen til mine egne barn, samtidig som jeg hindrer dem i å ha kontakt med han på noe vis. Det er jo ikke så enkelt, siden vi bor i samme bygd.

Det har blitt snakket om dette på storsamlingene, ganske nylig også. At den som begår overgrep eller utøver vold mot ektefellen gjør en stor synd. At dem må stå til rette for det dem har gjort. Det har vært trøst i å høre det, men det hjelper jo ikke broren min, han er jo ikke der og hører det. Jeg tror kanskje samlingsholderne tror på broren min og de opplevelsene han har hatt, siden overgriperen ikke får noen roller i menigheten. Når det er predikantbesøk fra andre steder, bor ikke predikantene lenger hos han. Det er på en måte en stille degradering.

Jeg har ikke snakket med noen i kirka om det heller. Det er ingenting som gjør at det er naturlig å gå dit. Men det har aldri vært gjort noe fra kirka sin side som skulle gjøre det naturlig å gå dit for å snakke heller. Hadde det i det minste vært snakket om fra prekestolen, eller at det var plakater i våpenhuset der kirka sa tydelig i fra om hva dem syntes om sånt, så kanskje det hadde vært et alternativ.

REFLEKSJON FRA LINE SKUM, SAMISK DIAKON, UNIVERSITETSLEKTOR VID

Når overgrep skjer i små samfunn, blir trygghet fort vendt til utrygghet. Mange dilemmaer kan oppstå. Vera bærer på en stor sorg i møte med brorens overgrepserfaringer. Det er vanskelig for henne å finne noen å søke hjelp hos. Mange relasjoner er vevd inn i hverandre, også med overgriper og hans familie. Det er viktig for meg som diakon å uttrykke en tydelig emosjonell støtte i møte med Vera og den sorgen hun bærer på. Å snakke om overgrep, er tabubelagt både i det samiske samfunnet og ellers. Derfor er det viktig å anerkjenne Veras mot til å snakke om det som har skjedd. Det kan være krevende å stå i slike situasjoner i små samfunn hvor alle kjenner alle, da krysspresset fra slekt, forsamling og venner vil kunne være tilstede, direkte eller indirekte.

Det virker som Vera opplever å være i en fastlåst situasjon siden broren ikke har villet anmelde saken i redsel for ikke å bli trodd, samtidig som andre i lokalsamfunnet fastholder overgriperes uskyld siden han ikke er anmeldt og dømt i saken. Det er en stor «elefant i rommet», både i lokalsamfunnet og i forsamlingen hvor Vera hører til. Det kan være viktig å spørre Vera om hun kjenner seg i en fastlåst situasjon og sjekke ut om maktesløsheten hun opplever er knyttet til det. Hvis det er slik, vil det være naturlig å spørre henne hva hun tenker skal til for å endre denne fastlåste situasjonen og opplevelsen av maktesløshet. Hvilke veier videre ser hun selv? Her kan det være aktuelt å bruke bibelfortellingen om Tamar som utsettes for overgrep av broren sin. Fortellingen får fram den urett overgrep er og hvor ensomt det kan være å leve med overgrepserfaringer (2. Samuelsbok 13, 1-22).

Broren til Vera har ikke våget å anmelde saken i redsel for ikke å bli trodd. Som diakon vil jeg understreke at overgrep er kriminelle handlinger, og for at slike saker skal kunne behandles i rettssystemet, må de anmeldes. Det er også fare for at enda flere vil kunne bli utsatt for overgrep av mannen. Jeg ville spurt Vera om hva hun tror skal til for at broren skal få mot til å anmelde saken. Hva kan det bety for han om han klarte å gjøre det? Tenker Vera at hun kan spille en støttende rolle overfor broren og kanskje også overfor de andre fornærmede slik at flere kan finne mot til å gå til politiet og anmelde saken sammen? Er det noen Vera selv kan hente støtte hos for å kunne hjelpe broren sin? Finnes det noen i forsamlingen eller i slekten som hun har tillit til? Ønsker hun at jeg som diakon skal bidra på noen måte? Broren betaler en høy pris for det alle vet, og ingen gjør noe med. Sosial angst reduserer mest sannsynlig livskvaliteten hans på flere områder i livet. Som diakon vil jeg tydelig formidle at jeg ønsker å gå sammen med Vera til hun øyner en farbar vei i den situasjonen hun beskriver, hvis hun selv ønsker det. Veien hun velger å gå må hun selv finne, men jeg kan være der sammen med henne på veien og særlig når hun kommer til veikryss hvor hun må ta krevende valg. Tillit og støtte må være bærende i møtet med Vera.

REFLEKSJON FRA EGIL SKALLTJE, DEN LÆSTADIANSKE FORSAMLING I TYSFJORD

Situasjonen som saken beskriver, er typiske dilemmaer med lojalitetskonflikt som et offer kan oppleve som veldig vanskelig. Der den som er utsatt for overgrep føler lojalitet til familie, slekt, og kanskje til forhold i forsamlingen. Dette gjelder kanskje i større grad i samiske samfunn, der storfamilien har en viktigere funksjon enn det man kjenner fra majoritetssamfunnet.

Offeret kan kanskje også føle maktesløshet i forhold til at man ikke finner noen som kan hjelpe. Hjelpeapparatet føles uoversiktlig. Hvem kan jeg snakke med? Hvem kan jeg ringe for å få hjelp, eller som kan svare på de spørsmål jeg har? Hva skjer etter at jeg har kontaktet noen? Hva om det jeg forteller blir fortalt videre, og det skjer ting jeg ikke er klar for, skal skje? Ofte kan disse dilemmaer stoppe ofre fra å ta kontakt med hjelpere. Dersom den utsatte tar kontakt med lege eller politiet, vil de forstå? Og hvordan kan de hjelpe?

“Forstår de at vi har kontakt med hele slekta, selv om vi er mange? Forstår de at slekta eller storfamilien er den viktigste del av vårt samfunn? Og at dersom det blir en sak der noen i slekta blir berørt, så skaper det uro, strid og splittelse?”

Forstår de at det er så vanskelig å ta kontakt med barnevernet, politiet, legen eller psykiatri i kommunen? De som jobber der, kjenner jo ikke til hvordan vi har det. Ingen av dem er samer. Vil de forstå hvordan vi har det? Vil jeg bli tatt på alvor? Vil jeg bli møtt, slik som så mange andre, der de “skal se på saken”.

Vil de forstå at det “offer” man gjør med å ta kontakt med lege eller politi, er så stort at det føles som om at det ikke er verd det? For det kan føre til at man mister kontakt med deler av familie, slekt og venner.”

Men hva er det viktigste?

Når man får kjennskap til et overgrep, fra et offer. Skal man verne om alle, og prøve å hjelpe alle parter, for gjennom det å bevare fred og harmoni i familien og slekta og kanskje i forsamlingen? Det viktigste vil være å gi hjelp til den som er offer for vold og seksuelle overgrep.

For den i forsamlingen som blir involvert i en slik sak, så er det viktigste å være en støtte for offeret, og bistå slik at den utsatte får forsvarlig helsehjelp, og eventuelt behandling for de traumer man har fått som følge av vold og seksuelle overgrep. At man gjennom dette tiltaket avverger at nye overgrep skjer, eller at andre som eventuelt står i faresonen ikke blir utsatt for overgrep. Kanskje ikke i nær fremtid, men over tid, noe politiet kan finne ut ved at flere saker meldes, og de da kan danne seg et bilde av hvem som er overgriper.

Dersom man ikke varsler rette myndighet, bidrar man da til at nye overgrep kan skje?

Forsamlingen begynte allerede i 2009 arbeidet med å veilede for hvordan overgrep skal håndteres dersom det blir kjent i forsamlingen. Dette arbeidet fortsetter, der kunnskap og kompetanse vil være viktig for å kunne se den som er utsatt for vold og seksuelle overgrep. Videre også at ressurspersoner i forsamlingen skal kunne bidra, slik at ofre kan få nødvendig hjelp i det offentlige hjelpeapparat. Gjennom sjelesorg kan predikantene medvirke til å øke forståelsen for arbeidet i det offentlige hjelpeapparatet.

Det er viktig at man gjennom forkynnelse taler og lærer om ulike sider ved vold og seksuelle overgrep, der dette er en urett og synd mot de som blir utsatt, synd mot Gud, og synd mot vårt samfunn. Forsamlingen har full tillit til at både primærhelsetjenesten, spesialisthelsetjeneste, politi og rettsvesenet vil gjøre det som vil være riktig for hvert tilfelle der mennesker er utsatt for vold og seksuelle overgrep.

SMÅ, TETTE SAMFUNN – KVALITETER OG UTFORDRINGER

AV TORGEIR NORDVIK, TIDLIGERE RÅDGIVER NORD-HÅLOGALAND BISPEDØMME

I 2017 ble det publisert to rapporter som omhandler hjelpeapparatets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn (NKVTS rapport nr.2. Nordland politidistrikts sluttrapport om overgrepene i Tysfjord). Funnene og erfaringene er hentet fra små tette samfunn, som også er etniske sammensatt.

Begge rapportene tar opp kulturtradisjoner og religiøse særtrekk som kan være gode og livsfremmende, men som også kan være problematiske i situasjoner der det skjer vold og overgrep. I samiske samfunn er slekta og familien viktig. Fjernere slektninger blir regnet som nær familie. Hensynet til familiens ære og status kan gjøre at vold og overgrep forties.

Det er steke krefter som utløses når lojalitet og taushet utfordres. Da overgrepene i et lite samfunn første gang ble tatt opp mottok sosialarbeidere drapstrusler og måtte slutte av hensyn til egen sikkerhet (Henriksen 2013). I tiden mellom Kautokeinosaka og Tysfjordsaka har utviklingen gått mot større åpenhet. De som modig stod frem i VG i juni 2016 har bidratt ytterligere til det.

I de samiske samfunn finnes skepsis til hjelpeapparatets vilje og evne til å møte og hjelpe rammede av vold og overgrep. Man ønsker å ordne opp selv, uten å blande inn det offentlige. Dette sees i sammenheng med, og som et resultat av fornorskning og etnisk diskriminering.

Læstadianismen oppsto blant samer. Hensynet til slekt, samhold, lojalitet, og det å ordne opp selv, er viktig også i forsamlingene. Voldsutsatte har opplevd en forventning om tilgivelse og forsoning. Mens voldsutøveren får tilgivelse og slipper unna med det, opplever den utsatte å sitte tilbake omgitt av skam og taushet.

Flere peker på det autoritære og hierarkiske lederskapet hos læstadianerne, de tette forholdene innad i forsamlingen, og predikantenes makt over medlemmene som årsaker til at vold og overgrep blir holdt skjult. Erfaringene er utfordrende og tankevekkende. Rapportene kan etterlate et inntrykk av at den læstadianske bevegelsen er snever og innelukket, og at små, tette samfunn lever sitt eget liv uten impulser utenfra. Min egen, og annen forskning kan bidra til å nysansere en slik oppfatning.

De ulike læstadianske gruppene vokste frem i et motsetningsforhold til statskirken og til hverandre (Nordvik 2015). Spørsmål om kjønn og samliv tjener som identitetsmarkører. Predikantene kritiserer utviklingen når det gjelder kvinnelige prester og homofilt samliv. Denne kritikken gjentas jevnlig og bidrar til å vedlikeholde gruppens egenart.

Min forskning viser at læstadianerne kommuniserer dobbelt med omgivelsene. På den ene side med kritikk og avvisning, på den andre siden ved å ta opp praksiser og holdninger som gjør seg gjeldende i kirken og i samfunnet forøvrig. I etterkant av overgrepssakene fra Kautokeino (2005/2006) og Tysfjord (2016) har bevegelsen tatt opp volds- og

overgrepssproblematikken i sine forsamlinger. Det skjer holdningsendringer, men i et langsommere tempo enn i samfunnet ellers. Læstadianere deltar på linje med andre i utdanning og arbeidsliv i byer og større steder, og holder kontakt med forsamlingen på hjemstedet. Lyngelæstadianerne er aktive innenfor kirkens lokalmenigheter og råd. Altaretningen besøker, og mottar besøk fra Sverige og Finland. De førstefødte utveksler erfaringer med forsamlinger i flere land, bla USA.

Læstadianerne har en egen bots-tradisjon der medlemmene kan gi hverandre tilgivelse. Lyngelæstadianerne deltar i- og legger stor vekt på det allmenne skriftemålet i kirken. De førstefødte har en praksis der deltakerne kan tilgi hverandre i møtene (rørelse). Medlemmene kan også ”gjøre bedring”, dvs. skrifte sine synder overfor en predikant, og få tilgivelse. Bots-institusjonen kan være frigjørende for den enkelte, og den kan løse konflikter innad i gruppen. Predikantene gir råd i religiøse spørsmål, og i spørsmål som griper inn i det verdslige livet. Men i ritualene ligger det samtidig en maktutøvelse der medlemmene innretter seg etter de reglene som gjelder i fellesskapet. Patriarkalske holdninger kan vedlikeholdes, og vold og overgrep kan holdes internt.

Den etniske vitaliseringen etter 1970-tallet har skapt en bevissthet om makt i forholdet mellom de samiske samfunn og majoritetssamfunnet. Innad i samiske samfunn rettes kritiske blikk mot predikantmakten, både mht. habiliteten og kompetansen i deres rådgivning. Når man får øye på maktdimensjonen i religiøs ritualpraksis, oppstår refleksjonsrom for å kunne skille mellom menighetens behov for å beskytte seg selv, og den ubetingede forpliktelsen til å ivareta den som søker hjelp.

Hvor små er egentlig små, tette samfunn?

Media og moderne teknologi forbinder små samfunn til globale trender (Skorstad 2018). Samtidig går impulser motsatt vei, der lokal kunst og kultur, mattradisjoner, økologisk gårdsdrift vinner plass i det globale bildet. Unge mennesker fra inn- og utland gjør bevisste valg om å bosette seg i små tette samfunn. Små samfunn byr på nærhet til natur og dyreliv, naboer og slektninger som følger med. Det er mye omsorg og hjelpsomhet der folk blir kjent over tid.

Små samfunn utfordrer med sine skillelinjer. Noen er født og oppvokst på stedet og har slekt der, andre er tilflyttere. I tillegg kommer de etniske skillene. Menighetsarbeidere vil oppleve kryssende lojalitet, og vil måtte kjenne på grensene mellom yrkesrolle og privatsfære. Man ser samfunnet på sin egen måte, og blir lett fanget i sitt eget blikk på omgivelsene. Min erfaring er at hjelpere med ulike ståsteder og perspektiver kan skape gode refleksjonsrom der erfaringer kan drøftes og gi ny kunnskap. Alle profesjoner trenger god faglig veiledning.

Den danske teologen og filosofen Knud E. Løgstrup er mye lest og sitert. Løgstrup la til grunn at mennesker og natur har verdi i seg selv, før og uavhengig av våre behov (Løgstrup

1976,1995). «Skam i livet får vi af, at der er liv og væsener, ting og fænomener, der ikke er vore». Denne type skam er vernende og beskyttende.

Overgrep er overskridelse av menneskets og naturens ukrenkelighetsterskler. Den vernende skamfølelsen forteller oss når vi nærmer oss andres grenser. Rapportene om overgrep og vold viser at det trengs en vedvarende bevisstgjøring om grenser og holdninger. Hvorvidt kirkens tjenester blir benyttet beror på tillit. Tillit oppnås gjennom ydmykhet, rollebevissthet, personlige integritet, og ikke minst gjennom ekte kjærlighet til folk og steder. Den som blir vist tillit og er trygg kan også våge å spørre, - også i et landskap som er etnisk sammensatt.

Henriksen, Jan Erik 2013. Refleksjoner om avdekking av seksuell overgrep i små lokalsamfunn. I: Puntervold, Hermansen, Stenberg (red). *Sosialfaglige utfordringer på nye arenaer – stemmer fra nord*. Orkana Akademisk.

Løgstrup, Knud E. 1976,1995. *Ophav og omgivelse*. Gyldendal.

Nordvik, Torgeir 2015. *Kirken og læstadianerne*. Ph.d –avhandling. Universitetet i Tromsø.

Skorstad, Pettersen og Wollan (red) 2018. *Vårt lille land – små samfunn, store utfordringer*. Orkana Akademisk.

Vangen, Tone 2017. *Overgrepene i Tysfjord – erfaringer og funn fra politiets etterforskning*. Nordland politidistrikt.

Øverli, Bergman, Finstad 2017. *”Om du tør å spørre, tør folk å svare”. Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*. NKVTS. Rapport nr. 2 2017.

SLEKTSMØNSTRE INNENFOR DET SAMISKE SLEKTSSYSTEMET.

AV TOVE LILL LABAHÅ MAGGA, RÅDGIVER SAMISK KIRKERÅD

Samene har gjennom tusen og hundrevis av år, tatt vare på, videreført og utviklet sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv gjennom sine egne uformelle private sosialiseringsinstitusjoner. Formelle institusjoner som museer, den samiske høyskolen og språksentrene, er av nyere dato i det samiske samfunn. Samene er til alle tider blitt betjent av andre folks formelle institusjoner, som kirke, skole, helsevesen, forsvar m.fl. Slektsystemet er den samiske uformelle sosialiseringsinstitusjonen, som har fungert som en sosial overbygning for hele det samiske samfunnet, til alle tider.

Barn blir født inn i en slekt. Så også hos samene. Slekta utgjorde i tidligere tider en stå sterk faktor i samfunnet, at en kan si at gjennom slekta var barnets muligheter og avgrensninger for en stor del gitt. Slegt og slektsforholdene har og har hatt stor betydning i samiske barns liv, på godt og vondt. Slekta har hatt en funksjon som sosial ramme for barnets identitets-, ferdighets- og kunnskapsutvikling. Innenfor de sosiale rammene som etableres, skapes den tilknytning og tilhørighet som barn får til andre mennesker, dyr og natur. Kirkelige handlinger og kirkehøytidene har fra gammelt vært en sentral arena for konstituering slektskap gjennom dåp og giftemål. Kirkelige handlinger formaliserer slektskap og det bygges varige relasjoner mellom ektefellenes familier, mellom gudforeldre og gudbarn, mellom gudbarn som har de samme gudforeldrene og mellom voksne som er gudforeldre til samme barn. Et slektsfellesskap bygges opp gjennom samhandling og samvær og det skapes rom for et felles erfaringsgrunnlag som har betydning for identitetsutviklingen. Kvaliteten i de tilknytningsformer som utvikles, danner grunnlag for om barnet utvikler relasjoner til slektingene. Der det finner sted, uønskede handlinger, kan personer velges bort fra det sosiale nettverket. Spørsmålet er om barnets behov og verdi, går foran eventuelle motiv, interesser og behov som fellesskapet måtte ha. I noen tilfeller kan barnets behov blir satt til side, og barnet kommer til å måtte stå i en sårbar situasjon.

Det er vanlig i noen samiske områder at foreldre velger mange gudforeldre til sine barn. Det forventes ikke med dette at barnet nødvendigvis skal utvikle nærhet til og bygge en positiv relasjon til dem alle. Foreldre vil kunne vurdere og finne frem til de av dem, som vil kunne representere noe positivt for barnets og for fellesskapet. Det samiske navnesystemet har den samme sosiale funksjon. Foreldre kan velge å gi barnet samme navn som en person som de mener kan være et forbilde for barnet. Da vil barnet kunne identifisere seg med denne personen og personens verdier og egenskaper vil kunne overføres til barnet. Gjennom de tre sosialiseringende institusjonene; slekta, gudforeldre- og navneoppkallingssystemet vil foreldre ha muligheter for å påvirke og til dels påvirke rammene for barnets sosialisering og identitetsutvikling. Dette gjør at det er synlig hvem som har mange gudbarn, noe som kan være en indikator på høy sosial status i samfunnet, eller at du er en avholdt person. Det motsatte vil også kunne være tilfelle. Noen personer blir aldri blir valgt som gudforeldre til

noen barn. På denne måten blir det synlig hvem i lokalsamfunnet som har status eller anses som en avholdt person.

Spørsmålet er om det sosiale nettverket som etableres, vil kunne fungere ved at det gir barnet og de unge den nødvendige beskyttelse og støtte, eller om det tegner seg som et dysfunksjonelt system. I det siste tilfellet vil barnet eller den unge, i tillegg til å bli utsatt for overgrep, også risikerer å få å bli utstøtt fra fellesskapet og miste alle sine nære relasjoner. I tilfeller der barnet eller den unge oppleve at overgrepet forårsaker konflikter og splittelse vil dette kunne skape ytterligere problemer for barnet eller den unge. Dette kan også være en årsak til at barn og unge velger å forvalte sin situasjon med taushet.

I tidligere tider, slik det er beskrevet at det var i «det enkle samfunn» kan det være slik at samtlige i barnets slektsnettverk er gjensidig avhengige av hverandre. Arbeid som blir utført i fellesskap vil kunne ha så stor betydning, at det er avgjørende for opprettholdelse av hele tilværelsen. I en slik situasjon vil det være lite rom for handlinger som kan ødelegge det sosiale fellesskapet. Under slike sosiale betingelser vil barna ha store muligheter til å høste egne erfaringer under stor frihet. De vil kunne leke og bevege seg fritt omkring og slektingene utøver en form for indirekte kontroll og har oppsyn med dem. Gjennom fortellinger om at det finnes et vesen i elva som trekker barn i føttene om de kommer nært, vil kunne forhindre at barna går til elva og kan drukne.

Ved bruk av slik en indirekte sosialiseringssform legger foreldre og besteforeldre til rette for en ønsket utvikling for barnet og for fellesskapet. I tidligere tider, var det ofte slik at alle de som barnet omgås med til daglig er barnets nære slektinger. I dag vil en kunne finne slike situasjoner innenfor rammen av en reindriftssiida, som under kalvemerking eller hos bønder under sauelamminga, eller under sjølaksefiske etc. Da vil barnet kunne være omgitt kun av mennesker som de har en nær og sterk relasjon til. Slektsystemet gir mulighet for at foreldre og besteforeldre kan påvirke kvaliteten i sosialiseringssbetingelsene på en indirekte måte gjennom valg av gudforeldre, navn, men også hvem de velger som arbeidshjelp. Målet er at barnet skal utvikle mestring i form av en positivt ladet identitet. Spørsmålet er i hvilken grad dette målet kan trumfe andre behov som fellesskapet har. Det kan være snakk om å hente inn folks omferdigheter og kompetanse som fellesskapet er avhengige av. Da vil det være avgjørende om barn blir beskyttet også gjennom direkte kontroll og inngripen fra de voksnes side. I slike sammenhenger, når barn er omgitt av mennesker som de har en nær, synlig og åpen relasjon til, vil en kunne si at slektsystemet kan fungere forebyggende, sett i forhold til om barn blir utsatt for vold og overgrep. Det handler om at det alltid er voksne til stede, som ser til at ingen får muligheter til å misbruke barnets tillit. Forebygging skjer ved at voksne er til stede, ser og velger å gripe inn før det skjer. Dette er faktorer som en også finner og har hørt om, innenfor slektsystemets rammer.

Slektsystemet hadde i sin opprinnelige form som mål å sikre arbeidsfellesskapets eksistens, fordi alle i fellesskapet var avhengige av å få mat, klær, hus og varme. En kan si at

arbeidsfellesskapet også i dag har en sterk funksjon, men nå som sosial arena for bevaring av de ulike samiske språkene, samisk kultur med alt mangfold som finnes og samfunnsliv i alle samiske områder. Vil de uformelle sosialiseringsinstitusjonene også i fremtiden kunne fungere som en arena for styrking av samisk språk, kultur og samfunnsliv? Kan slektssystemet bidra til at samiske barn gjennom sine slektsnettverk, utvikler kulturelle beskyttelsesfaktorer? Er det aktuelt at ansatte og frivillige i Den norske kirkes menigheter bidrar til opprettholdelse av disse arenaene? Vil dette bidra til et mer likeverdig samisk kirkeliv i menighetene? Slike spørsmål kan menighetene drøfte i fellesskap med samene, for slik å medvirke til et mer likeverdig samisk kirkeliv.

Litteratur:

Hoëm. Anton. (1978) *Sosialisering*. En teoretisk og empirisk modellutvikling. Universitetsforlaget.

Labahå, Tove-Lill (2000) *Mestring hos samiske barn og unge*. Diedut 2/2000. Sámi Instituhtta

Labahå, Tove-Lill (2004) *Slektsmønstre i samisk perspektiv*. I Kirke og kultur 3/2004

Labahå. Magga, Tove-Lill (2019) *Om religionsskifte hos samene og samisk religion i historisk perspektiv*. I tidsskrift for religionslærere.

HVA SKAL TIL FOR AT SÅREDE GUDS BARN KAN HELBREDES I GUDS FAMILIE?

AV KIRSTI EVENSEN BJAASTAD, PREST

Det kristne fellesskapet kalles *Guds familie*. Her er det nære relasjoner som utvikler sterke bånd og lojalitet. På sitt beste er disse vern for det enkelte familiemedlem og familien som enhet. Kjærlighet, nærhet, omsorg, ansvarlighet og grenser, kjennetegner en god familie.

Men nære relasjoner kan også oppleves vonde. Bånd kan kneble, nærhet kan invadere, omsorg og ansvarlighet kan snus til kontroll og grensene til fengsel. Lojaliteten kan bli forvrent til hemmeligholdelse av vonde ting som skjules i mørket. En prøve for å se om familien er god, er hvordan den responderer på svakhet og sårbarhet. Alle som har hud, kjøtt og blod, er sårbare. Gud kom som et sårbart barn, naken og prisgitt de nære relasjonene og fellesskapet. Så nær er Gud. Gud er vår gode bror, Jesus. Gud er «vår himmelske forelder», som Læstadius uttrykte det, i mangel på en god farsfigur. I det kristne fellesskapet er vi hverandres søsken. Vi er familie med nære relasjoner. Gjennom relasjonen med søsken i det kristne fellesskapet, får vi fellesskap med Gud.

Hva da, når det skjer maktmisbruk og seksuelle overgrep i nære relasjoner i Guds familie? Vi kan ikke godta at Guds familie blir en incestuøs familie. En dysfunksjonell familie som hysjer ned og dekker over at søsken blir trampet på av søsken. En slik familie ødelegges innenfra. Den preges av fornektning, ubehandla sår og isolasjon. Og Gud, vår gode far, blir forvridd til en fjern, likegyldig og passiv far som ikke vil se, ikke bryr seg og ikke gjør noe. Hvordan skal man ellers tolke det når man står alene uten hjelp?

Når det fungerer dårlig hjemme er barn lojale, og tier stille om det som er galt. Overgrepsutsatte i kristne fellesskap føler sterkt på lojalitetskravet, og sliter med ubehaget ved å bryte med det. Men det er nødvendig å bryte det, for her handler det ikke om positiv lojalitet med familien, men om hemmeligholdelse av kriminalitet. Man sier ikke fra for å henge ut eller straffe noen, men for å få hjelp til å leges, få verne mot nye overgrep og hindre at det blir flere ofre.

Det fins noen *ødeleggende mekanismer* som kan oppstå i små, tette kristne fellesskap. Disse trenger vi å se for å kunne gjøre noe med dem. *Hemmeligholdelse* er en av dem, *isolasjon* en annen. Det sårede barnet «ties i hjel», for man klarer ikke å forholde seg til det ekle og vonde. Klarer ikke å ta inn over seg at dette har skjedd hos oss. Man prøver å gjemme det bort, som om det forsvinner ved at vi ikke ser eller hører. Man er så redde for hva omgivelsene vil tenke hvis det kommer ut, at man glemmer virkningen på den utsatte og fellesskapet. Man tenker heller ikke på at det faktisk er verre at fellesskapet visste og ikke gjorde noe.

Hvor kan jeg gjøre av meg hvis det er utrygt i min egen familie? Jeg kan bli værende, tie og lide. Jeg kan bryte med familien, stå alene og overbevise meg selv om at «jeg klarer meg

bedre uten». Eller jeg kan finne meg en ny familie, et sted der man tåler å se og høre, et sted for bearbeiding og helbredelse.

Hvem skal trøste og hjelpe bror eller søster, hvis ikke familien gjør det? Det sårede barnet lærer at det som skjedde ikke har skjedd, at sårene det skapte ikke fins. Barnet blir borte, usynlig, utenfor i sin egen familie, fordi familien ikke tar imot barnet med alt det bærer på.

Hva trenger barnet for å komme inn i familien igjen? Det trenger at smerten det bærer på, blir gjort gyldig. Det skjer når familien åpner opp, hører og ser det vonde barnet har båret på alene. Det trenger at familien løfter børen av, trøster, renser og stiller sårene, så de kan leges.

Den utsatte trenger å bli møtt som i en god familie: Å bli trodd, få trøst og få konkret hjelp som trengs der og da. Det kan være hjelp til å komme seg til lege, hvis den utsatte har turt å si fra rett etter et overgrep, og bevis må sikres. Det kan være hjelp til å kontakte politi og advokat, når den utsatte er klar for å anmelde. Det kan være hjelp til å finne fagpersoner som kan bistå med bearbeiding. Disse tingene kan man se på som førstehjelp. Men det viktigste i en familie er at den utsatte møtes med nærhet og kan være trygg på å være trodd og elsket.

Skyld- og skamfølelse er vanlig blant overgrepsutsatte. I møte med dette har man i kristne fellesskap grepet til de hjelpemidler vi har tradisjon for. Noen overgrepsutsatte har blitt rådet til å gå til skrifte, for å bli kvitt skyld- og skamfølelsen. I skriftemål har den utsatte bekjent skylden som sin, og bedt Gud om tilgivelse. Men i stedet for å bli fri, slik man blir ellers i et skriftemål, blir skylden og skammen spikret fast i den utsatte. Grunnen er at det er feil person som bekjenner. Et slikt skriftemål er et nytt overgrep. Vi må altså tenke helt annerledes enn tradisjon forteller oss, i møte med påført skyld- og skamfølelse.

Dette er en utfordring i kristne fellesskap med en praksis der bekjennelse av synd skjer synlig i fellesskapet. Den utsatte kommer i skvis mellom fellesskapets forventninger og krav, og det som trengs for å rydde i skyld-skam-problematikken. Praksisen kan dessuten brukes av overgriper til tåkelegging av skyldspørsmålet. Hva kan fellesskapet gjøre for å unngå denne uryddigheten? Må det gjøres noe med selve praksisen, eller er det nok at man bevisstgjøre fellesskapet og den utsatte på forskjellen på falsk og ekte skyldfølelse?

Det kristne fellesskapet må konfrontere overgriper og stille denne ansvarlig. Overgrep må adresseres som synd mot den utsatte, mot fellesskapet og mot Gud. Det gir overgriper hjelp til å stanse sin ødeleggende atferd, fellesskapet trygges, og den utsatte frigjøres fra *skyld- og skambæring* som overgriper skulle tatt. Å måtte bære en annens skyld og skam, er nedbrytende. Skam spiser et menneske opp innenfra, som en kreftsvulst. En konfrontasjon kan virke helbredende, men for at den ikke skal komme feil avsted, krever det at ledere henter faglig hjelp utenfor det kristne fellesskapet. Dette trengs for å ivareta både den utsatte, overgriper og fellesskapet. Man kan gjøre skaden større, hvis man gjør feil. Man kan

gjøre ting verre for den utsatte, og slik komme i skade for å gi ytterligere traumatisering. Man kan også forspille bevis som trengs i en eventuell rettssak.

Kristne overgrepsutsatte trenger kompetansen som fagpersoner i helsevesenet sitter på. De trenger hjelpen psykologer og psykiatere kan gi for å lege de psykiske sårene.

Fysioterapeuter, manuellterapeuter og andre som ser helheten mellom det fysiske og psykiske, kan også gi viktig hjelp. Den utsatte trenger støtte fra fellesskapet på å gjøre seg bruk av disse tilbudene. I en del kristne fellesskap er det stor skepsis til psykiatrien, fordi man har møtt behandlere som ikke skjønner religiøs tro, eller til og med gir den kristne troen skylden. Psykisk syke kristne har fått som råd å bryte med det kristne fellesskapet, og kaste troen på båten. Dette kan man fortsatt møte, men mange fagfolk innen dette feltet er i dag mer bevisst på de positive effektene for psykisk helse, ved å ha en tro. Utsatte kan trenge hjelp til å finne disse behandlerne. Samtidig kan det hende vi i kristne fellesskap ikke skal være så snare til å avvise behandlere som påpeker usunne praksiser. Hvis det kristne fellesskapet ikke tar på alvor den utsattes behov, kan det faktisk være et godt råd å bryte, for å ivareta eget liv og helse. Kristne fellesskap bør arbeide hardt for å bli en god familie for alle Guds barn.

I tillegg til ressursene i helsevesenet har det kristne fellesskapet ressurser som helsevesenet ikke har. *Guds egne ressurser*, som kan fremme både fysisk, sjelelig og åndelig helbredelse, for vi er skapt som hele mennesker.

Bibelens budskap avslører ondskap og urett, og viser oss Guds godhet, omsorg og nåde. Ord fra bibelen kan hjelpe utsatte, og fellesskapet, til å skille mellom skyld og skam, og plassere skylden hos den skyldige. Det krever at vi er bevisst på hva overgrep er og gjør med et menneske, hvor lett bibelord kan misbrukes, og hva som er god sjelesørgerisk bibelbruk. Her kan sjelesørgere med kunnskap på området gi god veiledning.

Dåpen rensar, og den renheten vi får i dåpen gjelder alltid, også om andre «skitner oss til». Dåpen formidler nåde, ikke krav om å håndtere livet perfekt. Dåpen er en redningsflåte for den skipbrudne.

Nattverden tar bort skyld og skam, og styrker den enkelte kristne og fellesskapet. Men nattverd oppleves av mange utsatte som veldig vanskelig, med sin symbolikk som handler mye om kropp. Traumatet den utsatte har opplevd, er knyttet til kroppen, så mye av det som omhandler kropp kjennes problematisk. Mange kjenner seg også «uverdige», skitten. De ville gjerne ta imot det nattverd kan gi, men klarer ikke å delta. Det kan være en lang prosess før den utsatte klare. Da kan det være nødvendig å tenke slik om det: Å ønske å kunne delta i nattverd, er nattverd god nok for Gud. Også i dette trenger det kristne fellesskapet veiledning på hvordan den utsatte kan hjelpes.

Bønnen, er den nære og trygge samtalen innad i Guds familie. «Den himmelske forelder» og hans barn kommuniserer det som rører seg i familien på godt og vondt. Fellesskapet kan be

for den utsatte over tid, og konkret for utfordringer den utsatte ønsker forbønn for. Men også bønn kan være vanskelig for utsatte. Det kan oppleves invaderende og utrygt, og en del kristne fellesskaps bønnepraksis kan gjøre vondt verre. Det kan være sunt for kristne fellesskap å få hjelp til å se på egen bønnepraksis utenfra.

Det som går igjen i den utsattes møte med ressursene i det kristne fellesskapet, er behovet for å få gå i sitt eget tempo og få tid til å bli trygg. «Tvangsmedisinering» hører ikke hjemme i Guds familie. Traumatisering og nedbryting av intimgrensene, gjør den utsatte svært sårbar for velmenende «behandling» som oppleves invaderende og som enda et overgrep. Vi må være villige til å legge bort praksiser som virker invaderende, når våre minste søsken lider under dem. Jesus tok selv oppgjør med praksiser som trykket ned de svakeste.

I Norge har vi en tverrkirkelig stiftelse som har arbeidet med overgrepssproblematikken siden midten av 90-tallet: Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep. Stiftelsens ansatte, deres kurs og veiledningstjeneste, og litteratur som er kommet ut av arbeidet, er god hjelp til kristne fellesskap som må håndtere overgrepssaker. Men også til fellesskap som vil forebygge og legge til rette for utsatte som trenger en trygg heim.

«Vi som er sterke, må bære de svakes svakheter og ikke tenke på oss selv. Hver enkelt av oss skal tenke på det som er godt for vår neste, det som bygger opp.» Rom. 15, 1.

RELASJONEN TIL GUD OG DET KRISTNE FELLESSKAP ETTER OVERGREP.

AV HANS ERIK SCHJØTH, SOKNEPREST I ELVERHØY

Jeg har blitt bedt om å skrive litt om «relasjonen til Gud og det kristne felleskap etter overgrep», og om «den åndelige helse i lys av det som har gått i stykker». Jeg har fått tre erfaringstekster, og har valgt ut et hovedtema fra hver tekst som jeg vil mene kan være viktige for kirkelige medarbeidere.

1. Anne Lajla (34) og slektshemmeligheten.

Anne Lajla (34) forteller om hemmeligheten som hennes nå avdøde farfar bar på. Som barn ble han misbrukt av sin kusine da de var på fjellet i sidaen. Da han fortalte om dette overgrepet til sin egen mor, da forstod han tydelig at dette skulle det ikke snakkes om, her gjaldt det for gutten bare å glemme, tie stille og bære.

Så rommer Anne Lajla sin fortelling om farfaren likevel et håp. For like før han døde fikk han fortelle om hemmeligheten til sitt barnebarn. Fra sjelesorgen vet vi at slike hemmeligheter som må bæres i taushet er farlige, de kan rette seg innover i sjelen og sette seg i kroppen. Vi aner at farfaren hadde betalt en svært høy pris; overgrepet hadde nærmest frosset noe i hans indre menneske, det lagde en død sone i hans psyke som han selv beskyttet og dekket til. Hemmeligholdelsen kom i veien for den naturlige renselsen med selvhelbredelse for psyke og ånd. Og selv om han hadde troen i hjertet, var han likevel utenfor fellesskapet og gikk aldri i kirka.

Så tenker jeg at Anne-Lajla gjorde sin farfar den største tjenesten. Etter så mange år våget han til slutt å fortelle det til et barnebarn som han var glad i og hadde tillit til. Han fikk åpne opp om det som aldri måtte avsløres. Endelig slapp han å dytte og grave hemmeligheten ned igjen. Anne-Lajla skal vite at hun ga ham den ganske fineste gaven som er mulig. Han fikk fortelle om den hemmelige skammen til et menneske som hadde evnen til å føle med. Hun lyttet og trodde på ham, det aller viktigste når et overgrep har skjedd. For å endre en tragedie tilbake til livet må du røpe hemmeligheten til en du stoler på. For hemmeligheten skjuler det såret som ikke kan begynne å gro før noen får høre om den.

Så var farfaren svært gammel før han fortalte. Men kanskje den dypeste meningen med farfarens fortelling er at nå kan Anne Lajla selv bli en som ser og en som kan si ifra. Og hvem vet: Når kusina den gang ikke respekterte farfaren sine grenser, var årsaken da at andre i siidaen også hadde krenket hennes grenser? Slik at hun selv ble like grenseløs? Vi vet ikke. Men vi vet at traumer som overgrep noen ganger går som en vond erfaring fra en generasjon til den neste. At den traumatiserte blir den som traumatiserer andre. Slike vonde slektstraumer kan bare brytes ved at noen lytter når en forteller.

Så vil det i alle kulturer være hendelser som er tabu, som man ikke kan eller skal fortelle om, som hører tausheten til. Kanskje fordi hvis man forteller, så er prisen å betale så høy at man kan rive familie/slekt/bygd og menighet i stykker. Prisen er høy, for i de samiske samfunn så vet man fra gammelt av, kanskje mer enn noen andre steder, at uten det gode fellesskapet i familie og slekt så har man intet liv. Men tausheten er også farlig, ja noen ganger til og med livstruende, det er det umulige dilemmaet. Det synes som om tiden nå er kommet for å bryte tausheten, også i de samiske samfunn. For tausheten må brytes. Både i siidaen, i samfunnet, i kirken og forsamlingen må vi lære oss åpenhet. Anne-Lajla lyttet, det er håpet.

2. Annie (68) Om nødvendigheten av å bli sint

Bestemor Annie på 68 forteller om barnebarnet sitt på 12 som ble utsatt for overgrep, og som tok livet sitt da han var 16 år. Hun forteller om den dype sorgen sin, at hun full av sinne, både mot overgriper og mot Gud. Et sinne som «jeg ikke kan få stoppet», og det er «som en mørk sky hvor sola ikke kommer gjennom». Og da presten, med utgangspunkt i Fader Vårs bønn «tilgi oss vår skyld, slik også vi tilgir våre skyldnere», snakket om at vi må tilgi hverandre for å få tilgivelse fra Gud. Da var det siste gang at bestemor Annie gikk i kirka. Slik førte overgrepet til ikke bare tapet av barnebarnet, men hun har også mistet troen på Gud og hjemmet i kirka.

Samisk kultur har fra gammelt av rykte på seg for å være ikke-voldelig og fredelig. Men hvordan uttrykkes da rettferdig sinne? Hvordan tar man da ut aggresjon på en måte som ikke skader andre? For jeg vil mene at bestemor Annes sinne er kanskje også hennes største ressurs i sorgen. Hvordan kan dette voldsomme sinnet rettes ut og ikke bli liggende som en mørk sky inne i henne? Finnes det sjelesørgeriske ritualer hvor man i samisk kontekst kan ta ut sorgens sinne? Og går det i forlengelsen kanskje også an å tenke at tårene og sinnet hennes er den vakreste måten å hedre barnebarnets minne på? Så glade var vi i deg, så dypt er savnet! Jeg tror at sinnet er den ressursen i sorgen som kanskje sakte kan hjelpe bestemor og familien videre etter barnebarnets tragiske dødsfall.

For sorgens tårer og sorgens sinne renser og heler. De rommer en så sterk energi at den må få utløp, hvis ikke kan den rette seg innover i psyken og gjøre sorgen depressiv. Så vil mange kanskje oppleve sinnet som både truende og farlig, kanskje særlig i en kultur og kirke hvor idealet er mer å tie og bære? Derfor spør jeg: Har man i den samiske kulturen gamle ritualer/evt. kirkelige ritualer hvor sorg og sinne kan rettes ut, ritualer som kan romme både et sjelesørgerisk, terapeutisk og åndelig element? Ritualer som gir rom til sinne både mot overgriper og mot Gud? Ritualer hvor verdighet og balanse kan gjenopprettes?

Så har man i det samiske samfunnet, ikke minst gjennom den nye samiske selvbevisstheten, lært seg å reagere mot urett. Mange har reist seg fra påført skam til ny verdighet og selvrespekt gjennom å våge å tale sant om uretten. Man tier ikke lenger om kulturelle

overgrep og fornorskning. Kan dette være en ressurs også for bestemor Annie i hennes sorg? At nå er det hennes tur til å si ifra? At det samiske motet til å si ifra om urett, det motet skal ikke bare rettes ut mot overgrep fra det norske storsamfunnet. Men det samiske motet må også på banen mot urett og overgrep innad i den samiske kulturen.

Her er det verd å nevne at det tradisjonelle bildet av «den snille Jesus» ikke må stå alene. For også Jesus ble sint, både mot disiplene og til og med i tempelet. Han ble «vred» da disiplene holdt barna borte fra ham. Gir Jesus oss her et forbilde på at også vi skal være sinte når barn krenkes og lider urett? Kan det sinnet som ligger i bestemors sorg også få utløp i kirkerommet, i bønn til Gud? En tro som ikke bare rommer de snille, ettergivende og tålmodige følelsene, men også det ærlige sinnet? Og kan det etter sinnet være mulig å pånytt overgi det 16 år gamle barnebarnet som ikke greide å leve mer, på nytt overgi ham i Gud hender. Og legge ham helt inn til Guds hjerte.

For i arbeidet med forebygging av nye overgrep så tror jeg at de mange kloke bestemødre, de som har sett mye, at de er den viktigste ressursen. Bestemor kan hedre barnebarnets minne ved selv å være den, som med den visdom som bare livets erfaring kan gi, både ser og sier ifra når nye overgrep kan skje. Den samiske mannskulturen, også i kirka, trenger det klare, sterke og våkne blikket fra de samiske bestemødrene; at slike overgrep aksepterer vi ikke i vår kultur.

3. Emil (25) Skal vi tilgi?

Emil (25) har en søster som har vært utsatt for overgrep av en slektning. Han opplever at det er svært vanskelig å tilgi det som hendte, og føler også selv skyld for at han ikke så hva som skjedde og grep inn for å stoppe overgrepene. Familien til Emil har også fra gammelt av hatt et nært og godt forhold til felleskapet om Guds ord i forsamlingen. Men nå er han/de i tvil om han kan fortsette å gå. Emil opplever også at det var stor forskjell på hva predikantene sa både om og hvordan man skal tilgi.

Så synes det i forsamlingsmiljøene her nord, ikke ulikt hva som har skjedd i tilsvarende prosesser i bedehus- og kirkemiljøer sørpå, å være en ny refleksjon og bevissthet om hva tilgivelse innebærer. Forkynnelsen her nord om tilgivelse har fra gammelt av ofte vært nært knyttet til katekismen og den sentrale bønnen i Fader Vår; «Forlat oss vår skyld som vi og forlater våre skyldnere». Hva betyr Luthers forklaring: «av hjertet å tilgi og gjerne gjøre godt mot dem som synder mot oss»? Og mange som har opplevd overgrep har enkelt og greit fått beskjed om å gå videre ved å tilgi, glemme og tie. «Tilgivelsekortet» trekkes noen ganger altså altfor fort inn. Vi vet at det kan være dypt ødeleggende for den som er krenket, og være det største hinder for å komme videre i livet. Heldigvis synes dette å sakte være i endring. På stevner har det nå også hendt at i forkynnelsen har overgrep vært tematisert, det viser at noe sakte er i endring.

Jeg vil her nevne to ting som etter min mening er særlig viktige: Det første er at i det samiske- og forsamlingsmiljøet så har både prester og predikanter ofte mye makt og posisjon, man skal være forsiktig med å kritisere dem eller si dem imot. Det synes også å være noe som går igjen i mange av eksempelfortellingene at man nøler med å ta det store skrittet å gå og snakke med presten: «Hva mente du egentlig når du sa i kirka at det var nødvendig å tilgi?» Det er derfor nødvendig å rive både prester og predikanter litt ned fra prekestolen. De er bare mennesker som også tar feil, også de har bare sin begrensede innsikt i og forståelse av Guds ord, akkurat likt alle andre. Satt på spissen: Ofte kan en bestemor med lang livserfaring og kristelig klokskap forstå langt mer enn en nyutdannet prest sørfra.

Det andre jeg vil nevne i spørsmålet om tilgivelse og forsoning, det er den verdifulle teologiske refleksjon som man i samisk kontekst har gjort i forbindelse med oppgjøret mot fornorskningen. Her kan nevnes mye litteratur, men jeg vil særlig nevne Tore Johnsen gjennomgang av den femte bønne i Fader Vår i «Jordens barn, Solens barn, vindens barn». Hans nøkkel er å forstå tilgivelse ikke bare som en enkelthandling, men som en prosess som rommer mange nødvendige elementer: erkjennelse, anger, gjenopprettelse, forsoning. Og å tenke klart om hva/hvem som er henholdsvis «overgriper» og «offer». Å tenke om overgrep og tilgivelse på denne måten kan anvendes langt på vei også når det gjelder seksuelle overgrep. Denne måten å reflektere over tilgivelse og forsoning bør få mer nedslag i forkynnelse og sjelesorg både i kirke og forsamling. For hva betyr Kristi kjærlighet i denne sammenhengen? Så vet vi alle, for å si det forsiktig, at dette ikke er enkelt.

NÆRSTÅENDE TIL OVERGREP

AV ELISABETH GERHARDSEN, PSYKOLOGSPESIALIST SANKS/SANAG

Tekstene kommer i rekkefølge sørsamisk og så norsk

Gosse datne åadtjoeh daejredh dov lea lihkesadtje gie lea vædtsoesvoetem lihke fuelhkine dååjreme, dellie vaejvies domtेश daamtaj dutnjien bætieh, jìh datne maahata hìerpehtovvedh, asvedidh, billijidh, tjomperdidh, jìh die baanhtsan bïne aaj aarmogs sjìdtedh. Gellie almetjh aaj mårarhtuvvieh, jìjtjemsh jiekieh jìh sårkosne sjìdtieh. Muvhtene almetjh pryövoeh åajaldehtedh, våarnodh jìh unniedidh dam maam Leah govleme. Naemhtie maehtieh viht stinkes sjìdtedh, jìh dellie jìjtjemsh seadtoedidh.

Gosse almetjh vaejviem jìh goerpem demtieh, daamtaj dah aaj skåltoedomtेश utnieh. Muvhtene dah domtेश vuesiehtieh ahte datne lih maeh teme maamakt jeatjahlaakan darjodh, v.g. vaahram åvtelhbodti vuejedh, lihkesadtjen dāmiedimmiem vijsebe-laakan daapadidh, jìh dejnie maahtoejgumie datne lih aaj maeh teme dov lihkesadtjem buerebelaakan vaarjelidh, jallh satnem dårjoehtidh. Muvhtene skåltoehdomtेश bætieh juktie almetjinie, mijjeh sijhtebe gujht åvtelhbodti daejredh mij edtja deahpadidh. Naemhtie maeh tebe mijjen vuerpijste bartestehedh. Jis datne maahata jìjtjemdh skultedh, dellie maahata aaj jeatjahovvedh, jìh vaejviem bætijen aejkien uvtedh.

Mijjeh skaamoedomtेश daamtaj skåltojne ektiedibie. Almetjh skaamasjeh gosse demtieh jìjtse identiteetem lea vaeniedovveme. Jalhts gellie almetjh utnieh fiere soptsese vædtsoesvoeten bijre ajve dejtie almetjidie dæjpa geah meatan orreme, læjhkan dah soptsesh muvhtide vuesiehtieh ahte sijjeh dysfunksjonelle fuelhkeste, unnebelåh koste jallh almetjistie bætieh geah Leah tjìrrelgåetiemie. Dìhte vædtsoesvoete maahata aaj orre boelhkine sjìdtedh aktine soptsesisnie jìjnjh miedtelimmiej jìh rantandahkoj bijre, maam datne maahata boelvieste boelvide meatan vaeltedh.

Dìhte daerpiesvoete gellie almetjh tjabrehte juktie”gåetijste gåetide” vaedtsieh gåessie dårjoem uhtsieh, raeriem sijhtieh jallh viehkiem daarpesjeh. Naemhtie darjoeh juktie sijhtieh goerkesimmiem jìh seahkarimmiem ektievuekeste åadtjodh. Gellie almetjh sijhtieh aaj oktegh årrodh, jìh utnieh geerve daejredh misse maehtieh soptsesidh. Ååpsen geerve lea muvhtide riektes baakojde gaavnedh, jìh dah vaestiedimmijste billijeh mah maehtieh dej soptsesidie bætiedh. Almetjh maehtieh aaj sjaavodh gosse bådperdimmieste billieh mah

maehtieh sijjem irhkedh, jïh dannasinie muvth pryövoeh bearkadidh jïh töölledh dam maam eah gæssie-gan tjuerieh töölledh.

Jis leah daamtaj damteme guktie domtoes goh almetjh eah datnem skeejnh, dellie orrijieh jïjtjemdh eensilaakan tjïelkestidh. Gosse damth ij ektievuekie dutnjien buajhkah, juktie ij maamakt daejrieh dov dååjrehtimmiej jïh jielemevuekien bïjre, muvhtene aelhkebe domtoes oktegh årrodh, jalhts datne viehkiem gujth daarpesjh. Gellie almetjh leah måeresne juktie utnieh byjjesfaamoeh dejtie daaresjeh staaten ovmaahtojne, jïh dannasinie dah maehtieh viehkiem hiejhtedh eannan dah leah dam pryöveme.

Almetje gie lea vædstoësvoetem dååjreme jïjnjh lihkesadtjh åtna, geah disse vædtsoësvoetese ovmessie vœkine krööhkestieh. Gosse dov lihkesadtje vœjvede, dellie vœjvie datnem aaj dæjpa, jïh gosse datne åadtjoeh soptsestidh dan bïjre juktie sijhth daejredh maam maahth darjodh, vuj ih åadtjoeh dan bïjre soptsestidh, dellie aelhkies saknan bætiedh, jïh geervebe sjædta ektine årrodh.

Jis lihkesadtje datnine soptseste, dihte åtna datne leah jearsoes almetje, jïh datne tjoeverh dam iktesth mujhtedh. Ij leah aelhkies viehkine årrodh, mohte jis dovne almetje mij lea vædtsoësvoetem dååjreme jïh daaresjæjja sjïere kultuvreste datneste bætieh man bïjre datne ov-maehteles, dellie barkoem geervebe sjædta. Jalhts vihkeles lea jearsoes årrodh, ij almetjem doepmh jïh sutnjien goltelidh, læjhkan ij leah nuekies jis sijhth buerie viehkine sjïdtedh.

Datne tjoeverh vissjeles årrodh gosse lihkesadtje maamakt dutnjien blutjkie, jalhts aelhkebe orreme jis satne lij dam hæmmoen namhtah jiehteme. Jalhts eah gaajhkh saemieh leah seammalaakan, jïjnjh saemieh utnieh vœjvies jïh geerve seksualiten jïh staelhpïen bïjre soptsestidh jïh dellie viehkiem vaajtelidh. Jalhts ektievuekieh jeatjahtuvvieh, læjhkan mijjen maadh-kultuvre lea mijjem liereme man bïjre jïh guktie maehetebe ovmessie almetjigujmie soptsestidh.

Juktie maadtoe dan vihkeles saemide, vœjvies sjædta gosse vædtsoësvoete maam lihkesadtje lea dååjreme sov fuelhkien jïjtjeguvviem jeatjahtahta. Jïjnjh relasjovnh leah vigkijste fuelhkine irhkesovveme, jïh daamtaj vigkie jielemem nåagkoedahta. Gosse dov sliekte lea dov voelph, dov fuelhkien viehkiehtæjjah jïh dah almetjh geajgujmie datne barkah, dellie vigkieh maehtieh vienesvoetem biejestedh, jïh daamtaj datne domtoes goh datne leah oktegh jïliemisnie viehkien namhtah.

Gosse daajrah ahte almetjh maehtieh identiteetem laehpedh, kaanne aelhkebe sjædta guarkedh mannasinie naan almetjh eah sijhth sijjen dajvem laehpedh jïh mannasinie dah pryövoeh sijjen staelhpide tjïekedh. Jis almetje veeljie nåekies maadtoste juhtedh ihke såaltijste liëpedh, dellie tjuara aaj daejredh ahte satne daarpesje orre vœkide liëredh, jïh sijjesne årrodh mesnie maahtha oktegh sjïdtedh jïh diëdtelgimmiem damedh. Jis jåhtah,

kaanne geerve sjædta jïjtjedh kultuvrem dov maanide vedtedh, juktie dellie gujht geervebe lea slïektem råakedh, maadtosne årrodh jïh dov ietniengïelem provhkedh.

Jis jeatjah saemïeh utnieh datne leah dååsvereminie jïh ih saemïen vuekieh vuavkesjh, maahrtah aelkedh jïjtjemdh væssjoehtidh, jïh dovne datne jïh jeatjah almetjh maehtïeh gïhtjedh jis datne gujht saemïne leah. Jalhts mijïieh maeh-tebe iktesth daarojne årrodh, læjhkan vååjnoes goh dovne saemïeh jïh daaroeh maehtïeh saemïen-voetem mööledh jïh viertïestidh jïh die aaj nænnoestidh gåessïe saemïe tjuaara jïjtse saemïen-voetem laehpedh. Jis normi vööste vaadtsah, jïh sjïere-laakan dåemedh, dellie daamtaj almetjh aelhkïeh dov saemïen-voetem laejhtedh. Naemhtïe hov geervebe sjædta almetjidïe geah vædtsoesvoetem dåårjeme vædtsoesvoeten bïjre soptsestidh, jïh geervebe aaj sjædta lïhkesadtjide geah sijhtïeh maamakt darjodh jïh viehkïne sjïdtedh.

Gosse maahtoem åtnah sjïere vuekiej bïjre, jïh histovrijem damth, kaanne aaj aelhkebe sjædta naan veeljemh guarkedh. Maahtah goerkesadtedh, mïetedh, jïh vïssjeles årrodh gosse dåeriesmoeri bïjre soptsestïeh, jalhts dah leah orre jallh sjïere dutnjïen. Tjoeverh dovne lïhkesadtjh jïh almetjem gie lea vædtsoesvoetem dååjreme bïhkïedïdïh, juktie profesjonelle viehkïem åadtjoeh. Seammasïenten tjoeverh lïhkesadtjen jïermehtsvoetem mïetedh jïh fuelhkïen eventuelle daerpïesvoetem jïjnïh aajkan seahkarïdïh.

Å oppdage at en av dine kjære har vært utsatt for overgrep er å bli overmannet av et vell av følelser, som sjokk og vantro, fortvilelse, medlidenhet, redsel og bekymringer. For de fleste kommer også følelser som sinne, sorg og usikkerhet. Det er ikke uvanlig å føle trang til å skyve bort, benekte eller lete etter tegn på at historien er overdrevet, for derved å få tilbake fotfestet, og komme i et slags følelsesmessig le.

Skyldfølelse ser ut til å følge mange av de katastrofer og lidelser vi mennesker opplever. Noen ganger et mer eller mindre reelt uttrykk for at du kunne gjort noe annerledes, sett faresignalene tidligere, tolket utsagn og oppførsel klokere, og med det kunne beskyttet, vernet eller i det minste støttet din kjære på en bedre måte. Andre ganger er skyldfølelsen et uttrykk for vårt fellesmenneskelige behov for kontroll, for å slippe å være et offer for tilfeldighetenes spill. Har du skyld kan du endre deg, og dermed unngå at det vonde skjer igjen.

Med skyldfølelsen følger gjerne skam, eller skammen kommer som et svar på opplevelsen av å sees eller føle seg som mindreverdig. For noen er fortellingen om overgrep en enkeltstående hendelse, som kun «farger» de som er direkte involvert. For andre vil en slik fortelling være en bekreftelse på at man tilhører en dysfunksjonell familie, en utgruppe eller et stigmatisert folk. Kanskje er overgrepet det siste i en lang rekke av ulike krenkelser, generasjoner med overtramp og maktmisbruk.

Trangen til å handle får noen til å «gå fra dør til dør» for å søke støtte, få råd eller skaffe hjelp, gjerne i tillit til at man vil bli møtt med forståelse og respekt. Andre trekker seg tilbake, og kjenner en intens usikkerhet rundt hvem de kan gå til. Ordene er ikke så lette å finne, eller redselen for at fortellingen skal slå tilbake, befeste fordommer og/eller utløse reaksjoner som gjør mer skade enn gavn kan få noen til å tie, prøve selv å bøte på så godt man kan, eller rett og slett tåle det utålelige.

Har man gjentatte erfaringer med ikke å bli forstått, slutter man ofte å prøve å forklare seg. Omgivelsenes uvitenhet om ens egen erfaringsbakgrunn, tenkemåte og levesett kan oppleves så massiv at man ikke ser hensikten i å involvere utenforstående, selv om behovet for støtte er stor. Sinne over myndigheters gjentatte maktarroganse kan være så intens at enhver hjelp som gis gjennom offentlige instanser forkastes uprøvd.

En utsatt har gjerne mange pårørende, som ofte reagerer ulikt. Å se mange av dine kjære lide blir en tilleggsbelastning for deg som pårørende, og interne diskusjoner om hva man skal gjøre, eller kanskje nettopp mangel på slike diskusjoner, fører lett til ytterligere frustrasjoner og relasjonelle sår.

Søker en pårørende til deg er det først og fremst en tillitserklæring du bør forvalte vel. Det er aldri lett å navigere som hjelper i dette landskapet, men tilhører den utsatte og de pårørende en kultur du ikke kjenner godt, vil du møte noen ekstra utfordringer. Å være åpen, lyttende og ikke-dømmende er en forutsetning, men alene ikke nok til å være en god samtalepartner.

Vær tålmodig med samtaler som ser ut til å være mer preget av hinting enn direkte tale. Samer er like ulike seg imellom som andre folkegrupper, men mange vil være uvant med å snakke åpent om seksualitet, om interne vansker, eller om egen hjelpeløshet. Selv om ethvert samfunn er i endring, har vi alle kulturelle føringer for hva vi snakker om, til hvem og hvordan.

Den sterke tilknytningen til slekt gjør at den enes brøde rammer manges selvbilde og anseelse. Interne konflikter ødelegger som regel mange nære relasjoner på én gang, og kan gi store praktiske vansker. Når slekt er omgangskrets, din families viktigste støttespillere og

kanskje arbeidskollegaer, da skjærer interne konflikter over nære vennskap, og kan for noen gi en høyst reell følelse av å være ubeskyttet i en nådeløs verden.

Å vite at identitetsfølelse ikke er skrevet i stein, kan gjøre det mulig å forstå hvorfor noen strekker seg så langt for ikke å miste sitt eget miljø, sin egen menighet, eller forsøker så desperat å skjule egne vansker. Å flytte for å komme vekk fra et destruktivt miljø, eller bygdesladder, kan bety at man må forholde seg til fremmede måter å kommunisere og tenke på, risikerer utenforskap og kanskje direkte diskriminering. Det frarøver kanskje barna dine den daglige kontakten med slekta, og med sitt eget folk, og du mister muligheten til å hvile i det kjente og kjære som det å få snakke sitt eget morsmål er.

Å oppføre seg på en kulturelt uakseptabel måte utløser ikke bare andres misbilligelse i seg selv, det kan gjøre at du selv eller andre stiller spørsmålstegn ved hvor samisk du egentlig er. Norskhet føles for mange som noe umistelig, mens samiskhet ser ut til å kunne graderes, veies, måles og ikke minst mistes, både i samiske og ikkesamiske øyne. Det å bryte med normer og standarder for hva som er vanlig kan være nok til at det stilles spørsmålstegn ved hvor samisk du nå egentlig er. Slike tilleggsbelastning kan bremse både fortellinger om krenkelser fra den utsatte, og ikke minst de pårørendes valg, når de får kjennskap til ugjerningene.

Å kjenne levemåte, kulturelle verdier og historiens bakteppe kan gjøre det lettere for deg å forstå det som ser ut som uforståelige valg. Du kan vise innsikt, aksept og tålmodighet med problemstillinger som ellers ville virket fremmede eller overdrevne. Samtidig må du som hjelper balansere mellom å respektere familiens behov for å finne sin egen vei, bestemme sitt eget tempo, godta deres skepsis til å involvere utenforstående, og samtidig bistå til at den utsatte og familien får nødvendig profesjonell hjelp.

TILGIVELSE OG FORSONING - DEL 1.

AV HERBORG FINNSET, BISKOP I NIDAROS BISPEDØMME

Teksten vil først stå på nordsamisk, deretter på norsk.

Logi jahkásaš veagalvádojuvvo. Dat lea rihkolaš dahku. Ášši ii dieđihuvvo politiijaide. Vearredahkki, veagalváldi, lea su viellja. Eatni ja áhči gáibádus ándagassiiaddojupmái dagaha ahte bávččagahtti ja ipmirmeahttumis vásáhus ferte čihkkojuvvot. Nieiddaš ii oaččo veahki gieđahallat dan, vaikko dál livčče sáhttán ustitlaš ja jierbmás olbmot sáhttán veahkehit su ja su bearraša viidáset. Muhto sii geat livčče sáhttán veahkehit, eai oaččo diehtit ahte “Eivor” dárbaša veahki.

Ná sáhttá maid dai dát dramáhtalaš dáhpáhus govviduvvot. Lea erenoamáš váttisgo veagalváldi lea su viellja: Stuora viellja gii livččii galgan leat su olmmái ja várjaleaddji lea šaddan áitá, ja eadni ja áhčči leaba bivdán Eivora čiegusin doallat dan ja vajálduhttit. Luohitevašvuoha lea hávvuduvvon dahje billohuvvon. Dat dagaha liige hástalusaid, go ná lagas oktavuoha lea gaskkal gillájeaddji ja veagalváldi. Lagamusat gevvot maid dai mángga guvllot deattu vuollái daid iešguđet lágan rollain mat sis seammás galggaše leat: sihke konfrontašuvdna ja váldet vára. Áhčis ja eatnis lea sihke veagalváldi ja gillájeaddji geaid galgaba váldit váras, ja okta dain eanemus heahpanaddi dilálašvuodain masa bearaš sáhttá šaddat.

Muhto Eivora dáhpáhusas lea okta komponeanta vel mii orru leamen eambo bávččagahtti: Váhnemiid vuohki movt soai gieđahallaba dan maŋgel: gáibádus ándagassiiaddojupmái, ja gáibádus čiegusin dan doallat. Ollesolbmot, váhnemat geain lea fápmu defineret dilálašvuoda, gáibideaba ándagassiiaddojumi muhtumis gii dárbaša juoidá áibbas eará. Eadni ja áhčči leaba bivdán Eivora čiegusin doallat ja vajálduhttit. Soai giddeba Eivora vásáhusaid, ja dainna fas dárbbu gieđahallat daid. Sutnje geas lea ovddasvástádus, ii biddjo ovddasvástádus. Ja movt šaddá stuoravielja dovddastusain dasa maid lea dahkan, ja maid lea dahkan iežas unna oappáza ja sogá vuostá? Bávččagahttima birra mitalus ii jávkka jávohisvuodain.

Min dihtomielas lea nannosit gitta Jesusa sánit Várresártnis dan birra ahte galgá jorgalit nuppi niera maid dai, dahje ándagassii addit iežas vašálaččaide. (geahča ovdamearka dihte Matteus 5, 39 dahje 18,22). Ándagassiiaddojupmi lea mávssolaš dahku, go lea vejolaš ja go áigi lea láddan dasa. Muhto go “ándagassii”, “jávohuhttin” ja “vajálduhttin” šaddá dat seamma, de giddeba váhnemat Eivora vásáhusa su sisa. Soai geat galggaiba leat su várjaleaddjit, šaddaba vásáhusa fánngagoziheaddjit: soai lásseba vejolašvuoda gieđahallat traumaid go gáibideaba jávohisvuoda ja vajálduhttima, - ja ándagassiiaddojumi.

Bures oaivvilduvvon ávžžuhusat girkolaš mielbargiin addit ándagassii leat šaddan veadjemeahttumis gáibáduusat Eivorii. *Heahpaneapmi* dan badjel go ii leat duosttan muitalit ovdal, dahje ballu jearaldahkii “manne it leat ovdal dan muitalan?” boahdá lassin heahpaneapmái mii lea juo ovdalaččas.

“Duohtavuoha galgá dahkat din friddjan”, cealká Jesus. (Johannes 8.32). Dat guoská maidai olmmošgaskasaš beliide. Jus Eivora muittut ja hávit galget savvot, de ferte juoga *dáhpáhuvvat*: Eivor ferte muitalit movt son vásihii dáhpáhusa. Son ferte *iežas* duohtavuoda muitalit. Dárbbášuvvojit mielvázzit geat sáhttet leat mielde dakkár proseassas, dakkár mátkkis: Eivoris leat alddis čoavdagat maiguin rahpá dáid uvssaid - muhto dat gáibida duostilvuoda ja fámuid. Doarjaga eará olbmui.

Movt sáhtii lpmil dán diktet geavvat? Lea jearaldat maid lea dehálaš beassat jearrat, maidai girku lanjain, olles dainna nođiin maid šaddá guoddit. Leago Eivor ožžon dan vejolašvuoda? Movt sáhtta dakkár proseassa fievrredit su viidáset? Nu guhkágo mii eallit, de ii leat goassege beare maŋjit muitalit.

Mii fertet leat gozuid nalde dan erohussii mii lea gaskkal ándagassiiaddojumi ja soabadeami. «*Forgive, but not forget*» lea leamaš čađat fáddá muhtun dain stuora soabadan-proseassain eará riikkain. Mearrideaddji lea oažžut vejolašvuoda muitalit, ahte muhtun guldala ja váldá vuostá, ja dohkkeha gillájeaddji muitaleami. Lea dehálaš dássi proseassas oažžut árpmu ja fámuid soabadit dainna mii lea dáhpáhuvvan, ja gávdnat geainnu viidáset. Sániid bokte sáhtta gávdnot geaidnu eará dillái, eret heahpaneamis.

Mii jurddašit dájvá ahte Norga lea riika mas lea okta oktasaš kultuvra, muhto leago nu? Leat stuora erohusat dasa movt mii lahkonaddat váttis jearaldagaid, ja geainna lea vejolaš hupmat ná hearkkes fáttáid birra. Sáhttago bearraša olggobeallái mannat daiguin? Sámi oktavuodas leat ovdamearkka dihte sohkačanastagain áibbas eará ja nannoset mearkkašupmi go muđui riikkas, ja gávdnojit eará lágan sohkačanastagat go dušše dat biologalaš sohka. Jus ohcala persovna geasa luohtta, ja geainna sáhtta hupmat dakkár váttis vásáhusaid birra: makkár mearkkašumi oažžu dat? Geainna lea vejolaš hupmat dakkár hearkkes eallindáhpáhusaid birra?

Maid dárbbáša Lisa go galgá leat mielvázzii iežas buori ustibii? Movt sáhtta “Lisa” leat mielde ja addit Eivorii duostilvuoda hupmat diakonain dahje báhpain? Makkár ovdagelbbolašvuoda sáhtta diakona dárbbášit?

Makkár lanja sáhtta girkolaš mielbargi leat mielde ráhkadeame, gos Eivor sáhtta vásihit ahte lpmil ii dárbbáš dan ándagassiiaddojumi maid earát gáibidedje sus? Son soaitá beassat vásihit ahte lpmil sávvá buresboahhtima su suhtui.

Muhtomin ožžot olbmot, nugo Eivor iežas dáhpáhusaiguin, dahje Lisa gii doarju su, luohttevašvuoda girkolaš bargiide. Dat lea buorre. Váldá guhkes áiggi oažžut luohttevašvuoda: movt sáhtta Lisa iskat dan ahte sáhttago Eivor luohttit diakonii? Don soaittát vásihan ahte oaččut kommentára dahje jearaldaga mainna soaitá iskame sáhttago duinna hupmat? Girkolaš mielbargiide sáhtta leat dehálaš atnit áiggi ja áicilit guldalit, ja iskat leago ipmirdan dan mii daddjui dahje dahkui. Mii fertet dárkilit čuovvut mielde dan ahte

ráhkadit oadjebas lanjaid váttis dáhpáhusaide. Mii ferte nanosmahttit iežamet vai šaddat buorit mielvázžit.

Ođđa dohkkeheapmi dasa mii dáhpáhuvai logi jahkásaččain gáibida ahte Eivor, ollesolmmožin, ferte mitalit ja gieđahallat dáhpáhusaid ođđasit. Profeššunealla lahkoneapmi gáibida ahte mii maiddai váldit ovddasvástádusa árvvoštallat makkár gelbbolašvuohta dárbbášuvvo: “Eivor” dárbbáša sihkarit sihke terapíija-fálaldaga man earátgo searvegotti bargit fertejit addit, ja oažžut mielvázzi osku geainnus, muhtuma geainna hupmá čielgasit eksistensiála jearaldagaid dasa maid eallin lea sutnje dagahan.

En tiåring blir voldtatt. Det er en kriminell handling. Saken blir ikke meldt til politiet. Forbryteren, overgriperen, er hennes egen bror. Kravet om tilgivelse fra mor og far gjør at det smertefulle og uforståelige hun har opplevd, må gjemmes bort. Den vesle jenta får ikke hjelp til å håndtere dette, her skulle vennlige og kloke mennesker kunne hjulpet henne og familien hennes videre. Men de som kunne ha hjulpet, får ikke vite at «Eivor» trenger hjelp.

Slik kan denne dramatiske hendelsen også beskrives. Særlig vanskelig er det at overgriperen er hennes egen bror. En storebror som skulle være en venn og beskytter er blitt en trussel, og mor og far har bedt Eivor om å pakke inn og glemme. Tillits-båndene er skadet eller ødelagt. Når det er så tett forbindelse mellom offer og overgriper, skapes det ekstra utfordringer. De som er nærstående, havner også i et krysspress mellom ulike roller de helst skulle inntatt samtidig: både konfrontasjon og ivaretagelse. Far og mor har både en overgriper og et offer å ta vare på, og en av de mest skamfylte situasjoner en familie kan havne i.

Men det er én komponent til i Eivors fortelling som virker å være enda mer smertefull: Foreldrenes måte å håndtere dette i etterkant: kravet om tilgivelse, og kravet om taushet. De voksne, foreldrene, som har makt til å definere situasjonen, krever tilgivelse fra en som trenger noe helt annet. Mor og far har bedt Eivor om å pakke inn og glemme. De stenger inne Eivors opplevelser, og med det behovet for å bearbeide dem. Den som har ansvaret, blir ikke stilt til ansvar. Og hvordan blir det med storebrors erkjennelse av hva han har gjort,

og påført lillesøster og sin familie og slekt? Fortellingen om det vonde blir ikke borte av tausheten.

Jesu ord fra Bergprekenen om å vende det andre kinnet til, eller om å tilgi sine fiender står sterkt i vår bevissthet. (se f.eks. Matteus 5,39 eller 18,22). Å tilgi er en edel handling, når det er mulig, og tida er moden. Men når «tilgi», «tie» og «glemme» blir det samme, stenger foreldrene inne Eivors minne. De som skulle være hennes beskyttere, blir minnets fangevoktere: de låser muligheten for å bearbeide traumene gjennom å kreve taushet og glemsel, - og tilgivelse.

Velmente oppfordringer fra kirkelige medarbeidere om tilgivelse har blitt umulige krav for flere enn Eivor. *Skammen* over ikke å ha vågd å fortelle før, eller frykten for spørsmålet «men hvorfor har du ikke fortalt det før?» legger seg oppå skammen som er der fra før.

«Sannheten skal gjøre dere fri», sier Jesus. (Johannes 8.32). Det gjelder også i mellommenneskelige forhold. Skal Eivors minner og sår bli leget, må noe *skje*: Eivor må fortelle hvordan hun opplevde det som skjedde. Hun må fortelle *sin* sannhet. Det vil trenge medvandrere som kan være med på en slik prosess, en slik reise: Eivor har selv nøklene for å låse opp disse dørene – men det koster mot og krefter. Støtte fra andre er viktig.

Hvordan kunne Gud tillate at dette skjedde? Det er et spørsmål det er viktig å få lov til å stille, også i kirkas rom, med hele den tyngden det bærer med seg. Har Eivor fått den muligheten? Hvordan vil en slik prosess kunne føre henne videre? Så lenge vi lever, er det aldri for sent å fortelle.

Vi må være våkne på forskjellen mellom tilgivelse og forsoning. «*Forgive, but not forget*» har vært et gjennomgående tema i noen av de store forsonings-prosessene i andre land. Det er avgjørende å få mulighet til å fortelle, at noen lytter og tar imot, og anerkjenner den såredes fortelling. Det er et viktig stadium i prosessen med å få nåde og krefter til å forsones seg med det som skjedde, og finne veien videre. Gjennom ordene kan det finnes en vei til et annet landskap, ut av skammen.

Vi tenker ofte om Norge som et land med én, felles kultur, men er det slik? Det er store forskjeller på hvordan vi nærmer oss vanskelige spørsmål, og hvem det er mulig å snakke med om så følsomme temaer. Kan man gå ut av familien med dem? I en samisk

sammenheng har f.eks. slektsbånd en helt annen og sterkere betydning enn i resten av landet, og det finnes flere typer slektsbånd enn bare den biologiske slekta. Hvis man ser seg om etter en person man kan ha tillit til, og som man kan snakke med om så vanskelige opplevelser: hvilken betydning får dette? Hvem det er mulig å snakke med om sårbare livshendelser?

Hva trenger Lisa for å være medvandrere for sin gode venninne? Hvordan kan «Lisa» være med og gi Eivor frimodighet til å snakke med en diakon eller en prest? Hvilken forkunnskap kunne diakonen trenge?

Hvilke rom kan en kirkelig medarbeider være med og skape, hvor Eivor kan oppleve at Gud ikke trenger den tilgivelsen som andre krevde av henne? Kanskje kan hun få oppleve at Gud ønsker hennes harme velkommen?

Noen ganger får mennesker med historier som Eivor, eller Lisa som støtter henne, tillit til kirkelige medarbeidere. Det er bra. Det tar lang tid å opparbeide tillit: hvordan kan Lisa få testet ut om Eivor kan stole på diakonen? Kanskje har du opplevd å få en kommentar eller et spørsmål som kan være en test på om du kan være en det går an å snakke med? Som kirkelige medarbeidere kan det være viktig å bruke tid og oppmerksomhet på å lytte, og sjekke ut om man har forstått hva som blir sagt eller gjort. Vi må være våkne på at vi skaper rom som er trygge nok til å romme de vanskeligste fortellingene. Vi må ruste oss til å bli gode medvandrere.

En ny erkjennelse av hva som skjedde med tiåringen fordrer at Eivor, som en voksen person, må få fortelle og bearbeide hendelsene på nytt. En profesjonell tilnærming krever at vi også tar ansvar for å vurdere hvilken kompetanse som trengs: «Eivor» trenger antakelig både å få et terapi-tilbud som andre enn menighetens ansatte må gi, og få en medvandrere på troens vei, en å snakke med for å komme til rette med de eksistensielle spørsmål livet har påført henne.

TILGIVELSE OG FORSONING - DEL 2

AV BIERNA BIENTIE, PENSJONERT PREST FOR SAMER I SØR

Forkynnelsen skal man lytte til, tenker man i samiske familier. Men hva når presters og predikanter ord om tilgivelse og forsoning blir som piskeslag fordi predikanten ikke forholder seg til at forsoning er en tidkrevende og slitsom prosess? Da kan et godt forhold til kirke, bedehus og forsamling bli ødelagt.

Tilgivelse og forsoning krever både tid og hardt arbeid når saken er mer alvorlig enn for eksempel en nabokrangel om hunder og unger.

«Som en kristen skal du tilgi og deretter glemme, for det som er tilgitt, skal være glemt og borte for alltid!» Ordene kunne bli som piskeslag – billedlig talt – over en allerede mishandlet rygg. Det finnes personer som sier at de opplevde et nytt overgrep da det ble sagt: «Du må tilgi når et medmenneske ber om tilgivelse!» I tillegg til å ha lidd på grunn av overgrep, kunne de som nektet å tilgi, bli stemplet som ukristelige personer med harde hjerter.

Ofte har det blitt talt i generelle ordelag om tilgivelse. Man har ikke gjort noen forskjell basert på sakens karakter og alvorlighetsgrad. For det er stor forskjell på en vanlig nabokrangel om hunder og hverdagslige ting, og et overgrep. Man har ment at barn skal lære seg å si «unnskyld». Og når barnet hører noen si «unnskyld», så skal det svare: «ja vel, da!» og så kan leken fortsette. Men dette enkle mønstret kan ikke brukes når saken er mer alvorlig. Da må den som har gjort galt, overgriperen, være villig til å gå inn i en langt mer tidkrevende og slitsom prosess.

Sett at en som har opplevd et overgrep får høre en preken eller andakt med utgangspunkt i Matteus-evangeliet kapittel 18: *Da gikk Peter til Jesus og spurte: «Herre, hvor mange ganger skal min bror kunne synde mot meg og jeg likevel tilgi ham? Så mange som sju?»* Og så handler preken eller andakten om at alle bør ha det rette sinnelag som tilgir og tilgir. Men predikanten sier lite og ingenting om den som skal tilgis, først må be om tilgivelse og deretter være villig til å gå inn i en lang prosess. Predikanten gir heller ikke noen hjelp til å forstå slike Jesus-ord der Jesus setter tingen på spissen for å få fram sitt budskap. Han kunne for eksempel si: *Og om øyet ditt lokker deg til fall, så riv det ut og kast det fra deg! (Matt 18,9)*

Det er fare for at mange har fått et vanskelig forhold til kirke og menighet fordi det ikke har blitt undervist og forkynt at før en forsoning kan skje, må partene gjennom en forsoningsprosess. Generelt sagt må en forsoningsprosess ha disse momentene eller etappene: bekjennelse, anger, gjenopprettelse og til sist forsoning.

Bekjennelse

Ethvert overgrep har sin historie som må tas fram i sin fulle bredde. Overgriper har som oftest lyst til å komme fort igjennom dette punktet. Det skal liksom være nok å si i generelle ordelag at det er begått en urett, men ikke si noe om hva som egentlig skjedde og gå inn på detaljer. Kirkens liturgi for alminnelig skriftemål og praksis for skriftemål for den enkelte kan ikke brukes som mal for bekjennelse og tilgivelse mennesker imellom når det gjelder noe så vanskelig som et overgrep. Den eldre generasjon i nordsamisk område er vant til alminnelig skriftemål og skriftemål for den enkelte der «den skriftende bekjenner sine synder for Gud og den som hører skrifte, og mottar deretter absolusjonen, som Guds tilgivelse».¹ Et skriftemål kan være unnagjort i løpet av en halvtime eller mindre. Det alminnelige skriftemålet går enda forttere unna. En dyptgripende bekjennelse må til selv om det er ubehagelig også for den som har lidd et overgrep.

Anger

Etter bekjennelse må det følge en anger der overgriper tar innover seg hva krenkelsen har ført til av smerte og fornedrelse. Overgriper må sette seg inn i offeret sin situasjon, bli berørt og bli stående ansikt til ansikt med smerte og tap av et positivt selvbilde. Overgriper må for all del ikke gå inn i det som er mest nærliggende: selvmedlidenhet – hvor man begir seg inn i tanker og følelser omkring sin egen person: at man kunne være så dum å rote seg opp i noe slikt og ødelegge for seg selv.

Gjenopprettelse

Ofte hopper man over dette punktet. Overgriperen har jo både bekjent og angret. Hva gjenstår? Overgriper må si og vise i handling at han er villig til å endre sine gamle mønstre og strukturer som førte til et overgrep. Og så må en respektløs holdning byttes ut med en respektfull holdning og praksis. Dette tar tid, ofte lang tid.

Forsoning

Når de tre nevnte stegene er tatt, kan tiden være moden for å tilgi. Det er først når offerets verdighet er gjenopprettet at det er en mulighet for at de to partene kan møtes i tillit. De første tre punktene krever mye av overgriperen. Det siste punktet krever mye av offeret.

¹ Sitat fra Skriftemål – alminnelige bestemmelser i Gudstjenestebok for Den norske kirke, del II
70

Offeret må være villig til å gi fra seg et «moralsk» overtak og legge fra seg våpen som kan brukes mot overgriper. Offeret skal derimot ikke pålegges å glemme, for et overgrep kan ikke viskes bort fra hukommelsen. Forhåpentligvis kan det hele huskes på en ny måte. Arret etter skaden kan ikke fjernes, det blir der. Men det verkende såret kan stelles. Puss og verk fjernes, og såret gis mulighet til å gro.

Å reparere, helbrede en ødelagt relasjon mellom en overgriper og et offer er en langvarig og slitsom prosess. Men hva med relasjonen mellom et overgrepsoffer og den eller de som forkynte at sårene etter et overgrep lett kan helbredes bare offeret tilgir og glemmer? Igjen må jeg peke på at forut for at et ødelagt forhold kan helbredes, må det til en krevende prosess med de nevnte momentene eller etappene: bekjennelse, anger, gjenopprettelse og til sist forsoning.

Forkynnere må være villig til å erkjenne at forkynnelsen om tilgivelse har vært mangelfull og overflatisk. Alt for ofte har ansvaret for at det skulle bli en forsoning blitt lagt på offeret og ikke på overgriperen. En slik undervisning og forkynnelse har blitt som piskeslag på en allerede såret rygg. En gjenopprettelse kan skje ved at det undervises og forkynnes på en ny og riktig måte.

Så må prester og forkynnere si til seg selv: «Ødelagt relasjoner må og kan repareres. Det gjelder også når forholdet til kirke og menighet har blitt ødelagt.» I hele tatt må håpet om at ødelagte forhold kan helbredes, holdes ved livet. Skadene etter alle typer overgrep kan helbredes. Det kan ta tid og koste mye, men forsoning kan skje. Gud som allting vet, kan gi styrke og mot til den som ber om det.

KULTURSENSITIVITET I MØTET MED NÆRSTÅENDE AV EINAR BONDEVIK, PREST I SØRSAMISK OMRÅDE

«Er det fint å bu her?» spurde eg.

«Det er trygt. Her er det godt,» var svaret

Personen budde det eg vil kalla litt avsides. Det var ikkje fordi at det var utanfor både by og bygdesentrum, men huset låg litt gøymd bort oppe i ein bakke. Det var langt å gå til naboar og eit stykke ned til vatnet. Så eg undra meg om det ikkje hadde vore finare litt lengre ned. Men, nei. Det var ein fin plass å bu.

Personen hadde ein bagasje, eit traume frå unge år. Ein gong i oppveksten, ein annan stad ved eit anna vatn, hadde eit enormt steinras gått på andre sida av vatnet og skapt ei flodbølge som tok både hus og folk. Om det no ikkje var eit stort fjell på andre sida av dette vatnet, så kjendest det likevel tryggare å bu litt opp i bakken – under eit fjell som var slakt og trygt for ras. Eg såg ikkje det nødvendige i det, men det var ikkje eg som skulle bu og trivast der.

Denne forteljinga har lært meg noko om kor viktig det er å lytta til den andre si forteljing. Som profesjonell eller hjelpar er det ikkje mitt syn eller mi oppleving av situasjonen som er det viktige. Først og fremst må eg prøva å forstå korleis den andre opplever situasjonen, ut frå sin bakgrunn og si historie. Og sjølv om vi har tilsynelatande same kulturelle bakgrunn kan vi altså bera med oss forteljingar som gjer at vi responderar heilt ulikt.

På eit seminar var det eit foredrag med tittelen «Likheten er så stor. Er det vanskelig å se forskjellen?». Bakgrunnen var eit arbeid om samar sitt møte med helsevesenet. Store delar av den samiske befolkningen er norskspråklege, særskilt i det sørsamiske området der eg arbeidar. Språk skal altså – i utgangspunktet – ikkje vera ei utfordring. Her kan ein likevel bli lurt. For det første: Er norsk førstespråk eller andrespråk? Er norsk følelses-språket eller har ein andre måtar å uttrykka kjensler på? Og vidare: I kor stor grad er ein van med å setja ord på det ein opplever? Og kor lett har ein for å ta kontakt med eit offentleg hjelpeapparat? Det er sjølv sagt individuelt, men det er nok rett å sei at den samiske befolkninga ofte har ein høgare terskel for å ta kontakt med offentleg hjelpeapparat enn den norske. Det kan ha med fleire faktorar å gjere. Det eine er at ein har vore van med å klara seg og ordna opp sjølv. Ein ber ikkje om hjelp med småsaker, men når ein då tek kontakt så er det alvor. Det andre er at ein kan kjenna seg utrygg på det offentlege. Fleire har erfaringar med at samisk er mindreverdige og har undertrykt eller skjult sin samiske identitet i ulike situasjonar. Og om ein ikkje har møtt direkte negative haldningar, så har ein i svært liten grad, kanskje aldri, opplevd at samisk kultur har blitt verdsett i møte storsamfunnet, inkludert kyrkja. Nye generasjonar som kjem til kan ha meir varierte erfaringar i nyare tid, men det likevel historie

som har satt sine spor i familie og miljø. Eit tredje faktor er at ein kan ha egne ordningar for å søka støtte eller hjelp innad i miljøet. Ved helseplager kan det vera lesarar eller helbredarar som ein har kontakt med. Denne kontakten er gjerne indirekte, det vil sei at andre i familie-krisen står for kontakten. Elles kan familie og slektningar ha særskilte hjelpe- og støtteroller. Set utanifrå, frå eit «norsk storsamfunn-perspektiv» kan det då sjå ut som at det ikkje er noko problem eller at ein ikkje vil ta imot hjelp sidan ein ikkje søker kontakt med eit offentleg hjelpeapparat. Det treng likevel slett ikkje vera tilfelle. Det kan vera at ein først søker støtte der ein har ein felles kultur-forståelse som handlar om meir enn det talte språket.

Korleis kan så ein «utanforståande» kyrkjeleg medarbeidar vera til støtte og hjelp til nærstående i utfordrande situasjonar? Det er – som alltid – viktig å etablera tillit i relasjonen. Og vidare – som alltid – vera nyfiken og interessert i det den andre har å fortelja. Og så må ein ta med seg det eg har lært frå historia innleiingsvis. Ein har ikkje nødvendigvis same referanseramme som den ein møter. Den andre må få fortelja og forklara sine opplevingar og vurderingar. Men så kan ein òg på eiga hand auka sin kunnskap og kjennskap til den bakgrunn, kultur og tradisjon den andre står i. Det er viktig at den som treng eller søker hjelp slepp å driva full opplæring i samisk historie og tradisjon. Om ein ikkje er utlært etter å eller lest eit par bøker frå samiske miljø eller tatt nokre studiepoeng i samisk kultur, så er det likevel langt meir enn ingenting. Og det å bli møtt med litt kjennskap og kunnskap til sine forhold gir ofte større tillit og kan opna opp for samtalen. Det kan òg gjera at den som kjem opplever seg og sin bakgrunn verdsett.

Til sist vil eg ta med ein liten lærdom eg har fått. Ordtak er ikkje nødvendigvis likelydande på norsk og samisk tradisjon. Vi kjenner til på norsk at «den som tier samtykker». I samisk tradisjon er det heller slik at «den som tier samtykker ikke». Eller som eg ein gong vart forklart det: «Den som teier stilt er så totalt usamd at det er uråd å finna ord for det.»

TRYGGE ROM I LOKALKIRKENE I SÁPMI

AV MARIA STEINSVIK, PROSJEKTMEDARBEIDER «DET HAR SKJEDD MITT BARN»

Gjennom flere år har Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep brukt begrepet trygge rom når man snakker om å skape de nødvendige rammene for at mennesker skal oppleve kirken som et godt sted å være med fravær av overgrep og vold. Dette arbeidet har også brakt med seg ressurser og materiell som kan brukes også i samiske samfunn for å skape trygge rom. Noe av dette materialet finnes også oversatt til samiske språk.

Disse ressursene danner en faglig ramme for arbeidet med å skape trygge rom for alle, og er relevante uansett hvor i landet menigheten befinner seg. Det er derfor ikke de rådene som er å finne i nevnte materiell som løftes i denne teksten, fordi det ligger en forutsetning at dette materialet finnes tilgjengelig for alle som ønsker å få tak i det til sin menighet.

Utfordringen ligger kanskje ikke i at det ikke finnes materiell eller fagstoff, men at terskelen for å ta det i bruk er høy, eller fordi fokus i staben ikke ligger på det, slik at den faglige oppdateringen knyttet til feltet blir fraværende eller kun en personlig interesse, og ikke en felles stabsoppdatering. I en del tilfeller i Sápmi blir også de konkrete tekstene i sin helhet et veldig «norsk» produkt, som kanskje ikke treffer hverken samiske områder, og muligens ikke andre minoriteters gjenkjennelse heller. Jeg vil i denne teksten løfte noen konkrete utfordringer for så å si noe om hvordan man kan fra lokalkirkens side legge til rette for å skape trygge rom i samisk kirkeliv.

Språkforskjeller, kulturforskjeller og ulike forventninger

Å åpne seg for å fortelle om så sjelsettende opplevelser som overgrep er, krever for de aller fleste forståelse, tid og rom. For oss, i våre områder, er en grunnleggende kompetanse og forståelse for hvilken kultur vi tilhører hos de vi skal fortelle det til, vesentlig. To/tre særlige utfordringer kan være snublesteiner på veien til det gode, trygge rommet.

For det første er språk og språkforskjeller og kulturforskjeller vesentlig å ha en bevissthet om. Dette er særlig de ansatte i kirkens ansvar å forholde seg til og legge til rette for. Den som kommer med sin opplevelse, enten det er av overgrep eller av det å være nær en utsatt, har ikke en forpliktelse til å ordlegge seg for at den ansatte skal forstå, og har ingen plikt til hverken å fortelle mer enn ønskelig, ei heller å bruke annet språk enn det man nødvendigvis bruker for å formidle følelseslivet.

Situasjonen for de fleste samer i Norge er at man i hovedsak behersker godt norsk, og for en god del er det også førstespråk. Men for dem som har samisk som førstespråk ligger det dermed klare utfordringer i å skulle formidle noe så komplisert og dyptliggende følelsesmessig som et overgrep er, på et annet språk enn morsmålet. Det kan sammenliknes med en norsktalende blir bedt om å formidle sin fortelling på et andrespråk, uansett hvor godt en behersker det. I det ligger det en oppfordring til menigheter der det bor samer, at

man særlig innenfor diakonifeltet sørger for å ha en nødvendig språkkompetanse for å møte menneskers erfaringer.

For mange samer som har norsk som førstespråk, er det likevel av stor betydning å møte sitt eget hjertespråk, samisk, i dette møtet. Det handler om å bli hilst på på samisk, og om man bruker bibelvers eller salmer til trøst og hjelp, så gis det rom for å bruke det på samisk. Den største terskelen for dette er da ikke hvorvidt den som kommer med sin fortelling ber om det eller ikke, men om den ansatte frimodig tilbyr det. Det betinger igjen at den ansatte faktisk kjenner til muligheten for å hente fram bibelvers på alle tre samiske språk via bibelselskapets nettsider, eller at man har samiskspråklig bibel/nytestamente/tekstsamlinger tilgjengelig, og at man kjenner til hvilke salmer som finnes på samisk som fungerer til dette. Et godt forarbeid i stab i å kjenne salmer, innhold i dem og kunne syng dem er også en god måte å lage grunnlag for å kunne tilby dette til de som kommer. Her kan både kantor, prest og andre ansatte ha konkrete bidrag i at staben får et verktøyskrin av gode salmer, tekster og bønner som finnes på både norsk og samisk.

Det kulturelle språket, inklusive stillheten, ord som sies mellom linjene og ikke minst de muntlige lignelsene, kan også i noen tilfeller skape skiller som gjør det vanskelig eller til og med oppleves som umulig å ta initiativ til samtale for den utsatte eller nærstående. Hvis den som bærer fortellingen ikke tror at de kirkelige medarbeiderne er rustet til å ta imot de som kommer med det de har med seg, så kan den som har behov for å komme oppleve en slik avstand at den ikke engang tar kontakt. Dette handler for eksempel om å akseptere at stillheten i en samtale som et uttrykk, om å forstå innholdet i den fortellingen du møter som ikke direkte forteller om overgrep, men er en av de typiske samiske fortellingene som inneholder livsvisdom og dermed relevante drypp som skal fortelle noe om den situasjonen vedkommende står i. Et annet aspekt er når den kirkelige medarbeideren, i beste mening, biter seg merke i og kanskje tar tak i det de selv mener er viktige elementer i samtalen, uten å sjekke med den de møter at dette er et ønske eller behov å fokusere på.

Et eksempel på dette er en fortelling om en mor som ba om noen å snakke med om troslivet etter å ha opplevd at sønnen fortalte om overgrep. Etter at hele prosessen med avdekking, politianmeldelse, rettsak og ikke minst se at sønnen både fikk hjelp og at det, heldigvis, gikk godt med barnet, satt denne forelderen igjen med det hun beskrev som tomrom. Ikke i hverdagen, men i arbeidet med å gjenopprette eller stabilisere eget trosliv. Hun fortalte helt klart at det å være en kristen hadde vært viktig, men hele prosessen hadde vært en utfordring ikke bare for henne, men for hele familien, i hvordan de så på seg selv også som kristne. I et av møtene med den presten hun fikk kontakt med, kom det også fram at familien tilhørte en av de læstadianske forsamlingene i området. Hun fortalte at den opplysningen endte opp med å ødelegge det de hadde begynt på. De første samtaler hadde vært gode samtaler med rom for mye refleksjon, og hun hadde opplevd å møte bibelvers som kom til å bety mye for henne seinere. Men i det hun "røpet" sin læstadianske

tilhørighet, opplevde hun at samtalen endret seg. Hennes subjektive opplevelse var at denne presten a) hadde fordommer, og b) glemte fokuset på hennes åndelige helse, og fokuserte mer på hvordan forsamligen hadde handtert dette. Hun fortalte blant annet at presten hadde spurt om ikke det å delta i det lokale gudstjenestelivet kunne være et bedre alternativ enn å tilhøre forsamlingen.

Det betyr ikke at hennes opplevelse er en korrekt gjengivelse av hva som faktisk skjedde, ei heller om denne presten hadde den typen fordommer hun opplevde. Det som faktisk betød noe, var hennes opplevelse av at samtalen mistet sin verdi, og at det denne presten formidlet, uansett hensikt, ikke var til hjelp. Det er også et signal om at hvor fokus i samtalen legges, har betydning for den nærstående.

En lokalkirke som tydelig legger til rette for å skape rom der alle, uansett bakgrunn, kan delta, kan bidra til å åpne dørene. Der de ansatte har en grunnleggende kompetanse på hvilke kulturelle ulikheter som eksisterer i eget område, og i ulike sammenhenger er tydelig på at kirkens rom er åpent for alle uansett tilhørighet og bakgrunn, familieforhold og så videre, så bidrar det til den allmenne oppfatningen om at man har et hjem i sin kirke. Noen konkrete eksempler på dette er at på samme måte som lhbtq+- mennesker kan oppleve at kirken tar dem på alvor når det flagges med regnbueflagget i kirkens flaggstenger, så har samer, kvener og andre nasjonale minoriteter en umiddelbar gjenkjennelse når ens eget flagg er synlig. Om kostnaden ved å ha flere flaggstenger er stor i investeringsøyeblikket, gir det kanskje en gevinst i at de som bor i lokalmenigheten opplever tilhørighet.

DET HANDLER OM MITT BARN

JANNE-MONICA A. KAARIGSTAD, LEDER KURS- OG VEILEDNINGSENHET VED VIKEN SENTER. TEOLOG MED TILLEGGSUTDANNING I SJELESORG OG TERAPI

En skjellsettende sjelesorgserfaring

«Du, vi har en pasient, Maja , som ønsker samtale med prest men også sånt skriftemål – det er vel det det kalles... Har du mulighet i løpet av uka? Hun vil helst ha det før vi starter ordentlig opp med behandlingen. Vet ikke helt hva det gjelder men vi i teamet tror det kan være lurt.» Terapeuten kom fra møte i et av behandlingsteamene hvor de hadde snakket om de nye pasientene som var ankommet Viken senter. Vi avtalte samtaletid og jeg undret meg hva Maja ville med henvendelsen.

Maja innledet samtalen med å fortelle litt om sin bakgrunn. Hun var i 40 -årene, oppvokst i en stor samisk familie i en bygd i Finnmark. Nå var hun gift og hadde barn i skolealder. De bodde i hennes hjembygd der familien var del av en læstadiansk forsamling. Maja hadde slitt lenge og kom inn til behandling med diagnoser knyttet til angst og depresjon. Jeg opplevde henne som tydelig, rolig og fattet. På spørsmål om hva hun ønsket å samtale om – ble hun litt stille men så kom det: «Jeg har slitt så lenge og skjønt at hvis jeg skal kunne ha håp om at denne behandlingen skal hjelpe meg så må jeg snakke sant om livet mitt... Om hva jeg har opplevd... Det betyr at jeg vil bryte budet om at du skal hedre din far og din mor..» Maja pustet tungt og fortsatte med å si: «Jeg vil komme til å si ufordelaktige ting om både mine foreldre og andre nært rundt meg men jeg vil at du og Gud skal vite at jeg ikke tar lett på det... Jeg gjør dette for meg selv og min egen familie i håp om at ting skal bli bedre.»

I samtalen sa hun noe mer om hva det vonde var – det handlet om overgrep, om fortielse, om skam. Lojaliteten til familie og forsamling var sterk. Maja var redd for hva som ville skje med henne og omgivelsene når hun først åpnet opp for sin historie. Redd for egne reaksjoner, hennes forhold til de rundt seg og deres forhold til henne dersom historien ble kjent. Hun sa også noe om redselen for hva de andre pasientene i behandlingsgruppen ville tenke om hennes bakgrunn som same og som del av læstadiansk forsamling.

Det ble ikke noe skriftemål men heller flere samtaler. Ved å komme inn på hva Bibelen sier om foreldreskap, om ivaretagelse av «de minste» og om urett – kjente Maja en slags frihet til å kunne fortelle om det vonde uten å gå på akkord med budet. Å høre om Guds omsorg for henne gjorde noe med forståelsen av lojalitet. Måten hun og hennes historie etter hvert ble tatt imot av andre – både terapeuter og pasienter - gav henne en trygg nok ramme til å kunne snakke om det vanskelige og til å jobbe med egen heling.

For meg ble møtet med Maja en skjellsettende sjelesorgserfaring. Betoningen av budet, den sterke lojaliteten til familien og forsamlingen, hennes oppfattelse av taushetskultur og skam

gjorde meg mye mer oppmerksom på hvordan kultur, teologi og overgrepssproblematikk henger sammen. Dette er noe som jeg møter i flere av erfaringstekstene. Vi, kirkelige medarbeidere, utfordres både til å se sammenheng samtidig som vi hjelper til å skjelle mellom de enkelte deler. For meg handler det om å gjøre et godt arbeid med å forstå hvem jeg snakker med, at jeg jobber med min teologi og søker kunnskap om hva overgrep gjør med den utsatte og de rundt.

Samtalene med Maja gjorde meg også mer bevisst min egen rolle og makt som prest. I begynnelsen var jeg som Gud selv for Maja. Nå setter ikke jeg likhetstegn mellom meg selv og Gud – langt derifra! Likevel, så må jeg ta til meg at for Maja og andre jeg har møtt, så settes ikke dette skillet like klart. Kanskje en skremmende tanke i forhold til hva vi tenker om vår tjeneste? Samtidig gir det muligheter dersom vi er bevisst vår posisjon, vårt ansvar i forhold til å ha den andres liv i våre hender og har et ønske om å møte mennesker der de er i forhold til åndelige og eksistensielle spørsmål. Det siste handler om å være en medvandrer som tør å la den andre lede an på ei indre reise som jeg som sjelesørger ikke helt vet hvor ender. Enkelte av erfaringstekstene beskriver nettopp hvordan overgrep også gjør stor skade på tro og åndelig liv. Dette har jeg møtt i min tjeneste og derfor utfordrer jeg oss til å være utholdende medvandrere.

I arbeidet med denne teksten har jeg snakket jeg med flere medarbeidere Viken senter på om hva de har erfart i forhold til pasienter med samisk bakgrunn. Noen ting går igjen. Flere fortalte om den doble skammen en del pasienter bærer med seg. Den første handler om skammen over å være same – en følelse av å ikke god nok i utgangspunktet sett i forhold til andre nordmenn. Den andre er knyttet til overgrep du ikke kan eller vet hvordan du skal snakke om. Skam og skyldfølelse uttrykkes både hos overgrepsutsatte og nærstående familiemedlemmer. Mangelen på språk for følelser og seksualitet er også kjent. Under behandlingen på Viken senter ser vi at undervisning om blant annet følelser scorer høyt hos pasienter. Å få begreper som hjelper meg å snakke om det vonde og å skjønne at mine reaksjoner er normale ut fra det som har skjedd, gjør noe med min selvforståelse.

I møte med overgrepssproblematikk, så er det forskjell på å være aleneprest på bygda og å jobbe som prest ved en institusjon med høy traumekompetanse. Samtidig er det noe som er likt - det handler om hvordan vi møter den andre. Jeg tenker at dette er det viktigste. At vi har en væremåte som innbyr til åpenhet og tillit. At mennesker som bærer tunge byrder kan øyne håp om heling i møte med oss.

VIKEN SENTER:

Viken senter er en ideell diakonal virksomhet som skal fremme psykisk helse og livskvalitet gjennom behandling, forebygging, sjelesorg, fagutvikling og forskning. Stiftelsen har et særlig fokus på landsdelens behov, brukernes medvirkning, samt åndelige, eksistensielle og relasjonelle spørsmåls betydning for psykisk helse.

HJELPEREN OG HANS/HENNES OPPLEVELSE AV HJELPELØSHET OG AVMAKT.

ROLF STEFFENSEN, PREST I LULESAMISK OMRÅDE

Hvordan bidra til å styrke hjelperen, individuelt og kollegialt.

Å erkjenne og akseptere sin egen sårbarhet er en avgjørende forutsetning for at den kirkelige medarbeideren skal kunne være en hjelper for andre.

I boken om Den sårede hjelperen har Henri Nouwen, vist hvor viktig det er at hjelperen selv søker hjelp for å se og anerkjenne sine egne sår. Om så ikke skjer, er sannsynligheten stor for at hjelperen aldri noen gang blir en reell hjelper. For det er i forlengelsen av smerten og sårene at empatien ligger. Det er ut av anerkjent og delt sårbarhet at tilliten, framtidstroen, håpet og kjærligheten, dvs de helbredende kreftene, næres og vokser.

I dialog- og forsoningsarbeidet som i mange år har pågått i lulesamisk område, har vi i stor grad søkt kontakt med, og erfaringer fra andre marginaliserte og utsatte grupper og mennesker i andre deler av verden. Overalt har vi fått bekreftet hvor avgjørende innstillingen til en selv og sitt eget er. Den sør-afrikanske presten Michael Lapsley har gjentatte ganger understreket at alle mennesker har potensialet i seg til å være både offer og overgriper. Det er omstendighetene og graden av ubalanse i relasjonene til andre som bestemmer. Det er viktig å være klar over at også overgriperen med stor sannsynlighet har vært offer for andres overgrep. Dette gjelder også ved seksuelle overgrep. Seksuelle overgrep oppstår først og fremst først og fremst i spenningen mellom makt og avmakt, dvs i asymmetriske relasjoner.

For samiske samfunn er det spesielt viktig å være oppmerksom på hvor fundamentalt skadelig fornorskningen og demoniseringen av den samiske identiteten har vært. Blant konsekvensene finner vi alle former for relasjonelle skader. Skader som i neste omgang har påført folk stor skam og avmaktsfølelse.

Det er også viktig å være klar over hvilken pådriverrolle kirken har spilt, historisk og fram til i dag. Fortsatt i dag er samers mistillit mot kirken og andre samfunnsautoriteter utbredt. Denne mistilliten rammer også den kirkelige hjelperen, som ofte uten å ha reflektert over det, samtidig er representant for et historisk mektig, og i noen sammenhenger, ødeleggende patriarkat.

Det tar gjerne lang tid og stor grad av tålmodighet å vinne tillit. Det er ingen selvfølge at kirkelige medarbeidere skal vinne utsatte samers tillit.

Hvordan komme i posisjon?

Det viktigste, tror jeg, ligger i det å kunne vise at man tåler virkeligheten, tåler smerten og skammen. Det skjer aldri på det upersonlige planet, men i det personlige møtet der hjelperen fort avslører hvorvidt det er kontakt med egen skam og smerte.

Min erfaring er at den som trenger og søker hjelp, har en egen «radar» for hvem som er åpen og hvem som ikke er det, hvem det går an å snakke med og hvem det ikke går an å snakke med. Spesielt utfordrende er det når også det kirkelige miljøet selv er rammet av overgrep, direkte eller indirekte. Bare det å ha kjennskap til, og enda mer å håndtere kunnskap om overgrep innenfor et samisk kirkelig miljø, krever stor grad av bevissthet. Ganske enkelt fordi spørsmålene om lojalitet og tillit umiddelbart vil utfordres.

Som en hovedregel bør ingen kirkelig medarbeider måtte akseptere en type taushetsplikt som innebærer at man må bære kunnskapen om overgrep alene. Når det skjer kompromitteres ansvaret og alvoret som ligger i det å vite, og nødvendigheten av å måtte bringe videre. I en stabssammenheng er det dessuten helt avgjørende at enhver medarbeider som i sin tjeneste kan ha behov for å vite, må informeres. I situasjoner der du alene vet, vil det fort kunne reises spørsmål både om lojalitet og motivene bak. I en samisk kirkelig sammenheng, og ut fra den rollen som kirken har spilt gjennom historien, vil det kunne være svært ødeleggende.

Som en annen hovedregel bør enhver kirkelig medarbeider som støtter og hjelper mennesker som har vært utsatt for overgrep, tilbys profesjonell og/eller kollegabasert veiledning. Ikke minst for å ta på alvor at hjelperens egne livserfaringer og sårbarhet i slike situasjoner også vil kreve oppmerksomhet. Hvis ikke vil faren for overføringer, både i møte med offer og overgriper, kunne skape mange uheldige situasjoner.

INTERVJU: HVA TRENGER DEN KIRKELIGE MEDARBEIDEREN I MØTE MED DE SAMISKE SAMFUNNENE?

MED LOVISA MIENNA SJÖBERG, FØRSTEAMANUENSIS VED SÁMI ALLASKUVLA /SAMISK HØYSKOLE, DOKTORGRAD I TEOLOGI OG RESSURSPERSON I SAMISK KIRKELIV

Hvis en kirkelig medarbeider som ikke kjenner det samiske samfunnet begynner å jobbe i en samisk menighet, hvilke grunnleggende kunnskaper eller holdninger kan være en plattform som den ansatte kan bygge på for å være en relevant person for samer å oppsøke?

Det kommer an på hvilken menighet du begynner i. Er det i kjerneområdet vil jo for eksempel språk være relevant, mens det kanskje ikke vil være like relevant andre plasser. Jeg tenker også at om en fagperson kjenner seg utrygg, så finnes det kurs, for eksempel samisk historie som det er viktig å bygge sin kompetanse på. Det er også viktig å være trygg på seg selv. Det er viktig å kjenne til samisk historie, samfunnsliv og sånn, men det er også viktig å ikke gjøre seg for mye bilder av hva det samiske samfunnet er, for også det samiske folk er ulike mennesker. Kunnskap tynger aldri, sier en på samisk. Det finnes masse bøker å lese, det finnes kurs å ta, man bør begynne i den enden. Jeg synes ofte jeg hører at det ikke finnes, og hvordan skal jeg gjøre, men det finnes. Og hvis man begynner å lese det, så har man et bedre utgangspunkt for å stille spørsmål som man lurer på.

Det ble drøftet tidligere dette med kultursensitivitet. For meg er det er litt forlegent ord. Det er jo mennesker dette er, ikke kultur, så det å kjenne til ulike sjatteringer, hverdagslig religiøs praksis, hva er vanlig og så videre er viktige. Kjenne læstadianismen er også bra, særskilt i lule- og nordsamisk område, samtidig er det viktig at man tar imot de som også tenker at det ikke er viktig, de som er helt sekulær, eller frikirkelig, at en ikke legger den byrden på den andre at han eller hun skal leve opp til et visst antall kriterier for hva det betyr å ha en samisk identitet. I sørsamiske områder har ulike frikirkelige retninger satt sitt preg på kirkelivet. Jeg tenker at sensitivitet er veldig viktig. Jeg vet gjennom mitt arbeid på høyskolen at samisk ungdom iblant synes at det legges en byrde på dem med masse ting de burde kunne eller vite, i kraft av å være seg selv. Og der bør ikke kirken legge ytterligere sten til byrden. Slekt for eksempel, kan være viktig, men det er ikke viktig for alle, og det kan fungere svært ulikt.

Tenker du at kompetanse er et viktig poeng for de som er ansatt i kirkene i Sápmi?

En bred kunnskapsbase i staben eller hos den ansatte er viktig. Jeg tenker at når man jobber i kirken så er man i en ansvarsposisjon/forhold, til de som kommer der, du møter dem som ansatt i kirka, ikke som privatperson, og da er det viktig at man ikke er så opptatt av seg selv.

Altså, ja, hvordan blir jeg mottatt nå, hvordan blir dette her, at man ikke er så selvopptatt på en måte. Og om situasjonen gjør en usikker, at en heller tar opp det, at nå forstår jeg ikke helt, det kjennes som om noe blir sagt mellom linjene her, at man kan godt si det. Det er jo selvsagt i alle yrker, at man er profesjonell. Jeg ser at både kirken og skolene generelt kan slite med profesjonalitet i samiske områder. Den norske ansatte blir veldig opphengt i sin egen rolle. Det er veldig viktig å bare være det man er tenkt skal være. Er man diakon, så er man det, er man prest så er man det.

Jeg tenker sånn i menneskelige møter, kanskje spesielt når man møter miljøer som man ikke helt forstår seg på, an man for det første tar seg god tid. Det er ikke sikkert at folk ikke vil forklare, men det er jo heller sånn at om du for eksempel spør vanlige kirkegjengere hvorfor tar du nattverd, kan du forklare hva det innebærer for deg, kan du forklare ... altså, det er ikke så lett for noen å svare på det, og det er jo også slik i samiske miljøer, så har man ikke tenkt så mye på hvorfor man gjør ditten eller datten, det er jo en ting. Når man da møter det, så er det å ta seg god tid, og det å odle sitt eget "jeg forstår faktisk ikke dette, jeg må tenke annerledes", at man tillater seg selv å ikke hoppe for fort til en konklusjon. Man må prøve å orientere seg uten å være altfor konkluderende. Og det tar tid, og det er tid man ofte ikke har.

Jeg vil sette advarselstegn ved at om det finnes en samisk medarbeider, at man så skyver over alt ansvar for det samiske arbeidet på den personen, så at den ikke får lov å være bare rådgiver, kateket, diakon eller trosopplæringsmedarbeider. Men heller sammen bygge opp en samisk kompetanse i hele staben.

Det skal ikke være den som kommer til samtale som skal gi den samiske rammen rundt samtalen. Det skal den som arbeider i kirken på forhånd ha satt. Det er også viktig at kirkene lokalt er tydelig på holdning til hvem som har ansvar for overgrepene, uansett de ulike holdningene som måtte finnes hos enkeltmennesker i menigheten. Kirkens rolle er å tydelig støtte de utsatte, og de som er åpne og har tatt stilling, slik at de igjen får trygghet til å være en støtte for både utsatte og nærstående.

Kan det å ta ansvar for å opparbeide en fagkompetanse være et slags terskelproblem, at kunnskapen eller kompetansen finnes på innersiden av terskelen, men at det å gå over den terskelen er en utfordring?

Jeg tenker det som er formelt, bøker, doktorgrader og slikt, det kan man jo lese, men det igjen tar tid. Når du først har lest det, så stilles du også til ansvar, og det ansvaret skal jo følges opp. Jeg tror det er noe allmennmenneskelig, at det er vanskelig, at "dette var mye mer komplisert enn jeg hadde tenkt". Man skyver det kanskje på, at man vil ha det enkelt, og så forenkler man jo også dette. At samer er sånn og sånn, at samisk kristendom får likhetstegn med læstadianisme, og at det er slik og sånn. Man vil gjerne ha at den samiske

gruppen skal være mer enhetlig, så at man lettere kan kategorisere, og man har kanskje en fascinasjon for ting, men ser ikke på det som kunnskap. Det uformelle er kanskje også enda mer krevende.

Hva kan det bety for et samfunn som Kautokeino der du bor, at kirka åpent tar opp temaer rundt vold og seksuelle overgrep og jobber med å skape rom for de nærstående til å få bearbeidet og ha noen å snakke med om det å ha opplevd overgrep så nært innpå? På hvilken måte kan dette ha overføringsverdi til andre menigheter i Sápmi?

Jeg tror det er kjempeviktig at kirken er åpen, fordi det mangler arenaer overalt for å prate om den menneskelige eksistensen, og kirken kan være en arena for det. Både for å bygge kunnskap, men også få samtaler omkring temaer, og søke trøst. Jeg tenker at Kautokeino også før har vist seg å være ganske langt framme i disse spørsmålene. Her har det vært en mannsforening som arbeider mot seksuell vold, et eksempel på at også har våget å ta tak i ting over tid. Jeg er også glad jeg også kan si at jeg ikke er kjempeoverrasket, for det presser seg nok fram etterhvert, og det gjorde det, og det er fint. Og når vi som (samisk) majoritetssamfunn tør, så kanskje det også blir lettere for andre.

Jeg tror det er en hjelp at andre har fortalt og gitt plass til erfaringene. Det har for eksempel vært tematisert i NRK Sápmi i det siste. Men når det gjelder kirka, så må man jo ha tillit til de kirkelige medarbeiderne, at de tar ansvar og er til å stole på. Jeg vet ikke om man kan kommet rundt det, for sånn er det.

På lærerutdanningen her ved høgskolen har vi for eksempel fokusert på dette med taushetsplikt, at det kan være både en sosial trygghet og verdens verste sosiale press. Det kan virkelig være både og. Det tror jeg man må drøfte allment. Det samme med åpenhet. Jeg tror man må tørre å utforske mange andre måter å gjøre ting på, og å snakke om dette med små samfunn. Det tror jeg mange har brent seg på, også ubevisst, at man kanskje kommer inn i et rom, og så er det folk man har truffet i andre sammenhenger, og så tilkjenner man det, og da kan det bli rar stemning, og alle de kjenner jo så hverandre. Da er det usynlige regler internt for hva man annonserer eller ikke. Så det kan være sånn at man kanskje som utenforstående kjenner følelser som "hva trampet jeg over nå for rar grense", men det er kanskje også et trekk ved det denne åpenhetstankegangen, eller hva man skal si.

Hvordan tror du denne åpenhetstankegangen påvirker?

Man må være sensitiv, det tar tid. Man må ha en tanke om at åpenhet også er ulikt. Man kan tenke seg for eksempel at det nok viktig for de fleste at - jeg er ikke psykolog så jeg må uttale meg som menneske-, men jeg tenker mer på denne åpenhetskulturen en ide i samfunnet om

at man skal prate, prate, prate, men for noen kan det være slik at når det blir allment kjent at det har hendt, så er det nok. Mennesker er så ulike, det er ikke sikkert alle har behov å elte detaljene, at man har behov for å berette det for et annet menneske, at det kanskje man vil ha for seg selv. Og at det er ikke eneste vei til salighet å fortsette og prate, men at man får være vanlig. At man har fortalt at det har skjedd, og så være en vanlig person etter det hvis det er det man ønsker. Uten at det stilles mer krav, men at noen vet, og det er nok. Men jeg tenker gravende detaljer, jeg tror ikke det er ... hvem skal man fortelle og hvorfor, skal man fortelle fordi kirken eller hjelpeapparatet forventer seg det? Eller skal man gjør det fordi man selv har behovet? Det er alltid farlig med sånn typisk hegemonisk konkludering med at i vår tid er det sånn. Det kan godt være åpent for flere måter å handtere overgrepshendelser på og sin egen historie etter at man har fortalt.

Er fortrolighet et bedre ord enn åpenhet?

Ja, jeg tenker kanskje det skal være takhøyde for å si hva man har opplevd, men ikke ha press på å sitte og prate, eller fortelle detaljer, det kan man gjøre om man vil, men om man ikke vil så må det være greit. Det er noe med at kirken ikke skal bidra med å legge byrde på den byrden noen allerede bærer. Det viktigste for deg er at du forteller. Kirken behøver ikke være belærende om å være bedt, og ikke legge til sine egne syn. Kirkelige arbeidere har meransvar for hva dem sier og hvordan dem møter folk enn den som kommer, så de må tenke seg om mer på hva de selv sier enn hva den som kommer og forteller. Man vet Johan Turis fortellinger om ulvejakt, så sier jo at man må tenke ut ni måter å drepe ulven på, og man må tenke mest på den man skal bruke sist. Når det er farlige ting som truer livsgrunnlag, så ikke vær så snar. Tenk over hva man vil, for det du sier etterpå får tyngde.

Å skape åpne arenaer er viktig, men fortell ikke folk hvordan de skal være åpne.

Utfordringen er å skape et rom der det finnes kompetanse, der det finnes åpenhet, der du skaper sikre rammer, men fortell ikke hvordan folk skal være åpne, og om hva. Man behøver å skape rommet, men tenk over hvordan man bygger det. Man må tenke, det er som med Johan Turi. Når jeg bygger opp kurs omkring tro og livstolkning på Samisk høyskole, så tenker jeg over at jeg ikke vet hva som kommer til å skje. Jeg legger regler. Ingen andre enn studenter får delta, det som kommer her, blir her. Nittini ganger av hundre kommer det ikke opp noen følsomme ting, men så kommer den ene gangen der noen plutselig forteller noe. Den personen skal ikke behøve å angre på at han har plumpet ut med byrden, og da må han vite at det blir her. Du skal ikke behøve å kjenne på klump i magen etterpå og lure på om din historie kommer ut til andre. Så det å skape en god ramme rundt ting kan være en god ting.

På hvilken måte tror du en samisk bakgrunn, med det vi vet om den kollektive bakgrunnen, påvirker hvordan samfunnet forholder seg til de nærstående etter overgrep?

Altså for det første så vil jeg skryte av samisk ungdom i hele det samiske området, som er så utrolig dyktig på å drøfte, de har seminarer, de bygger kompetanse og sånt, og bygger gode arenaer. Det må jeg si, framtiden er ungdommen. Altså, heldigvis, de er flinke. Men jeg tror det ligger noe i det, at det kan være tungt å komme ut med sin overgrepfortelling i det samiske samfunnet. Det kan være bra at man bærer byrder sammen, for den byrden er allerede der allerede før det er sagt. Den hemmeligheten er faktisk en større byrde for et samfunn i lengden før man forteller, og jeg tror det er viktig at når noen har fortalt offentlig, at andre går ut og sier; - det var bra at du sa det, det var fint at du sa det, at man sier det offentlig eller i sosiale medier, som det ofte er nå.

Også at de som ikke er direkte berørt går ut og støtter, og jeg kunne gjerne sett at predikanter var ute mer, og gjerne ahkkut (eldre kvinner), som ofte har en sterk rolle i lokalsamfunnet. Man behøver ikke si så mye, men bare åpent si at man støtter. Jeg skulle ønske at gutter også skulle i større grad gikk ut og fortalte, jeg tror noen opplever et større machopress, så jeg skulle ønske at yngre gutter fikk rom til å gjøre det. Så, sånn tenker jeg. Jeg vil jo gjerne gi ros til dem som tør, og at jeg vil dem skal vite at det er mange rundt dem som støtter dem.

Få sagt at det er noen som prater om dem på en god måte. Og kanskje minne de unge på at de også husker på at de eldre faktisk har levd et liv, de har kanskje også har vært utsatt, eller dem har nærstående som er utsatte. Kanskje har de valgt å tie et helt liv om seg selv og andre. Overgrep er ikke noe som har startet nå, altså, så man må ha i bakhodet at om de virker avvisende, så kan det være at det også vekker noe i dem. Jeg husker en eldre person sa til meg, at det måtte man jo bare godta, sånn var det bare. Det må de unge huske på, at det kan være derfor eldre tier iblant.

Men det er utrolig vondt å måtte velge, altså. I sterkt fornorskede områder, så er det vondt å vite at når dette kommer ut så blir det knyttet til samisk identitet. Det bør kanskje kirka og ikke minst media tenke over; er dette knyttet til identitet, eller er det knyttet til seksuelle overgrep? En bør tenke over; "må det alltid slås opp på den måten", for det blir jo virkelig en ekstra byrde. Det skjer jo ikke fordi du er samisk, men fordi enkeltpersoner har problem med vold knyttet til seksuelle relasjoner, tenker jeg, at man befri ungdommer fra å føle at det på en måte en del av identiteten.

Tenker du at det, satt på spissen, settes likhetstegn mellom overgrep og identitet?

Av og til kan det nok oppfattes sånn. Media har kjempeansvar der. Hos norsk ungdom blir det ikke sånn, de tenker ikke i like stor grad at dette går ut over hele mitt folk, og hvordan skal det gå med dem, og det blir pinlig for mitt lokalsamfunn, eller for nordmenn generelt, men som samisk ungdom må du tenke på ikke bare det, men det er ytterligere stein til byrden fordi det blir knyttet til en allerede stigmatisert gruppe.

Din forskning er jo nært på både åndelig praksis og tradisjon. Kan du se noen åndelige praksiser i din forskning som du tenker at kirkens medarbeidere kunne hatt mer kunnskap om eller tatt i bruk, på en slik måte at det kan være til hjelp i møtet med nærstående til overgrepsutsatte?

Jeg tenker at kirken kan være en læringsarena, også rundt praksisene hjemme. En arena for å legge opp til å dele kunnskap. Og de kunnskapene kan være ulikt hjemmets, men gi rom for å se at de som kan de kan, og de som ikke kan får lære. Da er det småting som kan gi en trygghet. For eksempel, lære om å velsigne, som er vår praksis, eller det er alltid noen som ser, og selv om du ikke har fortalt det du har opplevd til noen, så har Gud sett det, og Gud vet hvordan det var. Og det kan være en trøst. Gud er alltid på barnets side og legger aldri på dem ansvar for voksnes handlinger. Det kan være viktig å minne om især når overgrepene handler om barn.

Jeg har ikke skrevet så nøyaktig om det i forskningen min, men har gjennom jobb fått mange samtaler om dette. Mennesket er skapt i Guds bilde, og kroppen også. Den kan vi arbeide med, og også ha glede av. Tradisjonelt kan man også tematisere jorda som kropp, og når du gjør inngrep i en kropp, så får det konsekvenser. På samme måte er det mulig å snakke om seksuelle overgrep. Da er det ikke om du ville det, eller om du tenker at det var du som på en måte oppfordret til det, som er det sentrale, men det er alltid fokus på selve inngrepet og ansvaret hos den som utfører det. Den som har makt alltid har mer ansvar, for overgrep og inngrep er et maktspørsmål. Selv om det ligger masse sølv i dette berget som jeg kan ta ut, så betyr det ikke at det ikke er en synd å ta det ut. Det fører til et år som ikke er så lett å lege, og ikke kan gjøres ugjort.

Man kan knytte det til synd. For det at du tar mer enn det som er din del å ta. Det er en sterk stamme i samisk tenkning; å takke for min del, og unne andre sin del. Det å begå overgrep er å overskride den grensen. Du tar mer enn det som var din del, og det er en synd. Det var ikke ditt det du tok. Mye av det jeg har skrevet om handler om det, egentlig også om selvkontroll. Det må være tydelig at det er den som har tatt for seg av det som ikke var hans/hennes å ta, som bærer det hele ansvaret for overgrepet. Om det å være menneske og vekten av å ta ansvar finnes det mange fortellinger om i samisk tradisjon. Fortellinger som sier at et menneske må anerkjenne at jeg ikke vet når jeg skal dø, det vet bare Gud, og jeg har ikke lov til å, eller bør ikke overskride grensene. Jeg skal ikke speadjat, altså plyndre, hverken jorda

eller mine medmennesker, selv om jeg kan, og så det ser man tydelig i den samiske fortellingen om dommedagen. På dommedagen skal alle de språkløse dømme oss, og vi skal ikke dømme dem. Hundene først, så kommer trærne, og så kommer alle dyr, og de forteller deg alt det gale du har gjort, og du får ikke si noen ting. Da er det du som er språkløs, det er det som skjer på dommedag. Derfor må du alltid tenke over alt du gjør, tenker og sier, og særlig i forholdet til de du er i maktposisjon til.

Tematisere slike historier eller annen lokal kunnskap, kan man gjøre for å styrke selvfølelse og identitet, selv for dem som ikke har lært disse fortellingene hjemme. De som har lært det hjemme, kan bli minet på dem, og får styrket denne kunnskapen. Å bygge samfunn er å bygge folk. Det finnes ressurser i samisk fortellertradisjon og praksis som tematiserer det å være menneske, og ved å løfte fortellingene kan man få styrket samisk identitet. De fortellingene inneholder moralske aspekter som viser at slikt som vold og overgrep ikke er greit innad i det samiske samfunnet. Vi ser i disse fortellingene at de tematiserer rett og feil.

Husk at fortellinger har vært det samiske samfunnets måte å teoretisere på. Klart, noen er bare underholdning, men det har vært en måte å diskutere galt og rett, ondt og godt. Det er teori, i disse fortellingene. Det nytter ikke å si jo, men vi lever ikke sånn lengre, men vi lever jo ikke i Bibelens tid heller, men vi leser jo og bruker den for det. Fortellingen er en rikdom og en skatt som samiske barn og unge uansett om de har lært dem hjemme, må få tilgang til, dette har jo vært i det samiske samfunnet alltid, man har ikke vært dummere enn andre, man har hatt systemer som tar tak, men grunn av at man har blitt kneblet så har man mistet sine tradisjonelle verktøy. Og da blir det vakuum. Du er ikke norsk, men du har heller ikke de samiske verktøyene.

Men som en del av trosopplæringen, så tenker du at det å skape det å få opplæring i å velsigne, er en måte å lære at man hører til hos Gud, for å si det sånn?

Man kan alltid velsigne, det er jo bra. Da påminner man seg selv om att man er i Guds forvar, og det er godt. Det er godt om kirken kan bekrefte til de som er utsatte at uansett hva en har opplev er en Guds barn. Jeg tror at man må tenke over hvordan vi prater om dette. Hvis jeg sier til de unge at jo, nå vet vi at i det samiske samfunnet er det masse problemer, og kjempehøy terskel for at prata om dette så det kunne legge en del premisser. Jeg kan heller begynne i en helt annen ende. Jeg kan si at deres kropp er skapt i Guds bilde, og det står i Bibelen at det er Guds tempel, og i samisk tradisjon så finnes det masse fortellinger og ordspråk, og praksis, som også tematiserer dette med kropp, men også det med overgrep. For det har jo selvfølgelig vært et system for det før, innen det norske samfunnet sa at det systemet er bare tull, gjør heller sånn her. Dermed har det blitt fragmentert, og det er jo en direkte konsekvens av fornorskningen. Men det igjen, løft fram at det samiske samfunnet har vært et robust samfunn, at det ER et robust samfunn. Hadde ikke folk stått på hadde vi

ikke hatt et språk, vi hadde ikke hatt høyskole og sameting, vi hadde ikke hatt noe. Man begynner heller i den enden, i stedet for å begynne med å si at vi har mistet alt, at vi har blitt fratatt noe. Og ikke nok med det, vi ble slått og utnyttet. Man må tenke igjennom, hva er det man vil, og hva er målsettingen. Er målsettingen at alle skal komme med sine verste hemmeligheter, eller er målsettingen et robust samisk samfunn?

Kan det være en utfordring i en sekulær kirke å løfte fram historier som synliggjør en annen åndelighet enn en tradisjonelt luthersk åndelighet? Dette med varsler, at du ser og hører ting andre ikke ser. Det vi har lært hjemme som noe ufarlig sees i tradisjonell vestlig tradisjon på som psykisk sykdom? At for oss står dette ikke som en kontrast til kristen tro?

Ja, og det kan heller løftes fram som å være en måte å være kristen på. At det også er sånn verden, fungerer. Samtidig kan mye av det som er åndelig på den måten kjennes fremmed eller vanskelig å ta tak i for en norsk kirkelig medarbeider. Da er det bedre å søke hjelp hos en som har kunnskap om tradisjonene. Begynn med det som er enklere og ikke krever at en trør like varsomt. Som samisk kirkegjenger kan man også noen ganger reagere på dårlige historiekunnskaper hos kirkens ansatte, og kanskje iblant en manglende forståelse for at man selv er en del av makten. Når kirkelige arbeidere ringer meg, og spør "hvor skal jeg begynne", så sier jeg begynn med lokal historie. Jobb hardt og les på. Det man mangler, det kan man ikke bare få. Man må jobbe for det. Man må selv gå veien. Lokalhistorie er mer ufarlig.

Jeg tenker, i en generasjon på svensk side av Sápmi og noen på norsk side også, så er nesten alle nakenfotografert av rasebiologer. Det påvirker forholdet til kropp. Kirken var på flere plasser behjelpelig med denne fotograferingen. Jeg tenker ikke at folk i det samiske samfunnet tenker dette er greit å leve med, men det er nok trolig en større terskel for kontakter med svenske og norske institusjoner generelt på grund av sånne deler av historien. Og så blir det enda verre når storsamfunnets institusjoner går inn og sier nå må dere fortelle, det er så bra. Det har liksom ikke vært så veldig bra, å fortelle til de svenske/norske institusjonene, for der fikk man ingen hjelp, men ble kanskje fratatt ungene, så resultatet er det finnes ingen tillit der. Jeg tenker jeg vi må jo selv bygge opp, det er greit å hente kompetanse utenfra, men vi må jo selv få tatt tak, og sånn som det er i Kautokeino nå, det kjennes som det kommer innenfra. Nå vil vi prate om det, nå vil vi ha dette på dagsordenen.

Nå er jeg kanskje litt urettvis, men nettopp der er den historiske kunnskapen også blant kirkens folk viktig. Samiske studenter trenger også å få vite at det ikke var kjempedårlig og så ble det bedre og bedre. De må vite at det faktisk var ganske bra på 1600- 1700 tallet, og da var forholdene ganske ok fram til rasismen ble satt i system, industrialiseringen og alt rundt det. Siden da gikk det kjepprett ned, og det verste, jeg sier ikke at det var perfekt tidligere,

men det var nok mye bedre da. Man satt i beslutningsorganer, man hadde en råderett. Men tvangsflytningene og grensestengningene under de to seneste århundrene, hva det har skapt av traumer både for dem som ble flyttet og dem som var der, og så for det som må leve med dette i generasjonene etterpå. Dette må den som jobbar i kirken i samiske områder må vite om det. Altså vi har jo forsonings og sannhetskommisjon, som er norsk. Hvorfor kunne man ikke heller samarbeide over landegrensene, og heller la det ta fem år til, når vi vet at grensestengningene er en så stor del av problematikken med de historiske traumene?

BISKOPENES ETTERORD: KIRKEN TAR PÅ ALVOR AT OVERGREP SKJER

“Det har skjedd mitt barn” er et viktig prosjekt, som tar utgangspunkt i de som står en overgrepsutsatt nært. Mange i de samiske samfunn er berørt av denne problemstillingen. Det er også mange kirkelige ansatte, frivillige og deltakere i gudstjenestefellesskap og andre deler av menighetens og lokalsamfunnets liv. Noen har egne erfaringer av overgrep og av å være en nærstående, og også overgriperne tilhører kirken. I denne boka møter vi bidragsytere med viktig erfaring og kunnskap, forankret i en samisk kontekst. Boka er forankret faglig og kirkelig i miljø der samer har vært viktige bidragsytere. Vi er tilfredse med at dette materialet som kan hjelpe oss å møte den samiske og læstadianske befolkningen med kompetanse og respekt nå finnes.

Kirken skal tro på, støtte og stå på den utsattes side. Dette gjelder på alle nivåer. Også nærstående er utsatte gjennom at de er nær et menneske som bærer med seg erfaringer av overgrep. Fra kirkens langvarige diakonale arbeid og sjelesorg vet vi at overgrep også kan gi skader og sår på menneskers åndelige helse. Kirken har et særlig ansvar for å legge til rette for at disse sårene kan få leges i trygge rom i kirken man hører til i. Som biskoper med særlig ansvar for samisk kirkeliv vil vi være med og arbeide for at kirken lokalt har kunnskap og virkemidler til å kunne skape trygge rom og gode møter for mennesker med erfaring av vold og seksuelle overgrep. Dette gjelder både den som er utsatt, nærstående eller overgriper.

Kirken har i mer enn 20 år hatt et arbeid som erkjenner og tar innover seg av overgrep skjer. Vårt mål er at slike hendelser *ikke* skal skje lenger. Dette må være et kontinuerlig arbeid, og har de siste årene blitt særlig løftet fram i Sápmi. Vdet er positivt at erfaringer av vold og overgrep kommer fram i lyset. Vi vil uttrykke vår medfølelse med de som bærer slike erfaringer.

‘Sannelig, jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg.’ Matt 25, 40

Vi er ikke troverdige og ansvarlige dersom vi ikke også møter overgriperne med respekt og fastholder vedkommendes skyld og ansvaret den skyldige har. I mindre sammenhenger, som f eks de samiske samfunn, er det ekstra krevende med åpenhet fordi dette kan true de tette bånd og nære relasjoner, som er uerstattelige for mange.

Vårt håp er at ressursheftet tas i bruk i alle våre menigheter, og at det kan være med på å skape trygge rom og gode rammer for alle som søker til kirken for støtte og fellesskap.

Olav Øygaard

Ann-Helén Fjeldstad Jusnes

Herborg Finnset

Nord-Hålogaland biskop

Sør-Hålogaland biskop

Nidaros biskop

RESSURSMATERIALE:

TAMAR

Nordsamisk og norsk bibeltekst

2. Samuelsbok 13, 1-22

Davida bártnis Absalomis lei čáppa oabbá gean namma lei Tamar, ja Davida bárdni Amnon ráhkásmuvai sutnje. 2 Amnon beanta buohccái oappás Tamara dihte. Muhto go Tamar lei eadneviđá, de Amnona mielas orui veadjemeahttun dahkat sutnje maidege. 3 Amnonis lei Jonadab-nammasaš ustit, Davida vielja Šima bárdni, hui ráđđás olmmái. 4 Jonadab dajai Amnonii: “Manne don nie skurtnját iđedis iđedassii, gonagasa bárdni? Itgo mital munnje?” Amnon vástidii: “Mun lean ráhkásmuvvan Tamarii, vielljan Absaloma oabbái.” 5 Jonadab dajai: “Veallán sengii ja dahkalutta buohccin. Go du áhčči boahtá geahččat du, de daja sutnje: ‘Divtte mu oappá Tamara buktit munnje borramuša ja ráhkadit dan mu oaidnut, nu ahte mun beasan borrat dan su gieđas.’”

6 Amnon veallánii ja dahkaluttai buohccin. Go gonagas bođii geahččat su, de Amnon dajai: “Divtte mu oappá Tamara boahit ja gáhkket munnje moadde gáhku dás mu oaidnut, vai mun beasan borrat daid su gieđas.”

7 Dalle David bijai sáni Tamarii šlohtii: “Mana vieljat Amnona vissui ja ráhkat sutnje borramuša.” 8 Tamar manai vieljas Amnona vissui gos son lei veallámin. Son válddii dáiggi, duhppii dan ja láibbui gáhkuid vieljas oaidnut ja goikadii daid. 9 Muhto go son válddii bánno ja fálai gáhkuid Amnonii, de son biehttaliige borramis ja gohčui: “Olggos dás, juohkehaš!” Go buohkat ledje mannan, 10 de Amnon dajai Tamarii: “Buvtte borramuša deike oadđingámmárii, vai mun beasan borrat du gieđas.” Tamar válddii gáhkuid maid lei gáhkken, ja buvtii daid vielljasis oadđingámmárii. 11 Muhto go Tamar geigii daid Amnonii vai son beassá borrat, de Amnon dohppiige su ja dajai: “Boađe ja veallá muinna, oabbán!” 12 Tamar dajai: “Vielljan, ale heahppáshuhte mu! Dakkára ii oaččo dahkat Israelis. Ale daga dakkár fasttes dagu! 13 Gosa mun dalle manašin heahpadiinnán? Ja buohkat Israelis anášedje du skealbman. Jeara baicce gonagasas, son ii vissásii gielddes mu dus.” 14 Muhto Amnon ii dáhtton gullat su; son lei niidii ilá gievra, illastii su ja veallái suinna veagal.

15 De Amnonis cahkiidii stuorra vuostemiella Tamara guovdu, stuořit go ráhkisvuohta mainna son lei ráhkistan su. Son dajai Tamarii: “Lihka ja čáhpot dás!” 16 Dalle Tamar dajai sutnje: “Ii nu, vielljan! Jos don dál áját mu eret, de dagat vel stuořit veardedagu go maid juo leat dahkan.” Amnon ii goit dáhtton gullat su, 17 muhto rávkkaai bálvaleddjis ja dajai: “Áje olggos dán nissona ja lohkkat uvssa su manjis!” 18 Tamar lei gárvodan guhkessoajat biktasa, dakkára maid gonagasa nieiddat atne olgguldasbivttasin nu guhká go elle ain nieidan. Go bálvaleddji lei dolvon su olggos ja lohkkadan uvssa su manjis, 19 de Tamar botkkuhii muoldda oaivvi ala, gaikkodii iežas guhkessoajat olgguldasbiktasa, bijai gieđaid oaivvi ala ja

manai doppe huikki. 20 Su viellja Absalom dajai sutnje: “Leago du viellja Amnon leamaš duinna, oappážan? Sonhan lea du viellja, oro jávohaga dán áššis alege divtte dan čuohcit váibmosat.” Nu Tamar bázii vártnuheapmin ássat vieljas Absaloma vissui. 21 Go gonagas David gulai dáid fearániid, de su moarri cahkiidii. 22 Muhto Absalom ii dadjan Amnonii ii sánige; son vašuhii su, danin go Amnon lei heahppášuhtán su oappá Tamara.

En tid senere hendte dette: Davids sønn Absalom hadde en vakker søster som het Tamar. Henne var Amnon, en annen av sønnene til David, blitt glad i. 2 Amnon lengtet slik etter Tamar, søsteren sin, at han kjente seg rent syk. For han så ingen mulighet til å komme henne nær, siden hun var jomfru. 3 Men Amnon hadde en venn som het Jonadab. Han var sønn av Davids bror Sjima. Jonadab var en svært klok mann. 4 Han sa til Amnon: «Hvorfor er du så nedtrykt hver eneste morgen, kongssønn? Vil du ikke si meg det?» Amnon svarte: «Jeg elsker Tamar, søsteren til min bror Absalom.» 5 Da sa Jonadab til ham: «Legg deg til sengs og lat som om du er syk. Når så din far kommer for å se til deg, skal du si til ham: La Tamar, søsteren min, komme og gi meg mat. Hun kan lage den til her mens jeg ser på, så jeg kan få den av hennes egen hånd.»

6 Amnon la seg og lot som om han var syk. Da kongen kom for å se til ham, sa Amnon: «La Tamar, søsteren min, komme og lage et par hjerteformede kaker mens jeg ser på, så kan jeg få dem av hennes egen hånd.» 7 Da sendte David bud hjem til Tamar og sa: «Gå til din bror Amnons hus, og lag til maten for ham!» 8 Og Tamar gikk hjem til sin bror Amnon, der han lå til sengs. Hun tok deig, knadde den og laget til kakene mens han så på, og hun stekte dem. 9 Så tok hun pannen og tømte dem ut foran ham. Men han ville ikke spise. Amnon ba alle gå ut. Og da de var gått, 10 sa han til Tamar: «Bær maten inn på soverommet, så jeg kan ta imot den av din egen hånd.» Tamar tok kakene hun hadde laget, og bar dem inn i rommet til sin bror Amnon. 11 Men da hun rakte dem fram til ham så han kunne spise, grep han fatt i henne og sa: «Kom og ligg med meg, søster!» 12 Men hun svarte: «Nei, bror! Krenk meg ikke. Slikt gjør en ikke i Israel. Gjør ikke en slik skammelig handling! 13 Hvor skulle vel jeg gå med min skam? Og du, du vil bli regnet blant de skamløse i Israel. Snakk heller med kongen, for han vil nok ikke nekte deg å få meg.» 14 Men han ville ikke høre på henne. Han tok henne med makt, krenket henne og lå med henne.

15 Da ble Amnon fylt av et brennende hat til henne. Han hatet henne sterkere enn han før hadde elsket henne. Han sa til henne: «Reis deg og gå din vei!» 16 Hun svarte: «Nei, bror! Sender du meg bort, vil det være en enda større ugjerning enn den første du gjorde mot meg.» Men han ville ikke høre på henne. 17 Han ropte på tjenestegutten sin og sa: «Få henne ut herfra og lås døren etter henne!» 18 Tamar hadde på seg en sid kjole med lange ermer, for kongens døtre gikk kledd slik så lenge de var jomfruer. Tjeneren viste henne ut av huset og låste døren etter henne.

19 Tamar strødde støv på hodet, rev i stykker den side kjolen hun hadde på seg, og med hånden på hodet gikk hun skrikende bort. 20 Da sa hennes bror Absalom til henne: «Har din bror Amnon vært sammen med deg? Ti nå stille, søster, han er din bror. Ta deg ikke nær av dette!» Så ble Tamar sittende ensom og forlatt hjemme hos sin bror Absalom.

21 Da kong David fikk høre om dette, ble han brennende harm. 22 Siden sa ikke Absalom et ord til Amnon, verken godt eller vondt. Han hatet Amnon fordi han hadde krenket Tamar, søsteren hans.

TEKSTREFLEKSJON TIL TAMAR-TEKSTEN AV MARIA STEINSVIK

Dette er en av de tekstene i Bibelen som forteller at overgrep ikke er en moderne handling. Det er ikke noe nytt. Det har vært et så viktig tema allerede for flere tusen år siden, før Jesu tid, at det er beskrevet gjennom Bibelen. Overgrep har skjedd, og det finnes ord som forteller.

Det er flere grunner til at den er viktig. For det første er det satt ord på i seg selv. Fortellingen er løftet fram, den har ikke blitt skjult. Det er nok en grunn til at denne fortellingen ble tatt med da samuelsbøkene ble skrevet. Det fikk også i ettertid store konsekvenser for hennes slekt, både for broren og faren. Men for oss mennesker i ettertiden er denne teksten en påminnelse om at Gud kjenner overgrepfortellinger, og han ser at dette skjer. For det andre så kan vi både kjenne igjen reaksjoner fra de som får vite om dette, og vi kan se at disse reaksjonene også hender i dag.

For de som har opplevd overgrep har denne bibelteksten mange ting å kjenne igjen.

Den som selv har vært utsatt kan kjenne igjen Tamar sin reaksjon. Hun prøver å forhindre det som skjer, og vet at noe blir ødelagt for alltid. Hun prøver til og med å si at også overgriperen kommer til å bli kjent som en skamløs, uten at det hjelper. Hun vet at det broren gjør er galt, og sier også når han etterpå sender henne vekk, at det å jage henne er en urett, det også, i tillegg til den han allerede har gjort henne. Hun opplever å få beskjed om å tie og tåle hos den andre broren.

Hatet som broren, overgriperen, fylles med, er kanskje også kjennbart. Når noen har gjort en forferdelig handling, en synd mot et medmenneske, så er det å la hatet overta en enklere løsning enn å innrømme sin skyld og ta på seg ansvar. Hatet gjør at man også beskylder den utsatte, han vil ha bort henne som kan bevitne den ugjerningen han har gjort. Hatet rommer den synden broren også gjør mot Gud når han krenker Tamar.

De som har møtt fortellingen om overgrep fra noen de kjenner, har kanskje grunnlag for å forstå Absalom, den andre broren. Han slutter å snakke med broren Amnon, han hater ham, ja han går til og med så langt som å ta hevn og drepe broren etter hvert, noe som får enorme

konsekvenser for han selv og resten av familien. Samtidig sier han til Tamar at hun ikke skal ta seg nær av dette- kanskje sier han det fordi han ikke vet hvordan han skulle kunne gjøre noe med det. Det er en smertefull påminnelse om våre uperfekte liv, og at vi tar valg som kan oppfattes både som sårende og vanskelig. Om at vi også i møtet med andres vanskelige fortellinger har bidratt til at det får forbli taust. Det er også en påminnelse om at det vi gjør når vi møter overgrepfortellinger også har betydning. For Tamar var nok brorens ord egnet til å skape sår, fordi han ville be henne tie stille, mens Amnon, overgriperen så kanskje sin brors hat.

Deres far, kong David, blir brennende harm når han får høre hva Amnon har gjort mot Tamar. Det er en påminnelse om at det er flere som røres og blir berørt når overgrep skjer. Samtidig var det nok godt for Tamar at hennes opplevelse av å bli krenket, bekreftes av blant annet hennes far, som blir svært sint. Et annet aspekt er også det at ikke bare forteller teksten om overgrepet, men også om at Amnon planla dette ved hjelp av en venn. Det i seg selv er ikke ukjent i dag heller, særlig når det gjelder seksuelle overgrep mot barn.

Ordene som brukes i denne teksten er viktige for ettertiden, også når vi skal nevne Guds ords benevnelse av overgrep. Tamar sier det selv når hun advarer broren: Krenk meg ikke! Gjør ikke en slik skammelig handling! Videre sier fortelleren; Han tok henne med makt, krenket henne og lå med henne. Å ta noen med makt er å krenke. Uansett kjønn på overgriper eller utsatt, så er det å utsette andre for overgrep en krenkelse, en ugjerning og overgriperens skam.

TROSTEKST OG LYSTENNINGSBØNN

FRA KIRKELIG RESSURSENTER MOT VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

Oskuteaksta

Min eallin gullá Ipmilii. Buot mii dáhpáhuvvá, čuohcá Ipmilii.

Mun oskkun Ipmilii gii oaidná min.

Mun oskkun Ipmilii gii nagoda oaidnit, nagoda diehtit.

Mun oskkun Jesusii gii ieš vásihii veahkaváldima ja beahttima.

Mun oskkun Jesusii gii iežas vuoittuin Ionistii min eret bahávuođas ja jápmimis.

Mun oskkun Bassivuignii gii oskku midjiidego ieža eat daga dan.

Mun oskkun Bassivuignii gii midjiide addá friddjavuođa ja vuoingasteami.

Mii oskkut ahte girku dárbaša gullat min jienaid.

Mii oskkut ahte girku soahtá vuoigatmeahttunvuođa vuostá.

Trostekst

Våre liv tilhører Gud. Alt som skjer, berører Gud.

Jeg tror på en Gud som kommer menneskene i møte.

Jeg tror på en Gud som tåler å se, tåler å vite.

Jeg tror på Jesus som selv ble utsatt for overgrep og svik.

Jeg tror på Jesus som gir oss del i sin seier over ondskap og død..

Jeg tror på den Hellige Ånd som håper for oss når vi ikke håper selv.

Jeg tror på den Hellige Ånd som gir frihet til handling og hvile.

Vi tror at kirken trenger å høre våre stemmer.

Vi tror at kirken vil kjempe mot urett.

Gintaliid cahkkehit:

Mii cahkkehit gintala buohkaid ovddas geat ballet

Mii cahkkehit gintala buohkaid ovddas geat dovdet ahte duogáš deaddá

Mii cahkkehit gintala buot rupmašiidda ovddas mat bávččagit

Mii cahkkehit gintala buohkaid ovddas geat dorjot

Mii cahkkehit gintala eaktodáhtolaš olbmuid ja fágaolbmuid ovddas geat ođđasit huksejit
árvvu veahkaváldima maŋnel

Mii cahkkehit gintala buohkaid ovddas geat eai vuollán

Mii cahkkehit gintala doaimmalaš ja duostilis jienaid ovddas

Mii cahkkehit gintala boahtteáiggi ja jáhku ovddas

Lystenning:

Vi tenner lys for alle som er redde

Vi tenner lys for alle som kjenner at fortiden mørklegger livet

Vi tenner lys for alle kroppar som har det vondt

Vi tenner lys for alle som støtter

Vi tenner lys for frivillige og fagpersoner som jobber for å gjenreise verdighet etter overgrep

Vi tenner lys for alle som ikke gir opp

Vi tenner lys for handlekraft og uredde stemmer

Vi tenner lys for framtid og håp

HUSTAVLEN

Disse tekstene er brodert på flere språk. De samiskspråklige hustavlene finnes som originalbroderier hos de tre nordligste bispedømmene. Hustavlene er fotografert og finnes som kort til utdeling.

Nordsamisk tekst:

Jos beahtta nuppi olbmo
de beahtta lpmila
li oktage gallga okto
guoddit lossa noadi
Mii dáhtut doarjut
Mii dáhtut jahkkit
Mi dáhtut ráhkadit
oadjebas lanjaid
Girkut leat ovttas
veakaválddi
ja seksuálalaš illastemiid vuostá

Lulesamisk tekst:

Duolmoduvvá soames ulmusj
duomoduvvá Jubmel
Aktak ij aktu galga guoddet
Sihtap doarjodit
Sihtap jáhkkit
Sihtap oaggás sajijt dahkat
Gájkka girkko li aktan
vahágisdagoj ja ráhtsatjimij vuosstij

Sørsamisk tekst:

Jis almetje mubpie almetjem miedtele
dellie Jupmelem miedtele
Ij gie galkh maajsoem oktegh guedtedh
Sijhtebe viehkiehtidh
Sijhtebe jaehkedh
Sijhtebe jearsoes sijjeh rönjedh
Abpe gærhcoe galka miedtelimmiem
jih daaresjimmiem vuastalidh

Norsk tekst:

Krenkes et medmenneske
krenkes Gud
Ingen skal bære alene
Vi vil støtte
Vi vil tro på
Vi vil skape trygge rom
Kirkene står sammen
mot vold og seksuelle overgrep

*Selvsagt ødelegges familier av slikt.
I tillegg til at vi har mista et barn, så
har vi mista troen på Gud, det som
har vært viktig for hele vår familie i
alle årene. Vi finner ikke hjem i kirka
mer.*

- Bestemor Annie

«Det har skjedd mitt barn» gir oppmerksomhet til å være nærstående til mennesker i Sàpmi som lever med overgrepserfaringer. Hensikten er å gjøre kirkelige medarbeidere trygge i møte med samiske eller læstadianske nærstående og deres utsatte. Mange kirkelige medarbeidere har selv en norsk bakgrunn og trenger kunnskap om storfamiliekulturen og kompetanse til å skape trygge rom. Ambisjonen er lokale menigheter og fellesskap der mennesker med nærstående erfaringer kan kjenne at det er plass til de vonde erfaringene og vanskelige situasjonene.

Stiftelsen Kirkelig Ressurssenter
mot vold og seksuelle overgrep

NORGGGA GIRKU - DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd - Sáme girkkoráde
Saemien gærhkoeraerie - Sámi girkoráddi

BIERNNAGÅVÅ

FØLESESKORT

Biernnagávå

VAKE Girkkolasj resurssaguovdásj ja Sjabretje AS / Meerke Krihke Leine Bientie li ávdánahitám oarjjelesáme nævon Beeretjekáarhth aktan bagádusgirjájijn.

Thomas Gælok le Biernnagávå-nævon járggálam ja ávdánahitám Beeretjekáarhth:á vuodon.

Marita Eilertsen Tøsse le Biernnagávåjt hábbmim.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) ja Sáme girkkoráde li rudáj doarjjam.

Almoduvvam jagen 2022

www.ressurssenteret.no

Biernnagávå

VAKE Kirkelig ressurscenter har i samarbeid med Sjabretje as / Meerke Krihke Leine Bientie utviklet den sørsamiske ressursen Beeretjekáarhth med veiledningshefte.

Thomas Gælok har oversatt og utviklet den lulesamiske ressursen Biernnagávå med utgangspunkt i Beeretjekáarhth.

Marita Eilertsen Tøsse har designet Biernnagávå.

Biernnagávå er gjennomført med midler fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

Utgitt 2022

www.ressurssenteret.no

SISADNO**INNHOUD****1. PROSJEVTA BIRRA**

Varrudagá Vake:s	6
Varrudagá bispas	10
Varrudagá SANKS:as	11
Biernna sámij iellemin	12

2. BIERNNAGÁVÁJ BIRRA

Man láhkáj Biernnagává li ávkálattja	16
Ájnas mujttet dábdoj hárráj	16
Dábddobáhkolissta	16

3. BIERNNAGÁVÁ SPELLAN

Gávádalá jus sidá	18
Dibde nuppev sáhkadit	18

4. OAJVVADUSÁ SPELLAMVUOGIJDA

Huomaha subttasav!	20
Oassásin	24
Gávvágárggájt dahkat	28
Gærdol	30
lektu	32

5. GÁVÁ GÁJKKA 48 BIERNAJS**6. OAJVVADUSÁ DÁBDDOBÁGOJDA****1. OM PROSJEKTET**

Hilsen fra Vake	8
Hilsen fra biskop	10
Hilsen fra SANKS	11
Bjørnen i samenes liv	13

2. OM BIERNNAGÁVÁ

Biernnagává bidrar til	17
Viktig å huske om følelser	17
Følelsesordlisten	17

3. BIERNNAGÁVÁ SOM SPILL

Dikt gjerne opp	19
Gi rom til å snakke	19

4. SPILLIDEER

Dikt en fortelling!	21
Butikken	25
Plukk en følelse!	29
Gjenfortell!	31
I går	33

5. BILDER AV DE 48 BJØRNENE**6. FORSLAG TIL FØLELSESORD**

PROSJEVTA BIRRA / OM PROSJEKTET

VARRUDAGÁ VAKE GIRKKOLASJ RESURSSAGUOVDÁSJ

BIERNNAGÁVÁ

Dát gávvátjoahkke le nævvo mij le ávdánahteduvvam julevsáme girrko- ja sebrudakiellemij. Biernnagává máhtti dállágáhten, siidan, skalluj láhkáma jali ietjá aktiivuodan aneduvvat. Biernnagává le nævvon duola dagu áhpaddiddijda ja varresvuodabarggijda. Máhttelisvuodas li galle. Nævo ulme le viehkedit dábdoj birra ságastit ja ájádallat – juogu dal li rádas jali gænodis dábdo, vájves jali buore.

«GÁ JUOJDDÁ JAVLA, DE DASI JÁHKÁ»

VAKE Girrkolasj resurssaguovdásj le átsádallam ulmuttijn li dárbo ietjas dábdoj ja átsádallamij birra ságastit. «Dav majt jáhká, dav vuojná» le báhkovájves mij máhtta gullut alvadahtte dáhpádusáj birra masi ep sidá jáhkket. Sæmmi láhkáj dáhkki javllat:

«Gá juojddá javla, de dasi jáhká» gá sáhka le vájves ássij birra. Moattes li guhkes ájgev sihtam tjeihkat ja sjávvunahttet ságajt vahágahttemijs ja ráhtsatjimij, lehkus dal sebrudak- jali girrkoiellemin. Dáhpádusá man birra ep sidá ságastit ja ma tjeigaduvvi, skámádahtti ja vájkkudi mijá varresvuodan nievresláhkáj. Jus máhttep ságastit ássij birra gasskanimme, de buorebut buktep dajt vájkkudit. Ájnas le dábdoj birra máhttet ságastit, juska li vájves ja gássjelis ássje.

HÁRJJÁNIT DÁBDOJT NAMMADIT

Majt sá de dahkat, jus ij máhte moalgedit? Vuorbbe ham gá dáhkki ietjas hárrjídallat. Buorre le hárrjídallat dábdoj birra ságastit ma bæjvålásj vidjurrjida, suohttasijda, ja subttasijda gulluji. Nav de hárrjánip aj vájves dábdoj ja ássij birra ságastit. Biernnagává li viehkken gá sihtap dábdoj birra ságastit ja dábdojt ávdánbuktet, aj gá suohtastallap.

VÁJMO DÁBDO VÁJMMOGIELLAJ

Julevsámeigiella l alvot ájtedum giella UNESCO mihtoj milta. Biernnagává viehkedi mánájt ja nuorajt ietjasa vájmo dábdoj birra vájmmogiellaj, julevsámeigiellaj, moalgedit. Buorre le vuostedit vahágahttemij ja ráhtsatjimij ietjas kultuvrajn jus ulmusj galggá gássjelis dábdojs bessat.

GÁJKA GALGGI BESSAT JASSKA ÁRROT

Gájka galggi jasska árrot gá girrkoielleminj sæbri. Vake le aktan Sáme girrkoráidjn barggam prosjevtaj ma ájggu hieredit vahágahttemij ja ráhtsatjimij sámij gaskan. Sihtap doarjjet sijav gudi vierredagojda li boadádallam. Biernnagává li oassen stuvorap rahtjamijs aktan Samisk nasjonal kompetanse-tjeneste:jn (SANKS:ajn), Sáme Allaskávlájn ja girrkobirrusij sáme árrombájkijn.

GIJTO

Járggáldidje Thomas Lyngman Gælok le ájnas læhkám Biernnagává-nævo ávdánahttemij. Sámeigielmáhtudagájn, sjuggelis- ja dárkkelisvuodajn le viehkken læhkám. Báhtusin le julevsáme nævvo mij gájkajda hiehpá. Mánáj-, nuoraj- ja berajdirektoráhta, Sáme girrkoráde ja Oarjje-Hálogalánda bisspaguovllo li prosjevtav rudáj doarjjam.

PRESENTASJON AV PROSJEKTET VED VAKE KIRKELIG RESSURSSENTER

BIERNNAGÁVÁ

Kortsamlingen du har i hånda er et verktøy utviklet til bruk i lulesamisk kirke- og samfunnsliv. Biernnagává kan brukes rundt bålet så vel som rundt middagsbordet eller på konfirmasjonssamling og i andre kirkelige sammenhenger. Biernnagává er en ressurs som kan tas i bruk både av lærere og helsepersonell. Bruksmåtene er mange og mulighetene store. Biernnagává er et verktøy for å sette ord på følelser, store som små, vonde som gode. Det fins mange ulike følelseskort i bruk. Biernnagává kan sies å høre til samme sjanger, men er unik og utviklet spesifikt for bruk i Sábmme.

DU TROR DET IKKE FØR DU HAR SAGT DET

VAKE Kirkelig ressurscenter vet av erfaring hva det betyr å kunne sette ord på sine følelser og opplevelser. «Du ser det ikke før du tror det» er et ordtak vi bruker om det som ikke burde skje, men som vi vet skjer. Vi kan like gjerne si: «Du tror det ikke før du har sagt det». I lang tid ble vold og seksuelle overgrep forsøkt tiert i hjel, både i samfunns- og kirkeliv. Hendelser som ikke kan snakkes om, som det legges lokk på eller skjules, fører til skam og uhelse. Det vi har ord for, kan vi oftere gjøre noe med, både som enkeltpersoner, familier og samfunn. Det er viktig å sette ord på opplevelser og følelser, også det som er vanskelig å snakke om.

ØVE PÅ Å SNAKKE OM FØLELSER

Hva når vi ikke klarer å uttrykke oss? Det går det heldigvis an å øve på. Det hjelper å øve på å sette ord på følelser knyttet til hverdagslige ting, lek og fortellinger. Slik kan det bli lettere å snakke også om det som er vanskelig. Biernnagává er et verktøy for både det å øve på å snakke om følelser og det å formidle følelser, gjennom lek.

Å FÅ UTTRYKKE SEG PÅ SITT HJERTESPRÅK

Lulesamisk er klassifisert som et alvorlig truet språk (på UNESCOs liste). Biernnagává er vårt bidrag til å få uttrykke seg på sitt hjertespråk, lulesamisk. Forankring i kultur og tradisjoner er

en viktig byggekloss i forebygging av vold og overgrep, og i bearbeidelse av livshendelser og traumer.

ALLE HAR RETT TIL TRYGGE ROM

Det skal være trygt for alle å delta i kirkelige aktiviteter. VAKE Kirkelig ressurscenter har de senere årene samarbeidet med Samisk kirkeråd om prosjekter som har som mål å forebygge vold og seksuelle overgrep i samiske kirkelige miljøer. Det er viktig å stå ved den utsattes side når vold og overgrep har funnet sted. Biernnagává er del av en større satsning som også innebærer et samarbeid med Samisk nasjonal kompetansetjeneste (SANKS), Sámi Allaskuvla (Samisk høgskole) og de kirkelige miljøer i samiske språkområder.

TAKK

I arbeidet med Biernnagává har oversetter Thomas Gælok vært sentral. Han har bidratt med en unik samiskspråklig kompetanse, kreativitet og nøyaktighet i arbeidet. Resultatet er Biernnagává som er en lulesamisk ressurs som alle kan bruke. Prosjektet er gjennomført med midler fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. Samisk kirkeråd og Sør-Hålogaland bispedømme har gitt økonomisk støtte til trykk.

GIELLA LE STUORRA VATTÁLDÁHKAN

Gielajin máhttet guládallat le sierra dábdomærkka ulmuttijn. Giella le ájnas gá dábdot birra sihtap sáhkadit, juogu li buorre jali vájves dábdo. Gá illastimijit lip átsádallam, de máhtta ságastallam buorren liehket. Dille ij agev dalága buorrána, valla bágo gal máhtti viehken midtijn liehket. Ep val sidá iellema tjiengalamos vidjurij birra akta bar makkár giellaj ságastit – vájmmogiella, iednegiella, ietjama giella buoremusát tjielggi mav dábdodá.

Biernnagává-nævvo, mij dujna le giedan, aktan tjadná duv vájmmogielav ja duv dábdot, ja sierraláhkáj viehket gássjelis vidjurijit ietjat bágoj ávddánbuktet. Mán lav ávon dán julevsáme viehkenævo ávdás, ja doajvon Biernnagává nuorajda ja mánajda vaddá mihásvuodav ietjastis ja ietjas julevsáme gielas ja kultuvras.

Ann-Helen Fjeldstad Jusnes
bisspa Oarije-Hålogálandan

ÁVKÁLASJ VIEHKKENÆVVO

Muv átsádallamij milta le muhttijn álkkep dábdot birra ságastit mánáj, nuoraj ja állessjattugij gá dábdodogávájt adnep. Hávsskep máhtta liehket dábdot ávddánbuktet suohtas vuoge baktu. Gá hávsskudallap de ep nav balá dábdot birra ságastimes, juogu li vájves jali buorre dábdo.

Biernnagává nanniji duodden gielav ja sjuggelisuodav gájkka oassálasstij lunna, berus dal li nuora jali vuorrasappo. Dát le nævnon mij le ávkken gájkajda gudi julevsámegiela sihti nannit. Ávon lav gá dákkár nævvo ávddánahteduvvá.

Johan Inge Greff
Berajterapevta, SANKS, Plassje/Røros

SPRÅK ER EN FANTASTISK GAVE

Å kunne uttrykke seg i språk er menneskets adelsmerke. Ikke minst er språket viktig for å kunne sette ord på følelser, både gode og vonde. Når vi opplever noe som er krenkende, kan veien til å bli helet være gjennom samtale. Ofte er veien lang, men ordene kan være til hjelp for oss. Men vi kan ikke snakke om det dypeste i livet på hvilket som helst språk – det er hjertespråket, morsmålet, det som er vårt språk som best uttrykker hva vi føler.

Biernnagává, som du her sitter med i handa, er et verktøy til å binde hjertespråket ditt og følelsene dine sammen, og vil særlig gjøre deg i stand til å sette dine egne ord på det som er vanskelig i livet. Jeg er glad for denne lulesamiske ressursen, og håper at Biernnagává kan hjelpe barn og unge til å være stolt av seg selv, sitt lulesamiske språk og sin lulesamiske kultur.

Ann-Helen Fjeldstad Jusnes
biskop i Sør-Hålogaland

NYTTIG HJELPEVERKTØY

Min erfaring er at det kan være lettere å snakke om følelser med barn, ungdom og voksne ved å bruke følelseskort. Ved å bruke et bilde av en bjørn for å uttrykke hva man føler, kan man skape en positiv erfaring. Ved å snakke om emosjonelle temaer på en leken og morsom måte ufarliggjøres og normaliseres våre følelsesliv.

Biernnagává stimulerer språket og kreativiteten hos alle deltakere, uavhengig alder. Biernnagává er en unik ressurs for alle som vil bli styrket i lulesamisk språk. Det er gledelig å få utviklet et nyttig hjelpeverktøy.

Johan Inge Greff
Familieterapeut, SANKS- Nasjonalt Team. avdeling Røros

BIERNNA

Biernan lej sierra sadje sámij árbbedábálasj áskon. Bierna birra gávnnujji moadda ásko ja árbbedábe. Imálasj lij gá stuorra návde máhtij moadda máno oadet, ja biebmó ja tjáhtje dagá bieggit. Ja gidán vas guorátjis idij aktan guovtijn tjivgajn majt lij tjivggum ja njamádam.

Muhtem ájgiht lij biernna buorrenálan muorjebáarre, ja ietjá báljij sniedtjij ja tjuodtjelij tjevtjasjuolgij nali ja rámoj ulmutjav vájku jábmemij. Nissuniida lijkkuj ja ittij sijjájt vájveda, jus dal ællim iesselissan báhtjamánájn. Gáktus dáv biernna diedij? Vierttim le guobassiehken árrum. Álmmájda lij vassjá – anij sijjáv bivdden.

Sámij subtsasa bierna birra ælla sæmme gá dáhtjaj. Sámij subtsasiijn ælla ladne, jali bierna ma hæhkkat prinssan sjaddi. Valla sáme li aj giehttum gáktu biernna – nav gáktu aj ietjá návde ja juhtusa – máhttin ulmutjin jali ulmutja hábmáj málssot.

Gálldo: «Staloer tror at mánen er et bål»,
Kirsti Birkeland 1986

BJØRNEN I SAMENES LIV

Bjørnen inntar en særskilt plass i samenes liv og tro. Det er mange trosoppfatninger og tradisjoner om bjørnen. Det var noe overnaturlig ved at den med sin store kropp kunne sove i måneder hver vinter, uten mat og vann. Utpå våren kom den til og med ut av hiet, med to lodne unger som den hadde født og ammet der inne!

Iblant var bjørnen en godmodig bær-spiser, andre ganger stilte den seg opp på bakbeina og og var rasende med blottede tenner og død i labbene. Den likte kvinner og var snill mot dem om de ikke gikk med et guttebarn i magen. Hvordan kunne bjørnen vite det? Den måtte være synsk. Den var aggressiv mot menn, den tenkte vel på menn som jegere.

Samenes fortellinger om bjørnen er annerledes enn de norske og svenske eventyrene om bjørnen. Samenes fortellinger inneholder ikke noe slott eller bjørner som forvandles til en prins over natta. Likevel har samer tenkt at bjørnen - som andre dyr, kan skjule et menneske inni seg.

Kilde: «Staloer tror at mánen er et bål»,
Kirsti Birkeland 1986

2 BIERNNAGÁVÁJ BIRRA

Biernnagáváj vuodon le oarjijelsáme nævvo Beeretjekáarhth, mav Meerke Krihke Leine Bientie le ávdánahtám aktan VAKE Girkkolasj resurssaguovdátjijn, ja mij almoduváj jagen 2021. Thomas Gælok le Beeretjekáarhth járggálam ja ávdánahtám julevsámegiellaj. VAKE le goappátijit nævojt almodam.

Biernnagávå-nævon li 48 sierra gávå biernajs ma gengalágásj dábdajt vuosedi. Ij le tjielggiduvvam makkár dábdov juohkka akta biernna vuoset, vaj juohkkahasj bæssá gávájt árvustallat ja dábdajt nammadit ietjas vuojno ja giela milta. Dassta báhti álu miellagiddis ságastallama, ja nav oahpástuvvap nubbe nuppjij vuojnoj, átsádallamij ja vuogij.

Biernnagávå hiehpi gájkajda ja máhtti aneduvvat aktu allasis, guoktásis jali moaddásijs. Buoragit hiehpi sidjij gudi mánájárruhijn jali skávlájn barggi, jali ietjá aktijvuodajin mánáj siegen li, ja diedon æjgádijda.

OM BIERNNAGÁVÁ

Bakgrunnen for Biernnagávå er Beeretjekáarhth, en sørsamisk ressurs utviklet av Meerke Krihke Leine Bientie i samarbeid med VAKE Kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep, utgitt i 2021. Thomas Gælok har utarbeidet lulesamiske Biernnagávå fra den opprinnelige sørsamiske ressursen. Begge er selvstendige ressurser utgitt av Vake.

Kjernen i Biernnagávå er de 48 bjørnene, avbildet på hvert sitt bilde og med hvert sitt følelsesmessige uttrykk. Det er ikke spesifisert hvilken følelse den enkelte bjørn uttrykker, slik at man kan beskrive bildene fra sitt eget perspektiv og med sitt eget språk. Dette åpner for spennende samtaler der vi blir kjent med hverandres måter å tolke og sette ord på følelser.

Biernnagávå passer for alle aldre og kan brukes alene, sammen to og to eller i større grupper. De er fine å bruke enten man er engasjert i kirka, er behandler, lærer, forelder, foresatt eller en som tilbringer kvalitetstid med barn.

MAN LÁHKÁJ BIERNNAGÁVÁ LI ÁVKÁLATTJA:

- Áhpa ádá bágojt ma dábdoida gulluji, nav vaj álkkep láhkáj dábdoidt nammada ja dábdoid birra máhtá ságastit.
- Dábdoida moattelágásj dábdoida, vaj buorebut dádjada, dáhkida ja ságastit máhtá ietjat dábdoid birra.
- Nanni sihke sám- ja dárogiela báhkoboandudagáv dábdoid hárráj.

ÁJNAS MUJTTET DÁBDOJ HÁRRÁJ

- Dássju dán iesj diedá maht dábdá, ja nav dá ietjána aj buoremusat diehti maht sij dábdá.
- Dábdo li duv ietjat ja gulluji dunji allasit.
- Dábdo ælla goassak duolla jalik boasstot, ja danen ietjána e máhte divvot duv dábdoidt.

DÁBDDOBÁHKOLISSTA

Bagádusgirjájta gietjen gávna báhkolistav mij máhtá mielludahttet ja giellaj viehken liehket. Báhkolistan gávna bágojt ma gávájda máhtti hiehpat. Gájka bágo li predikatijva hámen, ja muhtema vil attributijva hámen. Dáro bágojt máhtá aj báhkogirjijn áhtsát.

Juohkka gávuváj oajvvaduvvá akta báhko. Dájt oajvvadusájt libá Thomas ja Samuel Gælok ságastallama ja ietjasa vuojnoj milta gávnnam. Báhkolistan ij lim sadje gájka bágojda ma lulun hiehpat, ja bargadahttijin bágo álu sajev málsun. Dat boahat dassta gå dábdoid moatteláhkáj dájdaduvvi ja nammaduvvi. Dajnas le báhkolissta dássju oajvvadus, ja juohkkahasj bádtjiduvvá ietjas bágojt adnet ja gávnnat.

Anders Kintela báhkogirje jages 2013 le vuodon læhkám bargguj, aktan Harald Grundströma báhkogirjijn. Giellatekno (UiT):a KORP tækstatjoahkke le aj viehken læhkám. Karin Tuolja ja Kåre Tjihkkom libá viehkedam muhtem bágoj.

BIERNNAGÁVÁ BIDRAR TIL:

- Á styrke og utvikle ordforrådet knyttet til følelser og evnen til å beskrive dem.
- Á lettere snakke om og bli kjent med ulike følelser ved å gjenkjenne, godta og uttrykke følelsene sine.
- Á styrke sitt flerspråklige ordforråd om følelser.

VIKTIG Å HUSKE OM FØLELSER

- Bare du vet hva du føler, det samme gjelder alle andre.
- Følelser er alltid individuelle, personlige og ekte.
- Følelser er aldri riktige eller gale. Ingen er forpliktet til å føle på en bestemt måte i noen situasjon.

FØLELSESORDLISTEN

Listen over følelsesord i slutten av heftet, er inkludert som inspirasjon og språklig hjelp. Der finner du ord som kan passe til bildene. Alle de samiske ordene står i predikativ form, og enkelte i attributiv. De norske oversettelsene fungerer som oppslagsord.

For hvert bilde er det foreslått et samisk ord. Disse er sammenstilt av Thomas og Samuel Gælok på bakgrunn av personlige tolkninger og intern diskusjon. Mange ord og tolkninger fikk ikke plass i ordlisten, og ordene byttet stadig plassering underveis i arbeidet. Dette understreker mangfoldet i uttrykksmåter og tolkninger. Ordlisten er på ingen måte en fasit og alle oppfordres til å velge og utforske egne ord.

Arbeidet med ordlisten har i hovedsak tatt utgangspunkt i Anders Kintels ordbok 2013, samt Harald Grundströms Lulelappsk ordbok. Giellatekno(UiT):s KORP tekstsamling har også vært til hjelp. Karin Tuolja og Kåre Tjihkkom har bidratt med innspill på enkeltord.

3 BIERNNAGÁVÁ SPELLAN

Gå spela de besa suohtastallat. Suohtas ham gávådallat ja gávnadit subttasajit ja vidjurijit ma moattelágásj dábdojt gávvidi. De besa jasska láhkáj dábdoj birra sáhkadit ja dábdojt ávddánbuktet.

Boahtte oasen oajjvadvuvá ja tjielggiduvvá gáktu Biernnagáváj spellat. Juohkka spellamvuohke báktá stáhkamav ja ságastallamav sierra láhkáj. De le álkkep gávnnat juojddá mij sierra aktijvuohčaj hiehpá, ja duodden le suohtas moadda vuoge gæhttalit. Gávnada ietjat spellamvuogijt, jus sidá!

Spellamvuogijda tjuovvu áni tjielgadás ja de dárkkelap bagádus:

- - Spellamvuoge birra
- - Gáktu spellat

Duodden tjuovvu buojkulvisá «Huomaha subttasav!»- ja «Oassásin»-spellamvuogijda.

GÁVÁDALÁ JUS SIDÁ

Loahpe l akta mav vásstedit gå Biernnagáváj spællá. Ij aktak hæhttu subttasajit ietjas sisnemus ájádusáj ja dábdoj birra, juska muhttijn árru buorren.

DIBDE NUPPEV SÁHKADIT

Biernnagáváj speladahttijn máhtti állo dábdo bávteduvvat. Gávva duola dagu hájes biernas máhttá sierra aktijvuodajin vájves dábdojt muhtemijda buktet. Dájt dábdojt bierrip dáhkkidit ja dajnas vierthip gájkajit dibddet javllat majt sihti ja massta l dárbbu moalgedit.

BIERNNAGÁVÁ SOM SPILL

En hyggelig måte å bruke Biernnagávå, er å spille. Å spille er ikke bare morsomt, men kan også gi en trygg ramme for å uttrykke og snakke om følelser.

I neste del av heftet beskrives konkrete måter å spille på. Hvert spill er en unik inngangsportale til lek, samtale og utforskning. Variasjon er gøy og gjør det enklere å finne noe som passer i din sammenheng. Finn gjerne på dine egne spill. Bare fantasien setter grenser!

For hver spillidé er det først en kort beskrivelse og deretter en detaljert instruksjon:

- - Om spillet
- - Instruksjon

I tillegg følger det eksempler til de to første spillidéene, «Dikt en fortelling!» og «Butikken».

DIKT GJERNE OPP

Det er lov å dikte opp svar når man spiller med Biernnagávå. Ingen må dele sine innerste tanker og følelser, selv om det også kan være fint noen ganger.

GI ROM TIL Å SNAKKE

Å spille med Biernnagávå kan for noen vekke til live sterke følelser. Bare det å se en sint bjørn kan for eksempel utløse ubehagelige minner og vonde følelser. Slike følelser bør anerkjennes og den det gjelder bør gis mulighet til å snakke ut dersom vedkommende ønsker det.

HUOMAHA SUBTTSASAVI

- «Huomaha subttasav!» le spellamvuohke gánná dábdójt guoradallap gávádallama baktu, ja bessap usjudallat manen ja goassa duot ja dát dábdó badján.
- Gává galggi segaduvvat.
- Oassálasste válldi guhtik gáváv. Guhti álggá, biedjá ietjas gáváv bævdđáj nav vaj gájka biernav vuojnni.
- Oassálasste javllá dav dábdov mij suv mielas gáváv hiehpá.
- Oassálasste galggá dal áni subttasav huomahit mij tjielggi manen biernna nav dábdđá.
- Ja dan maññáj le dáj nuppij oassálasstij vuorro sæmmiláhkáj dahkat.
- Gá gájka oassálasste li gáváv válldám ja subtsastallam, de vas nuppev gáváv válldi. leme subttasav galggi dán ádá gává milta vijddábut subtsastit.
- Spella náv joarkká gá oassálasste ádá gáváv válldi ja joarkki subtsastit. Oassálasste máhtti ietja mierredit goassa hiejtii spellamis. Ietján de spella hæjttá gá gájka biernnagává li vuoseduvvam.

Gehtja buojkulvisáv 22. bielen.

DIKT EN FORTELLING

- I «Dikt en fortelling!» oppmuntres deltakerne til å gjenkjenne følelser og til å bruke fantasien for å undersøke hvorfor og hvordan ulike følelser oppstår.
- Stokk kortene.
- Alle deltakerne skal trekke et kort hver. Deltakeren som begynner, legger sitt kort på bordet med bildesiden opp foran seg, slik at alle kan se bildet av bjørnen.
- Deltakeren navngir følelsen på kortet som hen har lagt på bordet foran seg.
- Deltakeren skal så finne på en kort fortelling som forklar er hvorfor bjørnen føler seg slik.
- Slik fortsetter deltakerne etter tur. Når alle har navngitt en følelse og fortalt en kort fortelling, trekkes et nytt kort. Dette kortet brukes til å videreutvikle den samme fortellingen.
- Slik kan spillet fortsette ved at deltakerne trekker nye kort og videreutvikler fortellingene sine så lenge de vil eller til det er tomt for kort.

Se eksempel på side 23.

BUOJKULVIS «HUOMAHA SUBTTSASAV»

Jus oattjo biernagáváv gánná biernna vuojnnet hájen div mielas. De javla «hájen» spellamrádnajda.

Ja de subtsasta: «Hájen lav. Vuojná uddni manniv suollutjij ietjam rádnaj siegen. Suollutjin de hæhkkat nagerduvviv ja náhkediv. Ja gå smarediv, de lidjin dá iehtjáda suollutjis vuolggám ja guodám muv dáhku.»

Gå le div vuorro vas, de váldá nuppev biernagáváv. Dá bále biernna vuojnnet suhton le. «Suhton» javla spellamrádnajda, ja de subtsasav joarká: «Suhton lev, dajnas gå ielvviv rudájt vil mujsta lidjin suoládam.»

Goalmát vuoron de oattjo gáváv gánná biernna vuojnnet buorre mielan le. «Ávon» spellamrádnajda javla, ja subtsastahjá: «Suhttiv vaj stuorra giergev jállerdív. Valla gå de juojddá gierge vuoles idij, de bálestiv giedajn vehi ja de ájttisv dávvergissto l dát. Biednigijs dievva! Ávvsiv diedon!»

EKSEMPEL PÅ «DIKT EN FORTELLING»

Ved første trekning får en av deltakerne en trist bjørn. Hen sier «trist» til sine medspillere.

Fortellingen kan da bli slik: «Jeg føler meg ensom. I dag dro jeg på en tur ut til en øy sammen med vennene mine. Da vi var på øya sovnet jeg. Da jeg våknet igjen hadde de andre etterlatt meg der alene.»

I neste runde trekker den samme deltakeren en sint bjørn. Deltakeren sier «sint» og går videre med sin fortelling: «Nå er jeg veldig sint, for vennene mine som forlot meg her på øya stjal pengene mine også.»

I den tredje runden trekker deltakeren en svært glad og fornøyd bjørn. Hen sier «glad» til sine medspillere. «Jeg var så sint at jeg plukket opp en stein for å kaste den avgårde. Da jeg plukket opp steinen oppdaget jeg plutselig noe som dukket frem under den. Da fant jeg en kiste full av penger. Nå er jeg veldig glad!»

OASSÁSIN

- Gå «Oassásin» spellap de árvvedip gáktu vuorddemusá, dáhpádusá ja dábdó aktan gulluji.
- Gává galggi segaduvvat.
- Vuorrasamos le «Oasestiddjen» spela álgos.
- Oasestiddje gatját juohkka oassálasstes, vuorrolakkoj: «Mav sidá oasstet?»
- Oassálasste vásstedi akta mav sihti oasstet.
- Oasestiddje javllá: «De nav, dála!», ja vaddá gáváv guhtik oassálasstáj. Biedjá gávájt vaj bierna e vuojnnu, gå ij le ájn muddo biernnagáváváj gæhttjat.
- De Oasestiddje juohkkahattjas gatját, vuorrolakkoj: «Mij dáhpáduváj gå sijddaj jávsádi oasesgálvoj?»
- Vásstediddje huomaj subtsasav gálvo birra.
- Esski gå gájka li vásstedam, de gává járggáluvvi.
- Oasestiddje dal árvustallá gen subtsas buoremusát gáváváj hieba. Ja gev sán vállji, le spelav vuojttám.
- Vuojtte sjaddá ádá Oasestiddjen. Ja nav spella joarkká

Gehtja buojkulvisáv 26. bielen.

BUTIKKEN

- Spillet «Butikken» handler om sammenhengen mellom forventninger, hendelser og følelser.
- Stokk kortene og del ut ett til hver spiller.
- Deltakeren med høyest alder blir Selgeren.
- Selgeren spør hver av deltakerne: «Hva vil du kjøpe?» etter tur.
- Deltakerne svarer hva som helst som de ønsker å kjøpe.
- Selgeren svarer vedkommende: «Ja, værsgod», og så legger Selgeren et kort med bildesiden ned foran deltakerne som svarer. Deltakerne får ikke lov til å se på kortene.
- Selgeren spør deltakerne etter tur: «Hva skjedde når du tok gjenstanden din med hjem?»
- Hver deltaker dikter opp en fortelling om gjenstanden de kjøpte, fortsatt uten å se på kortet sitt.
- Når alle har delt sine fortellinger, snur deltakerne kortene sine slik at alle kan se dem.
- Den spilleren som Selgeren mener hadde en fortelling som passet best med følelsen på det tildelte kortet, vinner spillet.
- Vinneren blir Selgeren i neste runde av spillet.

Se eksempel på side 27.

BUOJKULVIS «OASSÁSIN»

Oassálasste A, Biehtár, njálggájt sihtá oasstet. Oassálasste B, Siggá, stáhkam-stálpev sihtá oasstet. Oasestiddje de Biehtáris gatját: «Mij dáhpáduváj gá sijddaj báhti njálggáj?» Biehtár vásstet: «Gá njálggájt bárriv de ællim huoman njálge.» Siggá vásstet: «Mæhtsáj manniv stáhkam-stálpev riidditjít.»

Gá gávájit járggálibá, de Biehtára biernna vuojnnet le ávon, madin Sikká biernna vuojnnet le balon.

Oasestiddje usjudallá Siggá soajttám ballát gá stáhkam-stálpev riiddij. Oasestiddje lj lim vuorddám Biehtár ávvusij gá njálggájda ittjij lijkku. Oasestiddje javllá Sikká subtsas buoremusát gávváj hiehpá ja danen Siggá vuojttá. Siggá sjaddá ádá Oasestiddjen ja spella joarkká.

EKSEMPEL PÅ «BUTIKKEN»

Spiller A, Biehtár, spør Selgeren om et godteri. Spiller B, Siggá, spør etter en lekeulv. Selgeren spør først Biehtár «Hva skjedde da du tok godteriet med hjem?» Biehtár sier: «Godteriet smakte fælt.» Siggá sier: «Jeg tok en ridetur med lekeulven min.»

Når de snur kortene, avdekker Biehtár en glad bjørn, mens spiller Siggá har fått en redd bjørn.

Selgeren avgjør at en redd ulverytter er mer sannsynlig enn at Biehtár ble glad av å spise fælt godteri. Selgeren sier til Siggá at han har en fortelling som passer best med følelsen på kortet. Siggá blir Selgeren i neste runde.

GÅVVÅGÁRGGÁJT DAHKAT

- Gå spellap «Gåvvågárggájt dahkat» de nammadip ja gávvidip moattelágásj dábdojt.
- Gåvå galggi segaduvvat.
- Juohkka oassálasste oadtju guhtik gietjav gávå.
- Gávå ma báhtsi hájeduvvi bævdđáj akta gáktu.
- Juohkka Biernnagávån le sierra nummar. Ulmmen le gávåjt tjoahkkít ma nummarij milta li, ja de besa dajt bævdđáj biedjat, gávåj bajás. Duola dagu 24, 25 jali 6, 7, 8.
- Oassálasste gatjádi nubbe nuppes jus siján le duot ja dát gávå. Moatteláhkáj máhtá gatjádít, buojkulvissan:
 - dábdo milta**
«Ánná, le gus dujna biernna mij le hájen?»
 - mav biernna dahká**
«Ánná, le gus dujna biernna mij le tjierromin?»
 - dáhpádusá milta** «Ánná, le gus dujna biernna mij divras stáhkusav le láhppám?»
- Jus Ánnájn le biernnagávå mij gatjálvissaj vásstet, de viertti dav vaddet.
- Gå oassálasste gávån oadtju Ánnás, de gæhttjá jus dán ádá gávå nummar le avtak nummara maññálakkoj, dajs gávåjs ma sujna li giedan. Jus nav, de máhtá gávåjt bævdđáj biedjat, ja ádá gávån iehťádijs gájbbedit.
- Jus gávå ij nummargárggáv dagá, de bissu giedan aktan daj ávdep gávåj.
- Jus Ánnájn ij lim biernnagávå mij gatjálvissaj vásstedij, de javllá: «Válde ádá gávån», ja de gatjádiddje gávån válldá bievdes.
- Sujna gænna ælla desti gávå giedan, le vuojttám.

PLUKK EN FØLELSE!

- «Plukk en følelse!» er et spill som ligner på spillet Hopp i havet! Spillet legger opp til at deltakerne må navngi og beskrive følelser.
- Stokk kortstokken.
- En deltaker deler ut sju kort til hver.
- Resten av kortene plasseres utover bordet hulter til bulter, i en slags rotete haug.
- Målet er å samle opp kort i nummerert rekkefølge og legge dem med bilesiden opp. For eksempel 24, 25 eller 6, 7, 8.
- Hver deltaker kan spørre etter kort på ulike måter, for eksempel:
 - følelse** «Ánná, har du en veldig trist bjørn?»
 - atferd** «Ánná, har du en gråtende bjørn?»
 - opplevelse** «Ánná, har du en bjørn som har mistet favorittleka si?»
- Hvis Ánná har en bjørn som passer til spørsmålet, gir hun bjørnen til deltakeren som spurte etter den.
- Når deltakeren får kortet av Ánná, må vedkommende se på det i sammenheng med kortene deltakeren allerede har. Hvis nummeret på kortet fra Ánná er før eller etter numrene på noen av de andre kortene deltakeren har, kan deltakeren legge dem ned som en rekke og ta en ny tur.
- Hvis nummeret på kortet ikke kommer før eller etter noen av de andre kortene deltakeren allerede har, beholder hen som spurte om kortet, dette kortet.
- Hvis Ánná ikke har en veldig trist bjørn, sier hun «Plukk en følelse!» og da må deltakeren som spurte etter kortet, plukke et kort fra haugen på bordet.
- Deltakeren som først klarer å kvitte seg med alle kortene, vinner spillet.

GÆRDO!

- «Gærdo!» speladijn hæhtup snivva gulldalit mav iehtjáda subtsasti, ja dan láhkáj hárijánip iehtjádiit dibddet ietjas dábdøj birra ságastit.
- Gávå galggi segaduvvat.
- Juohkka oassálasste oadtju niellja gávå.
- Oassálasste gæhttji ietjas gávåjda ja biedji dajt gárggán bævdáj, gáváj vuolus.
- Sån guhti álggá, járggál avtav suv gávåjs vaj gájka gávåv vuojni.
- Oassálasste gæhttjal dábdobágov biernagávåj huomahit.
- Oassálasste gávåt ja tjielggi vidjurav mij dábdøj gullu. Juogu almma jali gávådum vidjurav.
- Gávå mij le járggáluvva bissu bievdn, gávåjn bajås.
- Då nuppe oassálasste hæhttju snivva gulldalit vaj mujtti dábdov ja vidjurav mij gávåduvvá.
- Buojkulvis: Jávvå járggál gávåv gánnå l biernna mij máju dallá. Jávvå javllá: «Ávon. Ávvusav gá soames munji májudallá.»
- Oassálasste vuorralakkoj gávåjt járggáli, dábdøj nammadi ja vidjuriit gávvidi desik gájka gávå li gehtjaduvvam.
- De vas gávå nuppe guovlluj járggáluvvi, gáváj vuolus. Ij val gávåjt segadit – sæmme sajen gárggán galggi liehket degu álgos.
- Juohkkahasj vállji avtav gávåv vuorralakkoj mav sihtá suoládit. Gávåv járggáluvva ja suola gærddu dábdobágov ja vidjurav mav gávåæjgát le javllam. Buojkulvis: «Ávon. Jávvå ávvus gá soames sunji májudallá.»
- Jus buoragit mujttá ja gærddu, de oadtju dav gávåv ja bæssá marjelij vuorkkit. Ulmmen le ámastit nav moadda gávå gá máhttelis.

GJENFORTELL!

- «Gjenfortell!» er et spill for å øve på aktiv lytting og å anerkjenne andres følelser.
- Stokk kortstokken og del ut fire kort til hver deltaker, med bildesiden ned.
- Deltakerne ser på kortene sine og legger dem så ned igjen på bordet i en rekke, med bildesiden ned.
- Etter tur snur hver deltaker ett av kortene sine og viser til de andre.
- Medspillerne navngir følelsen som bjørnen på kortet viser.
- Beskriv en ekte eller oppdiktet situasjon som kunne ha utløst denne følelsen.
- Kortet skal bli liggende med bildesiden opp når det har blitt snudd.
- Deltakerne må lytte nøye for å huske følelsene og situasjonene de andre beskriver. For eksempel kan vi tenke oss at Jávvå snur en smilende bjørn og sier «Lykkelig. Dette er slik jeg føler meg når noen smiler til meg.»
- Fortsett å ta tur på å snu kort, og å navngi følelser og beskrive situasjoner helt til alle kortene ligger med bildesiden opp.
- Alle deltakerne skal nå snu kortene sine slik at bildesiden igjen ligger ned, men uten å endre rekkefølgen kortene ligger i.
- Deltakerne tar så tur på å velge blant kortene til medspillerne. De snur det, sier hvilken følelse som vises på kortet og forteller om situasjonen som ble beskrevet av spilleren som fikk kortet utdelt. For eksempel «Jávvå føler seg lykkelig når andre mennesker smiler til ham».
- Dersom deltakeren husker følelsen og gjengir situasjonen godt nok, kan hen ta kortet fra spilleren som først fikk det utdelt og beholde det.

- Jus suola ij mujte dábdoj ja vidjurav mav nubbe le gávvidam, de gávva bissu ieme æjgáda lunna.
- Joarkkit desik gájka gávva li speladuvvam. Sån guhti le ienemus gávájt ámastam, le vuojtte. Jus guovtes libá sæmme álov gávájs oaditum, de aktan vuojtteba.

IEKTU

- «lektu» speladijn mujttáduvva jut dábdo álu rievdi. Dábdo ma badjáni ja vássi li luondulasj oassen iellemis.
- Mujte val, jus le ilá vájve ietjas dábdojt juohket, de le loahpe akta majt vásstedit, jali spellamav báddistit.
 - Gávva biejaduvvi bævdáj, gáváj bajás.
 - Oassálasste huomahi guhtik dábdoj mav áttjak li dábddám.
 - Oassálasste váldi guhtik gávva bivdes mij dábdoj gávvi.
 - Akta álggá ja nammat dábdoj mav le válljim. Ja de tjielggi manen dav le dábddám.

Dá gatjálvisá soajtti viehkken:

Majt lidji dahkamin gá dat dábdo badjáni?

Man mælggadav dav dábdi?

Le gus dábdo rievdam dallutjis?

Jus dábdo le rievdam, mij le dasi sivvan?

- Dersom deltakeren ikke kan huske følelsen eller situasjonen, får den som «eier» kortet beholde det.
- Fortsett til det er tomt for kort på bordet. Deltakeren med flest kort vinner. Dersom to deltakere har likt antall kort, er begge vinnere av spillet.

I GÅR

- Spillet «I går» minner deltakerne på at følelser er flyktige, og at følelser som kommer og går er en naturlig del av livet.
- Minn gjerne deltakerne på at det er i orden å dikte opp eller når som helst å si «pass» dersom man føler seg ubekvem.
 - Deltakerne legger kortene utover på bordet med bildesiden opp.
 - Tenk på en følelse som du kan huske å ha følt på i går eller dagen før.
 - Velg et kort som gjenspeiler den følelsen.
 - Navngi følelsen.
 - Fortell hvorfor du følte det slik.

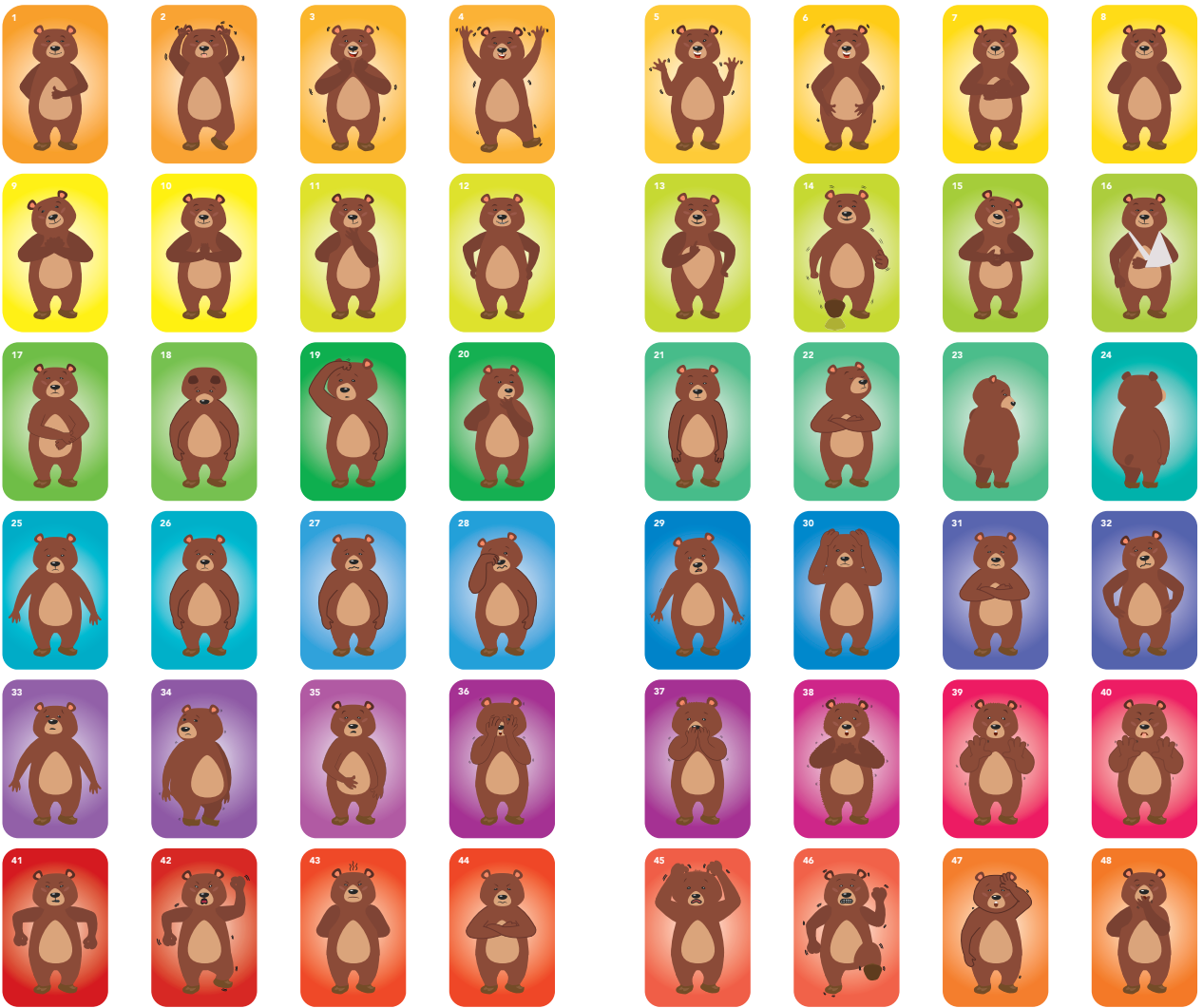
Hjelpespørsmål:

Hva gjorde du da du følte det på den måten?

Hvor lenge hadde du den følelsen?

Er følelsen du hadde annerledes enn det du føler i dag?

Hvis følelsen din er annerledes i dag, hva er det som har forandret seg?

DÅBDDOBÁGO / FØLELSESORD

6

Dát báhkolissta máhtta viehken liehket. Diedoht báhkolista birra gávna 16. bielen. / Denne ordlisten kan brukes som veiledning. Se side 17 for informasjon om ordlisten.

Attributiv: Ávos mánná.

Predikativ: Mánná le ávon.

	ATTR. HÁBME	PRED. HÁBME	FØLELSE
1	Dudálasj	Dudálasj	Fornøyd
2	Skuldigis	Skuldik	Skøyeraktig, lur
3	Tjangas	Tjangas	Fornøyd, begeistret
4		Sjamen	Begeistret, i perlehumør
5	Vájmmeles	Vájmmele	Entusiastisk, ivrig
6	Ávos	Ávon	Glad
7	Vuorbálasj	Vuorbálasj	Lykkelig
8	Mihás	Mihá	Stolt, kry
9	Væhttsás	Væhttsá	Oppmerksom, hyggelig
10	Gijttogis	Gijttogis	Taknemlig
11	Sjuggelis	Sjuggel	Oppfinnsom, kreativ
12	Jálos	Jállo	Modig, djerv, trygg
13	Bavregis	Bavrek	Selvsikker
14	Sávres	Sávrrer	Iherdig, utholdende
15	Mávtugis	Mávtuk	Optimistisk, ved godt mot
16	Gierddis	Gierddis	Tapper, overbærende
17	Hærdodis	Hærdodibme	Motløs, pessimistisk
18	Hæsos	Hæsser	Motløs, maktesløs
19	Májvváram	Májvváram	Forvirret, gått i surr
20		Juorroladdamin	Smått i tvil
21	Lájkás	Lájkás	Likegyldig, lunken

22	Narigis	Narik	Trassig, sta
23		Skámádime	Skjemmes
24	Oarbes	Oarbes	Ensom, forlatt
25		Gávkahime	Vantrives
26	Håjes	Håjen	Lei seg, nedstemt, trist
27	Vuorbedis	Vuorbedibme	Ulykkelig
28	Surgulasj	Surgulasj	Bedrøvet, sørgende
29	Dárvodis	Dárvodibme	Uten trøst, uten håp, utrygg
30	Dármedis	Dármedibme	Fortvilt, rådløs
31	Biehteduvvam	Biehteduvvam	Sveket, bedratt
32	Márálasj	Márálasj	Bekymret
33	Vuorrástuvvam	Vuorrástuvvam	Rådløs, forlegen, i knipe
34	Asedis	Asedasj	Urolig, nervøs, engstelig
35	Alvaduvvam	Alvaduvvam	Forbauset, overrasket
36		Balon	Redd
37	Gávgas	Goavgen	Redd, engstelig
38		Hæggabalón	Livredd
39	Suorgganam	Suorgganam	Forskrekket, rystet
40		Iehpemiellan	Føle motvilje, avsky
41		Suhton	Sint
42	Moarrás	Moaren	Arg, vred
43	Asjmegis	Asjmen	Irritert, frustrert, vred
44	Máskisj	Moasken	Fornærmet, sur
45		Iehpedájon	Forfjamset, forvirret, i panikk
46	Diertjestuvvam	Diertjestuvvam	Stresset
47	Vájbas	Vájbas	Sliten, trøtt
48	Gievdas	Gievdas	Lei, trøtt

Dát gávnvátjoahkke le nævvo mij le ávddánahteduvvam julev-sáme girikko- ja sebrudakiellemij. Biernnagává máhtti dállá-gáttén, siđdan, skallujláhkkáma jali ietjá aktijvuodan aneduvvat. Biernnagává le nævnon duola dagu áhpadiddijjida ja varresvuodabarggijida. Máhttelisvuodajs li galle. Nævo ulmmen le viehkedit dábdot birra ságastit ja ájádallat – juogu dal li rádas jali gænodis dábdot, vájves jali buore.

Kortsamlingen du har i hânda er et verktøy utviklet til bruk i lulesamisk kirke- og samfunnsliv. Biernnagává kan brukes rundt bålet så vel som rundt middagsbordet eller på konfirmasjons-samling og i andre sammenhenger. Biernnagává er en ressurs som kan tas i bruk både av lærere og helsepersonell. Bruksmåtene er mange og mulighetene store. Biernnagává er et verktøy for å sette ord på følelser, store som små, vonde som gode. Det fins mange ulike følelseskort i bruk. Biernnagává kan sies å høre til samme sjanger, men er unik og utviklet spesifikt for bruk i Sábmme.

Beeretjekårhth

FØLESESKORT

Beeretjekårhth

Bæjkhoehtamme: Stiftelsen
Kirkelig Ressurscenter mot vold
og seksuelle overgrep

E-påaste:
post@ressurscenteret.no

Gaskeviermesne:
www.ressurscenteret.no

Tjælije: Sjabretje as / Meerke
Krihke Leine Bientie

Guvvieh: By Marita Eilertsen as /
Marita Eilertsen Tøsse

Bæjkhoehti jæpjen 2021

Sjabretje as Beeretjekårhtide
sjæhtesjamme jth Meerke Krihke
Leine Bientie lea åarjelsæmien
gjelese jarkoestamme.

Marita Eilertsen Tøsse lea
guvviedamme.

Barne- ungdoms- og
familiedirektoratet lea
beetnehvierhtiejgumie dåårjeme.

Beeretjekårhth

Stiftelsen Kirkelig Ressurscenter mot
vold og seksuelle overgrep

E-post: post@ressurscenteret.no

Nettside: www.ressurscenteret.no

Beeretjekårhth:
Utviklet av Sjabretje as /
Meerke Krihke Leine Bientie

Design: Marita Eilertsen as
/ Marita Eilertsen

Utgitt 2021

Kirkelig Ressurscenter har
i samarbeid med Sjabretje
as utviklet Beeretjekårhth
med veiledningshefte. Idé og
oversettelse til sørsamisk er gjort av
Meerke Krihke Leine Bientie.

Marita Kristin Eilertsen har
designet Beeretjekårhth.

Beeretjekårhth er gjennomført
med midler fra Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet (Bufdir).

SISVEGE

1. Sisvege
2. Ektiebarkoen bïjre
3. Alkoe-baakoe
 - a. Heelsege Nidarosen bispen luvhtie
 - b. Heelsege SANKSeste
 - c. Bïerne saemiej jïeliemisnie
4. Beeretjekarhti bïjre
 - a. Rontestalledh
 - b. Guktie Beeretjekarhtide nuhtjedh
 - c. Gosse Beeretjekarhtide gïehteleminie
 - d. Mujhtieh!
 - e. Hïjven joptsestidh
 - f. Buerkesth amma!
5. **Guktie spealadidh**
 - a. Saarnoeh amma!
 - b. Bovresne
 - c. Tjöönghkeminie
 - d. Vaajesth dellie!
 - e. Jååktan
6. Guvvieh mij 48 beeretjh vuesiehtieh
7. Baakoelæstoe

INNHold

1. Innhold
2. Om prosjektet
3. Forord
 - a. Hilsen fra biskop i Nidaros
 - b. Hilsen fra SANKS
 - c. Bjørnen i samenes liv
4. Om Beeretjekarhth
 - a. Å tenke på
 - b. Hvordan bruke Beeretjekarhth
 - c. Beeretjekarhth bidrar til
 - d. Husk på!
 - e. Å dikte opp
 - f. Å snakke ut
5. **Slik spiller du**
 - a. Dikt en fortelling!
 - b. Butikken
 - c. Plukk en følelse!
 - d. Gjenfortell!
 - e. I går
6. Bilder av alle 48 bjørnene
7. Ordliste

2. GÆRHKOEN VIERHTIE-SIJJEN PROSJEKTE

Beeretjekårhth

Kårhtide mejtie datne steereminie, edtjeh viehkine årroth årjelh-saemien gærhko-ejeliemasse jth åålmege-ejeliemasse. Beeretjekårhtide mæhtebe utnedh gosse dällebealesne jallh buertiebealesne tjahkesjibie, jallh skyllememaanj tjåanghkosne jallh jeatjah tjåanghkosne. Ööhpehtæjjah jth healsoe-barkijh mæhtieh beeretjekårhtide gellie jth ovnessie vuekiej mietie utnedh. Beeretjekårhtigujmie mæhtebe stoere jth onne, nåake jth buerie damtojde nommestehtedh.

«Gosse datne saarnoeh, dellie datne jaahkah»

Kirkelig Ressurscenter daajra juktie gellien æjkien vuajname, buerie almetjidie gosse soptsestieh guktie vaajmosne demtieh jth saarnoeh guktie dej dääjrehtsh Leah. Almetjh jiehtieh «Gosse datne saarnoeh, dellie datne jaahkah.» Gosse edtjeh nåake dääjrehtassi bjire soptsestidh. Jijnih almetjh guhkiem sjihteme muahnjasjidh jth eah soptsestidh seksuelle daaresjimmielij bjire dovne gærhko-ejeliemisnie jth åålmege-ejeliemisnie. Gosse almetjh eah sjiht nåake dääjrehtassi bjire soptsestidh, dellie skaamoe jth skiemtjelassh bætieh. Gosse soptsestibie, dellie fiere almetje, fuelhkieh jth tjielten almetjh mæhtieh maam joem darjodh guktie buerebe sjædta. Dääjrehtassi bjire jth damtoej bjire soptsestidh vihkele lea. Tjoerebe aaj soptsestidh gosse damtoeh jth dääjrehtsh nåake Leah.

Tjoerebe lierehtalledh damtoej bjire soptsestidh

Gosse ibie mæhtieh soptsestidh, dellie tjoerebe lierehtalledh soptsestidh. Lierehtallebe gosse soptsestibie beajjetje barkoen bjire, ståakedimmien bjire jth gosse vaajestibie. Dellie aelkhebe sjædta nåake dääjrehtassi bjire soptsestidh. Beeretjekårhth hijven viehkine gosse edtjebe lierehtalledh damtoej bjire soptsestidh jth damtojde vuesiehtidh.

Ietnien gieline soptsestidh

Åarjelsaemien gieler mahta jamhkedh. UNESCO læstosne lea. Geerve gieler nænnoestidh gosse almetjh loebpede jielieh. Beeretjekårhtigujmie sjihtebe maanide jth noere almetjidie viehkiehtidh ietnien gieline soptsestidh. Hijven åadtjodh daaresjæjide jth noerhkijidie jjiht kultuvrinie jth vuekiejgumie vuastalidh.

Gaajhkesh edtjeh jaskodh

Saemien maanah jth noere almetjh edtjeh gærhko-ejeliemisnie fuakedh jth jearsoes årroth. Kirkelig Ressurscenter jth Saemien gærhkoeraerie Leah gellie jaepieh aktesne prosjektinie barkeme noerhkenassem jth seksuelle daaresjimmielij sæmiej luvnie vuastalidh. Sjihtebe dejugumie aktesne årroth giejtie daaresjæjjah låavteme. Kirkelig Ressurscenter jth Samisk nasjonal kompetansesenter (SANKS) jth ovnessie gærhko-eålmegeh sæmiej dajvine aktine barkeminie. Beeretjekårhth libie aaj buektiehtamme.

Gæjhtoe

Prosjekte-åvtehke Meerke Krihke Leine Bientie lea Beeretjekårhtigujmie barkeme. Meerke soejkesjamme jth ussjedamme guktie kårhtide darjodh. Meerke mæhtebe jth gaanehtihk. Jijnih almetjh sutnjen æhpie guktie daajra gie mahta satnem viehkiehtidh. Beeretjekårhtide dorjeme mah mæhtieh viehkine gaajhkesidie sjidtedh. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet beetnegh prosjektese vadteme.

2. PRESENTASJON AV PROSJEKTET VED KIRKELIG RESSURSSENTER

Beeretjekårhth

Kortstokken du har i hånda er et verktøy utviklet til bruk i sørsamisk kirke- og samfunnsliv. Beeretjekårhth kan brukes rundt bålet så vel som rundt middagsbordet eller på konfirmasjonssamling og i andre sammenhenger. Beeretjekårhth er en ressurs som kan tas i bruk både av lærere og helsepersonell. Bruksmåtene er mange og mulighetene store. Beeretjekårhth er et verktøy for å sette ord på følelser, store som små, vonde som gode. Det fins mange ulike følelseskort i bruk. Beeretjekårhth tilhører samme sjanger, men er unik og utviklet spesifikt for bruk i Sæpmie.

«Du tror det ikke før du har sagt det»

Kirkelig Ressurssenter vet av erfaring hva det betyr å kunne sette ord på sine følelser og opplevelser. «Du ser det ikke før du tror det» er et ordtak vi bruker om det som ikke burde skje, men som vi vet skjer. Vi kan like gjerne si: «Du tror det ikke før du har sagt det». I lang tid ble vold og seksuelle overgrep forsøkt tiert i hjel, både i samfunns- og kirkeliv. Hendelser som ikke kan snakkes om, som det legges lokk på eller skjules, fører til skam og uheld. Det vi har ord for, kan vi oftere gjøre noe med, både som enkeltpersoner, familier og samfunn. Det er viktig å sette ord på opplevelser og følelser, også det som er vanskelig å snakke om.

Øve på å snakke om følelser

Hva når vi ikke klarer å uttrykke oss? Det går det heldigvis an å øve på. Det hjelper å øve på å sette ord på følelser knyttet til hverdagslige ting, lek og fortellinger. Slik kan det bli lettere å snakke også om det som er vanskelig. Beeretjekårhth er et ypperlig verktøy for både det å øve på å snakke om følelser og det å formidle følelser.

Å få uttrykke seg på sitt hjertespråk

Sørsamisk språk er av UNESCO klassifisert som et alvorlig truet språk. Store geografiske avstander gjør språkarbeidet krevende. Beeretjekårhth er vårt bidrag til at barn og unge kan få uttrykke seg på sitt hjertespråk, sørsamisk. Forankring i kultur og tradisjoner er en viktig byggekloss i forebygging av vold og overgrep.

Alle har rett til trygge rom

Det skal være trygt for samiske barn og unge, for alle, å delta i kirkelige aktiviteter. Kirkelig Ressurssenter har de senere årene samarbeidet med Samisk kirkeråd om prosjekter som har som mål å forebygge vold og seksuelle overgrep i samiske kirkelige miljøer. Det er viktig å stå ved den utsattes side når vold og overgrep har funnet sted. Beeretjekårhth er del av en større satsning som også innebærer et samarbeid med Samisk nasjonal kompetansetjeneste (SANKS) og de kirkelige miljøer i samiske språkområder.

Takk

I arbeidet med Beeretjekårhth har prosjektleder Meerke Krihke Leine Bientie vært sentral. Hun står bak ide og utvikling. Hun har bidratt med fagkompetanse, kreativitet og delt sitt nettverk i Sæpmie. Resultatet er Beeretjekårhth som er en sørsamisk ressurs som alle kan bruke. Prosjektet er gjennomført med midler fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.

3. GËLE ÅAJVOEH VADTESE LEA

Gïele åajvoeh vadtese lea: gïeline maehthebe sinsitnine soptsestidh jïh gïele goh pruvvie mubpiej almetji gâajkoe. Ietnien gïelen jïjnïh baakoeh mah sjïehte leah gosse edtjebe soptsestidh mij tjæbpie lea, mij nåake lea jïh mij vaajmoem deavhta. Muvhtene jiehtebe ietnien gïele vaajmoen gïele lea.

Sjïere gïelh, kultuvh jïh ovmessie åssjalommesh leah Jupmelen buerie vadtsh mijjese. Dah mijjem eadtjaldehtieh vovejnedh man vyörtege sjïerevoete jïh ektievoete leah. «Beeretjekaarhth» vihkles viehkine gosse edtjebe ovmessie aamhtesi biïre soptsestidh, jïh jïelije gïelem eevtjedh guktie maehthebe jïjtjïh gïelem jïh kultuvrem garmerdidh.

Dovne maanah, noere jïh geerve almetjïh eah tuhtjïh hijven jïh jearsoe lea gosse edtjïeh nåake damtoej biïre jïh nåake dååjrehtsi biïre soptsestidh. Manne hâhkesjem «Beeretjekaarhth» viehkine sjïdtieh gosse edtjede damtoej biïre soptsestidh.

Kâarhth maehthieh viehkine sjïdtedh gosse edtjebe soptsestidh guktie vaajmosne jïh mäelesne lea. Tjoerebe lieredh guktie maehthebe jearsoesvoetem eevtjedh.

Hâhkesjem dah kâarhth maanide jïh noere almetjidie viehkine sjïdtieh gosse edtjïeh jïjtjïh gïeline soptsestidh guktie dej damtoeh leah. Dellie maehthieh buerebelaakan bâetije biejjide dåastoeh-tidh jïh jearsoeslaakan – ietnien gïeline – soptsestidh.

Bueriesjugniedasse jïh læhkoe!

Herborg Finnset
Nidarosen bïspe

3. SPRÅK ER EN FANTASTISK GAVE

Språk er en fantastisk gave: gjennom ordene kan vi uttrykke oss, de er som ei bro som vi kan møte andre mennesker på. Morsmålet er det språket som er rikest på uttrykk for det aller vakreste, det vanskeligste og det mest personlige. Noen ganger kaller vi morsmålet for hjertespråket.

Ulike språk, kulturelle uttrykk og måter å tenke på er Guds rike gaver til oss. Vi inviteres til å verdsette mangfold og fellesskap.

Beeretjekaarhth kan være et godt verktøy til å bruke i samtaler i alle slags sammenhenger, og bidra til en levende språkkultur, hvor vi er stolte over vår språklig og kulturelle arv.

For både barn, unge og voksne kan det være uvant eller utrygt å snakke om følelser og vanskelige erfaringer. Mitt ønske er at disse kortene kan få bli et verktøy for å bli enda bedre i å bruke språket.

Beeretjekaarhth kan være slike verktøy for å sette ord på det vi føler, og at vi øver oss på å skape fortrolighet og trygge rom. Jeg håper at kortene kan være med og styrke barn og unges bruk av sitt eget språk, slik at de er godt rustet til å møte livet, til trygt å ta ordet – på hjertespråket.

Bueriesjugniedasse jïh læhkoe!

Herborg Finnset
biskop i Nidaros

NÆNNOES VIEHKIEVIERHTIE

Mov mielen mietie aelhkebe damtoej biĵre soptsesidh gosse maanah, noere almetĵ ĵih geerve almetĵ aktine leah, ĵih Beeretjekáarhth aktine utnebe. Gosse tryjjeheke, ĵih beeretjieguvvide vuartasĵibie, dellie mæhtebe náake ĵih buerie damtoej biĵre hijvenlaakan soptsesidh. Náake damtoej biĵre aaj mæhtebe soptsesidh gosse aktesne libie ĵih Beeretjekáarhth nuhtjebe. Dellie baakoejgumie mijjen damtoej biĵre ĵih aaj damtoejgumie áahpenibie. Ĵih gielem nænnoestibie, ĵih noere ĵih báeries almetĵ siĵhtieh ĵih mæhtieh buerebelaakan sjugniedidh dam mij hijven lea. Numhtie Beeretjekáarhth hijven gaajhkesidie.

Johan Inge Greff

Spes.skiemtjesáĵhtere SANKS, Plassje

NYTTIG HJELPEVERKTØY

Min erfaring er at det kan være lettere å snakke om følelser med barn, ungdom og voksne ved å bruke Beeretjekáarhth.

Ved å bruke et bilde av en bjørn for å uttrykke hva man føler, kan man skape en positiv erfaring. Ved å snakke om emosjonelle temaer på en leken og morsom måte ufarliggjøres og normaliseres våre følelsesliv. Beeretjekáarhth stimulerer språket og kreativiteten hos alle deltakere, uavhengig alder. Beeretjekáarhth er en unik ressurs for alle som vil bli styrket i sørsamisk språk. Det er gledelig å få utviklet et nyttig hjelpeverktøy.

Johan Inge Greff

Spes.skiemtjesáĵhtere/Familieterapeut, SANKS- Nasjonalt Team. avdeling Røros

Bierne

Biernen lea sjiere sijjie saemiej jieliemisnie iih jaahkoemisnine. Biernen biire leah iijnih jaahkoeh iih vukieh. Bierne dejnie iijtsse stoere botnine daelwege gellie askh meehti aeredh beapmoe-namhtah iih tjaetsie-namhtah. Dihte lij naejties. Giijre doekoe dellie gaavmoste goekte jorpe tjovkigujmie boöti mejtie lij skuarhtjadamme iih njammehtamme.

Saemies aejkien lij bierne vietseles muerjie-baerrije, mubpiej aejkiej lij maeresne iih geekten-jealkege tjöödtjesti iih snirri iih ävtes-juelkiejgujmie jaemedem steereminie. Nyjsenæjijiste lij geerjene iih daajmetje lij dej vöoste – jis ij lin baerniem beelhten nuelesne guedtieminie, guktie maa bierne meehti dam daejredh? Bierne tjoeri naejtije ärrोध. Kaarri vöoste lij hatsves; dejtie vijrijinie vööjni.

Saemien heamturh leah sagke jeatjeh-laakan daaroejste iih svienskijste. Eah saemieh naan aejkien sláahnten biire soptsesteh. Ij leah gåessie soptsese gusnie bierne gánka-baernine iijjese sjædta.

Saemieh leah aaj ussjedamme bierne – goh jeatjah juvrh – meehti almetjem iijtsse hammosne tjiokedh.

Kilde: «Staloeh vienhtieh aske lea dälle», Kirsti Birkeland 2002

Bjørnen i samenes liv

Bjørnen inntar en særskilt plass i samenes liv og tro. Det er mange trosoppfatninger og tradisjoner om bjørnen. Det var noe overnaturlig ved at den med sin store kropp kunne sove i måneder hver vinter, uten mat og vann. Utpå våren kom den til og med ut av hiet, med to lodne unger som den hadde født og ammet der inne!

Iblant var bjørnen en godmodig bær-spiser, andre ganger stilte den seg opp på bakbeina og og var rasende med blottede tenner og død i labbene. Den likte kvinner og var snill mot dem om de ikke gikk med et guttebarn i magen. Hvordan kunne bjørnen vite det? Den måtte være synsk. Den var aggressiv mot menn, den tenkte vel på menn som jegere.

Samenes fortellinger om bjørnen er annerledes enn de norske og svenske eventyrene om bjørnen. Samenes fortellinger inneholder ikke noe slott eller bjørner som forvandles til en prins over natta. Likevel har samer tenkt at bjørnen - som andre dyr, kan skjule et menneske inni seg.

Kilde: «Staloer tror at månen er et bål», Kirsti Birkeland 1986

4. Beeretjekårhthi bijre

Sjabretje as Beeretjekårhthide sjehtesjamme jth Meerke Krihke Leine Bientie lea áarjelsaemien gielese jarkoestamme. *Stiftelsen kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep* lea beetnehviertiejgumie dáárjeme.

Dov leah 48 ovmessie Beeretjekårhth gusnie damtoe-baakoeh. Beeretjekårhth mæhtieh datnem viehkiehtidh gosse edtjth damtoej bijre soptsestidh jth damtoejgumie áahpenidh. Fierhtene Beeretjekårhtesne sjjere damtoej-baakoeh mij sjeahtha kårhthten gávvan.

Fierhten beeretjen sjjere guvvie. Beeretje vuesehte guktie dñhte damta. Gosse beeretjem vuartesjh, dellie guarkah guktie dñhte damta. Maahtah dovne beeretjen ááredæjjam jth bollem vuartasjidh. Datne, gie Beeretjekårhthide vuartesjh, maahtah jeatjhlaakan ussjedidh goh mubpieh almetjh ussjedieh. Numhtie Beeretjekårhth viehkievierhtine dejtie gieh sijhtieh dej damtoejgumie áahpenidh. Dellie gaajhkesh mæhtieh Beeretjekårhth spealadidh jth Beeretjekårhth nuhtjedh.

Maahtah Beeretjekårhthide oktegh vuartasjidh. Gööktesi gööktesi mæhtieh spealadidh jth jienebh mæhtieh dáehkine spealadidh. Gaajhkesh mæhtieh spealadidh, dovne maanah, noere almetjh, geerve almetjh jallh voeres almetjh. Dah gieh maanagiertesne jallh skuvlesne berkieh, jallh maanaj aktine leah, mæhtieh Beeretjekårhthide viehkine utnedh.

Nov amma luste Beeretjekårhthide utnedh! Maahtah lohkedh guktie spealadidh jallh jñtse vuekieh ohtsedidh. Gaajhkesidie hijven Beeretjekårhtigumie áahpenidh!

4. Om Beeretjekårhth

Beeretjekårhth er utviklet, tilpasset og oversatt til sørsamisk av Meerke Leine Krihke Bientie og er en selvstendig ressurs utgitt i samarbeid med Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep.

Beeretjekårhth er en kortstokk hvor det finnes 48 ulike ord for ulike følelser. Disse kortene kan hjelpe deg til å snakke om og bli kjent med de ulike følelsene. Deltakerne avgjør selv hvilket ord som kan passe sammen med de 48 ulike kortene med bildene. Følelseskort som Beeretjekårhth egner seg til å engasjere og kan hjelpe oss til lettere å gjenkjenne og snakke om følelser.

Ved ansiktsuttrykk og kroppsspråk viser Beeretjekårhth ulike følelser uten å bruke ord. Mange av bjørnenes uttrykk kan tolkes på ulike måter. Kortene egner seg derfor for alle. De fleste kan lett identifisere seg med bjørnene.

Beeretjekårhth kan spilles både av enkeltpersoner to og to eller i grupper. Barn, unge, voksne og eldre kan spille sammen. Der som du er engasjert i kirka, er behandler, lærer, forelder, foresatt eller en som tilbringer kvalitetstid med barn, er Beeretjekårhth for deg.

Under kan du lese om spill og aktiviteter med Beeretjekårhth. Du kan også finne dine egne måter å bruke Beeretjekårhth på. Bare fantasien setter grenser!

Rontestalledh

Vihkele lea maanah j̄ih noere almetj̄h lierieh damtoej bījre sopsesidh. Dellie hijven jis āadtjoeh rontestalledh guktie demtieh.

Gosse geerve almetj̄h edtj̄ieh maanaj aktine jallh noere almetji aktine spaeladidh, dellie mæhtieh naan Beeretjekarhth veeljedh guktie tsegkiebaakojde lierieh. V.g. geerjene, hājnan, skabran, ærkies j̄ih bāāhperihks. Gosse maanah j̄ih noere almetj̄h dejtie baakojde mæhtieh, dellie mæhtieh j̄ienebh j̄ih j̄ienebh baakoeh ohtsedidh.

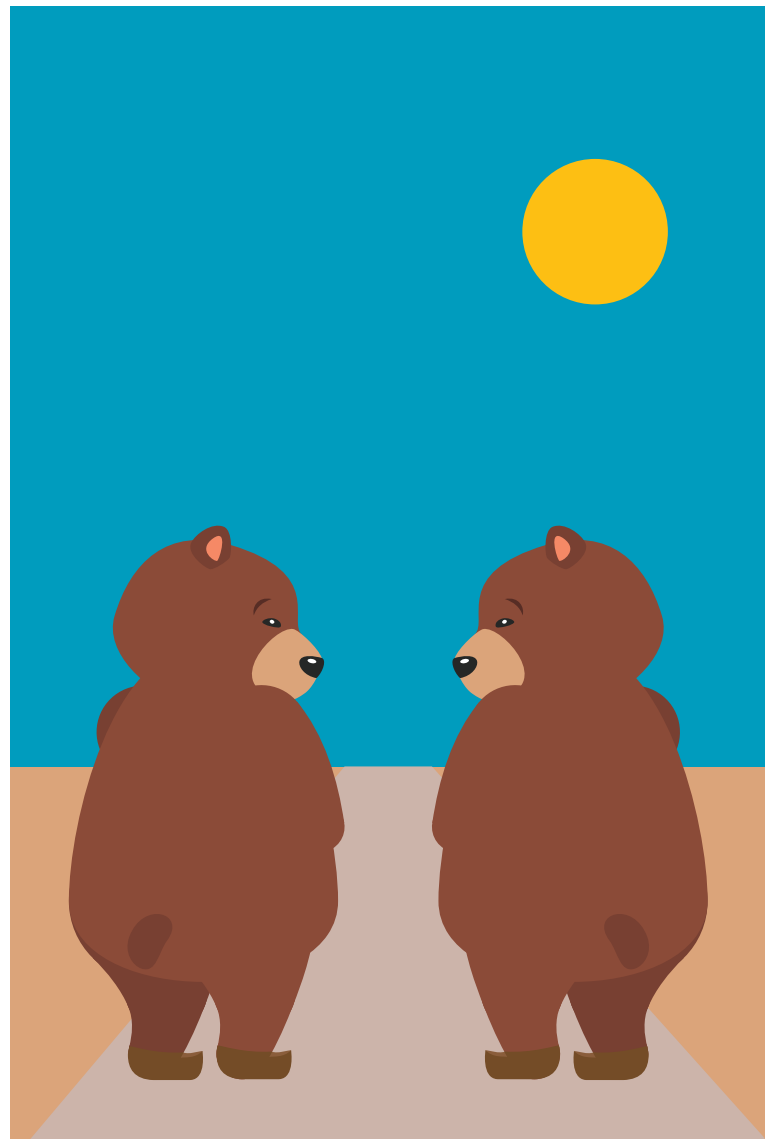
Jis sīj̄hth, dellie maahtah guelmiedahkem ohtsedidh. Maanah mæhtieh j̄ītse āāredæjjam guelmiedahkesne vuartasjidh. Dellie vueptiestieh guktie dej āāredæjjah leah gosse geerjene jallh hājnan.

Å tenke på

Følelseskortspill gir hjelp til å reflektere og bli kjent med egne følelser.

Voksne kan velge å begrense antallet kort til de mest grunnleggende følelsene, som for eksempel glad, trist, sint, bekymret, redd og overrasket. Slik kan barn og unge bli mer kjent med de ulike følelsene. Etter hvert kan man ta i bruk flere kort for å skape variasjon og øke vanskelighetsgraden.

Det går også an å bruke et speil mens man spiller. Da kan deltakerne se hvordan de ser ut når de hermer ulike følelser.

Guktie Beeretjekårhthide nuhtjedh

Aalkovistie dellie daerpies ussjedidh mannasinie datne sijnth Beeretjekårhth nuhtjedh. Mejtie datne sijnth spealadidh jñh lustestalledh. Mejtie sijnth ietnien gielem nænnoestidh. Mejtie sijnth dov damtoeh buerebe daejredh jñh guarkedh. Seamma saacht, hijven gaajhkesidie, damtoej biñre soptsestidh jñh deigujmie åahpenidh.

Gosse Beeretjekårhtigujmie giehteleminie, dellie åadtjoeh:

- Orre baakoeh jñh jiehtegh damtoej biñre lieredh.
- Damtoej biñre soptsestidh jñh deigujmie åahpenidh.
- Jijstsh ietnien gielem jñh daaroen gielem nænnoestidh.

Mujhtieh!

Maanah jñh noere almetjh maehtieh jñstsh damtojide nænnoestidh. Dah maehtieh lieredh guktie damtoej biñre soptsestie jñh dæmiedie. Firehtene kårhtesne nummere. Numhtie aelhkebe damtojide mujhtedh. Gosse Beeretjekårhtigujmie spealedh, dellie hijven daejredh:

- Ajve datne daajrah guktie datne damth jñh guktie dov damtoeh leah. Seamkalaakan mubpide aaj.
- Dov damtoeh leah dov. Dov damtoeh leah saatnan dutnjen.
- Damtoeh eah gæssie gænnah reaktie jallh baahtede. Ij gie åadtjoeh stuvredh guktie jeatjah almetje tjuaara damtedh, seamma gæssie.

20

Hvordan bruke Beeretjekårhth

Beeretjekårhth kan brukes i mange ulike sammenhenger. De kan brukes som morsomme leker i uformelle sammenhenger eller som en del av mer strukturerte og planlagte aktiviteter. Beeretjekårhth er til hjelp for å oppmuntre folk i alle aldre til å snakke om følelser.

Beeretjekårhth bidrar til:

- Å styrke og utvikle ordforrådet knyttet til følelser og evnen til å beskrive følelser.
- Å lettere kunne snakke om og bli kjent med ulike følelser ved at man kan gjenkjenne, godta og uttrykke følelsene sine.
- Å få styrket sitt flerspråklige ordforråd om følelser.

Husk på!

Barn og unge, ja alle, kan få en større bevissthet rundt sine egne følelser. Da kan det være nyttig å både snakke om og regulere sine følelser bedre. Hvert kort er nummerert. Dette er ment som en hjelp for å gjenkjenne og huske de ulike følelsene. Her er noen grunnleggende regler:

- Bare du vet hva du føler, og det samme gjelder for alle andre.
- Følelser er alltid individuelle, personlige og ekte.
- Følelser er aldri riktige eller gale, og det finnes ingen forpliktelse til å føle på en bestemt måte i noen situasjon.

21

Hijven joptsestedh

Dellie mahtah niekedassen bijre soptsestidh juktie niekedasse lea niekedasse. Naan aejkien ih sijhth soptsestidh guktie damth. Dellie mahtah joptsestedh.

Buerkesth amma!

Naan aejkien gosse almetjh Beeretjekarhtide nuhtjeh, dellie maehtieh damtedh geerve jallh lyövlehke lea. V.g. (Vuesiehtimmien gaavhtan) gosse almetjh vovejnieh guvviem gusnie hujnies beeretje, dellie datne aaj hájnan sjidh. Dellie vihkele májhtajidh, buerebe dutnjien sjidh jis mahtah mubpide buerkiesidh guktie damth jih dellie dan bijre soptsestidh.

Å dikte opp

Det er ikke alle som ønsker å dele sine innerste følelser, respekter behovet for å holde igjen. Det er fint å snakke sammen om at man kan dikte opp svar uansett spill.

Å snakke ut

Å spille Beeretjekarhth kan for noen vekke til live sterke følelser. Bare det å se en trist bjørn kan for eksempel utløse ubehagelige minner og vonde følelser. Disse følelsene bør anerkjennes og den det gjelder bør gis mulighet til å snakke ut dersom vedkommende ønsker det.

5. Guktie spealadidh

Gosse spealedh, dellie lustestallh! Dellie mahtah joptsestedh gosse edtjh buerkiesidh guktie damth. Numhtie mahtah orre baakoeh damtoej bijre lieredh. Dellie mahtah damtojde buerebe daejredh jih damtoej bijre soptsestidh. Tsegkiebaakoeh mah hijven daejredh gosse edtjh spealadidh:

▲ - Bievnesh

▲ - Guktie spealadidh

5. Slik spiller du

Kortspill åpner for trygge og morsomme måter å snakke om følelser på ved bruk av oppdiktede situasjoner. Spillene kan bidra til å øke deltakernes ordforråd knyttet til følelser og til å styrke deltakernes evne til å gjenkjenne og beskrive ulike følelser.

Symboler som blir brukt:

▲ - Om spillet

▲ - Hvordan spille

Saaroeh amma!

- ▲ «Saaroeh amma!» edtja gaajhkesidie eevtjedh lustalledh spealadidh gosse damtojde giehtjedieh. Dellie maehtieh joptsestedh gosse edtjeh damtoem buerkiestidh. Gosse spealadie, dellie guarkoeh guktie jñh mannasinie numhtie jallh naemhtie demhtie.
- ▲
 - Pleenth Beeretjekaarhtide
 - Spïelije gie aalka, gaajhkide Beeretjekaarhtide mubpide vadta. Dellie fiere spïelije edtja Beeretjekaarhtem vaeltedh, Beeretjekaarhtem vuartasjidh jñh buartan biejedh guktie mubpieh spïelijh aaj Beeretjekaarhtem vovejnieh.
 - Fiere spïelije edtja veeljedh sjiehteles damtoe-baakoem jñitse beeretjasse. Spïelije edtja damtoe-baakoem soptsestidh.
 - Dellie spïelije edtja åenehks vaajesem soptsestidh. Dellie maakta buerkiestidh mannasinie beeretje numhtie damta.
 - Gosse fiere spïelije akten æjkien vaajestamme, dellie gaajhkesh edtjeh orre Beeretjekaarhtem vaeltedh.
 - Fiere guhte edtja orre Beeretjekaarhth vaeltedh jñh jñitse vaajesem jærhkedh.
 - Spïelijh maehtieh orrijidh spealadidh gosse sijhtieh jallh orrijidh gosse eah vielie Beeretjekaarhth aajmene.

Vuartesjh vuesiehtimmien gaavhtan bielie 26.

Dikt en fortelling!

- ▲ I «Dikt en fortelling!» oppmuntres deltakerne til å gjenkjenne følelser og til å bruke fantasien for å undersøke hvorfor og hvordan ulike følelser oppstår.
- ▲
 - Stokk kortene.
 - Alle deltakerne skal trekke et kort hver. Den deltakeren som begynner, legger sitt kort på bordet med bildesiden opp foran seg, slik at alle kan se bildet av bjørnen.
 - Deltakeren navngir følelsen på kortet som hen har lagt på bordet foran seg.
 - Deltakeren skal så finne på en kort fortelling som forklarer hvorfor bjørnen føler seg slik.
 - Slik fortsetter deltakerne etter tur. Når alle har navngitt en følelse og fortalt en kort fortelling, trekkes et nytt kort. Dette kortet brukes til å videreutvikle den samme fortellingen.
 - Slik kan spillet fortsette ved at deltakerne trekker nye kort og videreutvikler fortellingene sine så lenge de vil eller til det er tomt for kort.

Se eksempel på side 27.

Saaroeh amma!

V.g.

Datne Beeretjekaarhthem vaaltah. Guvvesne beeretje gie hãjnan. Dellie «hãajnan» mubpide jeahtah.

Dan mænngan vaajesth: «Manne oktegh leam. Daenbien manne jïh mov voelph såålese vöölkimh. Manne såålese nahkestim. Gosse fahkajim, dah mov voelph sååleste vualkeme. Manne jis såålese beetsim». Gosse vihth dov vãarooe, dellie orre Beeretjekaarhthem vaaltah. Guvvesne beeretje gie mãarehke.

Dellie «mãarehke» mubpide jeahtah jïh dellie vihth vaajesth: «Manne mãarehke. Mov voelph gieh mannem såålese leehpin, mov beetnegidie sualadin.» Gãalmeden aejkien dellie orre Beeretjekaarhthem vaaltah. Guvvesne beeretje gie geerjene.

Dellie «geerjene» mubpide jeahtah jïh vaajesth: «Manne mãarehke lim. Dellie stoere gierkiem vööjnim. Ussjedim gierkiem hajkedh. Gosse gierkiem dijpim, dellie mij akt gierkien nueleste jãjhta. Dellie stoere beetneh-gãestoem vueptiestim! Daelie manne joekoen geerjene!»

Dikt en fortelling!

Eksempel:

Ved første trekning får en av deltakerne en trist bjørn. Hen sier «trist» til sine medspillere.

Fortellingen kan da bli slik: «Jeg føler meg ensom. I dag dro jeg på en tur ut til en øy sammen med vennene mine. Da vi var på øya sovnet jeg. Da jeg våknet igjen hadde de andre etterlatt meg der alene.»

I neste runde trekker den samme deltakeren en sint bjørn. Deltakeren sier «sint» og går videre med sin fortelling: «Nå er jeg veldig sint, for vennene mine som forlot meg her på øya stjal pengene mine også. »

I den tredje runden trekker deltakeren en svært glad og fornøyd bjørn. Hen sier «glad» til sine medspillere. «Jeg var så sint at jeg plukket opp en stein for å kaste den avgårde. Da jeg plukket opp steinen oppdaget jeg plutselig noe som dukket frem under den. Da fant jeg en kiste full av penger. Nå er jeg veldig glad!»

Bovresne

▲ Gosse «Bovresne» spealadie, dellie spēliih giēhtjedieh maam vienhtieh jīh guktie dellie demtieh.

- ▲ • Pleenth Beeretjekårhtide.
- Spēlije Beeretjekårhtem fiere spēlijasse vadta.
- Bāarasommes spēlije āsesiētæjīne sjædta.
- Åsesiētæjja fiere spēlijem gihtjie: «Maam sījht āstedh?»
- Spēliih āsesiētæjjam vaestiedieh.
- Åsesiētæjja vaestede: «Duelie!» jīh aktem Beeretjekårhtem fiere spēlijasse vadta. Eah spēliih āadtjoeh Beeretjekårhtide vuartasjīdh.
- Dellie āsesiētæjja fiere spēlijem stillie: «Saarnoeh amma guktie sīditi gosse dov aatem gāatan bööktih!»
- Fiēre spēlije edtja saarnodh guktie sīditi gosse aatem gāatan böökti. Eah spēliih āadtjoeh Beeretjekårhtide vuartasjīdh.
- Gosse gaajhkesh spēliih sārnome, dellie fiere guhte edtja jījise Beeretjekårhtem buartan biējedh guktie mubpieh spēliih Beeretjekårhtide vuejnieh.
- Spēlije gie eensilaakan sārnome guktie Beeretjekårhten damtoe sjeahtha disse maam soptsestæjja sārnome, vitijīnie sjædta.
- Vitijie āsesiētæjīne sjædta.

Butikken

▲ Spillet «Butikken» handler om sammenhengen mellom forventninger, hendelser og følelser.

- ▲ • Stokk kortene og del ut ett til hver spiller.
- Deltakeren med høyest alder blir Selgeren.
- Selgeren spør hver av deltakerne: «Hva vil du kjøpe?» etter tur.
- Deltakerne svarer hva som helst som de ønsker å kjøpe.
- Selgeren svarer vedkommende: «Ja, vær så god», og så legger Selgeren et kort med bildesiden ned foran deltakerne som svarer. Deltakerne får ikke lov til å se på kortene.
- Selgeren spør deltakerne etter tur: «Hva skjedde når du tok gjenstanden din med hjem?»
- Hver deltaker dikter opp en fortelling om gjenstanden de kjøpte, fortsatt uten å se på kortet sitt.
- Når alle har delt sine fortellinger, snur deltakerne kortene sine slik at alle kan se dem.
- Den spilleren som Selgeren mener hadde en fortelling som passet best med følelsen på det tildelte kortet, vinner spillet.
- Vinneren blir Selgeren i neste runde av spillet.

Bovresne

V.g.

Spïelije A, Maarja, sæjhtha njaalkedahkh âesiestæjjeeste âestedh. Spïelije B, Aanta, sæjhtha stååkedimmie-snöölkem âestedh. Âesiestæjja voestegh Maarjam gihtjie guktie sjïditi gosse njaalkedahkine gåatan bööti!» Maarja vaestede: «Mov njaalkedahkh dielies lin». Aanta vaestede: «Manne skâajjesne rijrim mov stååkedimme-snöölkine».

Maarja Beeretjekâarhthtem maam ââdtjeme, mubpide vuesehte. Guvvesne geerjene beeretje. Aanta aaj jïjtse Beeretjekâarhthtem vuesehte. Guvvesne aerkies beeretje.

Âesiestæjja Aantese jeahta satne aervede Aanta aerkie sjïditi gosse rijri. Ij âesiestæjja aervedh Maarja geerjene sjïditi gosse njaalkedahkh dielies lin. Dellie Aanta vitnie. Aanta âesiestæjjiine sjædta.

Butikken

Eksempel:

Spiller A, Maarja, spør Selgeren om et godteri. Spiller B, Aanta, spør etter en lekeulv. Selgeren spør først Maarja «Hva skjedde da du tok godteriet med hjem?» Maarja sier: «Godteriet smakte fælt.» Aanta sier: «Jeg tok en ridetur med lekeulven min.»

Når de snur kortene, avdekker Maarja en glad bjørn, mens spiller Aanta har fått en redd bjørn.

Selgeren avgjør at en redd ulvetrytter er mer sannsynlig enn at Maarja ble glad av å spise fælt godteri. Selgeren sier til Aanta at han har en fortelling som passer best med følelsen på kortet. Aanta blir Selgeren i neste runde.

Tjöönghkeminie

Gosse «Tjöönghkeminie», spëlijh edtjeh ovmessie damtoe-baakoeh jiehtedh jïh damtojde buerkiestidh.

- Pleenth Beeretjekaarhtide.
- Spëlije tjïjhtje Beeretjekaarhth fiere spëlijasse vadta.
- Juekiedæjja edtja Beeretjekaarhtide mah baatseme buertien vâarhkose heesedh.
- Dellie spëlijh edtjeh Beeretjekaarhth tjöönghkedh jïh Beeretjekaarhtide buartan bïejedh guktie gaajhkesh maehthie guvvide vuartasjidh: V.g. 24, 25 jallh 6, 7, 8.
- Spëlije maehthie kâarhth tjöönghkedh jïh mubpide gihtjedh:

damtoe Guktie beeretje lea: «Aanna, dov lea hujnies beeretje?»

dâemedede Guktie beeretje dâemedede: «Aanna, dov lea beeretje gie tjearoeminie?»

dâäjrese Guktie beeretjen dâäjrese: «Aanna, dov lea beeretje mij lea stâåkedimmie-gaevniem dasseme?»
- Aannan lea hujnies beeretje. Dellie Aanna tjuara hujnies Beeretjekaarhthem gihtjijasse vedtedh.
- Gosse gihtjije Aannan Beeretjekaarhthem åådtje, tjuara kâarhthem nummerem vuartasjidh. Jis Beeretje-kâarhthem nummere hijven Aannan kâarhtide sjeahta, dellie Beeretjekâarhti raajroem buartan beaja. Dellie dïhte åådtje ikth vielie gihtjedh.
- Mejtje ij Aannan naan beeretje gie hâjnjan, dellie Aanna edtja vaestiedidh: «Mïnnh vâarhkose! » Dellie gihtjije tjuara Beeretjekaarhthem vâarhkoste dijpædh.
- Spëlije gie gaajhkide Beeretjekaarhtide raajrojne buartan bïejeme, vitnie.

Plukk en følelse!

«Plukk en følelse!» er et spill som ligner på kortspillet Hopp i havet! Spillet legger opp til at deltakerne må navngi og beskrive følelser.

- Stokk kortstokken.
- En deltaker deler ut sju kort til hver.
- Resten av kortene plasseres utover bordet hulter til bulter, i en slags rotete haug.
- Målet er å samle opp kort i nummerert rekkefølge og legge dem med bildesiden opp. For eksempel 24, 25 eller 6, 7, 8.
- Hver deltaker kan spørre etter kort på ulike måter, for eksempel:

følelse «Aanna, har du en veldig trist bjørn?»

atferd «Aanna, har du en gråtende bjørn?»

opplevelse «Aanna, har du en bjørn som har mistet favorittleka si? »
- Hvis Aanna har en bjørn som passer til spørsmålet, gir hun bjørnen til deltakeren som spurte etter den.
- Når deltakeren får kortet av Aanna, må vedkommende se på det i sammenheng med kortene deltakeren allerede har. Hvis nummeret på kortet fra Aanna er før eller etter numrene på noen av de andre kortene deltakeren har, kan deltakeren legge dem ned som en rekke og ta en ny tur.
- Hvis nummeret på kortet ikke kommer før eller etter noen av de andre kortene deltakeren allerede har, beholder hen som spurte om kortet, dette kortet.
- Hvis Aanna ikke har en veldig trist bjørn, sier hun «Plukk en følelse!» og da må deltakeren som spurte etter kortet, plukke et kort fra haugen på bordet.
- Deltakeren som først klarer å kvitte seg med alle kortene, vinner spillet.

Vaajesth dellie!

▲ «Gosse Vaajesth dellie!» spealadie, dellie edtjeh eensilaakan goltelidh jñh mojteldatedh guktie soptsestæjjah demtieh.

- ▲ • Pleenth Beeretjekårhtide.
- Spïelije nijelije Beeretjekårhth fiere spïelijasse vadta.
- Spïelijh edtjeh jñtsh Beeretjekårhtide vuartasjidh jñh buartan raajrojne bïejedh guktie eah mubpieh spïelijh maehtieh guvvide vuartasjidh.
- Fiere spïelije edtja Beeretjekårhtem buartan bïejedh guktie mubpieh spïelijh Beeretjekårhtem vuejnieh.
- Fiere spïelije edtja veeljedh sjñhteles damtoe-baakoem beeretjasse.
- Fiere spïelije edtja damtoe-baakoem mubpide soptsestidh.
- Spïelije edtja dellie ånehks vaajesem soptsestidh jñh buerkiestidh guktie beeretje damta.
- Spïelijh tjuerieh vaajestæjjam eensilaakan goltelidh. V.g. Jåvva beeretje mojjehterminie. Jåvva «aavrehke» jeahta. Jåvva vaajeste: «Manne aavrehke leam gosse gie akt munnjen mojjehthe.»
- Mubpieh spïelijh edtjeh aaj damtoe-baakoem jiehtedh jñh vaajestidh. Mæhtieh orrijidh vaajestidh gosse eah vielie Beeretjekårhth aajmene.
- Spïelijh edtjeh gaajhkide Beeretjekårhtide buartan raajrojne bïejedh guktie mubpieh spïelijh maehtieh guvvide vuartasjidh.
- Spïelije gie eelki vaajestidh, edtja veeljedh Beeretjekårhtem maam sæjhta sualadidh. Dellie tjuaara mojteldatedh maam vaajestæjja soptsestamme. V.g. «Jåvva aavrehke juktie gie akt sutnjien mojjehthe». Dellie spïelije reaktie måjhta, jñh dellie mahta Beeretjekårhtem vaajestæjjeeste sualadidh.

Gjenfortell!

▲ «Gjenfortell!» er et spill for å øve på aktiv lytting og å anerkjenne andres følelser.

- ▲ • Stokk kortstokken og del ut fire kort til hver deltaker, med bildesiden ned.
- Deltakerne ser på kortene sine og legger dem så ned igjen på bordet i en rekke, med bildesiden ned.
- Etter tur snur hver deltaker ett av kortene sine og viser til de andre.
- Medspillerne navngir følelsen som bjørnen på kortet viser.
- Beskriv en ekte eller oppdiktet situasjon som kunne ha utløst denne følelsen.
- Kortet skal bli liggende med bildesiden opp når det har blitt snudd.
- Deltakerne må lytte nøye for å huske følelsene og situasjonene de andre beskriver. For eksempel kan vi tenke oss at Jåvva snur en smilende bjørn og sier «Lykkelig. Dette er slik jeg føler meg når noen smiler til meg.»
- Fortsett å ta tur på å snu kort, og å navngi følelser og beskrive situasjoner helt til alle kortene ligger med bildesiden opp.
- Alle deltakerne skal nå snu kortene sine slik at bildesiden igjen ligger ned, men uten å endre rekkefølgen kortene ligger i.
- Deltakerne tar så tur på å velge blant kortene til medspillerne. De snur det, sier hvilken følelse som vises på kortet og forteller om situasjonen som ble beskrevet av spilleren som fikk kortet utdelt. For eksempel «Jåvva føler seg lykkelig når andre mennesker smiler til ham».
- Dersom deltakeren husker følelsen og gjengir situasjonen godt nok, kan hen ta kortet fra spilleren som først fikk det utdelt og beholde det.

- Jis sualadæjja ij vaajesem mujhtieh, ij mæhtieh Beeretjekårhthem sualadidh.
- Numhtie jærhkieh. Mæhtieh orrijidh gosse eah Beeretjekårhth aajmene. Mojhteladtje gie jeenemes Beeretjekårhth sualadamme, vitnie.

Jååktan

▲ Hijven rontestalledh guktie almetjeh jååktan, övtebe biejjien jallh æerebe damtin. Dellie mæhtieh guarkedh mannasinie numhtie damtin. Numhtie dääjrehthellieh guktie mæhtieh damtojde joekehtidh.

Gosse «Jååktan» spealadie, mæhtieh dovne saatnan soptseshtidh jallh joptsestidh. Mejtie spæljeh ij sijnth jallh mæhtieh maam jiehtedh, dellie spæljeh mahta «stååpele» jiehtedh jallh «munni-jien stååpele lea».

- ▲
- Spæljeh edtjeh Beeretjekårhtide buartan biejedh guktie gaajhkesh spæljeh mæhtieh guvvide vuejnedh.
 - Spæljeh edtjeh mujhtedh guktie jååktan (jallh övtebe biejjien) damtin.
 - Fiere spæljeh edtja Beeretjekårhthem veeljedh, mij hijven jijtse damtojde sjeahta.
 - Fiere spæljeh edtja damtoe-baakoem mubpide jiehtedh.
 - Dellie spæljeh edtja soptseshtidh jeh buerkiestidh mannasinie dihte numhtie damta.

Gyjhtjelassh mah viehkine:

Maam darjoejih gosse numhtie damtih?

Man guhkiem numhtie damtih?

Mejtie seammalaakan daan bijjien damth?

Jis ih seammalaakan daan biejjien damth, mij dellie sjidti?

- Dersom deltakeren ikke kan huske følelsen eller situasjonen, får den som «eier» kortet beholde det.
- Fortsett til det er tomt for kort på bordet. Deltakeren med flest kort vinner. Dersom to deltakere har likt antall kort er begge vinnere av spillet.

I går

▲ Spillet «I går» minner deltakerne på at følelser er flyktige, og at følelser som kommer og går er en naturlig del av livet.

Minn gjerne deltakerne på at det er i orden å dikte opp eller når som helst å si «pass» dersom man føler seg ubekvem.

- ▲
- Spillerne legger kortene utover på bordet med bildesiden opp.
 - Tenk på en følelse som du kan huske å ha følt på i går eller dagen før.
 - Velg et kort som gjenspeiler den følelsen.
 - Navngi følelsen.
 - Fortell hvorfor du følte det slik.

Hva gjorde du da du følte det på den måten?

Hvor lenge hadde du den følelsen?

Er følelsen du hadde annerledes enn det du føler i dag?

Hvis følelsen din er annerledes i dag, hva er det som har forandret seg?

6. GUVVIEH MIJ 48 BEERETJH VUESIEHTIEH

6. BILDER AV ALLE 48 BJØRNERNE

7. Baakoelæstoe / Ordliste

	FØLELSE	ATTR. FORM	PRED. FORM
1	fornøyd	fuakeme III	
2	skøyeraktig, munter	jarhpoe	jarhpan
3	glad	aavosne	
4	ivrig	baadtjohks	baadtjohke
5	ivrig, energisk, begeistret	eadtjohks	eadtjohke
6	stolt, modig	mavvas	
7	stolt, kry	garmeres	garmere
8	lykkelig, salig	aavrehks	aavrehke
9	glad, fornøyd	geerjene	geerjene
10	takknemlig	gijhteles	gijhteles
11	prøvende		orretjalmege
12	håpefull	dåajvoes	
13	selvsikker	mæhteles	mæhtele
14	iherdig, utholdende	saavrehks	saavrehke
15	pågangsmot	ïedtjeles	ïedtjele
16	tapper	jealehks	jealehke
17	hengiven, trofast	gaerhteles	gaerhtele
18	mismodig, frustrert		havnan
19	forundra, overrasket	bååhperihks	bååhperihke
20	forfjamset, forvirra		baanhtsan
21	motløs, ille til mote	gåavvoeh	gåavvan
22	avvisende, sur	måsnoeh	måsnan

23	lei seg	haarmoes	
24	sjalu, misfornøyd	lälleres	
25	motløs, pessimistisk	leskies	
26	slapp, kraftløs	faamohts	faamohth
27	trist	njåajjoeh	njåaijan
28	ulykkelig	hujnies	håjnan
29	søndersknust, i sorg	sårkosne	
30	mismodig, bedrøvet	njåajjoeh	njåaijan
31	bekymret	struerkies	stråarkan
32	engstelig, urolig	skabroeh	skabran
33	oppgitt	aajhpehts	aajhpehth
34	sjenert, blyg	plievvies	
35	usikker, forvirret	såmskoes	såmskan
36	mismodig, fortvila	njåajjoeh	njåaijan
37	skremt	dearkoes	
38	redd	aerkies	aerkie
39	nervøs	hielhkes	
40	sint, aggressiv	hatsves	
41	ergelig	ermies	
42	hissig		hassehke
43	irritert	snartjoes	snartjan
44	sint, irritert	gïepehks	gïepehke
45	fortvilt, opprødd		baanhtsan
46	stessa	fuehpies	fuahpan
47	misfornøyd, oppgitt	narvoeh	
48	sliten	sæjloes	sæjloes

Káarhtide mejtje datne steereminie, edtjeh viehkine árrodh áarjelh-saemien gærhkoe-jjeliemasse jñh áålmege-jjeliemasse. Beeretjekarhtide maehtebe utnedh gosse dáallebealesne jallh buertiebealesne tjahkesjibie, jallh skyllememaanaaj tjáanghkosne jallh jeatjah tjáanghkosne. Ööhpehtæjjah jñh healsoe-barkijh maehtieh beeretjekarhtide gellie jñh ovmesse vuekiej mietie utnedh. Beeretjekarhtigujmie maehtebe stoere jñh onne, nåake jñh buerie damtojde nommestehtedh.

Kortstokken du har i hånda er et verktøy utviklet til bruk i sørsamisk kirke- og samfunnsliv. Beeretjekarhth kan brukes rundt bålet så vel som rundt middagsbordet eller på konfirmasjons-samling og i andre sammenhenger. Beeretjekarhth er en ressurs som kan tas i bruk både av lærere og helsepersonell.

Bruksmåtene er mange og mulighetene store.

Beeretjekarhth er et verktøy for å sette ord på følelser, store som små, vonde som gode. Det fins mange ulike følelseskort i bruk. Beeretjekarhth er utviklet for bruk i Saepmie.

Fra: Hilde Marit Knotten <hilde.knotten@jd.dep.no>
Sendt: tirsdag 7. mars 2023 19:00
Til: Liv.Eli.Gaup@unn.no; anna.gundersen@unn.no; Siri.Leraand@stolav.no; Marita.Sandvik@stolav.no; jillrigmorabelsen.olsen@bufetat.no; johanninge.greff@bufetat.no; ketil.lenert.hansen@uit.no; Edit.Johnsen@finnmarkssykehuset.no; siv.malen.murberg@konfliktraadet.no; lene.gregersen@porsanger.kommune.no; ester.perly.bronstad@snasa.kommune.no; rita.thomassen2@politiet.no; akeskitalo@amnesty.no; anita.lervoll@tffk.no; Anita.Sommer@konfliktraadet.no; anne.louise.skoland@ressurssenteret.no; Anne Marie Østhus; pirjoanneli@msn.com; post@vestkris.no; arnop@trondelagfylke.no; Beathe.Jenssen@varoy.kommune.no; berit.d.thorslund@uit.no; britt.andreassen@krisesenteretmid-troms.no; Camilla.Svegaard.Sorhus-Hansen@politiet.no; Christina.Ovregard@finnmarkssykehuset.no; Edit.Johnsen@finnmarkssykehuset.no; elisabeth.taugbol@kdd.dep.no; eva.josefsen@uit.no; friha@trondelagfylke.no; Froydis.Nilsen@finnmarkssykehuset.no; grdav@statsforvalteren.no; norgga.sarahkka@hotmail.com; gunn@altakrise.no; post@saminisson.org; gnsiri@kautokeino.kommune.no; heidi.johansen@nesseby.kommune.no; heidi.vivian.magnussen@tromso.kommune.no; jorunn.ervik@hamaroy.kommune.no; kristinh@stinesofiesstiftelse.no; Kirkerådet Postmottak; lailasombysandvik@gmail.com; lene.sivertsen@smiso.no; lilja.skjarova.hansen@politiet.no; maibritt.aslaksen@alta.kommune.no; May-Lise.Triumpf@samediggi.no; Marit.ellen.inga.bals@politiet.no; finnmark@atv-stiftelsen.no; mariamargareta.rolandsen@bufetat.no; Marit.Myrvoll@finnmarkssykehuset.no; may-bente.rostgaard@nesseby.kommune.no; morten.eriksson@norasenteret.no; nertila.stringa@kun.no; niski@statsforvalteren.no; nina.sorensen@alta.kommune.no; Norunn.johansen@lavangen.kommune.no; Pal.Meland@politiet.no; rakel@vardobaiki.no; seidi.marttila@tana.kommune.no; sigmund@atv-stiftelsen.no; siri.ulverud@politiet.no; solveig.bergman@nkvt.no; Tone.Salthe@nav.no; trine.eikrem@bufetat.no; trude.hagland@tjeldsund.kommune.no; Wanja.Saether@bodo.kommune.no; lma@arran.no
Kopi: Vivian.Store.Mathisen@samediggi.no; 'ingeborg.larssen@samediggi.no'; Line Nersnæs; Anne Siv Åvitsland
Emne: Invitasjon til innspillsmøte i forbindelse med utarbeidelse av opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner

Invitasjon til innspillsmøte i forbindelse med utarbeidelse av opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner 24. mars kl. 10.00-13.30

Regjeringen har under utarbeidelse en opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner. I den forbindelse inviteres det til et innspillsmøte på Sametinget **24. mars kl. 10.00-13.30**, inkludert lunsj. Det er også mulig å delta digitalt.

Møtet arrangeres i samarbeid med Sametinget. Sametingsråd Runar Myrnes Balto og statssekretær i Justis- og beredskapsdepartementet, Geir Indrefjord, vil delta på møtet.

Opptrappingsplanen skal lanseres høsten 2023 og vil ha følgende innsatsområder:

- 1) Helhetlig og samordnet politikk
- 2) Forebygging
- 3) Bistand og beskyttelse
- 4) Straffeløpfølging

Planen skal omhandle vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner inkludert negativ sosial kontroll og æresrelatert vold samt internetrelaterte overgrep mot barn. Arbeidet for å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn vil også bli løftet frem i planen.

Invitasjonen sendes til medlemmene i samarbeidsforum om vold og overgrep i samiske samfunn.

Vi ber om at dere gir beskjed om hvem som vil delta på innspillsmøtet til Hilde Knotten (hilde.knotten@jd.dep.no) og Ingeborg Larssen (ingeborg.larssen@samediggi.no) innen onsdag 15. mars 2023. Det er fint om dere melder i fra om dere vil være til stede på Sametinget eller vil delta digitalt.

Vi ber om hver organisasjon/instans som deltar på møtet forbereder et innlegg på inntil 5 minutter med innspill til utfordringsbildet og videre tiltak for å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn.

Når vi har en oversikt over deltakelse på møtet vil det bli sendt ut en dagsorden sammen med påloggingsinformasjon til de som ønsker å delta digitalt.

Velkommen til innspillsmøte!

Med vennlig hilsen

Justis- og
beredskapsdepartementet

Hilde Marit Knotten

Utredningsleder
Politiavdelingen
Seksjon for kriminalitetsbekjempelse

Mobil: +47 975 01 572
Telefon: +47 22 24 54 66

Kontor: Gullhaug Torg 4A
[Regjeringen.no/jd](https://regjeringen.no/jd) – [Facebook](#) – [Twitter](#)

This email is confidential and may also be privileged. If you are not the intended recipient, please notify the Ministry of Justice and Public Security, Norway, immediately.

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Utvalgets medlemmer .

Dato: 23.02.2023

Vår ref: 23/01040-1

Deres ref:

Oppnevning av utvalg til å utrede tiltak for å styrke samisk kirkeliv

Kirkerådet vedtok i sitt møte i desember 2022 (sak KR 97/22) å opprette et utvalg for å utrede tiltak for å styrke samisk kirkeliv. Kirkerådet delegerte til direktøren å oppnevne utvalgsmedlemmer.

Direktøren har oppnevnt følgende til å sitte i utvalget:

- Inga Marja Steinfjell, leder
- Hanne Øygard
- Edgar Stark Dobie-Njaastad
- Bertil Jönsson
- Elin Magga
- Oddvar Andersen
- Karen Anette Anti
- Risten Inga Henriksen
- Mathis Eira

Takk for at dere har sagt ja til å delta i utvalget. Samisk kirkeråd vil kontakte dere for første møte, og vil også ha sekretariatsfunksjon for utvalget.

Kirkerådet ga utvalget følgende mandat:

Formålet med utvalgsarbeidet er å fremme forslag til tiltak som kan styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke som en oppfølging av Kirkemøtets prinsippvedtak i sak [KM 10/22](#). Utvalget må holde seg informert om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og ta rapporten i betraktning i sitt eget arbeid der det er hensiktsmessig.

Utvalget bes innledningsvis beskrive hvilke særskilte rettigheter samer har i Den norske kirke etter gjeldende rett.

Utvalget bes videre om spesielt å vurdere følgende:

- Om det samiske kirke demokratiet og strukturene rundt dette bør videreføres som i dag eller endres, herunder om det bør etableres en egen samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet.
- Om organiseringen av samisk kirkeliv bør videreføres som i dag eller endres, herunder et eventuelt behov for ytterligere kategorialmenigheter.
- Om det er behov for endringer i Den norske kirkes regler som berører forvaltningsområdet for samisk språk.
- Om det er behov for justeringer av gjeldende regelverk om sammensetning og valgordning av Samisk kirkeråd og Samisk kirkelig valg møte.

Utvalget kan i samråd med Samisk kirkeråd presentere foreløpige vurderinger på Samisk kirkelig valg møte 27.–29. oktober 2023.

Utvalget skal vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene sine. Utvalget bes vurdere om midler til samisk kirkeliv kan hentes fra andre finansieringskilder og skal også fremme forslag som innebærer uendret ressursbruk.

Utvalget bes leveres endelig innstilling til Kirkerådets direktør innen 1. mars 2024.

Kirkerådets reglement for godtgjøring til folkevalgte gjøres gjeldende for dekning av reiseutgifter, møte godtgjøring og eventuell kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste i forbindelse med utvalgets møter. Dere vil få mer praktisk orientering om dette under utvalgets første møte.

Med vennlig hilsen

Ingrid Vad Nilsen
Direktør

Øyvind Meling
Seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.

Mottakere:
Utvalgets medlemmer .

Uppdaterat 2023-02-27

Program för översättarkonferens i Drag 27–28 mars 2023

Söndag 26 mars

Kväll Ankomst till Hamarøy hotell, Innhavet, eller privat boende i Drag med omnejd

Måndag 27 mars

Morgon Frukost på hotellet för dem som bor där

9.00–10.20 Inledning av konferensen på Árran i Drag
– Mikael Winninge, Ánn Risstín Skoglund m.fl.
* Presentation av konferensens deltagare
* Presentation av aktuell projektplan
* Projektets status och framtid
* Exempel på hittills översatta texter

10.20–10.40 Kaffepaus

10.40–11.30 Samiska skrifter med bibeltext i historia och nutid
* Övergripande föreläsning av Olavi Korhonen

11.30–11.40 Kort paus

11.40–12.00 Lulesamiska texter med religiöst innehåll som används idag
* Samtal i plenum om vad som finns och hur det används

12.00–13.00 Lunch på Árran

13.00–14.30 Skillnad i språkstruktur mellan lulesamiska och norska (svenska)
* Grammatisk föreläsning av Bruce Morén Duolljá
* Frågor och diskussion i plenum

14.30–15.00 Kaffepaus

15.00–16.30 Översättarseminarium och textarbete
* Både översättare och konsulter, liksom övriga konferensdeltagare är välkomna att delta (Arbetet leds av Ánn Risstín Skoglund)

17.00–18.15 Konferensmiddag på Hamarøy hotell, Innhavet

- 19.00–20.30 Offentligt kvällsprogram och andakt i Drag-Helland kirke
- * Kort presentation av projektet
 - * Läsning av lulesamisk GT-text, särskilt från *Sálmagirjje*
 - * Frågor och samtal
 - * Sånger och psalmer på lulesamiska
 - * Andakt

Tisdag 28 mars

Morgon Frukost på hotellet för dem som bor där

- 9.00–10.20 Översättarseminarium och textarbete, Árran
- * Både översättare och konsulter, liksom övriga konferensdeltagare är välkomna att delta (Arbetet leds av Ánn Risstín Skoglund)

10.20–10.40 Kaffepaus

- 10.40–11.30 Bibelöversättning i teori och praktik
- * Övergripande föreläsning av Mikael Winninge

11.30–11.40 Kort paus

- 11.40–12.00 Översättning av bibeltexter till lulesamiska
- * Föreläsning med konkreta exempel av Ánn Risstín Skoglund

12.00–13.00 Lunch på Árran

- 13.00–14.30 Översättarseminarium och textarbete
- * Detta seminariepass är offentligt öppet för allmänheten

14.30–15.00 Kaffepaus

15.00–15.30 Planering av den närmaste framtiden

15.30 SLUT

Kontaktuppgifter

Árran – Lulesamisk senter

8270 Ájluokta/Drag

Tel: +47 75 77 51 00

E-post: poassta@arran.no

Hamarøy Hotell

Postboks 53

N-8261 Innhavet

Tel: +47 75 76 55 00

E-post: post@hamaroyhotel.no

Beläget längs E6 mellan Bodø och Narvik

Svenska Bibelsällskapet

Mikael Winninge, projektledare

Tel: +46 (0)73-070 63 41

E-post: mikael.winninge@bibeln.se

Ánn Risstin Skoglund, redaktionskommitténs ordförande

Tel: +46 (0)76-775 68 49

E-post: annrisstin.skoglund@bibeln.se

Sáme girkoráđđi / Norgga girku

Sámebarggu ráđđadallangoddi / Suoma evangelalaš luteralaš girku

Áirasat Sáme girko-beivviid 2025 prográmmalávdegodđái

Suoma evangelalaš luteralaš girku Sámebarggu ráđđadallangoddi lea čoahkkimis 3.4.2023 nammadan Sáme-girko-beivviid 2025 prográmmalávdegodđái Ulla Magga ja Petra Magga-Vars.

Dán lassin Sámebarggu ráđđadallangoddi lea mearridan dáhttu Nuortalaččaid giličoahkkimis, ahte sii nammadit iežaset lahtu.

Ustitlaš dearvuodaiguin

Veli-Pekka Lehtola

Ságadoalli

Erva Niittyvuopio

Sámebarggu čáli

SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO

Kirkkohallitus Eteläranta 8 vaihde 09 18021 / faksi 09 180 2350
PL 210 kirkkohallitus@evl.fi
00310 Helsinki evl.fi

Y-tunnus 0118950-3
IBAN: FI47 8000 1000 0676 87
BIC: DABAFIHH

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

SKR

Ráisa - Nordreisa

Referanser:**Arkivsak:** 23/01714-1**Saksdokumenter:**

Saksprotokoll- En universelt utformet kirke

Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet - universell utforming av og i kirken

KR 101.1/22 Vedlegg med utdyping av begreper

Universell utforming og dobbel sårbarhet

Sammendrag

Kirkerådet skal på sitt maimøte anbefale Kirkemøtet 2023 å gjøre et vedtak som handler om universell utforming for å oppnå likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet uansett hvilke funksjonsvariasjoner man har. Begrepene funksjonshemming, barrierer, person med funksjonsnedsettelse og normbrytende funksjonsvariasjoner gjøres rede for i saksutredningen.

Ifølge *Sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse om nedsatt funksjonsevne* er samer med funksjonsnedsettelse særlig utsatt for mobbing, ulike former for vold og utfordringer med psykisk helse. Kvinner er mer utsatt enn menn. Mange opplever vanskelighet med tilhørighet både i det samiske samfunnet og i det norske majoritetssamfunnet. Møte med fysiske og pedagogiske barrierer for deltakelse kommer i tillegg til dette, og fører til daglige menneskerettighetsbrudd.

Målet er at mennesker som har funksjonsnedsettelser ikke «funksjonshemmes» av de fysiske og ikke-fysiske omgivelsene. Noen hindres i mer alvorlig grad enn andre i å delta og oppleve tilhørighet i kirkelige fellesskap. Universell utforming innebærer løsninger som kan brukes av alle. I tillegg til universell utforming er det noen ganger nødvendig med tiltak på individuelt eller gruppenivå.

I denne omgang bes Samisk kirkeråd om å komme med innspill på overordnet nivå. Konkrete tiltak kan innarbeides i handlingsplanen som skal utarbeides etter høstens kirkemøtesak om universell utforming.

Forslag til vedtak

1. Samisk kirkeråd ber Kirkerådet å:
 - a) Styrke sin kompetanse på funksjonshemming og universell utforming og samiske forhold.
 - b) Utrede hva som skal til for at samer med ulike former for funksjonshemming får likeverdig mulighet til trosutøvelse, også for dem som bor på institusjoner.
 - c) Sørgje for at samiske forhold blir inkludert når det utarbeides handlingsplaner, og at de dette angår tas med på råd.

2. Samisk kirkeråd oppfordrer Samisk utvalg, som utreder samisk kirkeliv i ny kirkelig organisering, til å:
 - a) Vurdere på hvilke områder i den kirkelige organiseringen det er behov for kompetanse på samisk forståelse av funksjonshemming samt kunnskap om levekår for samer med funksjonsnedsettelse.
 - b) Peke på behovet for flere kirkelige medarbeidere som har både samisk språk- og kulturkompetanse og kunnskap om universell utforming.
 - c) Vurdere muligheten for strukturelle tiltak for samer med funksjonsnedsettelse og deres familier, herunder kirkelige nettverk og flere kirketolker/språkmedarbeidere.

3. Samisk kirkeråd forventer at råd for funksjonshemmede som skal opprettes, samt de som gir råd på feltet funksjonshemming og universell utforming på regionalt nivå setter seg inn i både:
 - a) Den dobbelte sårbarheten med å være same med funksjonsnedsettelse, og
 - b) hvilke styrker og ressurser de representerer.

Saksorientering

Bakgrunn

Kirkerådet skal på sitt maimøte anbefale Kirkemøtet 2023 å gjøre et vedtak som handler om universell utforming for å oppnå likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet uansett hvilke funksjonsvariasjoner man har. Funksjonsevne varierer både fra person til person, mellom ulike tider i livet og fra situasjon til situasjon. Det er ikke uvanlig at når en funksjon er redusert, kan andre funksjoner være forsterket. Samtidig er det utmattende å stadig hindres i likeverdig deltakelse og tilhørighet, noe som bidrar til at mange ikke kan fungere optimalt ut fra egne forutsetninger.

I sak 7/22 på Ungdommens kirkemøte (UKM) ble det fremhevet at en universelt utformet kirke handler om hvordan vi i dag forstår og tolker funksjonshemming og universell utforming. Uttrykket funksjonsvariasjoner betyr at det er forskjell på alle menneskers funksjoner. For eksempel har spesielt god luktesans, og kan i gitte situasjoner oppleve at det på grunn av dette er vanskelig å delta på noe. Det kan selvfølgelig i andre tilfeller være en ressurs. Slike normbrytende funksjonsvariasjoner regnes ikke med i den medisinske definisjonen av personer med funksjonsnedsettelse, men det viser en del av spekteret av variasjoner. Poenget med uttrykket *normbrytende* funksjonsvariasjoner er å vise at det er samfunnsnormen som er problemet.

Funksjonshemmet som begrep peker på det å møte barrierer for deltakelse og tilhørighet. Omgivelser er funksjonshemmende når det er vanskelig for enkeltpersoner å komme seg frem eller å bli kjent med folk og vedlikeholde relasjoner. En person som har funksjonsnedsettelse, blir ikke utsatt for funksjonshemmende forhold hvis vedkommende kan delta på likeverdig måte. De aller fleste opplever å bli funksjonshemmet i gitte situasjoner i visse livsfaser. Dermed er dette noe som gjelder flertallet av menneskene i et lokalsamfunn, skjønt noen har livslange funksjonsnedsettelse, mens andre har det i kortere tidsrom.

Målet er at mennesker som har funksjonsnedsettelse ikke «funksjonshemmes» av de fysiske og ikke-fysiske omgivelsene. Noen hindres i mer alvorlig grad enn andre i å delta og oppleve tilhørighet i kirkelige fellesskap. Universell utforming innebærer løsninger som kan brukes av alle – for eksempel at gryteretten er uten allergener og at presten bruker ord i tillegg til å vise tegn for at menigheten kan sette seg. I tillegg til universell utforming er det noen ganger nødvendig med tiltak på individuelt eller gruppenivå. I *Sábme jállu - Sametingsmelding om likestilling* påpekes det at lite kunnskap i befolkningen generelt om erfaringene som personer med normbrytende funksjonsvariasjoner har med diskriminering

og hatprat. Dette er en del av bakgrunnen for at universell utforming fortsatt mangler på svært mange arenaer, og som fører til daglige menneskerettighetsbrudd.

FNs bærekraftsmål nr 10 innebærer å myndiggjøre og fremme sosial og politisk inkludering av alle, og der er det fremhevet at dette gjelder uansett alder, kjønn, funksjonsevne, rase, etnisitet og nasjonal opprinnelse. Fortsatt er det mange grupper som diskrimineres på ulike arenaer. Det nevnes i allerede i førstegangsbehandlingen av denne Kirkerådssaken (KR 101/22) at samer er blant de som er særlig utsatt. Når man tilhører flere minoriteter er man ekstra utsatt for diskriminering, noe som omtales som dobbel sårbarhet. Siden mennesker med funksjonsnedsettelse diskrimineres på mange områder, har FN laget en egen funksjonshemmingskonvensjon, *Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne*. Den «skal sikre at funksjonshemmede får innfridd menneskerettighetene sine på samme måte som alle andre».

Ifølge *Sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse om nedsatt funksjonsevne* er samer med funksjonsnedsettelse særlig utsatt for mobbing, hatytringer, vold, overgrep og utfordringer med psykisk helse. Mange opplever vanskelighet med tilhørighet både i det samiske samfunnet og i det norske majoritetssamfunnet. En del av denne problemstillingen handler om å måtte velge mellom helse- og omsorgstjenester og å bo et sted med tilgang samiske språkmiljøer, familie og omgangskrets. Personer med utviklingshemming i samiske områder har i likhet med personer med utviklingshemming generelt, dårligere levekår enn befolkningen ellers. I tillegg har personer med utviklingshemming med samisk bakgrunn dårligere levekår enn de uten samisk bakgrunn når det gjelder psykisk helse og mobbing. Kvinner er mer utsatt for mobbing enn menn.

Det rapporteres også om at flere opplever at de ikke har kapasitet til å lære seg to språk. De som da kun lærer norsk, får begrenset mulighet til å ta del i samisk kultur og til å utvikle samisk identitet. Med flere kirketolkere vil det være mulig for flere å delta likeverdig i kirkelige aktiviteter. Om kirketolkene har en rolle både som tolk og språkmedarbeider vil det også være mulig å lage flerspråklige invitasjoner og annet språkbasert materiell.

I kirkelig sammenheng er det viktig å finne ut om det er noen som sokner til menigheten som har funksjonsnedsettelse og har samisk tilhørighet. Det er vesentlig både å finne ut hvilke barrierer vedkommende opplever for å kunne delta likeverdig i kirkens aktiviteter, og hva den samiske tilhørigheten betyr for vedkommende. Da kan menigheten bli et sted der vedkommende kan erfare likeverdig tilhørighet og oppleve en styrket samisk identitet. Dette er konkrete tiltak som kan komme inn i handlingsplanen som skal utarbeides etter høstens kirkemøtesak om universell utforming.

Andre innspill som kan følges opp i handlingsplanen er vedtakspunkt nr 6 på Ungdommens kirkemøte 2022, der SKR og SUNG oppfordres til å:

- a) å tematisere funksjonshemming og universell utforming og
- b) å jobbe med strategier som bidrar til at retten til trosutøvelse ivaretas for funksjonshemmede med samisk bakgrunn.
- c) å jobbe med å styrke representasjonen av funksjonshemmede i råd og utvalg

Kirkerådet har allerede utarbeidet *Veileder for universell utforming av møter og arrangement* som skal være til hjelp for medarbeidere på alle nivå i Den norske kirke. Den har ikke noe spesifikt om det å ha samisk bakgrunn, men dette er noe som kan lages et eget ressursdokument for på siden om universell utforming i ressursbanken.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Gjennomføring av vedtaket vil kreve administrative ressurser på Kirkerådsnivå. Det kan gjennomføres med nåværende ressurser, men vil kreve prioritering av dette feltet.

DEN NORSKE KIRKE

SAKS PROTOKOLL

Arkivsak-dok. 22/00963
 Arkivkode
 Saksbehandler Silke Pahlke

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Den norske kirkes ungdomsutvalg	07.10.2022	07/22

UKM 07/22 - En universelt utformet kirke

Den norske kirkes ungdomsutvalg har behandlet saken i møte 07.10.2022 sak 07/22

Møtebehandling

Votering

Den norske kirkes ungdomsutvalgs vedtak

1. UKM 22 vil styrke representasjon av funksjonshemmede i ungdomsdemokratiet ved å
 - a) oppfordre DnkU til å utarbeide og innføre rutiner for universell utforming av DnkU og UKM sammen med interesseorganisasjoner og andre med kompetanse og erfaringer. Dette inkluderer bl.a. krav til lokaler som brukes, digitale løsninger, program og lettleste saksdokumenter.
 - b) be DnkU om å revidere mandatet for valgkomiteen for å inkludere kompetanse på universell utforming blant kandidatene når en liste av kandidater utarbeides.
2. UKM 22 oppfordrer menigheter og fellesråd til
 - a) å aktivt jobbe for å styrke representasjon av funksjonshemmede i råd og utvalg.
 - b) å ta i bruk eksisterende kurs og veiledere om universell utforming og med dette styrke kunnskap og bevissthet i menigheten.
 - c) å gi tegnspråk plass i gudstjenesten, kirkelig undervisning og aktiviteter med barn og unge.
3. UKM 22 oppfordrer Kirkerådet sterkt til
 - a) å styrke representasjon av delegater med funksjonshemming på Kirkemøtet.
 - b) å opprette et nasjonalt kirkelig råd for funksjonshemmede, der også ansatte med funksjonsnedsettelse er representert. Rådet må være representert på Kirkemøtet.
 - c) at det utarbeides tydelige minstekrav om universell utforming av kirker, kirkens utearealer og menighetens aktiviteter. Dette innebærer:
 - o krav om informasjon om tilgjengelighet på menighetens nettsider og i forkant av arrangement.
 - o rutiner for at menigheter legger ut bibeltekster og salmer i forkant av gudstjenesten på menighetens nettsider.
 - o minstekrav om materiell og utstyr menigheter skal ha.
 - d) å presisere hvem som har ansvar for oppfølgingen av universell utforming på alle nivåer i kirken.

- e) å sørge for at menighetens ansatte og tillitsvalgte har kjennskap og tilgang til en koordinert rådgivningstjeneste om funksjonshemming og universell utforming.
- f) å sørge for et kunnskapsløft om CRPD, andre relevante lover og universell utforming ved å forplikte ansatte og oppfordre frivillige til kursing på feltet.
- g) å sette av midler til kartlegging av og forskning på funksjonshemmedes situasjon i kirken.
- h) å gi funksjonshemmingsteologi og normkritikk en plass i planer for konfirmantundervisning.
- i) å innarbeide universell utforming i kirkens veiledere, opplegg og planer.
- j) å øremerke økonomiske og personalmessige ressurser til universell utforming generelt og å prioritere midler til prosjekter som bidrar til å fremme universell utforming, som for eksempel en forbedret salmebokapp.
- k) å innarbeide universell utforming som krav i anskaffelser og ombygginger.
- l) å sørge for at kirkens digitale tjenester, inklusive digitalt kirkevalg, oppfyller EUs tilgjengelighetsdirektiv.
- m) å sørge for at kirken.no blir en nettside som er brukervennlig og oppfyller EUs tilgjengelighetsdirektiv.
- n) å jobbe aktivt for at flere funksjonshemmede (inklusive utviklingshemmede) blir ansatt i kirken.

5. UKM 22 oppfordrer Bispemøtet til

- a) å fremme kjennskap om funksjonshemmingsteologi og å tematisere universell utforming under visitaser.
- b) å anerkjenne at teologi har blitt og fortsatt blir misbrukt i møte med funksjonshemmede og å ta tydelig avstand fra grenseoverskridende forbønn om helbredelse.

6. UKM 22 oppfordrer Samisk kirkeråd og SUNG til

- a) å tematisere funksjonshemming og universell utforming og å jobbe med strategier som bidrar til at retten til trosutøvelse ivaretas for funksjonshemmede med samisk bakgrunn.
- b) å jobbe med å styrke representasjonen av funksjonshemmede i råd og utvalg.

7. UKM 22 oppfordrer

- a) utdanningsinstitusjoner til å gi funksjonshemmingsteologi (større) plass i fagplaner for kirkelige utdannelser.
- b) Døvekirken, Kirkerådet og bispedømmene til å fremme samhandling mellom Døvekirken og hørende menigheter.
- c) Kirkerådet og bispedømmene til å snakke om funksjonshemming og universell utforming i tverreligøse og økumeniske sammenhenger.

8. UKM 22 ber DnkU

- a) om å – sammen med interesseorganisasjoner, Samarbeidsråd for tros- og livssynssamfunn og Norges Kristne Råd – henvende seg til helse- og omsorgsministeren, barne- og familieministerens og kultur- og likestillingsministerens for å fremme spesielt:
 - o retten til trosutøvelse for mennesker som mottar helse- og omsorgstjenester.
 - o utfordringer knyttet til manglende økonomiske ressurser i kommunene til tilrettelegging for retten til tros- og livssynsutøvelse for funksjonshemmede.
 - o ivaretagelsen av retten til tros- og livssynsutøvelsen når inkorporering av CRPD nå vurderes av regjeringen.
- b) ta kontakt med media for å fremme anliggender i denne saken.

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

KR 101/22

Oslo, 08.-09 desember 2022

Referanser: KR 57/09; KM 4/09; KM 9.1/12; KM 9/14; KM 11/18; KM 18/20; KR 108/21; KR 105/21; KR 95/21; UKM 7/22

Arkivsak: 22/00963-10

Saksdokumenter:

KR 101.1/22 Vedlegg med utdyping av begreper

LIKEVERDIG TILGJENGELIGHET OG TILHØRIGHET - UNIVERSELL UTFORMING AV OG I KIRKEN

Sammendrag

Interesseorganisasjoner, forsknings- og kompetansemiljøer har over lang tid påpekt at funksjonshemmede opplever barrierer for deltakelse, diskriminering og manglende representasjon i samfunnet. Dette gjelder også for Den norske kirke. Denne saken skal bidra til å synliggjøre barrierene funksjonshemmede møter i Den norske kirke, understreke betydningen av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)¹ og peke på sju utfordringer Den norske kirke bør ta tak i.

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak:

Den norske kirke skal være en kirke av alle og for alle.² For å oppnå dette må det kontinuerlig og systematisk arbeides for likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal:

1. sikre og fremme deltakelse og representasjon av funksjonshemmede
2. styrke kompetanse, bevissthet og erfaringsdeling om barrierer, funksjonshemming og universell utforming
3. fjerne fysiske barrierer

¹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

² Jf. Norges Kristne Råd. (2017) (2016 Kirkenes Verdensråd/EDAN). *Tilværelsen gave. Kalt til å være kirke av alle og for alle.*

4. fjerne ikke-fysiske barrierer i alt arbeid i kirken
5. være en arbeidsplass som fremmer likestilling, inkludering og mangfold også når det gjelder funksjonshemmede
6. fremme retten til tros- og livssynsutøvelse for mennesker som mottar helse- og omsorgstjenester
7. ivareta universell utforming i systemer, rutiner og planer og tydeliggjøre hvem som har ansvar for hva

Saksorientering

“Ingenting om oss uten oss”

«Nothing about us, without us» er mottoet til Disabled Peoples' International. Dette har påvirket dagens forståelse av funksjonshemming og påvirket utformingen av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Slogordet brukes til å kommunisere at ingenting skal bestemmes uten representasjon og deltakelse av medlemmer fra gruppen som er berørt av beslutningen.

Funksjonshemmede opplever manglende representasjon i politisk arbeid og samfunnet ellers. Det er lite som tyder på at dette er annerledes i råd og utvalg på ulike nivåer i Den norske kirke. At funksjonshemmede i liten grad er representert i Den norske kirkes kirkeliv og styrende organer, må derfor reflekteres i arbeidet med dette temaet og under behandling av denne saken. For å ivareta involvering av de som vil bli berørt av vedtakene, har interesseorganisasjoner, kompetansmiljøer og personer med funksjonsnedsettelse i og utenfor kirken bidratt med innspill til dette saksdokumentet. Også under forberedelsen av «En universelt utformet kirke» (UKM 7/22), som er innarbeidet i KM-saken, har det blitt gjennomført innspillmøter med ungdommer med funksjonshemming. DnkU har i tillegg jobbet strategisk med representasjon av funksjonshemmede i komiteen som har behandlet saken.

Bakgrunn

Teologisk bakgrunn

Alle mennesker er skapt i Guds bilde. Dette gjelder også for mennesker med funksjonsnedsettelse, ikke *til tross for*, men *med* sin funksjonsnedsettelse. Skapelsen er en kjærlighetshandling som oppretter en relasjon mellom Gud og mennesker. I og med treenigheten er Gud relasjonell i sitt vesen. Dagens samfunn vektlegger rasjonalitet, selvstendighet og uavhengighet. Menneskets gudbilledlighet ligger imidlertid ikke i at mennesket er rasjonelt, men at det står i en særlig relasjon til Gud. Dette er spesielt viktig å holde fast på i møte med mennesker med nedsatt kognitiv funksjonsevne, inkludert mennesker med demens.

Den Gud som har skapt mennesket av og til kjærlighet, ble selv menneske i Jesus Kristus. (Kol 1,15). Evangeliene viser ikke bare fram Jesu makt og styrke, men også hans avhengighet, begrensning og kroppslige skader. Dette gjelder også den

oppstandne Jesus (Joh 20,24–28). Guds inkarnerte bilde i verden er med andre ord ikke uten begrensning, arr eller skader.³

2 Kor 4,7 ff. beskriver livet fra Gud som en skatt gjemt i leirkrukker, både sterkt og skjørt samtidig. I sårbarheten ligger det også en styrke, slik Paulus erkjenner det: “Min nåde er nok for deg, for kraften fullendes i svakhet.” (2. Kor 12,9). Denne dobbeltheten er et grunnvilkår i det livet som Gud har gitt menneskene i gave. Dette gjelder alle mennesker, ikke bare de av oss som lever med ulike funksjonsnedsettelse. Sårbarhet og begrensning er selve grunnlaget for behovet for hverandre og for Gud,⁴ selve grunnlaget for kirkens fellesskap.

Samtidens krav om selvstendighet og uavhengighet står i kontrast til den bibelske forståelsen av fellesskap. Målet for skapelsen og frelsen er fellesskap med Gud og med hverandre. I dette ligger en gjensidig avhengighet.

Kirken er Kristi kropp (1. Kor 12, 12-26). For at kirken skal være hel⁵ må hele mangfoldet av mennesker ha likeverdig mulighet for tilhørighet, og derfor likeverdig tilgjengelighet til menighetsfellesskap på alle nivåer. Kristi kropp har mange lemmer med ulike gaver og oppgaver, store og små, og alle er nødvendige for at Kristi kropp skal være hel. Kristus kom for å rive ned skillene mellom oss (Ef 2,14). Når noen systematisk utestenges av fysiske eller sosiale barrierer, opprettholdes skillene mellom mennesker, og fellesskapet kan ikke bli helt.

«Mangfold gir deg en plass ved bordet. Inkludering gir deg en stemme ved bordet. Tilhørighet skapes når din stemme blir lyttet til og tatt på alvor!»⁶

Begreper

I det følgende redegjøres det for sentrale begreper for å forstå feltet.

Funksjonshemming

Funksjonsnedsettelse oppstår nær sagt hos alle mennesker i løpet av livet, uavhengig av kjønn, alder, etnisitet, seksualitet og sosioøkonomisk status. Noen er født med en funksjonsnedsettelse, andre har fått den i løpet av livet. Noen funksjonsnedsettelse er synlige, andre er usynlige. Det kan være bevegelsehemninger, syns- eller hørselshemminger, utviklingshemninger og forskjellige sykdommer som allergier eller demens, som medfører funksjonsnedsettelse. Mennesker med funksjonsnedsettelse er altså en sammensatt gruppe. Samlet utgjør de rundt 15-20 % av den norske befolkningen.

En person som har en funksjonsnedsettelse, er ikke nødvendigvis funksjonshemmet. Begrepet funksjonshemming brukes for å beskrive at en person med funksjonsnedsettelse i konkrete situasjoner møter barrierer som hindrer

³ Jf. Norges Kristne Råd. (2017) (2016 Kirkenes Verdensråd/EDAN). *Tilværelsen gave. Kalt til å være kirke av alle og for alle.*

⁴ Jf. Norges Kristne Råd. (2017) (2016 Kirkenes Verdensråd/EDAN). *Tilværelsen gave. Kalt til å være kirke av alle og for alle.*

⁵ Jf. KM 12/20.

⁶ Rasmussen, R. (2022). *Gudstjeneste for alle. Byggekløsser for en papirløs gudstjeneste.* IKO Forlaget.

vedkommende tilgang til et sted eller en aktivitet. Begrepet brukes også for å vise til situasjoner der enkeltpersoner eller grupper opplever diskriminering på grunn av barrierer.

- Et barn som ønsker å delta i speidergruppen, kan oppleve en funksjonshemming hvis barnet bruker rullestol og speidergruppen ofte møtes i utilgjengelig terreng eller i kirkekjelleren.
- En ungdom som har vansker med å delta på arrangement med mange mennesker (for eksempel på grunn av autisme eller angst), vil kanskje ikke kunne delta på konfirmantleiren.
- Når presten under gudstjenesten viser med håndtegn at menigheten skal reise seg, men ikke sier det høyt, er det vanskelig for en synshemmet å vite hva som skjer.
- Når et medlem som bruker tegnspråk ønsker å delta i et utvalg sammen med hørende, men ikke får tilgang til en tolk, så er vedkommende ekskludert fra å delta i demokratiske prosesser.

CRPD

Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter som alle mennesker har fordi vi er mennesker. Til tross for denne definisjonen har funksjonshemmede vært, og er, utsatt for mer omfattende og mer alvorlige menneskerettighetsbrudd enn personer uten funksjonshemminger. Derfor er det menneskerettslige vernet bekreftet og konkretisert gjennom FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Konvensjonen er ratifisert i Norge. Den er derfor rettslig bindende, men så langt ikke inkorporert i norsk lov.

Hovedformålet med konvensjonen er å «fremme, verne om og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter, og å fremme respekten for deres iboende verdighet» (art. 1). CRPD presiserer at alle personer, uansett funksjonsnedsettelse, har rett til å delta i samfunnet på lik linje med andre og at dette også gjelder deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter og idrett (art. 30).

CRPD handler ikke om at noen skal ha nye eller flere rettigheter enn andre, men understreker at menneskerettighetene gjelder alle. Når konvensjonen fremhever universell utforming, likeverd og tilgjengelighet, understreker den betydningen av å se at det å ha rettigheter forutsetter å kunne benytte seg av rettighetene. Tilgjengelighet er derfor viktig for å kunne være en likeverdig og anerkjent medborger.

Bærekraftsmålene

Den overordnede målsetningen for Bærekraftsmålene er at ingen skal utelates – *Leave no one behind*. Dette tar dermed opp den menneskerettslige tilnærmingen til CRPD. De mest sårbare mennesker skal prioriteres, deriblant mennesker med funksjonsnedsettelser. Når ingen skal utelates, trenger man å ivareta universell utforming for å oppnå Bærekraftsmålene. Mål 10: «Innen 2030 sikre myndiggjøring og fremme sosial, økonomisk og politisk inkludering av alle, uavhengig av alder, kjønn, funksjonsevne, rase, etnisitet, nasjonal opprinnelse, religion eller økonomisk

eller annen status.» I tillegg nevnes funksjonshemmede spesielt i målene 4, 8, 10 og 11.

Status i Norge

Flere norske lover skal fremme likestilling og hindre diskriminering, og de stiller krav om universell utforming som en forutsetning for dette. Likestillings- og diskrimineringsloven forbyr diskriminering bl.a. på grunn av funksjonsnedsettelse. EUs tilgjengelighetsdirektiv stiller krav om universell utforming av digitale tjenester som nettsider, bankautomater, e-bøker, smarttelefoner og annet. I Plan- og bygningsloven er universell utforming et av de sentrale begrep. Allikevel ser en at funksjonshemmede i høy grad er systematisk diskriminert i det norske samfunnet.⁷ Interesse- og menneskerettighetsorganisasjoner peker blant annet på sysselsetting, boliger og offentlige bygg, ytringsfrihet, holdninger, livskvalitet og det sosiale livet som områder der funksjonshemmede skårer mye dårligere enn resten av befolkningen. Dette fører til omfattende utenforskap. Utviklingshemmede blir særskilt diskriminert i alle nevnte områder og er utsatt for vold og tvang. Samer, skeive og andre sosiale grupper eller minoriteter med funksjonshemming er spesielt utsatt for diskriminering, i tillegg til mobbing, hatytringer, vold og overgrep.⁸

Universell utforming

Når likestillings- og diskrimineringsloven definerer tilgjengelighet som en forutsetning for likestilling, innebærer det at brudd på plikten til universell utforming er definert som diskriminering. Både likestillings- og diskrimineringsloven og andre norske lover tolker samtidig universell utforming begrenset til fysiske forhold. Derfor er det viktig å ha kjennskap til de bredere perspektivene CRPD legger til grunn, fordi tilgjengelighet også handler om ikke-fysiske barrierer.

Med universell utforming menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det. (CRPD, art. 2)

Derfor kan universell utforming ikke bare brukes som kriterium og strategi innen byggeplanlegging, planlegging av uteområder eller utvikling av digitale verktøy, men også innen pedagogikk og politisk deltakelse. Dette for å sikre at så mange forskjellige personer som mulig kan delta i det sosiale livet.

At funksjonshemmede er en så sammensatt gruppe, resulterer i at det ikke nødvendigvis er én løsning som skaper tilgjengelighet for alle. Noen ganger kan det til og med oppstå dilemmaer og motstridende behov. Et handikaptalett som er stort nok for en rullestolbruker kan være upraktisk for en som er synshemmet. Tegntolkning er nødvendig for tegnspråkbrukere, men de som hører dårlig eller har

⁷ Jf. Skarstad, K. (2019). *Funksjonshemmedes rettigheter. Fra prinsipper til praksis*. Universitetsforlaget, s. 19-20.

⁸ Jf. Norges institusjon for menneskerettigheter. (2022). *Funksjonshemmedes ytringsfrihet*; Tyldum, G. (2019). *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat* (Fafo-rapport 2019:26); Norges Handikapforbund; Norsk Forbund for Utviklingshemmede; Sámediggi – Sametinget.

dårlige språkkunnskaper, ville hatt mer nytte av teksting eller lettleste tekster. Ledelinjer for personer som bruker mobilitetsstokk, skaper noen ganger utfordringer for andre gående, barnevogn eller syklist.

Manglende kunnskap og økonomi kan føre til nedprioritering og dårlige løsninger. Derfor er individuelle perspektiver på universell utforming og kunnskap om personers forutsetninger sentrale når en jobber med universell utforming. Det er først når enkeltpersoner opplever tilgjengelighet til et bygg eller en aktivitet at man kan vurdere graden av universell utforming. Universell utforming er derfor ikke noe man kan bli ferdig med ved å oppfylle lover, minimumskrav og sjekklist. Det må inngå i kontinuerlige prosesser, strategier og rutiner.

Universell utforming er imidlertid ikke bare nødvendig for personer med funksjonshemming, men er ofte bra for alle. Trinnfri adgang er nødvendig for en rullestolbruker, men også for en som triller en barnevogn eller går med krykker. Teksting av videoer er nødvendig for en hørselshemmet, men også praktisk når en hører noe med dårlig lyd eller vanskelig dialekt. Gudstjenesteprogram i storskrift er ikke bare nødvendig for personer som ser dårlig, men også for en som har dysleksi.

Utfordringsbildet i Den norske kirke

Også i Den norske kirke opplever funksjonshemmede diskriminerende barrierer for deltakelse. Kirkerådet, Kirkemøtet og Ungdommens kirkemøte har, som henvist til foran i saksdokumentet, tidligere gjort vedtak om menneskerettigheter, funksjonshemmedes rett til deltakelse og universell utforming. Det er like fullt fortsatt en lang vei å gå før likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet er en selvfølge. En åpen og inkluderende folkekirke må erkjenne at utilgjengelighet skaper problemer for individer, kirken og samfunnet.

Rettferdighet og inkluderende felleskap er sentrale verdier i Plan for diakoni. Det utfordrer til å oppdage urettferdighet og diskriminering og til å «anerkjenne og praktisere alle menneskers likeverd og verdighet, i tråd med oppdraget om å leve ut evangeliet, og om å vitne om dets budskap i alt den gjør».⁹

Situasjonen er så pass kritisk at vi er nødt til å ta drastiske og tydelige grep for å endre på dette. Vi må snakke om funksjonshemming, barrierer, mobbing og diskriminering. Og vi trenger at universell utforming settes på dagsorden i Den norske kirke. Vi må sammen ta ansvar og stille tydelige krav slik at kirken virkelig kan bli for alle. (UKM 7/22)

Den norske kirke er forpliktet til å oppfylle likestillings- og diskrimineringslovens krav om universell utforming. Kravene i EUs Tilgjengelighetsdirektiv vil også bli gjennomført i norsk rett når direktivet innlemmes i EØS-avtalen. I tillegg har regjeringen uttalt at CRPD skal inkorporeres i norsk lov. UKM sier derfor «[...] at dette er ikke et spørsmål om kirken vil gjøre det eller ei [men] at Den norske kirke bør være et forbilde på dette feltet» (UKM 7/22).

⁹ Norges Kristne Råd. (2017) (2016 Kirkenes Verdensråd/EDAN). *Tilværelsen gave. Kalt til å være kirke av alle og for alle*, s. 24.

I det følgende beskrives sju utfordringer knyttet til universell utforming i Den norske kirke som bør ligge til grunn for et systematisk arbeid med likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet. Vedtakene som er foreslått i saken bygger derfor på disse utfordringene.

1. Deltakelse og representasjon

Hvem er med og tar beslutninger i menigheter og kirken? Er sakspapirene til rådsmøter tilgjengelige for en dyslektiker? Hvem blir spurt om å være frivillig i menigheten?

Døvekirken har medlemmer i Kirkerådet, Kirkemøtet og Ungdommens kirkemøte, men representerer først og fremst en språklig minoritet i kirken. Det er grunn til å tro at funksjonshemmede ellers er sterkt underrepresentert i råd og utvalg, kirkevalg og innen frivillighet på alle nivåer i kirken. En forutsetning for deltakelse og representasjon er likeverdig tilgang til informasjon, fysisk tilgang til ytringsarenaene og tilgang til valg. Utviklingshemmedes deltakelse i kirkevalg ville kunne fremmes gjennom tilpassede informasjonsstrategier som lettlest informasjon og kursing.

2. Kompetanse og bevissthet

Hvilke barrierer møter funksjonshemmede i kirken? Er funksjonshemmede involvert i planprosesser og prosjekter? Hva er gode begrep for å snakke om funksjonshemming, også i kirken?

Det er generelt lite kunnskap om funksjonshemming, CRPD og universell utforming i samfunnet og en kan gå ut ifra at dette også gjelder ansatte og frivillige i Den norske kirke. Det er behov for økt kunnskap om og kartlegging av barrierer funksjonshemmede opplever i kirken. UKM 7/22 utfordrer derfor Kirkerådet til «å sørge for et kunnskapsløft om CRPD, andre relevante lover og universell utforming ved å forplikte ansatte og oppfordre frivillige til kursing på feltet».

Kompetanseheving, holdningsskaping og kommunikasjon bør også handle om hvordan normer, språk og verdier ekskluderer funksjonshemmede.

Samtidig er det viktig å påpeke at det finnes en god del kompetanse om og erfaringer med funksjonshemming, tilrettelegging og universell utforming, men det er behov for å bruke, organisere og dele den mer strategisk.

3. Fysiske barrierer

Er informasjonen på menighetens nettsider utformet slik at den kan leses av alle, også synshemmede? Er det en rampe opp til alterringen? Kan alle bruke lesepulsten?

Ifølge CRPD skal produkter, omgivelser, programmer og tjenester utformes universelt. Fysisk tilgjengelighet er en viktig forutsetning for deltakelse. Fysiske barrierer begrenser menneskers liv og handlingsrom radikalt. Men den menneskelige verdien av universell utforming glemmes ofte i økonomiske prioriteringer rundt byggeprosjekter, planprosesser og produktutvikling.

Forvalteransvaret innebærer at kirkebyggene og kirkegårdene skal være mest mulig åpne, tilgjengelige og i aktiv bruk for alle. [...] Dette handler om åpningstider og folks mulighet for i størst mulig grad å søke til kirkegården og kirkerommet. Tilgjengelighet handler også om universelt utformede bygg og uteområder som gjør det mulig for alle å få del i fellesgodene på en god og verdig måte, og god og relevant formidling av stedets kvaliteter, kulturhistorie og kunstskatter. (Kirkelig kulturstrategi, KM 21/21)

4. Ikke-fysiske barrierer

Er gudstjenesten utformet på en slik måte at alle kan delta? Er det greit om noen ikke klarer å sitte stille? Er aktiviteter for barn og unge tilgjengelige og tilrettelagt for alle, med tanke på språk, innhold og pedagogikk?

Ikke-fysiske barrierer er sosiale hindre for deltakelse og tilhørighet. Sosiale barrierer er ofte usynlige, men kjennes på kroppen av den som opplever dem i form av nedvurderinger, undervurderinger eller andre former for begrensninger av sin utfoldelse. I kirken har noen tolkninger av bibeltekster og spesielt helbredelsesfortellinger bidratt til at en ser ned på mennesker med funksjonsnedsettelse. Bibelske tolkninger om funksjonsnedsettelse som straff fra Gud har også ført til tabuer og skam knyttet til funksjonshemming. Funksjonshemmede forteller om erfaringer med krenkende forkynnelse, ubehagelige og grenseoverskridende erfaringer med forbønn, stakkarsliggjøring og umyndiggjøring. Å fjerne ikke-fysiske barrierer kan også for eksempel handle om tilgang til informasjon gjennom tegntolking, teksting, synstolking og alternative kommunikasjonsformer som alternativt supplerende kommunikasjon. Andre igjen kan ha behov for ledsager eller annen assistanse og bistand for å kunne delta.

5. Kirken som arbeidsplass

Rekrutterer Den norske kirke personer med funksjonsnedsettelse til stillinger? Får ansatte med funksjonsnedsettelse nødvendig tilrettelegging i kirken? Hva skjer når en ansatt får en funksjonsnedsettelse?

«Kirken har ut fra sin teologiske forankring en rolle som samfunnsinstitusjon, og som arbeidsgiver ansvar for å verne om alle menneskers verd, fremme likeverd og hindre diskriminering, vold og urett» (Handlingsplan for likestilling, inkludering og mangfold, KR 95/21). I det videre arbeid med handlingsplanen er det behov for å kartlegge og dokumentere barrierer ansatte med funksjonshemming opplever, å prioritere digitalisering som verktøy for et inkluderende arbeidsliv, universell utforming av arbeidsplasser og mangfoldig kommunikasjon. Kirken bør bevisst og strategisk ansette funksjonshemmede inklusive utviklingshemmede og utarbeide rutiner som bidrar til at ansatte som får en funksjonsnedsettelse fortsatt kan jobbe i kirken. Inkluderende arbeidsplasser har stor betydning for individer, for arbeidsgiveren og samfunnet. En viktig del av å skape et inkluderende arbeidsliv er universell utforming.

6. Retten til tros- og livssynsutøvelse for mennesker som mottar helse- og omsorgstjenester

Hvem følger opp religiøse behov for mennesker med demens som bor på sykehjem? Kan utviklingshemmede selv bestemme om de skal delta i religiøse fellesskap?

Personer som bor i omsorgsbolig eller på institusjon har ofte behov for hjelp eller støtte fra andre for å kunne utøve sin tro. Dette gjelder i økende grad også eldre som bor hjemme. Retten til tro og livssyn er derfor tett knyttet til gode relasjoner og felleskap. Inkluderingsrådgivere i bispedømmene rapporterer jevnlig om at kommunenes evne og vilje til å legge til rette for tros- og livssynsutøvelse i institusjoner er mangelfull. De ser manglende kunnskap i helse- og omsorgstjenesten om livssynsfeltet og manglende forståelse for at for eksempel utviklingshemmede og eldre kan ha behov for tilrettelegging for å kunne utøve sin rett til tro eller livssyn. For å få til mer samarbeid mellom tros- og livssynsamfunn lokalt og den kommunale helse og omsorgstjenesten, er det viktig med dialog og å styrke kompetansen på dette feltet. Sammen med STL og NKR kan Den norske kirke ta ansvaret for å spre kunnskap om dette i tros- og livssynssamfunn, og i dialog med helsemyndigheter og kommunene nasjonalt og lokalt.

7. Systemer, rutiner, planer og ansvar

Hvem har ansvar for at gudstjenesten er universell utformet? Hvem tar ansvar for at et barn får en ledsager for å kunne delta i kirken? Hvordan ivaretas universell utforming i anskaffelser, planer og prosjekter?

Når ansvaret for universell utforming i kirken er fragmentert, kan det i verste fall føre til at ingen tar ansvar. Noen ganger beskrives universell utforming i veiledere og planer uten konkrete henvisninger til hvordan det kan gjennomføres.

I dag hviler mye ansvar på engasjerte enkeltpersoner eller funksjonshemmede selv. Mange opplever alltid å måtte si ifra om hva en har behov for. Dette kan være belastende og kan føre til selvsensur.

Universell utforming er derfor innarbeidet i kulturarvstrategien (KM 21/21) og bør også inngå i annet arbeid som handler om eksisterende og nye kirkebygg og implementeres i systemer, rutiner og planer. Funksjonsnedsettelse er et av områdene for kirkens arbeid med likestilling, inkludering og mangfold (LIM) og handlingsplanen skal suppleres med tiltak som ivaretar hele diskrimineringsfeltet (jf. KR 95/21). Videre er det behov for en presisering av hvem som har ansvar for oppfølgingen av universell utforming på alle nivåer i kirken. Jevnlige status- og underveisrapporter bør innføres for å måle ønsket fremdrift.

«Vår skaper skapte alle mennesker i Guds bilde, ikke bare noen mennesker. Slik sett er det for kirken ekskludering, ikke inkludering, som krever begrunnelse.»¹⁰

Økonomiske/administrative konsekvenser

Siden universell utforming berører de fleste arbeidsfelt i Den norske kirke, vil oppfølgingen av vedtakene kreve administrative ressurser på ulike nivåer og områder i kirken. Vedtakene som gjelder representasjon, kompetanse og implementering, vil i stor grad kunne følges opp innenfor ordinær drift, men kreve administrative

¹⁰ Norges Kristne Råd. (2017) (2016 Kirkenes Verdensråd/EDAN). *Tilværelsen gave. Kalt til å være kirke av alle og for alle.*

ressurser. Å innarbeide universell utforming som krav i anskaffelser, tilskudd og prosjektmidler, vil i seg selv ikke nødvendigvis medføre merkostnader. Kartlegging og evaluering vil medføre noen økonomiske konsekvenser. Vedtakene som gjelder fjerning av fysiske og ikke-fysiske barrierer vil i ulik grad ha kostnader knyttet til oppfølging. Spesielt fjerning av fysiske barrierer vil potensielt kunne medføre store kostnader lokalt. Kirkemøtet kan peke retning for ønsket utvikling knyttet til tilgjengelighet i alle kirkebygg.

Den norske kirke er forpliktet til å oppfylle kravene i EUs Tilgjengelighetsdirektiv. Brudd på kravene kan potensielt føre til store pålegg og bøter. Også forpliktelser knyttet til Likestillings- og diskrimineringsloven og CRPD vil kunne føre til klagesaker, men dette er foreløpig lite prøvet. Det er viktig at lokalkirken ser utfordringene knyttet til fysisk tilgjengelighet og setter av midler til utbedringer knyttet til dette.

Vedlegg: begrepsavklaring¹

En funksjonsnedsettelse viser til tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner. Dette kan eksempelvis dreie seg om nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon eller ulike funksjonsnedsettelse på grunn av allergi, hjerte- eller lungesykdommer. Begrepet funksjonsnedsettelse er synonymt med nedsatt funksjonsevne eller redusert funksjonsevne.

Funksjonshemming oppstår når det er et gap mellom et individs forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon. Funksjonshemming er ikke en individuell egenskap, men et forhold eller en situasjon som kan oppstå i individets møte med samfunnet/de fysiske omgivelsene.

I dette saksdokumentet brukes først og fremst begrepene funksjonshemming og funksjonshemmede, siden begrepene retter fokus på misforholdet mellom individers forutsetninger og samfunnets utforminger og krav. Dette er også i tråd med begrepsbruken i funksjonshemmedes interesseorganisasjoner. Kun der det henvises til individuelle forutsetninger brukes funksjonsnedsettelse.

Funksjonshemmende forhold viser til at utformingen av samfunnet/de fysiske omgivelsene er slik at det er vanskelig for enkeltpersoner å ta seg frem på egen hånd og å etablere eller opprettholde et selvstendig liv og en sosial tilværelse. Hvis en bygning bare har trappetrinn og ikke rampe i inngangspartiet, er det et funksjonshemmende forhold. Tunge dører kan også utgjøre funksjonshemmende forhold.

Normbrytende funksjonsvariasjoner. Ordet «funksjonsvariasjon» dukker stadig oftere opp i Norge. Dette er ikke et synonym til funksjonsnedsettelse, men det er et begrep som kan tydeliggjøre at det er normene i samfunnet som er problemet og ikke selve funksjonsnedsettelsen. Funksjonsvariasjon er altså noe alle mennesker har.

Ableisme er diskriminering, negative forventninger til og fordommer mot personer med funksjonsnedsettelse eller personer som antas å ha funksjonsnedsettelse. Ableisme kommer til uttrykk både på et strukturelt og individuelt nivå, og har moralske dimensjoner. Begrepets moralske dimensjon handler om at den som ikke har funksjonsnedsettelse antas å være bedre enn den som har funksjonsnedsettelse.

Funksjonshemmingsteologi bidrar til å belyse og utfordre den tradisjonelle og etablerte forståelsen av bibelske fortellinger og bilder, som handler om et liv fritt for sykdom og kroppslige lidelser og tolker bibelske tekster med et blikk på språk og holdninger til funksjonsnedsettelse. I tillegg setter funksjonshemmingsteologi søkelys på makt, likestilling og rettigheter.

Jf. Tøssebro, J. (2021). *hva er funksjonshemming* (2. utg.). Universitetsforlaget.; <https://ny.bufdir.no/likestilling/hva-er-funksjonsnedsettelse/>; Store norske leksikon; Lid, I.M. og Solevåg, A.R. (2020). *Religiøs medborgerskap. Funksjonshemming, likeverd og menneskesyn*. Cappelen Damm Akademisk.

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

SKR

Ráisa - Nordreisa

Referanser:**Arkivsak:** 23/01806-1**Saksdokumenter:**

Saksprotokoll SKR, 02052022, Sak 17/22, Høring om trosopplæringsutvalgets rapport

Høring om ny plan for kirkelig undervisning og læring

Sammendrag

Kirkerådssekretariatet, inkludert avdeling for samisk kirkeliv, arbeider med å lage ny trosopplæringsplan i samarbeid med ulike instanser. Det nye navnet på trosopplæring er kirkelig undervisning og læring. Nå er det ute en høring på nye planen for kirkelig undervisning og læring, som er en plan på overordnet nivå. Senere skal det utarbeides rammeplaner til de ulike aldersinndelingene, som er mer konkret.

Innspill fra Samisk kirkeråd til den overordnede planen er viktig med tanke på hvorvidt planens språk og innhold også reflekterer en samisk verden. Kan en samisk kirkelig medarbeider med utgangspunkt i planen kunne lage gode opplegg for samer i menigheten? Vil en kirkelig medarbeider som ikke har kjennskap til samisk språk og kultur gjennom denne planen bli oppmerksom på behovet for å følge opp samer innenfor sitt sokn? Forslag til vedtak beskriver områder i planen som etter faglig vurdering bør omarbeides.

Forslag til vedtak

Kommentar til kapittel 1: Innledning

I første setning står det at mennesker gjennom kirkelig undervisning og læring skal «få se sitt liv i lys av kirkens tro og tradisjoner». Når det er slik formulert forutsettes det en avstand mellom den enkelte liv og kirkens tro og tradisjoner. Hvis man heller vektlegger erfaring er det mer i tråd med samisk måte å forholde seg til tro, og det blir mer inkluderende, da det å «se litt liv i lys av» er en mer intellektuell øvelse.

- Samisk kirkeråd ser behov for at første del av setningen endres, slik at flere omfavnes, for eksempel slik: «Gjennom kirkelig undervisning og læring skal mennesker på ulike måter få erfare kristen tro og tradisjoner.»

Videre står det «og leve og voksne i den kristne tro», noe som kan gi assosiasjoner til en oppfatning om at det finnes kun én måte å tro på som er rett.

- Samisk kirkeråd ber om at uttrykket «den kristne tro» erstattes med «kristen tro», en åpnere benevnelse.

I den delen som presenterer kapittel seks bør det legges til at denne delen også er en ressurs i møte med samer utenfor områder som allment oppfattes som samiske områder.

Kommentar til kapittel 2: Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring

I overskriftene til hver person i den treenige Gud er familierelasjonene tatt bort. Det finnes gode grunner til å bruke andre ord enn Far og Sønn, samtidig som familiebånd er en måte beskrive Guds kjærlighet på. En kjønnsnøytral måte å si dette på er uttrykket Lars Levi Læstadius ofte brukte: den himmelske forelder. Videre kan det være bra å ha med flere av de tre personenes kvaliteter eller funksjoner, som beskrevet i liturgien eller bekjennelsesskriftene. Hvis skaper, frigjører og livgiver står som eneste egenskap, sier man indirekte at dette er det overordnede.

- Samisk kirkeråd ber om at familierelasjonene tas med, og at det åpnes opp for flere av Guds egenskaper, ved at mer enn én av dem nevnes i de tre overskriftene: «Gud, vår skaper og himmelske forelder.» «Jesus Kristus, vår frigjører og herre.» «Hellig Ånd, vår livgiver og tolk.»

Det er bra at livets alvor er tatt med der det står om å være skapt. I siste setning fremheves det at «det er kirkens tro og håp at døden og det onde ikke har det siste ordet». Når det både står tro og håp kan det forstås som at man ikke er helt sikker på at det er slik.

- Samisk kirkeråd ber om at siste setning i delen om skaperen forsterkes ved å ta bort «og håp», slik at det står: «Samtidig er det er kirkens tro at døden og det onde ikke har siste ordet.»

Delen om Jesus Kristus gjenspeiler ikke dem som er oppvokst med bibelfortellinger og salmesang hjemme. Det er et viktig poeng at kristendomskunnskapen generelt er lavere, men det er like viktig å få med at noen lærer kristen trospraksis og livstolkning hjemme.

- Samisk kirkeråd ber om at andre avsnitt bearbejdes, slik at det går fram at det er stor variasjon i kunnskapen om kristen tro og bibelfortellinger.

I tredje avsnitt under overskriften Jesus Kristus står det at særlig samer og kvener har opplevd hvordan kristendom og imperialisme har vært vevd sammen, og at også andre grupper har erfart at det ikke var plass i det kristne fellesskapet. Påfølgende setning kan endres slik at alle er med, ikke bare de som tilhører ulike minoriteter.

- Samisk kirkeråd råder til å skrive det slik: «Alle skal erfare at deres bakgrunn er verdifull og at kirkens rom er trygt».

Videre står det at «En bærekraftig verden trenger et menneskesyn og et natursyn som ser på alt det skapte med godhet, og som står opp for urett (...)». Menneskesyn og natursyn er viktige deler av vår verdensoppfatning, men det er mennesker som ser på det skapte og står opp for urett.

- Samisk kirkeråd foreslår å omskrive slik: «En bærekraftig verden trenger mennesker som ser på alt det skapte med godhet. Menneskesyn og natursyn er veiledende i det å oppdage urett, finne ut hva vi kan gjøre selv og utfordre undertrykkende maktstrukturer.

I slutten av samme avsnitt står det om «å gi hjelp» til å stå opp mot utrett. Formuleringen forutsetter ett vi og ett dere som bidrar til å videreføre en tenkning om overordning/underordning. Hvis det er slik at de som fra kirkens side leder en aktivitet og de som kommer dit forventes å lære av hverandre, og at begge parter bidrag er verdifulle, bør dette formuleres på måte som tar utgangspunkt i en flatere struktur.

- Samisk kirkeråd oppfordrer til å anerkjenne deltakerne i større grad: «Å tematisere dette på en måte som spiller på deltakernes egne erfaringer og styrker deres engasjement, er sentralt i kirkens arbeid med undervisning og læring.»

Siste overskrift i det teologiske kapitlet handler om en praksis og en holdning til omgivelsene som er kjent i det samiske samfunnet. Her savnes det en større sammenheng med resten av kapitlet, samt å inkludere sørsamisk og lulesamisk språk i dette kapitlet.

- Samisk kirkeråd oppfordrer til å bearbeide denne delen slik at henger bedre sammen med resten av kapitlet, og likestiller nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.

Kommentar til kapittel 3: Å leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring

Inndelingen i «Bibel, tekst og fortolkning», «Kirkens kultur og tradisjon» og «Kristen tro i praksis» er i og for seg god, men overskriftene har en intellektuell tilnærming. I møte mellom kirkelig ansatte og de som kommer til kirken, vil det være mer tjenlig med en hverdagsnær måte å benevnte tematikken på.

- Samisk kirkeråd oppfordrer til å lage mer livsnære overskrifter til innholdskapitlet. Enten som selvstendige overskrifter eller at de overskriftene som nå står blir forklarende underoverskrifter: «Levende fortellinger: Bibel, tekst og fortolkning», «Kirken i tiden: Kirkens kultur og tradisjon» og «Livet i kirken og hverdagen: Kristen tro i praksis»

I avsnittet om at Bibelen er «slitesterk» er det en begynnende refleksjon om at den er skrevet i en annen kultur med språk og verdensbilde som kan være fremmed. Derfra går det raskt over til at den har et mylder av ulike tekster, som gir mulighet til å tolke sitt eget liv på ulike måter. Her savnes en overgang.

- Samisk kirkeråd ber om en fullføring av refleksjonen om fremmed språk og verdensbilde, der viktigheten av åpenhet rundt flere ulike tolkninger tydeliggjøres, og at man kan likevel finne noe allmennmenneskelig som er gyldig til alle tider.

I slutten av dette avsnittet står det at fortellinger om tvil, vold, synd og ondskap, i tillegg til fortellinger om kjærlighet, godhet, tro og tilgivelse, bidrar til å gi barn, unge og voksne en tro som bærer gjennom hele livet. Dette er veldig meningstett og abstrakt.

- Samisk kirkeråd foreslår å utdype dette med å legge til at ulike tekster kan være til hjelp for å håndtere ulike sider ved eget og andres liv, hvis det legges til rette for gode og trygge samtaler om temaer som engasjerer deltakerne.

I kapitlet om kirkens kultur og tradisjon nevnes det i første avsnitt at Den norske kirke er et mangfold av kulturer og tradisjoner. Lokal kirkelig kultur og tradisjon kan åpne for ny forståelse av sted og egen historie. Her nevnes det ikke noe om at ulike kulturer og tradisjoner i noen tilfeller brytes mot hverandre. Internkirkelig dialog er en av målene i kapitlet Dialog og forsoning i *Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027*. En folkekirke skal kunne romme mange ulike kristne tradisjoner og kulturer.

- Samisk kirkeråd ser behov for å synliggjøre en gjennomarbeidet tenkning omkring tradisjoner og kulturer som er, eller virker, motstridende. Det er relasjonsstyrkende å kunne anerkjenne hverandre som medkristne samtidig som man, på områder som angår oss på et personlig plan, har ulike oppfatninger.

I siste del av første avsnitt står det om bygg, interiør, kunst og utsmykning. Disse kan sette det lokale inn i en større sammenheng, men det er ikke alltid den mest relevante sammenhengen er den globale.

- Samisk kirkeråd ber om å endre siste setning til å slutte med «en større sammenheng» i stedet for «en global sammenheng» for å åpne for flere perspektiver.

Kommentar til kapittel 4: Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn

Også i dette kapitlet er det behov for å inkludere mennesker som har god kunnskap om Bibel og kristne tradisjoner. I siste avsnitt under overskriften *Utfordringsbilde for kirken som undervisnings- og læringsarena* står det at kunnskapen er markant mindre enn i tidligere

generasjoner. I vår tid er det så mange tilgjengelige kilder, at de som er spesielt interessert har mulighet til lære mer enn det tidligere generasjoner har hatt.

- Samisk kirkeråd ber om at bildet av kunnskapsnivået nyanseres, ved å inkludere de som har god kunnskap om Bibel og/eller kristne tradisjonene, og som gjør at kunnskapsspraket er større enn tidligere.

I andre avsnitt under overskriften *Interkulturell forståelse og et mylder av mangfold*, vil det være mer inkluderende om andre kulturelle uttrykk enn språk tas med i andre setning, om å bekrefte deltakernes identitet. I siste setning i samme avsnitt nevnes korarbeid som eksempel. Det finnes mange menigheter som ikke har mulighet til å drifte korarbeid, men som kanskje har salmekvelder, eller i alle fall læring og fellesskap gjennom menighets sangen i gudstjenesten.

- Samisk kirkeråd ber om at kunstuttrykk tas med sammen med språk i andre setning i andre avsnitt under nevnte overskrift, og at eksemplet med tradisjonsrikt korarbeid erstattes med «kirkemusikk», som inkluderer bredere.

I første avsnitt under *Å lære på forskjellige måter: pedagogisk tilnærming*, kan det gjerne presiseres at selv om det er behov for grunnleggende innføring, betyr det ikke at de som har kjennskap fra før ikke har utbytte av å delta. Bibelen og de kirkelige tradisjonene er så rike at også det enkle kan gi dyp næring.

- Samisk kirkeråd ber om et tillegg i dette avsnittet om at det grunnleggende og enkle er verdifullt og kan være bra for alle.

Kommentar til kapittel 5: Samisk kirkeliv: likeverdig og livskraftig

I andre avsnitt brukes uttrykket samiske kjerneområder, et uttrykk som er omdiskutert. Dette brukes i en setning om samiskspråklige ansatte og frivillige. Selv i områder der det bor mange samer, er det i ofte vanskelig å finne samiskspråklige ansatte, særlig til stillinger som krever kirkelig utdanning.

- Samisk kirkeråd ber om at dette avsnittet omarbeides slik at andre uttrykk for samiske områder brukes, og at det synliggjøres at også her er det lite tilgang på kirkelig ansatte med samisk språkkompetanse, selv om det er lettere her enn ellers i landet.

I områder der det er få samer, er det vanskelig for menighetene å vite hvorfor de skal innlemme samiske elementer i kirkelivet.

- Samisk kirkeråd ber om at det begrunnes tydeligere hvorfor samiske elementer også er viktig i menigheter der samer er i minoritet og mindre synlige.

I slutten av avsnittet om *Forankring i samisk kultur* står det om å variere mellom ulike måter å forankre kirkelig undervisning og læring i samisk kulturforståelse. Her kan det gjerne henvises til rammeplanene, slik at de som leser dette blir oppmerksom på at det finnes noe konkret om dette.

- Samisk kirkeråd ser behov for å knytte dette kapitlet til rammeplanene, slik at menighetsansatte lettere ser sammenheng mellom overordnet plan og deres konkrete arbeid.

Under den delen som handler om de samiske språkene som del av kirkens språk, kan det gjerne henvises til Strategiplan for samisk kirkeliv, slik at de som ikke er kjent med den blir oppmerksom på den som ressurs.

- Samisk kirkeråd ber om at det henvises til å følge opp målene i Strategiplan for samisk kirkeliv på et passende sted i kapitlet.

I første avsnitt under overskriften *Muntlig og praktisk tradisjonsformidling i samisk sammenheng* er det vekt på formidling av hverdagspraksis mellom generasjoner. Det ser ut som man har i tankene dem som lærer dette hjemme. Her bør det tydeliggjøres at målgruppen er større.

- Samisk kirkeråd ber om en formulering som inkluderer samer som ikke har noen i nær slekt som kan formidle slike tradisjoner, og åpne for at noen tradisjoner er relevant å lære majoritetsbefolkningen.

I delen om natursyn er det i første avsnitt en setning der det igjen står «samiske kjerneområder». Her er det også behov for å nyansere bildet, ved å ta med samer som bor i andre områder enn de som oppfattes som tradisjonelt samiske.

- Samisk kirkeråd oppfordrer til å skrive «tradisjonelle samiske områder», og i tillegg til «den øvrige befolkningen» legge til samer i områder der majoriteten ikke er samer.

Kommentar til kapittel 6: Likeverdig deltagelse og medvirkning

I første avsnitt om samarbeid med hjem og faddere står det at faddere, foreldre og foresatte er sentrale i kirkelig undervisning og læring, men det står også at de er barn og ungdoms viktigste omsorgspersoner. Her det gjerne utvides slik at det anerkjennes at også andre kan være blant deres viktigste omsorgspersoner.

- Samisk kirkeråd foreslår å omformulere andre setning til: «Barn og ungdoms viktigste omsorgspersoner er sentrale i videre relasjoner gjennom livet», og fjerde setning: «Menigheten og hele kirken skal på sin side bidra til at foreldre, foresatte, faddere og eventuelt andre omsorgspersoner, kan utøve fadderansvaret»

Kommentar til kapittel 7: Samarbeid om kirkelig undervisning og Læring

Kommentar til kapittel 8: Lokalt planarbeid

I arbeidet med samlet plan for arbeidet i soknet, beskrevet i siste avsnitt, er det viktig at de ansatte kan bli oppmerksomme på samisk tilstedeværelse. De bør oppfordres til ikke bare å «reflektere rundt kjennetegn ved sokn og lokalmiljø», men også å gjøre undersøkelser. Ideelt sett bør den offisielle levekårsstatistikken ha med tall som viser at det bor samer i området.

- Samisk kirkeråd ber om at det jobbes med å gjøre statistikk om samiske barnehager/avdelinger, språkundervisning, samiske foreninger og næringsliv lett tilgjengelig for soknene.

Andre kommentarer til planen

Samisk kirkeråd mener at denne planen er innholdsrik og godt skrevet, og ber om at mest mulig av det som ikke er kommentert på blir videreført. Det er fint om kapittel 5 blir om samisk kirkeliv, og kapittel 6 om likeverdig deltagelse, som det står i høringsnotatet, omvendt av hvordan det står i planen.

Av hensyn til forenkling vurderes det om Kirkerådet kan vedta de seks ulike rammeplanene under overordnet del. Hva mener du om dette?

- Kirkerådet kan vedta rammeplanene

- Rammeplanene bør vedtas av Kirkemøtet

Samisk kirkeråd mener det er tilstrekkelig at rammeplanene vedtas av Kirkerådet.

Utdypende kommentar til siste spørsmål

Rammeplanene vil komme raskere ut om de blir vedtatt av Kirkerådet.

Saksorientering

Bakgrunn

Førrige høring om revidering av plan for trosopplæring hadde frist 1. juni i 2022. Da var det utvalgte anbefalinger fra Trosopplæringsutvalget som var på høring, og SKR leverte et høringssvar med utgangspunkt i saken på maimøtet, SKR 17/22. Momenter fra det som SKR svarte da følges opp i denne saken.

Overordnet del for ny plan for kirkelig undervisning og læring er skrevet av Kirkerådets sekretariat, inkludert Samisk kirkeråds sekretariat. Det er tatt utgangspunkt i høringssvarene som kom i forrige runde og vedtaket Kirkerådet gjorde i september 2022 om veien videre for «plan for trosopplæring» (KR 74/22). Der ble det vedtatt at det skal bli en ny plan, ikke kun en revidering av den forrige planen. I tillegg er innspill til de ulike kapitlene innhentet fra ulike aktuelle fagpersoner. Overordnet del av planen som foreligger nå ble vedtatt sendt på høring på Kirkerådsmøtet i februar 2023 (KR 7/23).

Noen av kapitlene er det særlig viktig at Samisk kirkeråd gir tilbakemeldinger om. Innledningen er viktig fordi der settes retningen for resten av dokumentet. I kapitlet om teologisk grunnlag vises det hva som vektlegges mest og på hvilken måte kirken ønsker å være mangfoldig og inkluderende. Innholdskapitlet «Å leve og vokse» er viktig fordi det som står der åpner og avgrenser arbeidet med rammeplanene, som er den delen av planverket kirkelig ansatte kommer til å bruke mest. Videre er den pedagogiske grunnlagstenkningen viktig å vurdere med tanke på om den gir rom for en samisk måte å tilnærme seg undervisning på. I kapitlet om samisk kirkeliv er det viktig at rådet vurderer om det er noe som bør endres og om noe mangler. Siste kapittel handler om lokalt planarbeid, og kan trenge noe omstrukturering for å sikre at samisk innhold tas med i alle menigheter.

Kapitlet «Samisk språk, kultur og livsanskuelse» skal gjenspeile tre ulike aspekter ved undervisning og læring med samisk kunnskapsinnhold og språk. Det skal styrke menighetenes forutsetninger for å møte mennesker med samisk tilhørighet på en måte som ivaretar deres behov. Dette inkluderer kirkelige tjenester på samisk og som er forankret i den samiske kulturen. Det andre formålet handler om å gjøre noen samiske tradisjoner kjent for alle. Det tredje formålet er at samer får mulighet til å forme sitt eget kirkeliv i pakt med samisk selvforståelse. I rammeplanene som utarbeides senere vil det klargjøres at det er forskjell på kirkelig undervisning i menigheter der det bor mange samer og i menigheter der de kirkelig ansatte er usikre på om det er samer som sogner til menigheten.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Skriv inn teksten her

DEN NORSKE KIRKE

SAKS PROTOKOLL

Arkivsak-dok. 22/01291
 Arkivkode
 Saksbehandler Vidar Andersen

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	02.05.2022	17/22

Høring om trosopplæringsutvalgets rapport

Samisk kirkeråd 2020 - 2024 har behandlet saken i møte 02.05.2022 sak 17/22

Møtebehandling

Votering

Samisk kirkeråd 2020 - 2024s vedtak

Samisk kirkeråd har følgende svar på høringen:

I. Innspill til helheten i rapporten:

Samisk kirkeråd er fornøyd med at utvalget har rettet fokus mot å få større helhet og sammenheng i det pedagogiske arbeidet i Den norske kirke. Samisk kirkeråd ønsker at det i det videre arbeidet med planrevisjon etterspørres innspill fra alle menigheter der det bor samer.

II. Innspill til enkelte punkter

Kommentarer til rapportens del 1 – Mål og innhold:

Punkt 2. Teologisk, ekklesiologisk og pedagogisk grunnlagstenkning

Samisk kirkeråd deler utvalgets standpunkt om at det er "behov for å videreutvikle den teologiske og pedagogiske grunnlagstenkningen." (fra rapporten s. 31).

Samisk kirkeråd ber om at mangfoldet av kristne tradisjoner og teologiske variasjoner i samisk kontekst inkluderes i den reviderte planen på en måte som er i tråd med mål og strategier for dialog og forsoning i Strategiplan for samisk kirkeliv (2019-2027).

Samisk kirkeråd ber om at det arbeides grundig med forholdene minoritet og majoritet, privilegerte og mindre privilegerte i samfunnet i utformingen av plan for trosopplæring/kirkelig undervisning. Hvis mangfoldet av stedege tradisjoner og ulike kulturelle tilhørigheter skal fremstå som likeverdige deler av Den norske kirke, er det nødvendig at representanter fra disse får eierskap til den reviderte plan for trosopplæring.

Punkt 6. Forholdet mellom lokalt handlingsrom og nasjonal styring

Samisk kirkeråd er glad for at utvalget ønsker større lokal styring, og at den nasjonale styringen blir mer overordnet. Her ber Samisk kirkeråd om at lokalt ansatte veiledes til å vinkle undervisningsaktivitetene mot noe som er kulturelt gjenkjennelig i sitt område. Menigheter med stedegne tradisjoner oppmuntres til å videreføre sine tradisjoner på en måte som styrker barn og unges identitet.

Samisk kirkeråd mener at plan for undervisningsfeltet skal ikke lenger sendes til godkjenning hos biskopen etter vedtak i menighetsrådet, slik at man følger samme praksis som ved plan for diakoni og plan for kirkemusikk.

Punkt 12. Samiske perspektiver, samisk trosopplæring og døvekirkens trosopplæring:

Samisk kirkeråd forutsetter at:

- målene for «Samisk språk og kultur i trosopplæringa» og «Samiske kunst og kulturuttrykk er en del av kirkens liv» fra Strategiplan for samisk kirkeliv følges opp i den nye plan for trosopplæring/rammeplan for kirkelig undervisning og læring.
- plan for samisk trosopplæring, som per i dag er et eget hefte, integreres i den nye plan for trosopplæring/rammeplan for kirkelig undervisning og læring.
- oppdatert samisk kirkehistorie tas med i innhold for trosopplæringen for alle barn og unge.
- det legges føringer fra nasjonalt hold på at alle barn og unge skal få lære både hvordan tro og kristen praksis kan være styrkende i det som er særlig utfordrende i sitt liv og lokalsamfunn, og hvordan de kan bli rustet til å delta i flerkulturelle møter.

Samisk kirkeråd ber om at vedtatte handlingsplan for samisk kirkeliv 2021-2023 (KR 53/21) angående språkressurser prioriteres.

Tilleggsspørsmål 3

Praksisen knyttet til mindreforbruk bør fortsatt være forskjellig fra bispedømmeråd til bispedømmeråd.

Kommentarer til del 2: Organisatoriske rammer

Punkt 14. Praksisen knyttet til mindreforbruk bør fortsatt være forskjellig fra bispedømmeråd til bispedømmeråd, fordi bispedømmene er så forskjellige.

Punkt 15. Organisering og ledelse

Samisk kirkeråd mener at det er behov for å sette av egne midler til utrusting i samisk språk- og kulturkompetanse for undervisningsansatte i samiske menigheter og andre menigheter der det bor samer.

Punkt 17 Kompetanseutvikling

Samisk kirkeråd mener at det skal stilles krav om kompetanse i samisk språk og/eller kultur for undervisningsstillinger i samiske områder. Om man ikke har søkere som innehar nødvendig språk- eller kulturkompetanse, kan de ansettes under forutsetning av at denne kompetansen innhentes i løpet av kort tid. Om man har søkere som innehar kompetanse i samisk språk og/eller kultur, men ikke pedagogisk og/eller teologisk kompetanse, kan de prioriteres til ansettelse under forutsetning av at denne kompetansen innhentes i løpet av kort tid.

III. Økonomiske og administrative ressurser

- Det er behov for midler til flere undervisningsansatte i små menigheter, og mer samkjøring av ulike former for undervisning mellom ansatte i staben.
- For å utruste kirkelig undervisningsansatte må det lages kurs i samisk kulturforståelse og hva dette innebærer i praktisk kirkelig sammenheng.
- Det må settes av administrative ressurser til å følge opp arbeidet med å få samisk trosopplæringsplan integrert med plan for trosopplæring for alle barn og unge, samt hvordan samiske språk, kirkekultur, kirkehistorie og kristne hverdagspraksiser kan tas inn i rammeplan for alle barn og unge.
- Det er behov for økte administrative ressurser for å jobbe med hvordan samisk kunnskapssyn, naturforståelse, erfaringer med rasisme og veier til forsoning kan tas inn i den nye plan for trosopplæring.
- Det må prioriteres en større andel til satsing på samiske trosopplæringsressurser, også digitale.
- Det må tilføres økonomiske ressurser til språkansatte jf. det som er vedtatt i handlingsplan for samisk kirkeliv 2021-2023 (KR 53/21).

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Nord-Hålogaland biskop
Postboks 790
9258 TROMSØ

Dato: 16.02.2023

Vår ref: 23/00819-2

Deres ref:

Høringsbrev - Ny plan for kirkelig undervisning og læring

I mars 2020 vedtok Kirkerådet å oppnevne et utvalg som skulle evaluere satsingen på trosopplæringen i Den norske kirke. Utvalget leverte sin rapport januar 2022. Noen av anbefalingene ble etter vedtak i Kirkerådet sendt på høring våren 2022. Med utgangspunkt i høringssvarene, ba Kirkerådet høsten 2022 om å iverksette arbeid med ny plan. Utkast til ny overordnet del til Ny plan for kirkelig undervisning og læring ble lagt frem for Kirkerådet på møtet 9. - 10. februar 2023.

Kirkerådet vedtok å sende overordnet del for Ny plan for undervisning og læring på høring for å få innspill til det videre arbeidet med planen. Rammeplaner for de forskjellige målgruppene utarbeides etter at overordnet del er vedtatt av Kirkemøtet. Justering av organisering og rammer blir en separat sak som skal behandles av Kirkemøtet i de nærmeste årene.

Det vedlagte høringsnotatet har utfyllende beskrivelse av høringen. Høringssvarene leveres i det elektroniske hørings skjemaet som finnes her: <https://forms.office.com/e/9rjeSGxqit>

Det er 11 høringsspørsmål. De innledende spørsmålene (1-3) er obligatoriske og er merket med stjerne. Videre spørsmål er knyttet til kapitler i den nye planen. Høringsinstansen kan velge hvilke kapitler det er relevant å gi innspill på. Innspillene gis hovedsakelig i fritekst. Høringsinstansen bes om å svare så kort og konsist som mulig. Det er begrensning på tekstlengde på ca. 600 ord per svar. Det er mulig å bruke "Engasjerende leser" i arbeidet med høringssvarene, som gir mulighet for både forstørret tekst og opplesning av tekst.

Merk at svarene lagres ikke når skjema lukkes uten at du har trykket på Send-knappen. Derfor anbefaler vi å bruke det vedlagte arbeidsdokumentet mens svarteksten utarbeides.

All informasjon om høringen finnes på kirken.no/hoeringer

Frist for høringssvar er 15. mai 2023.

Høringen er åpen for alle, og alle høringssvar er velkommen. Høringsuttalelser er offentlige etter offentliglova og vil bli publisert på kirken.no.

Kontaktperson i Kirkerådet er seniorrådgiver Ieva Fredriksen, e-post if443@kirken.no

Med vennlig hilsen

Jan Rune Fagermoen
assisterende direktør

Jan Christian Kielland
avdelingsdirektør for kirkefag og økumenikk

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.

Vedlegg:
Plan for kirkelig undervisning og læring - overordnet del

Mottakere:		
Agder og Telemark bispedømmeråd,	Postboks 208	4662
		KRISTIANSAND S
Borg bispedømmeråd,	Bjarne Aasgt. 9	1606
		FREDRIKSTAD
Bjergvin bispedømmeråd,	Postboks 1960	5817 BERGEN
Hamar bispedømmeråd,	Postboks 172	2302 HAMAR
Nidaros bispedømmeråd,	Kongsgårdsgata	7013 TRONDHEIM
	1a,Erkebispegården	
Oslo bispedømmeråd,	Postboks 9307	0135 OSLO
	Grønland	
Sør-Hålogaland bispedømmeråd,	Tolder Holmers vei	8003 BODØ
	11	
Tunsberg bispedømmeråd,	Postboks 10 Kaldnes	3119 TØNSBERG
Møre bispedømmeråd,	Moldetrappa 1	6415 MOLDE
Kirkelig Undervisningsforbund ,	Rådhusgata 1-3	0151 OSLO
Hamar biskop,	Postboks 172	2302 HAMAR
Preses i Bispemøtet,	Postboks 799	0106 OSLO
	Sentrum	
Nidaros biskop,	Kongsgårdsgata	7013 TRONDHEIM
	1a,Erkebispegården	
Acta barn og unge i Normisjon,	Postboks 7153 St.	0130 OSLO
	Olavs plass	
Blå kors Norge,	Postboks 4793	0506 OSLO
	Sofienberg	
Det Norske Diakonforbund,	Rådhusgate 1-3	0151 OSLO
Den norske kirkes presteforening,	Postboks 437	0103 OSLO
	Sentrum	
Oslo biskop,	Postboks 9307	0135 Oslo
	Grønland	
Bjergvin biskop,	Postboks 1960	5817 BERGEN
Fagforbundet teOLOgene,	Boks 7003 St.	0130 OSLO
	Olavsplass	
Nord-Hålogaland biskop,	Postboks 790	9258 TROMSØ
IKO,	Postboks 2623	0131 OSLO
KRIK - Kristen idrettskontakt,	Pb. 3822 Ullevål	0855 OSLO
	Stadion	
NLA Høgskolen,	Postboks 74	5812 BERGEN
	Sandviken	

Møre biskop, Det teologiske fakultet,	Moldetrappa 1 Postboks 1023 Blindern	6415 MOLDE 0315 OSLO
Agder og Telemark biskop,	Postboks 208	4662 KRISTIANSAND S
Søndagsskolen Norge,	Postboks 98, Sentrum	0101 OSLO
Stavanger biskop, Tunsberg biskop, Borg biskop,	Lagårdsveien 44 Postboks 10 Kaldnes Bjarne Aasgt. 9	4010 STAVANGER 3119 TØNSBERG 1606 FREDRIKSTAD
KA Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter, Døvekirken, Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesstudier, VID - vitenskapelige høgskole, Ung Kirkesang,	Rådhusgaten 1-3 Fagerborggata 12	0151 OSLO 0360 OSLO
MF vitenskapelig høyskole,	Konsul Wilds vei 1	4621 KRISTIANSAND S
Sør-Hålogaland biskop,	Postboks 5144 Majorstuen Tolder Holmers vei 11	0302 Oslo 8003 BODØ
Ungdom i oppdrag, KFUK-KFUM NORGE, KFUK-KFUM speiderne, NKSS ., Den norske Israelmisjon, NLM-UNG, Norges musikkhøgskole, KABB - Kristent Arbeid Bland Blinde og svaksynte, NMSU, IMF-Ung, Skjærgårds LIVE, HEKTA-trosopplæring for ungdom, Parat,	Grubbegata 4	0179 OSLO
Den norske kirkes ungdomsutvalg, Nord-Hålogaland bispedømme, Akademikerne, Creo, Samisk kirkeråd,	Postboks 333 PB 226 Sentrum Postboks 303 Postboks 9029 Grønland	1802 Askim 4001 STAVANGER 3791 Kragerø 0133 Oslo

Ny plan for kirkelig undervisning og læring

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning.....	3
Kapittel 2 Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring	4
... døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn	4
Gud, vår skaper	5
Jesus Kristus, vår frigjører	5
Hellig Ånd, vår livgiver	6
Å leve i stadig velsignelse - <i>Sivdnidit</i>	6
Kapittel 3 Å Leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring	7
Bibel, tekst og fortolkning	7
Kirkens kultur og tradisjon	8
Kristen tro i praksis	9
Livstolkning og livsmestring i kirkelig undervisning og læring	9
Kapittel 4 Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn	9
Å lære i verden: kontekst for kirkelig undervisning og læring	10
Å være med i felleskapet: tilhørighet og trygghet.....	11
Å lære på forskjellige måter: pedagogisk tilnærming.....	12
Å være i faglig utvikling og fornyelse	13
Kapittel 5 Likeverdig deltagelse og medvirkning.....	13
Prinsipper for likeverdig deltagelse i kirkelig undervisning og læring	13
Barrierer for deltagelse	14
Medborgerskap, demokrati og representasjon.....	14
Kapittel 6 Samisk kirkeliv: likeverdig og livskraftig. Samisk språk, kultur og livsanskuelse ..	15
Forankring i samisk kultur.....	15
De samiske språkene er en del av kirkens språk.....	15
Muntlig og praktisk tradisjonsformidling i samisk sammenheng	15
Samisk natursyn som grunnlag for bærekraftige vaner	16
Å tilnærme seg det samiske på ulike måter.....	16
Fornorskingens etterdønninger og forsoning i praksis	17
Kapittel 7 Samarbeid om kirkelig undervisning og læring	17
Samarbeid med hjemmet og faddere	17
Samarbeid med organisasjoner	18
Skole, barnehage, SFO	18
Samarbeid med frivillige.....	19
Kapittel 8 Lokalt planarbeid	19

Kapittel 1 Innledning

Gjennom kirkelig undervisning og læring skal mennesker få se sitt liv i lys av kirkens tro og tradisjoner, og leve og vokse i den kristne tro. Målgruppen for kirkelig undervisning og læring er både barn, unge og voksne i alle aldre. Plan for kirkelig undervisning og læring ser Den norske kirkes arbeid på dette feltet i sammenheng.

Denne overordnede delen suppleres av rammeplaner for følgende aldersgrupper: 0-5 år, 6-12 år, 13-19 år, konfirmasjonstiden, unge voksne og voksne. Rammeplanenes inndeling fastholder at Den norske kirkes undervisning og læring fortsatt skal ha hovedtyngde på barn og unge. Samtidig skal kirken ha egne rammeplaner for livslang læring også utover myndighetsalder.

Gjennom trosopplæringsreformen har Den norske kirke nådd flere barn og unge. Dette breddeperspektivet er fortsatt viktig og skal sees i sammenheng med annet arbeid som også berører kirkelig undervisning og læring. Den norske kirkes undervisning kan både foregå i aktiviteter med bestemt undervisnings- og læringshensikt, og som elementer i andre kirkelige praksiser. For å nå målet om at stadig nye mennesker skal kunne leve og vokse i den kristne troen bør det være et mangfold av tilbud som er både grunnleggende og fordypende, og som treffer både bredt og smalt.

Plan for kirkelig undervisning og læring er delt inn i åtte kapitler. Kapittel 2 gir det teologiske grunnlaget for kirkelig undervisning og læring. Kapitlet peker på hvordan Den norske kirke som en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke må henvende seg til alle og invitere bredt. Samtidig er dåpen helt grunnleggende for kirken og må derfor løftes fram som en mulighet hele livet. Kapittel 3 angir innholdet i kirkelig undervisning og læring ved følgende tre sentrale innholdselementer; «Bibel, tekst og fortolkning», «Kirkens kultur og tradisjon» og «Kristen tro i praksis». Videre utdyping av innhold kommer i de ulike rammeplanene. Kapittel 4 presenterer den pedagogiske grunnlagstenkningen og læringssynet med vekt på læringens kontekst og hvordan læring i kirken skjer på mange ulike arenaer og måter. Kapittel 5 handler om likeverdig deltakelse og medvirkning. Alle mennesker uansett alder og funksjonsnivå skal ha mulighet til å delta i menighetens fellesskap og få oppfylt sine religiøse rettigheter. Kapittel 6 handler om samisk kirkeliv i kirkelig undervisning og læring, både som en ressurs for arbeid i samiske områder, men også som grunnleggende for hele kirkens undervisning og læring. Videre planverk for samisk kirkelig undervisning og læring kommer i rammeplanene. I kapittel 7 berøres samarbeid om kirkelig undervisning med hjemmet, faddere, organisasjoner, frivillige og ulike aktører i lokalsamfunnet. Her berøres også samarbeid med skole, barnehage og SFO. Planens siste kapittel beskriver lokalt planarbeid, der «Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet» er et viktig verktøy i menighetens planarbeid.

Helt grunnleggende for Den norske kirkes undervisning og læring er troen på at alt det skapte er elsket av Gud og har uendelig verdi. Både barn, unge og voksne er troende subjekter som i fellesskap er med på å åpne tekster, tradisjon og tro. Når Gud gir og vi deler, kan vidunderlige ting skje.

Kapittel 2 Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring

Den norske kirke er en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke, som vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus. Kirken bygger på misjonsbefalingen i Matt 28, 18-20 og vil at evangeliets budskap skal nå alle mennesker; skapt og elsket av Gud. Derfor må kirken stadig utforske hvordan den kan åpne opp og invitere flere. Dette innebærer også å søke etter nye måter å nå ut med evangeliet på, særlig når oppslutningen om tradisjonelle møteplasser er synkende. Derfor skal kirkelig undervisning og læring henvende seg til alle; mennesker med ulik bakgrunn, alder, forutsetninger og ulik kjennskap til og kunnskap om kristen tro. Kirken døper i den treenige Guds navn fordi Jesus sa «Døp dem!». Den deler brød og vin fordi Jesus delte måltid med sine venner og sa «Ta imot og spis!». Kirken samler store folkemengder og møter enkeltmennesker der de er, og alt dette gjøres samtidig. Kirkelig undervisning og læring må derfor holde sammen både bekjennelsen, åpenheten, det tjenende og det misjonale i en plan der målgruppen er alle døpte og interesserte i alle aldre.

... døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn

Mye av kirkelig undervisning og læring skjer med henblikk på dåp eller i etterkant av dåp. Hver gang noen døpes, legger presten hånden på hodet til den som er døpt og sier «*Den allmektige Gud har i dåpen gitt deg sin hellige Ånd, født deg på ny og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv.*» Gud tar imot alle i dåpen, og forener den døpte med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Alle blir ved dåpen en del av en menighet og den verdensvide kirke. Samtidig ønsker mange som av ulike grunner ikke er døpt, å høre til i kirkens fellesskap. Kirkelig undervisning og læring må derfor løfte fram dåp som en mulighet hele livet, og reflektere dette både i omtalen av dåp og måten det legges til rette for dåp. Kirken må finne og fjerne alt som kan hindre mennesker fra å oppsøke dåp. Misjonsbefalingen begrunner hvorfor kirken må drive med undervisning og læring. Oppdraget springer ut fra den oppstandne Jesus Kristus selv. Nåden er gitt og gratis, og det kristne fellesskapet skal gi videre det som er gitt. I dette er dåpens gave helt sentral, og dåpen minner om at ingen kan bære seg selv. Gud bærer.

¹¹ Lik en ørn som får ungene til å fly fra redet og svever over dem, slik bredte han ut sine vinger, tok ham og bar ham på vingene.

5.Mos 32, 11

Fadderansvaret i kirkens dåpsliturgi uttrykker kjernen i hva kirkelig undervisning og læring handler om. Sammen med menigheten og hele kirken får de som står rundt den døpte, et hellig ansvar: Å vise omsorg, be for, lære selv å be og hjelpe til å bruke Guds ord og delta i nattverden, så den døpte kan leve og vokse i den kristne tro. Dette hellige ansvaret tar kirken på alvor gjennom sin undervisning og læring. Innholdet i fadderansvaret speiler både kjennskap til Bibelens fortellinger, kirkens tro og

tradisjon, kristen tro i praksis og hjelp til livsmestring og livstolkning. Dette utdypes videre i innholdsdelen i kapittel 5.

Gud, vår skaper

Gud skapte verden, og så at det var godt. Alt det skapte er elsket av Gud og har en uendelig verdi. Dette synet på mennesket og alt det skapte er grunnleggende i kirken. Alle mennesker, uavhengig av funksjonsevne, kjønn, etnisitet, sosial status, legning og identitet, skal få mulighet til å delta som likeverdige i kirkelig undervisning og læring. Det er ulike grunner til at ikke alle ønsker eller kan komme til kirken, og derfor må kirken også gi tilbud på andre arenaer.

Å være skapt er å være utlevert til verden. Et kristent menneskesyn forholder seg også til at mennesker sårer hverandre og gjør feil, både som enkeltmennesker og som fellesskap. Når man i kirkelig undervisning og læring skal snakke sant om å være menneske, må det snakkes både om det å være skapt i den treenige Guds bilde og om det som er vondt, urettferdig og utilstrekkelig. Samtidig er det kirkens tro og håp at døden og det onde ikke har det siste ordet.

Jesus Kristus, vår frigjører

Jesu Kristi oppstandelse fra de døde viser at Gudsrikets krefter ikke stanses av døden. Livet seiret, og lyset skinner i mørket. Dette gir håp for framtiden og for verden, for mennesker i alle aldre og til alle tider. Derfor er det et mål i kirkelig undervisning og læring at stadig nye mennesker skal få del i dette håpet.

Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny til et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde!

1 Pet 1,3

Gjennom at Gud ble menneske, har Gud kjent menneskelige livsvilkår på egen kropp. Mennesker i dag lever under de samme livsvilkårene. Barn, unge og voksne i kirken har derfor egen myndighet i møte med tekster, fortellinger og forestillinger. Kunnskap om kristen tro og bibelfortellinger er markert mindre enn for noen tiår siden. Like fullt må kirkelig undervisning og læring ta utgangspunkt i og anerkjenne menneskers erfaring og kunnskap. Barn, unge og voksne er troende subjekter i sin egen læringsprosess og sin egen spiritualitet.

Da Gud ble menneske i Jesus Kristus, skjedde det på et bestemt sted til en bestemt tid. Det er den eneste måten å være menneske på. Dette innebærer at alle ser seg selv, verden og kristen tro gjennom egne erfaringer, egne liv og egne «briller». Hverken historien eller kristen tro er nøytrale, men åpne for tolkende tilbakeblikk og nye spørsmål. Hvilke erfaringer har blitt ansett som gyldige? Hva slags virkelighetsforståelse har hatt forrang foran andre? Hva har blitt sett på som verdifullt? Hvilke kroppar regnes som normen? Det er nødvendig å stille spørsmål rundt hvem som har hatt makt til å tolke og definere kristen tro, både før og i dag. I Norge har særlig samer og kvener opplevd hvordan kristendom og imperialism har vært vevd sammen. Samtidig har også andre grupper erfart at det ikke var plass i det

kristne fellesskapet. Alle som på ulike måter er i en minoritetssituasjon, skal erfare at deres bakgrunn er verdifull og at kirkens rom er trygt. Å snakke om makt og privilegier er ikke bare forankret i inkarnasjonsteologien, men også i det skapelsesteologiske. En bærekraftig verden trenger et menneskesyn og et natursyn som ser på alt det skapte med godhet, og som står opp mot urett ved å handle og utfordre undertrykkende maktstrukturer. Å gi hjelp til nettopp dette, er sentralt i kirkens arbeid med undervisning og læring.

Hellig Ånd, vår livgiver

På gresk og hebraisk er ordet for *ånd* det samme som for *pust*. Guds ånd svedde over vannet ved skapelsen. Da disiplene var så redde at de stengte seg inne etter korsfestelsen, stod den oppstandne midt i bland dem, åndet på dem og ga dem sin fred. Den hellige ånd skaper liv og fornyer, og den minner om at Gud virker på måter mennesker ikke har kontroll over. Ånden gjør ordet levende, gjør troen levende og slutter aldri å skape noe nytt i verden og i menneskers liv. Dette konstituerer også kirkelig undervisning og læring i Den norske kirke.

«Jeg tror på en hellig, allmenn kirke», lyder den apostoliske trosbekjennelsen. Kirken er både hellig og alminnelig. Den er fellesskapet av de døpte, der ordet forkynnes og sakramentene forvaltes, men også byggene og stedene der mennesker kommer sammen. Fordi kirkelig undervisning og læring både er formaliserte undervisningsaktiviteter og skjer i ikke-formelle sammenhenger, kan man forstå kirken som et lærende fellesskap. I dette lærende fellesskapet varierer det både hvem som møtes og hvor ofte. Kirken ser verdien i de fellesskapene som oppstår der og da; både de store og de små. Det er kirkens tro at Gud er til stede ved sin Hellige ånd i de møtene som skjer. Derfor ligger det i kirkens natur å være åpen og inviterende, i troen på at Den hellige ånd gir liv til tro og fellesskap.

*For Gud ga oss ikke en ånd som gjør motløs;
vi fikk Ånden som gir kraft, kjærlighet og visdom.
2.Tim 1, 7*

Å leve i stadig velsignelse - *Sivdnidit*

Et godt utgangspunkt for kirkelig undervisning og læring er at alle mennesker er underveis, både i livet og troen. Det nordsamiske verbet *sivdnidit* [sivdniditt]¹ er en måte å nærme seg dette på. Det kan oversettes både med å skape og med å velsigne, og er en religiøs praksis som finnes over hele Sápmi. Det er en måte å kommunisere med både Gud og skaperverket, gjennom ord eller handling. Velsignelsen gjøres i mange ulike situasjoner og er ikke knyttet til kjønn, alder eller spesifikke egenskaper hos den som utfører det, men kan gjøres av alle. Det er en hverdagspraksis med små ritualer som å korse seg, synge for maten og aftenbønn, be en bønn for reisen eller på

¹ [Thefinalversion1.pdf \(uio.no\)](#) "Att leva i ständig välsignelse. En studie av *sivdnidit* som religiös praxis". Lovisa Mienna Sjöberg phd. Teologisk Fakultet, Oslo. 2018.

ulike måter være i dialog. Velsignelsen er en måte å praktisere ydmykhet og takknemlighet, samtidig som det er en påminnelse om ansvaret for hverandre og for alt det skapte. *Sivdnidit*, i en kristen kontekst, er å leve og tolke sitt liv i lys av den kristne tro. Det er også et mål for kirkelig undervisning og læring. For å gjøre det må det store mangfoldet og rikdommen som ligger i ulike tradisjoner tas i bruk, slik kristendommen til alle tider har gjort i de ulike kontekstene den har oppstått og utviklet seg.

Kapittel 3 Å Leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring

Gjennom kirkelig undervisning og læring skal mennesker få se sitt liv og sine erfaringer i lys av kirkens tro og tradisjoner, og kunne leve og vokse i den kristne tro hele livet.

Kirkelig undervisning og læring er en kontinuerlig prosess som knytter tidligere kunnskap og erfaringer til ny og fordypet kunnskap og livserfaring. På denne måten forkynner kirken evangeliet og gjør det relevant for mennesker gjennom livet.

Tre innholdselementer er sentrale i kirkelig undervisning og læring: bibel, tekst og tolkning, kirkens kultur og tradisjon, og kristen tro i praksis. Alle elementene skal bidra til livstolkning og livsmestring.

28 De nærmet seg nå den landsbyen de skulle til, og han lot som han ville dra videre. 29 Men de ba ham inntrengende: «Bli hos oss! Det lir mot kveld, og dagen heller.» Da gikk han med inn og ble hos dem. 30 Og mens han satt til bords med dem, tok han brødet, ba takkebønnen, brøt det og ga dem. 31 Da ble øynene deres åpnet, så de kjente ham igjen.

Emmausvandrerne i Lukas 24, 28-31

Bibel, tekst og fortolkning

Bibelfortellingene er sentrale i all kirkelig undervisning og læring. Den enkelte blir kjent med Bibelens innhold, fortellinger, språk og symbolbruk, og lærer selv å bruke Bibelen.

Bibelen har preget den kristne kulturen og har en vesentlig plass i allmennkulturen, språket og kunststartene. Bibelens rolle i samfunnet har endret seg, og mange av fortellingene er ikke kjent for nye generasjoner. Dette utfordrer også måten Den norske kirke jobber med dette på i sin kirkelige undervisning og læring.

Bibelfortellingene er bærende ved de kristne høytidene og gjennom kirkeåret. De er en del av kristen tro i praksis, og skal gi kunnskap og innsikt i kirkens tro og tradisjon. Kunnskap om Bibelen og kjennskap til Bibelens tekster skal bidra til å gi trygghet i egen tro og tradisjon for den enkelte, men også kunne bidra til kritisk tekning. Bibeltekstene er sentrale for å forstå og delta i kirkens liv og ritualer, samt å kunne tolke eget liv i lys av kristen tro.

Bibelen er slitesterk og relevant i ulike livsfaser og livssituasjoner. Den er skrevet i en annen tid og kultur, og har et språk og et verdensbilde som kan være fremmed. Den består av et mylder av ulike tekster, der noen blir brukt mye og andre lite. Den består av tekster som er rørende, rare, utfordrende, morsomme og mystiske. Det er viktig at kirkelig undervisning og læring tar i bruk et mangfold av tekster fra både det gamle og det nye testamentet. Nettopp mangfoldet av fortellinger gir mulighet til å tolke eget liv, og åpner opp kristen tro på nye måter. Ulike faglige innfallsvinkler knyttet til hvilke tekster som skal brukes og hvordan man bruker dem, er en styrke. Bruk av tekster må tilpasses målgruppen. Samtidig bør man også velge tekster som tar opp vanskelige sider av livet, fordi menneskers livserfaringer vil brytes mot bibeltekstene som leses. Å forholde seg til bibelfortellinger som både handler om kjærlighet, godhet, tro, tilgivelse, men også om tvil, vold, synd og ondskap, bidrar til å gi barn, unge og voksne en tro som bærer gjennom hele livet.

Bibelfortellinger er også et godt utgangspunkt for samtale om livsnære og hverdagsaktuelle temaer som tro og vitenskap, menneskesyn og menneskeverd, utenforskap og ensomhet, brutte relasjoner, sykdom og død, rettferdighet og ulikhet, krig og fred, og utfordringer knyttet til klima, miljø og bærekraft.

²⁷ Filip gjorde seg i stand og dro av sted. Han fikk se en etiopisk hoffmann, en høy embetsmann som hadde tilsyn med skattkammeret hos Kandake, dronningen i Etiopia. Han hadde vært i Jerusalem for å tilbe. ²⁸ Nå var han på vei hjem og satt i vognen sin og leste fra profeten Jesaja. ²⁹ Da sa Ånden til Filip: «Gå bort til vognen og hold deg tett opptil den.» ³⁰ Filip sprang bort, og da han hørte at han leste fra profeten Jesaja, spurte han: «Forstår du det du leser?» ³¹ «Hvordan skal jeg kunne forstå», sa han, «når ingen forklarer det for meg?» Så ba han Filip komme opp i vognen og sette seg ved siden av ham.

Filip og den etiopiske hoffmannen i Apostlenes gjerninger 8,27-31

Kirkens kultur og tradisjon

Kirken forvalter en rik kulturarv og et mangfold av tradisjoner. Dette er viktige kilder for identitet og tro, livstolkning og livsmestring. Den norske kirke er et mangfold av kulturer og tradisjoner. Lokal kirkelig kultur og tradisjon kan åpne for ny forståelse av sted og egen historie. Den kirkelige kulturarven, med sine steder og bygninger, kunst og arkitektur, salmer, materielle og immaterielle kulturminner, gir muligheter for å utvikle teologi som både er stedegen og dialogisk. Kirkearkitektur og -kunst forteller at kirken aldri har vært et rent lokalt eller nasjonalt prosjekt. Arven er og har alltid vært del av et globalt kirkelige felleskap. Både bygg og interiør, kunst og utsmykking setter det lokale inn i en global sammenheng.

Kirken har gjennom hele sin historie skapt identitet og tilhørighet. Samtidig inneholder historien også skyggesider, hvor kirken har skapt avstand og utenforskap. Når kirkens historie formidles, hører en kritisk maktrefleksjon til. Som bibeltekster,

må tradisjon og kultur tolkes på nytt av nye generasjoner, i det mangfoldet samfunnet er.

Kristen tro i praksis

Kirkelig undervisning og læring skal knytte an til levd liv slik at mennesker kan forstå eget liv i lys av bibelfortellingene og tro på den treenige Gud. Det kan skje gjennom gudstjenestedeltagelse, bønn eller det øvrige liturgiske og kirkemusikalske arbeidet i menigheten. Ved å bli kjent med sakramentene, kirkeåret og de kristne høytidene, skal deltakerne få utforske og utvikle trospraksiser og et språk for tro og tvil.

Kristen tro i praksis inkluderer diakonale praksiser. Diakonale praksiser er nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Disse praksisene er verktøy i møte med utfordringer som hele samfunnet står overfor. Mennesker får verktøy til å leve bærekraftig, og et fellesskap å dele engasjementet med.

Ved å utvikle og oppleve varierte uttrykksformer som kor og annen sang, drama, dans og skapende aktiviteter, skjer læring gjennom gjentakelse, deltagelse og øving. Å delta i, utvikle, utforme, og påvirke innhold og form, styrker eierskapet til det som formidles. Slik åpner forskjellige uttrykksformer for andre måter å lære på. Gjennom ulike kunstformer og -uttrykk skapes fellesskap og opplevelse av tilhørighet. Kirkelig undervisning og læring skal bidra til at den enkelte kan utvikle forståelse og evner til livstolkning og livsmestring, også på andre premisser enn rent språklige.

Livstolkning og livsmestring i kirkelig undervisning og læring

Alt menneskelig angår den kristne tro. Derfor skal all kirkelig undervisning og læring bidra til livstolkning og livsmestring. Mennesker skal få redskap til å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, andre mennesker og skaperverket. Menigheten er et lærende fellesskap av barn, unge og voksne som utfyller og utfordrer hverandre på tvers av alder.

Mennesker må få delta med sin livskunnskap og erfaringer, og i møte med kirken få redskaper til å tolke eget liv. Dette er en prosess som varer hele livet, og hver livsfase utfordrer til ny livstolkning og livsmestring. Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap.

Kapittel 4 Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn

Trosopplæringsreformen la til rette for nyskaping og forskning som over tid har formet læringssyn i Den norske kirke. Læring i kirken skjer på flere arenaer gjennom deltagelse, samhandling og kommunikasjon med andre, og forstås ikke alltid som målrettet og styrt. Læring skjer gjennom fellesskapet: i menigheten møtes troserfaringer, kunnskap om kristen tro og tradisjon, samt livstolkning og livsmestring. Læring skjer gjennom rom: Kirkerommet formidler tro og tradisjon der

både materiell og immateriell kristen kulturarv kommer til uttrykk. Læring skjer gjennom gudstjenestene: Deltagelse på gudstjeneste eller i dåp, konfirmasjon, bryllup eller begravelse gir også erfaringer og berøringer i menneskers liv på en konkret og relevant måte. Kirkelig undervisning og læring kan slik forstås som en del av kirkens mangfoldige tilbud.

Noen aktiviteter i kirken har bestemt undervisnings- og læringshensikt. Undervisning har alltid vært en del av kirkens oppdrag. Samtidig har forståelsen av undervisningens innhold, formål og arbeidsmåter endret seg over tid. Begrepet «undervisning» må forstås bredere enn den tradisjonelle enveiskommunikasjonen fra lærer til elev. Undervisning handler om alle målrettede og planlagte aktiviteter som gjennom varierte arbeidsmåter og metoder legger til rette for at barn, unge og voksne kan oppleve læring. Deltagere i læringsaktiviteter er ikke passive mottakere, men påvirker og preger egen læring. Det som til slutt læres, formes i samspillet mellom den som underviser, deltageren i aktiviteten og læringens innhold. Begrepene «undervisning» og «læring» må sees i sammenheng, og ivaretar sammen den helhetlige tilnærmingen til dette feltet.

Å lære i verden: kontekst for kirkelig undervisning og læring

Innblikk i samfunnsforhold, menneskers livsvilkår og eksistensielle behov er avgjørende for kirken. Forståelse av kontekst er viktig når aktiviteter i kirken skal planlegges. Møtet med kirken kan enten åpne opp for eller skape barrierer for menneskers videre interesse for å delta, utforske, lære og finne sin plass i kirkens felleskap. En kirke som vil invitere alle, må se sin tjeneste sammen med konteksten den virker i.

Kirkelig undervisning og læring i en større sammenheng

Kirkens undervisnings- og læringsfelt påvirkes av læringen som skjer utenfor kirkens tilbud og aktiviteter. Barn og unge lærer om kristen tro og tradisjon på skolen og i barnehagen. Kristen tro og praksis i hverdagen, slik som familietradisjonene, trosformidling og samtaler om tro i hjemmet, er viktig for mange. Spørsmål om religionens plass i det offentlige rom, preger samfunnsdebatten. Digitale medier og nettverk skaper arenaer for både nye troserfaringer og impulser. Det digitale former relasjoner, kommunikasjon og samhandling på nye måter. Forskjellige subkulturer, inkludert kristne nettverk, oppstår på tvers av landegrensene og kulturell, religiøs og konfesjonell tilhørighet.

Utfordringsbilde for kirken som undervisnings- og læringsarena

Dagens samfunn er livsønsåpent og mangfoldig, med tilhørende utfordringer og muligheter. Et komplekst samfunn stiller store krav til den enkelte om å orientere og posisjonere seg. Generasjonsbegrepet er i endring, og generasjonsskifter skjer stadig raskere. I kjølvannet oppstår utfordringer knyttet til felles referanserammer. Digitalisering og sosiale medier skaper nye felleskap, men bidrar også til avstand. Endringer, særlig på digitale arenaer, skjer raskt. Mange opplever at de ikke klarer å følge med. Verden har blitt «mindre», men kan også oppleves som mer fragmentert og utrygg. Krig og konflikter, økologiske kriser og usikkerhet om jordens fremtid

skaper handlingsvilje og engasjement, men også apati. Mange mennesker opplever fysisk eller eksistensiell ensomhet og psykisk uhelse.

Kristen tro og kulturarv er ikke lenger like synlig på samfunnets fellesarenaer. Det er i større grad opp til den enkelte å definere tro, religiøs tilhørighet og praksis.

Kunnskapen om Bibelen og de kristne tradisjonene er markant mindre enn i tidligere generasjoner. Kristne tekster, praksiser, historie, kulturarv og ritualer kan oppleves som et ukjent landskap. Informasjonskildene er mange og til tider uoversiktlige.

Kirkens undervisnings- og læringsoppdrag i et livssynsåpent og mangfoldig samfunn

Kirken kaller alle mennesker til å ta imot evangeliet, tolke sitt liv i lys av budskapet og vokse i troen på den treenige Gud. Alle er invitert til en dypere relasjon til seg selv, skaperverket og Gud.

Kirken vil at alle skal få mulighet til å bli kjent med kildene til kristen tro, livstolkning og livsmestring. Ved å være åpen og inviterende kan kirken møte barn, unge og voksnes eksistensielle spørsmål og søken etter tilhørighet. Kirken kan tilby møter med både Gud, mennesker og verden. I møtene finnes både hvile, ny kraft og handlingsalternativer. Kirken kan bidra kildekritisk og reflektert i samtaler om tro og religion og slik hjelpe mennesker til å navigere i det religiøse landskapet.

Å være med i felleskapet: tilhørighet og trygghet

Mennesker som kommer i kontakt med kirken, har variert bakgrunn og ulik motivasjon. Å være sett og ønsket er både et grunnleggende menneskelig behov og avgjørende for læring. Læring skjer best der man ønsker å være. For at kirkens undervisnings- og læringstilbud skal oppleves lystbetont, livsnært og relevant for den enkelte, må det legges til rette for at alle kan delta. Universell utforming, kultursensitivitet og inkluderende og dialogisk tilnærming kan bidra til kirken blir et godt sted å være og en god arena for læring.

Deltagelse er en viktig forutsetning for undervisning og læring i kirken, men deltagerrollen kan forstås forskjellig. Man kan forstå deltagelse som å være aktivt involvert og ha ansvar og oppgaver. Deltakelse kan også bety å skape noe sammen og å dele opplevelser og erfaringer. Ikke minst kan det å delta bety å være med i et felleskap uten forventning om bidrag og prestasjon. For å nå ut til alle, må kirken også legge til rette for deltagelse på andre arenaer enn kirkebygg og menighetshus.

Interkulturell forståelse og et mylder av mangfold

Kirken består av et stort mangfold. Ulike mennesker bidrar i fellesskapet utfra sin egenart. Geografisk, etnisk og kulturell tilhørighet, språk og dialekt, sosioøkonomisk bakgrunn, seksuell identitet, kjønnsidentitet, funksjonsgrad, erfaringer, kompetanse, interesser og familiesituasjon er noen av faktorene i menneskers bakgrunn. Dette bidrar til den enkeltes unike forforståelse og forkunnskap. Ulike referanserammer har innvirkning på hvordan den enkelte oppfatter og tolker tekster, praksiser og nye erfaringer. Referanserammene har også innvirkning på hvor mottakelig mennesker er for læring.

Møter mellom mennesker med ulike referanserammer fordrer åpenhet, respekt og interkulturell kompetanse. Interkulturell kompetanse har overføringsverdi til alle kirkelige undervisnings- og læringsammenhenger der forskjellige kulturer og subkulturer, identiteter og interesser møtes.

Når mennesker opplever at deres kultur, språk og trosfortelling blir tatt på alvor, kan de lettere finne seg til rette i kirkens felleskap. Bruk av ulike språk er nødvendig for å bekrefte deltageres identitet. I møte mellom forskjellige kulturelle og språklige uttrykk kan det også oppstå ny kunnskap og dypere forståelse for seg selv og andre. Bevist holdning til språk åpner dermed for inkluderende og dialogisk kommunikasjon. Musikk og kunst bærer også i seg et språk som er både identitetsbekreftende og identitetsskapende. Kirken har for eksempel et tradisjonsrikt korarbeid som kan bidra både til læring og felleskap for alle aldre.

Å lære på forskjellige måter: pedagogisk tilnærming

Mindre kjennskap til kirke og kristendom gir større behov for grunnleggende innføring. Lavere oppslutning om tradisjonelle kirkelige møteplasser gir større behov for at den kirkelige undervisningen skjer i nye medier. Samtidig må kunnskapsbegrepet i kirkens undervisnings- og læringskontekster forstås bredere enn den tradisjonelle tilegnelsen av kognitiv kunnskap. Det inkluderer grunnleggende faktakunnskap og kjennskap til sentrale begreper, fortellinger og gjenstander (artefakter), men også praktisk kunnskap om hvordan troen utøves i kirkerommet, i det kristne fellesskapet og i hverdagen. Kunnskapen kan også være taus og ligge i kroppen. Erfaringer eller opplevelser kan gjøre at man «vet» noe uten å kunne uttrykke det verbalt.

Kunnskap utvikles videre når den brukes. Når man reflekterer, utforsker og bruker kunnskapen i praksis, åpnes det for større innsikt. Slik settes det nye man lærer inn i en større sammenheng. Det levde livet veves sammen med den enkeltes forkunnskap og andres kunnskapsbidrag fra både fortiden og samtiden.

Gjennom kirkelig undervisning og læring kan den enkelte forstå seg selv og andre mennesker som del av en større fortelling. Når undervisningen og læringen oppleves livs- og trosrelevant, kan det også bidra til større motivasjon for å lære mer og å delta i kirkens felleskap. Livs- og trosrelevant undervisning i kirken vil derfor styrke både det enkelte mennesket og fellesskapet. Det kan bidra til at barn, unge og voksne kan tolke livet sitt og hendelser i samfunnet og verden i lys av et kristent verdens- og menneskesyn. Slik kan mennesker i alle aldre få hjelp til å utforske og besvare sine eksistensielle spørsmål og bidra konstruktivt til samtalen om tro, tvil og håp.

Jesus brukte aktivt referanser fra menneskers hverdagsliv, kulturarv og felles erfaringer. I Bibelen fortelles det at Jesus «underviste dem om mange ting og la fram sin lære i lignelser» (Mark 4, 2a), men at han også forklarte lignelsene for disiplene (Luk 8, 9-15). Andre steder finnes eksempel på at han stiller spørsmål og motspørsmål (eks. Luk 9, 18-22; Matt 15, 21-28) eller viser eksempler på handlemåter og praksiser (eks. Luk 19, 1-12 og Joh 13,4-17). Jesus var også medvandrer og samtalepartner, og han delte både opplevelser og erfaringer med sine disipler (eks.

Luk 24,13-35 og Joh 21, 9-13). Slik nærmet Jesus seg ulike mennesker på ulike måter. Også dagens kirkelige undervisning og læring må ta i bruk et stort spekter av arbeidsmåter og metodiske verktøy i møte med mangfold av mennesker. I alt sitt virke var Jesus utadrettet og grensesprengende for å forkynne evangeliet om Guds rike. Slik må også kirken være utadrettet og oppsøkende når den skal tilby undervisning og læring for nye mennesker. Det er naturlig å se på hvilke møteplasser som eller finnes i lokalsamfunnet, og være en aktiv bidragsyter på disse.

Å være i faglig utvikling og fornyelse

Det pedagogiske faget er i stadig utvikling. Ny viten og forståelse kan åpne tradisjonsrikt innhold og vise nye tolknings- og anvendelsesmuligheter. Kirkelig undervisning og læring må fortløpende reflektere rundt pedagogisk forståelse, kunnskap, virkemidler og verktøy i møte med mangfold og endringer.

For å forstå og ivareta mangfoldet i forskjellige læringskontekster, trenger det kirkelige undervisnings- og læringsfeltet å samhandle med andre fagfelt. Nyere forskningsbasert kunnskap innen for eksempel nyere læringsteorier, musikkpedagogikk, neuropsykologi, spesialpedagogikk, sosialpedagogikk, diakoni og teologi kan bidra til å utvikle pedagogikken. Listen er ikke uttømmende, men inviterer til å reflektere over nye muligheter knyttet til tverrfaglig samarbeid der flere fagområder kan bidra med sin egenart.

Kapittel 5 Likeverdig deltagelse og medvirkning

Alle mennesker skal uavhengig av alder og funksjonsnivå ha mulighet til å delta i menighetens felleskap og å få oppfylt sine religiøse rettigheter. Dette inkluderer tilgang til sosiale nettverk, læring, personlig utvikling og felleskap. Særlig barn og unge, mennesker i sårbare livssituasjoner og mennesker med nedsatt funksjonsevne har stort behov for fritidsarenaer uten fokus på prestasjon.

Noen grupper mennesker har i mindre grad enn andre muligheter til å være aktive medborgere. Medborgerskap handler om at alle mennesker får likeverdig behandling og har de samme mulighetene for deltakelse og tilhørighet. Funksjonshemming, fattigdom eller kulturell bakgrunn er eksempler på årsaker til at enkelte grupper opplever utenforskap, marginalisering og ensomhet. Kirken må utfordre de grensene som med eller uten hensikt settes opp mellom mennesker og evangeliet, slik at den brede invitasjonen til kirkelig undervisning og læring kan være reell.

Prinsipper for likeverdig deltagelse i kirkelig undervisning og læring

Kirken inviterer alle dømte og interesserte til undervisning og læring. Da må tilbudet være tilgjengelig og åpent for alle. Felleskap skal preges av anerkjennelse og likeverd der barn og voksne kan delta på egne premisser og oppleve tilhørighet. Det forutsetter at undervisningen er både relasjonsbasert og preget av kunnskap om menneskerettigheter, menneskelig mangfold og sårbarhet. Universell utforming og individuell tilrettelegging skal ivaretas. Man bør unngå bruk av bygg, rom og steder med dårlig tilgjengelighet. Det må sikres at aktiviteter ikke ekskluderer enkelte grupper eller individer.

Den enkeltes behov for trygghet og støtte krever fleksibilitet og oppmerksomhet. Undervisnings- og læringsaktiviteter som har rom for stort mangfold av deltagere, bør prioriteres. Samtidig vil det være behov for individuell tilpasning og egen undervisning for enkelte deltagere. Man må ha høy bevissthet om når disse trengs og hvilke konsekvenser de kan ha.

Rammene for undervisningen må legges til rette for at det er tilstrekkelig tilfang av menneskelige ressurser, tid, tverrfaglighet og kompetanse for å kunne innfri målet om likeverdig deltagelse.

Barrierer for deltagelse

Mennesker med funksjonsnedsettelse skal i kirkelig undervisning og læring oppleve anerkjennelse, tilhørighet og tilgjengelighet. Derfor er det viktig å identifisere, redusere og fjerne funksjonshemmende barrierer. Individuell tilrettelegging krever at det er tillitt mellom de involverte. Tillitt er vanskelig å bygge dersom kunnskap mangler og barrierene er store.

Funksjonshemmende barrierer kan være både fysiske, sosiale og kulturelle. Manglende universell utforming og individuell tilrettelegging utestenger mennesker fra likeverdig deltakelse. Både deltakere, frivillige, ansatte, foreldre og pårørende blir ekskludert dersom lokaler, undervisningsmateriell og pedagogikk ikke er tilgjengelig for alle. Ekskluderende holdninger kan komme til uttrykk gjennom språk, sosiale praksiser, makt, normer, strukturer, prioriteringer av ressurser og mangel på informasjon.

Medborgerskap, demokrati og representasjon

Medborgerskap betyr i religiøse sammenheng å kunne delta, ha et trosliv, delta i felleskap og være et religiøst subjekt. Det innebærer å få lov til å sette egne ord på religiøse erfaringer, stille spørsmål og undre seg, og velge grad av deltagelse og medvirkning.

Kirkelig undervisning og læring skal anerkjenne og styrke alle barn, unge og voksne rett til å være aktive samfunnsborgere som kan utøve innflytelse og medvirkning. Så lenge noen personer og grupper ikke har de samme mulighetene som alle andre, er det behov for å jobbe aktivt med dette.

Lokalt bør det legges til rette for prosesser som gir deltakerne mulighet til å påvirke undervisnings- og læringsaktiviteter. All medvirkning bør være reell, frivillig, alderstilpasset, informert og representativ. Barn, unge og voksne bør delta aktivt i planlegging og evaluering av aktiviteter. Ansvar for barns medvirkning ligger hos den voksne.

Ofte bidrar universell utforming av læringsmiljøet til bedre læring for alle deltagere. Når det legges til rette for et mangfold av mennesker med variasjoner i funksjonsevne, psykisk helse og med forskjellige lærevansker, utvides felleskapets repertoar for uttrykk og samhandling.

Kapittel 6 Samisk kirkeliv: likeverdige og livskraftige. Samisk språk, kultur og livsanskuelse

Det er tre formål ved å inkludere samisk i plan for kirkelig undervisning og læring. Det skal først og fremst styrke menighetenes forutsetninger for å kunne møte mennesker med samisk tilhørighet på en måte som ivaretar deres behov. Dette inkluderer kirkelige tjenester på samiske språk, og andre tjenester som er forankret i den samiske kulturen. Det andre formålet handler om å gjøre kjent samiske tradisjoner for alle menigheter. Det tredje formålet er at samer gis mulighet til å forme sitt eget kirkeliv i pakt med en samisk selvforståelse. Disse tre formålene er med på å fremme samisk kirkeliv som en del av Den norske kirkes tradisjon.

Forankring i samisk kultur

Samisk kirkeliv kan inkluderes på ulike måter på. Menigheter som ligger i tradisjonelle samiske kjerneområder vil som oftest ha god tilgang både på kirkelig ansatte og frivillige som er samiskspråklige, og som har kompetanse i samisk kultur og samfunnsliv. Her vil også mange som oppsøker kirken være mennesker som har samisk tilhørighet. I andre menigheter hvor det samiske er i minoritet og mindre synlig, er det også naturlig å innlemme samiske elementer. Det kan brukes synlige identitetsmarkører og kulturuttrykk slik som samisk språk, kirkekunst, håndverkstradisjoner i kirketekstiler og salmesangtradisjoner. Det kan også finnes mer usynlige verktøy som for eksempel å ha en samisk pedagogisk tilnærming i møte med barn, unge og voksne. Å variere mellom ulike måter å forankre kirkelig undervisning og læring i samisk kulturforståelse, vil være en styrke for den enkelte menighet.

De samiske språkene er en del av kirkens språk

Språk er viktig i kommunikasjon og som formidler av måter å se verden på. Språk er identitet og skaper tilhørighet, både for enkeltindividet, men også for et samfunn som helhet. Både sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk er offisielle språk i Norge. De lokale forhold rundt menigheten og dets geografiske plassering avgjør bruken av språk. Å få høre, se eller lese sitt hjertespråk i kirken sender et signal om at man hører til fellesskapet. Et mangfold av språk i gudstjenester og andre kirkelige møteplasser, synliggjør kirken som et globalt fellesskap.

Noen steder vil det samiske språket være hovedspråket, andre steder vil samisk språk være mindre brukt. Mange samer mistet språket sitt på grunn av fornorskingsprosesser og fikk dermed ikke mulighet til å videreføre den språklige arven til egne barn. I kirken er det samiske språket likeverdig med det norske. Det betyr ikke at språkpraksisen er eller bør være lik i alle menigheter, men at samisk anerkjennes på linje med norsk.

Muntlig og praktisk tradisjonsformidling i samisk sammenheng

Mange meningsbærende hverdagspraksiser i samiske samfunn er blitt og blir fortsatt muntlig kommunisert fra en generasjon og til neste. Slike praksiser danner basis for en uskreven kulturkunnskap. Den kan være vanskelig å oppdage for en

utenforstående, men vil for mange samer gi dyp mening, og være en del av en indre kulturarv som formidles fra generasjon til generasjon. Dette gjelder også kristne tradisjoner og praksiser, som ofte blir med videre med de som flytter fra mindre steder og til byer. Et eksempel på dette er sivdnidit (velsigne/velsignelse på nordsamisk) som beskrives i kapittel 2.

Kunnskap som uttrykkes gjennom relasjoner har stor verdi i det samiske samfunnet, og er et betydelig verdigrunnlag som mange urfolk verden over deler. Mange urfolk har ikke tradisjon for å danne akademiske institusjoner som skriftliggjør muntlig kunnskap. Dette gjør at mange samiske tradisjoner er sårbare i møte med akademisk begrunnet kunnskap. De er sårbare fordi de fra et utenfraperspektiv kan betraktes som overtro og ikke i overenstemmelse med kirkens liv og lære, mens de fra et innenfraperspektiv oppleves som en naturlig del av en samisk kristendomsforståelse.

Samisk natursyn som grunnlag for bærekraftige vaner

Bærekraft har et sosialt aspekt hvor likeverd er et grunnprinsipp, og menneskerettigheter er det viktigste utgangspunktet for dette. I noen saker vil arbeid med urfolksspørsmål falle sammen med kirkens engasjement med klima og miljø og skaperverk. Dette henger sammen med kirkens urfolksarbeid både i Norge og internasjonalt, der kirken jobber for å løfte urfolks verdighet, livsvilkår og rettigheter. I en samisk virkelighetsforståelse er alt liv knyttet sammen til en helhet. Dette er grunnlaget for et samisk natursyn. Menneske og natur er det samme og deler et felleskap i skaperverket. Samisk syn på naturen kan være en kilde til bærekraftig forvaltning av naturen.

Å tilnærme seg det samiske på ulike måter

Samisk kirkelig undervisning og læring kan og bør tilnærmes på ulike måter. I Norge finnes det samiske tradisjonelle områder fra nord til sør. Å inkludere det samiske er like viktig uansett hvor i landet den kirkelige undervisningen og læringen foregår, og er ikke forbeholdt de områder i Sápmi hvor mange i befolkningen definerer seg som samer. En tankegang om at det samiske bare er et lokalt anliggende i tradisjonelt samiske kjerneområder, gjør at den øvrige befolkningen ikke blir kjent med samisk kirkeliv. Det er også et stort mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og kristendomsforståelse. Det krever at kirken våger å nyansere bildet av hva det samiske er. Innholdet i samisk kirkelig undervisning og læring vil av den grunn variere fra sted til sted.

Eksempler på samiske kristne tradisjoner er hjemmedåp av barn, utdeling av komsekuler til nydøpte barn, stort antall gudforeldre ved stadfestelse av dåp i kirken, bruk av kofte ved konfirmasjon og bruk av eldre konfirmasjonsliturgi, samiske salmesangtradisjoner, lokale samiske begravelsestradisjoner, og bruk av joik som del av kirkens liturgi. Dette er tradisjoner som det er viktig å være oppmerksom på og ha respekt for. Det finnes store lokale variasjoner rundt samiske kristne tradisjoner. Ethvert sted har sin historie og sine mennesker som har levd og satt sine spor der. Dette er svært viktig i samisk sammenheng og synliggjør at mennesker henger sammen som en helhet; forfedrene lever videre i de som lever nå.

Fornorskningens etterdønninger og forsoning i praksis

Fornorskningspolitikken som norske myndigheter førte mot samene, og kirkens historiske medvirkning til undertrykkningen av samene, fikk store konsekvenser for samers identitet og kultur. Generasjonstraumer er en av konsekvensene, og disse videreføres fra generasjon til generasjon. Disse er som usynlig sår, i den forstand at de ikke vises utenpå kroppen, men er virksomt i menneskers selvfølelse og selvforståelse. Fortidens opplevelser som vever seg inni nåtidens forhold. Det kan være gjennom strukturer i samfunnet som ikke er synlige for majoritetssamfunnet, fordi man ikke selv ser de privilegier man innehar som majoritet. Ett slikt privilegium er at de fleste gudstjenester og kirkelige handlinger gjennomføres på majoritetsbefolkningens hjertespråk. Norge har kommet langt med tanke på samenes politiske rettigheter som urfolk. Det kulturelle og personlige tapet som mange samer har erfart, har samtidig fortsatt sterke ettervirkninger.

Det kan være vondt å bli minnet om denne skyggesiden av kirkens møte med det samiske. Samtidig har kirken mulighet til å gjøre noe positivt i dag. Nå tør fellesskapet å sette ord på vanskelige hendelser som har blitt påført et folk. Slik kan kirken ta et oppgjør med fortidens feilgrep. Kirkelig undervisning og læring kan løfte opp menneskeverd og mellommenneskelig relasjoner, med utgangspunkt i Gudsrelasjonen. Kirkens tale om forsoning kan åpne opp for å gjenopprette brutte relasjoner mellom samer og majoritetssamfunnet. Kirken må gi rom for enkeltmenneskets historie. Det teologiske språket må samtidig fange opp forsoning på gruppenivå, og det må forankres i samisk kultur og virkelighetsforståelse. Da er det forsoning i praksis.

Kapittel 7 Samarbeid om kirkelig undervisning og læring

Den norske kirke har en grunnlovsforankret særstilling i et livssynsåpent samfunn. I hver kommune i landet finnes kirker. Samarbeid med andre institusjoner på stedet er viktig for å skape et godt lokalmiljø. Å være en aktiv samfunnsaktør kan være å samvirke når det gjelder for eksempel skaperverket, fattigdomsbekjempelse, inkludering, fred - og forsoningsarbeid og vern om menneskeverdet. Organisasjoner, frivillighetsarbeid og andre institusjoner kan være aktuelle samarbeidspartnere for kirken. Samarbeid kan også bidra til å skape nye arenaer for kirkelig undervisning og læring. Kirkelig undervisning og læring som skal ha en større målgruppe enn medlemmer av kirken, må være utadrettet og åpen mot andre aktører i lokalsamfunnet.

Samarbeid med hjemmet og faddere

Foreldre, foresatte og faddere er sentrale i kirkelig undervisning og læring, slik det er formulert i fadderansvaret. De er barn og ungdoms viktigste omsorgspersoner, og sentrale i videre relasjoner gjennom livet. Hjemmets holdning til kirken har stor betydning for barn og unges engasjement og deltakelse. Menigheten og hele kirken skal på sin side bidra til at foreldre, foresatte og faddere kan utøve fadderansvaret. Kirken skal utfordre, invitere og gi tydelig uttrykk for hva den kan tilby.

Ved å bidra med opplegg og materiell som er enkelt å ta i bruk i hjemmet og for faddere, er Den norske kirke med på å støtte opp om kirkelig undervisning og læring i hjemmet. Tidsavgrensede aktiviteter for barn og unge er en anledning til å invitere bredt, etablere relasjoner og tilby hjelp og støtte. Barn og deres omsorgspersoner kan samtidig være forhindret fra å komme til en aktivitet. Derfor må kirken også tilby ressurser direkte til hjemmet, enten det handler om bøker, materiell eller digitale ressurser. En kirke som ønsker å nå alle, er ikke ferdig med arbeidet før alle faktisk er nådd.

Samarbeid med organisasjoner

Menighetens arbeid gir gode muligheter for samarbeid med ulike foreninger, ressursmiljø og institusjoner, som for eksempel kulturskole, speidere, idrettslag, korps, og historielag. Dette bidrar til synliggjøring av kirken i lokalsamfunnet og kan hjelpe menigheten med å utvikle tilbud med høy kvalitet.

De frivillige kristne organisasjonene er særlig viktige samarbeidspartnere for menighetene. Dette gjelder ikke minst gjennom organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid, inkludert korarbeid og ledertrening. Organisasjonene har erfaring, kompetanse, organisasjonsapparat og vilje til å spille en rolle i kirkens undervisning og læring. De er bygget på frivillighet og har spisskompetanse på sine felter. For kirken er det en styrke at mennesker kan komme i kontakt med kristne miljøer med ulikt særpreg og profil. Derfor bør det alltid søkes samarbeid med de frivillige kristne organisasjonene knyttet til arbeid i menigheten. Arbeid som er innmeldt i en organisasjon, skal være medlemsstyrt og ha en økonomi som er atskilt fra menighetens økonomi.

«Kirkens unge» er en strategisk plattform for forpliktende samhandling mellom kirken og de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene. Det er utarbeidet veiledning til plattformen som legger til rette for ryddig samarbeid. Veiledningen berører organisering av kirkens barne- og ungdomsarbeid, hva man bør tenke på ved inngåelse av forpliktende samhandlingsavtaler, og samspillet mellom menigheten og organisasjonens lokallag.

Skole, barnehage, SFO

Kirkelig undervisning og læring inkluderer også kirkens samarbeid om undervisnings- og læringsrelaterte aktiviteter med barnehager, skoler og SFO. Kirkens samarbeid med disse skal være i tråd med det til enhver tid gjeldene lovverk og planverk for disse. Aktiviteter som skjer i dette samarbeidet kan ikke være forkynnende, men de kan like fullt inneholde viktig læring. Den norske kirke er en ressurs for å oppfylle kompetansemålene i skolen, og målene i barnehagens fagområder. Kirkens materielle og immaterielle kulturarv kan bidra til opplevelser, undring, utforskning og dybdelæring for alle barn og unge, uavhengig av tro og livssyn. Gode avtaler og planer skaper forutsigbarhet og er forutsetning for å lykkes med dette samarbeidet.

Samtidig som samarbeid med SFO skal skje i tråd med rammeplanene for SFO, kan Den norske kirke fritt etablere tilbud i SFO-tiden. Den norske kirkes rammeplan for den aktuelle aldergruppen beskriver dette nærmere.

Samarbeid med frivillige

I en luthersk kirke gir dåpen del i det allmenne prestedømme, og den dømte blir en del av menighetens fellesskap. Frivillige medarbeidere er ikke de ansattes medhjelpere, de er del av selve menigheten. Sammen er alle bærere av kirkens felles oppdrag i verden. Menighetens ansatte har gjennom sine tjenesteordninger og arbeidsbeskrivelser medansvar for å stimulere og legge til rette for frivillig medarbeiderskap. God organisering av frivillighet handler på den ene siden om å tilrettelegge for at ressurser og engasjement tas i bruk hos alle som vil bidra. På den andre siden handler organisering om å sikre rammer og rutiner som bidrar til trygghet og god etisk praksis, samt sørge for å kommunisere om kirken slik at det skaper motivasjon til å bidra.

Mennesker kan bidra på ulike måter ut fra sin kompetanse, nådegaver og interesser. Dette er en naturlig del av å høre til og vokse som kristen i fellesskapet. Frivillige kan gå inn i en forbønnstjeneste eller givertjeneste, de kan ha lederansvar som tillitsvalgte i menighetens råd og utvalg. De kan planlegge, lede og gjennomføre undervisnings- og læringsaktiviteter eller delta som medhjelpere med mer begrenset ansvar i samspill med andre frivillige og ansatte. Frivillige skal bidra med meningsfulle oppgaver som del av en større sammenheng, gjennom sosialt fellesskap og bruk av sine interesser og sitt engasjement. Menigheten må derfor aktivt legge til rette for at flest mulig frivillige medarbeidere ønsker å være med i arbeidet. God frivillighetsledelse tilrettelegger for at mangfoldet, ressurser og egenskaper kan komme til sin rett, og at samspillet mellom de frivillige og mellom frivillige og ansatte blir godt.

En vanlig tilnærming til frivillighet er å ta utgangspunkt i oppgaver som skal løses. En annen tilnærming er å ta utgangspunkt i enkeltmennesket med sin motivasjon, sine evner og ressurser, og legge til rette for at dette engasjementet kan utfoldes. Det betyr at den enkelte kan få bruke seg selv, sine ideer og sine personlige ressurser. En slik tilnærming kan være med på å skape sterkere tilhørighet og gi opphav til nye initiativ. I praksis betyr dette at aktivitetsmangfoldet i en menighet springer ut fra de mennesker og ressurser som finnes i fellesskapet i stedet for et sett av oppgaver som skal løses. Dette er avgjørende for å vitalisere folkekirken i bred forstand og for å styrke demokratiet i kirken.

Kapittel 8 Lokalt planarbeid

Etter at Plan for trosopplæring ble vedtatt i 2009, gjorde menighetene et omfattende arbeid med lokal trosopplæringsplan. Dette har skapt en helhet i menighetens trosopplæringsarbeid. I 2023 ble «Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet» lansert. Rammen for planarbeidet i soknet er derfor samlet plan framfor arbeid med planer for henholdsvis trosopplæring, diakoni og kirkemusikk.

Det er nødvendig at menigheten ser på sine aktiviteter knyttet til kirkelig undervisning og læring på nytt. Plan for trosopplæring delte den lokale planens innhold inn i tre hovedtemaer: livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon, og kristen tro i praksis. I plan for kirkelig undervisning og læring deles innholdet inn i hovedtemaene bibel, tekst og tolkning, kristen tro i praksis og kirkens kultur og tradisjon. Trosopplæringsplanen fra 2009 har målgruppe barn og unge i alderen 0 til 18, mens plan for kirkelig undervisning og læring har alle aldersgrupper som målgruppe. Trosopplæringsplanen fra 2009 omfattet alle døpte, mens målgruppen for kirkelig undervisning og læring skal være alle døpte og alle interesserte. Trosopplæringen hadde i en oppbygningsfase sterk vekt på tidsavgrensede breddetiltak. Erfaringene fra arbeidet med trosopplæring har vist at det er nødvendig å se kontinuerlige og tidsavgrensede aktiviteter og tilbud under ett, og i større grad se all kirkelig undervisning og læring i sammenheng. Det er viktig at Den norske kirke fastholder breddeperspektivet på mye av sitt tilbud innen kirkelig undervisning og læring, men dette står ikke i motsetning til kontinuerlig arbeid. For å nå målet om at stadig nye mennesker skal kunne leve og vokse i den kristne troen, bør det være et mangfold av tilbud som er både grunnleggende og fordypende, som treffer både bredt og smalt. Samlet fordrer dette en gjennomgang av menighetenes aktiviteter knyttet til kirkelig undervisning og læring. Dette forutsetter ikke at menighetsrådet formulerer nye tekster om undervisning og læring, men at rådet vurderer hvordan aktiviteter kan være tilpasset overordnet del og rammeplaner. I dette ligger også en kontinuerlig samtale om hva som fungerer i møte med nye muligheter og behov.

Gjennomgangen skjer som del av samlet plan for arbeidet i soknet, som omfatter både undervisning og læring, diakoni, kirkemusikk og annet arbeid. I samlet plan utfordres menigheten til å reflektere rundt kjennetegn til sokn og lokalmiljø, utfordringer og ressurser, før menighetsrådet kan vedta satsinger for en planperiode. Menighetsrådet vedtar så hvilke faste aktiviteter som skal skje i menigheten i planperioden. Kirkerådet og bispedømmerådene følger opp samlet plan med kursing og veiledning i bruk av denne. Veiledningsmateriell knyttet til samlet plan beskriver prosessen fram mot vedtatt plan nærmere, inkludert hvordan ansatte, frivillige, mennesker i soknet og andre aktører i lokalsamfunnet involveres.

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Dato: 14.02.2023

Vår ref: 23/00819-1

Deres ref:

Høringsnotat - Ny Plan for undervisning og læring

Bakgrunn for høringen

Bakgrunnen for denne høringen har fem trinn, med tilhørende saksdokumenter som gir innsikt i arbeidet som er gjort underveis:

- Kirkerådet nedsatte i mars 2020 et utvalg for å gjennomgå trosopplæringen i Den norske kirke. [Utvalgets mandat](#) berørte både organisatoriske forhold og innholdet i trosopplæringen.
- I sin rapport "[Helhet, integrering og sammenheng i kirkelig undervisning og læring](#)" kom utvalget med en rekke anbefalinger for arbeidet med trosopplæring framover.
- Kirkerådet behandlet rapporten i [KR 06/22](#) og vedtok ulike former for oppfølging, blant annet å sende en del av anbefalingene på høring.
- Kirkerådet behandlet høringssvarene i [KR 74/22](#), og i saksdokumentet er [høringen oppsummert](#). Med bakgrunn i høringssvarene vedtok Kirkerådet å iverksette arbeid med ny plan for undervisning og læring, i form av en overordnet del og seks rammeplaner.
- [Kirkerådet behandlet ny overordnet del på møtet 9.-10. februar 2023](#) og vedtok å sende denne på høring.

Etter høringen skal overordnet del behandles av Kirkerådet og av Bispemøtet, før den endelige behandlingen som er planlagt til Kirkemøtet 2024.

Eksisterende plan for trosopplæring «[Gud gir, vi deler](#)» er en kombinasjon av overordnet del, en rammeplan og et ressursdokument. Ny plan for kirkelig undervisning har en annen struktur. En overordnet del som vil danne grunnlag for utarbeidelse av rammeplaner. Samisk kirkelig undervisning og læring har blitt en integrert del av overordnet del. Les mer om endringer i [saksdokumentet til kirkerådssak 7/23](#).

[Kirkerådet vedtok på møtet i oktober 2022](#) at det videre utarbeides rammeplaner for følgende målgrupper: 0-5 år, 6-12 år, 13-19 år, konfirmasjonstiden, unge voksne og voksne. Rammeplaner vil gi en oversikt over hva hver aldersgruppe skal lære i hovedtrekk, samtidig som man vil beholde lokal frihet til å utarbeide tilbud og

aktiviteter. De organisatoriske rammene behandles senere og må ses i sammenheng med saken om kirkelig organisering og arbeidet med tilskuddsforvaltning i Den norske kirke.

Om høringen

Kirkerådet vedtok på sitt møte i februar 2023 å sende forslag til overordnet del til ny plan for kirkelig undervisning og læring på høring. Det anbefales å lese [saksdokumentet til sak 7/23](#) for mer bakgrunnsinformasjon. Saken inneholder blant annet en kort bakgrunn for revisjonsarbeidet med utgangspunkt i 20 års erfaring med trosopplæringsatsingen, beskriver utfordringsbildet for kirken som undervisnings- og læringsarena og endringsgrepene som er gjort i den nye planen. Forslag til overordnet del i [Ny plan for kirkelig undervisning og læring](#) er vedlagt saken.

Fremgangsmåte i høringen er beskrevet i høringsbrevet. Høringsfristen er 15.05.2023 kl.15.00.

Kort om overordnet del i ny plan for kirkelig undervisning og læring

Overordnet del i ny plan for kirkelig undervisning og læring er delt inn i åtte kapitler. Det er i ny plan lagt til grunn en bred målgruppe og at overordnet del skal gjelde for alle aldersgrupper. I tillegg skal det være fokus på helhet og sammenheng i Den norske kirkes undervisningsfelt, blant annet når det gjelder forholdet mellom breddetiltak og det kontinuerlige arbeidet. Dette gjør at forslaget til overordnet del har bredere fokus enn kun barn og unge i alderen 0 til 18 enn trosopplæringsplanen [«Gud gir, vi deler»](#).

Kapittel 1 er innledende kapittel som gir oversikten over bakgrunn for og helhet og sammenheng i planen.

Kapittel 2 gir det teologiske grunnlaget for kirkelig undervisning og læring. Denne knyttes til dåpen i den treenige Guds navn. Den norske kirke som en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke må henvende seg til alle og invitere bredt. Samtidig er dåpen helt grunnleggende for kirken og må derfor løftes fram som en mulighet hele livet.

Kapittel 3 angir innholdet i kirkelig undervisning og læring, og dette skjer ved følgende tre sentrale innholdselementer; «Bibel, tekst og fortolkning», «Kirkens kultur og tradisjon» og «Kristen tro i praksis». Videre utdyping av innhold kommer i de ulike rammeplanene.

Kapittel 4 presenterer den pedagogiske grunnlagstenkningen og læringssynet i planen med vekt på læringens kontekst og hvordan læring i kirken skjer på mange ulike arenaer og måter.

Kapittel 5 handler om samisk kirkeliv i kirkelig undervisning og læring, både som en ressurs for arbeid i samiske områder, men også som grunnleggende for hele kirkens undervisning og læring. Videre planverk for samisk kirkelig undervisning og læring kommer i rammeplanene.

Kapittel 6 handler om likeverdig deltakelse og medvirkning med utgangspunkt i at alle mennesker uansett alder og funksjonsnivå skal ha mulighet til å delta i menighetens fellesskap og få oppfylt sine religiøse rettigheter.

I kapittel 7 berøres samarbeid om kirkelig undervisning med hjemmet, faddere, organisasjoner, frivillige og ulike aktører i lokalsamfunnet. Her berøres også samarbeid med skole, barnehage og SFO sentrale.

Kapittel 8 beskriver lokalt planarbeid, der «Kirka vår – samlet plan for arbeid i soknet» er et viktig verktøy i menighetens planarbeid.

Høringsspørsmål

Skjemaet for hørings svar inneholder følgende felter:

1. Type høringsinstans.
2. Navn på høringsinstans.
3. Bispedømmetilhørighet.
4. Har du kommentar til kapittel 1: Innledning
5. Har du kommentar til kapittel 2: Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring
6. Har du kommentar til kapittel 3: Å leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring
7. Har du kommentar til kapittel 4: Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn
8. Har du kommentar til kapittel 5: Samisk kirkeliv: likeverdige og livskraftige
9. Har du kommentar til kapittel 6: Likeverdige deltagelse og medvirkning
10. Har du kommentar til kapittel 7: Samarbeid om kirkelig undervisning og læring
11. Har du kommentar til kapittel 8: Lokalt planarbeid
12. Har du andre kommentarer til planen
13. Av hensyn til forenkling vurderes det om Kirkerådet kan vedta de seks ulike rammeplanene under overordnet del. Hva mener du om dette?
 - Kirkerådet kan vedta rammeplanene
 - Rammeplanene bør vedtas av Kirkemøtet
14. Har du utdypende kommentar til spørsmål 13?

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Dato: 14.02.2023

Vår ref: 23/00819-1

Deres ref:

Høringsnotat - Ny Plan for undervisning og læring

Bakgrunn for høringen

Bakgrunnen for denne høringen har fem trinn, med tilhørende saksdokumenter som gir innsikt i arbeidet som er gjort underveis:

- Kirkerådet nedsatte i mars 2020 et utvalg for å gjennomgå trosopplæringen i Den norske kirke. [Utvalgets mandat](#) berørte både organisatoriske forhold og innholdet i trosopplæringen.
- I sin rapport "[Helhet, integrering og sammenheng i kirkelig undervisning og læring](#)" kom utvalget med en rekke anbefalinger for arbeidet med trosopplæring framover.
- Kirkerådet behandlet rapporten i [KR 06/22](#) og vedtok ulike former for oppfølging, blant annet å sende en del av anbefalingene på høring.
- Kirkerådet behandlet høringssvarene i [KR 74/22](#), og i saksdokumentet er [høringen oppsummert](#). Med bakgrunn i høringssvarene vedtok Kirkerådet å iverksette arbeid med ny plan for undervisning og læring, i form av en overordnet del og seks rammeplaner.
- [Kirkerådet behandlet ny overordnet del på møtet 9.-10. februar 2023](#) og vedtok å sende denne på høring.

Etter høringen skal overordnet del behandles av Kirkerådet og av Bispemøtet, før den endelige behandlingen som er planlagt til Kirkemøtet 2024.

Eksisterende plan for trosopplæring «[Gud gir, vi deler](#)» er en kombinasjon av overordnet del, en rammeplan og et ressursdokument. Ny plan for kirkelig undervisning har en annen struktur. En overordnet del som vil danne grunnlag for utarbeidelse av rammeplaner. Samisk kirkelig undervisning og læring har blitt en integrert del av overordnet del. Les mer om endringer i [saksdokumentet til kirkerådssak 7/23](#).

[Kirkerådet vedtok på møtet i oktober 2022](#) at det videre utarbeides rammeplaner for følgende målgrupper: 0-5 år, 6-12 år, 13-19 år, konfirmasjonstiden, unge voksne og voksne. Rammeplaner vil gi en oversikt over hva hver aldersgruppe skal lære i hovedtrekk, samtidig som man vil beholde lokal frihet til å utarbeide tilbud og

aktiviteter. De organisatoriske rammene behandles senere og må ses i sammenheng med saken om kirkelig organisering og arbeidet med tilskuddsforvaltning i Den norske kirke.

Om høringen

Kirkerådet vedtok på sitt møte i februar 2023 å sende forslag til overordnet del til ny plan for kirkelig undervisning og læring på høring. Det anbefales å lese [saksdokumentet til sak 7/23](#) for mer bakgrunnsinformasjon. Saken inneholder blant annet en kort bakgrunn for revisjonsarbeidet med utgangspunkt i 20 års erfaring med trosopplæringsatsingen, beskriver utfordringsbildet for kirken som undervisnings- og læringsarena og endringsgrepene som er gjort i den nye planen. Forslag til overordnet del i [Ny plan for kirkelig undervisning og læring](#) er vedlagt saken.

Fremgangsmåte i høringen er beskrevet i høringsbrevet. Høringsfristen er 15.05.2023 kl.15.00.

Kort om overordnet del i ny plan for kirkelig undervisning og læring

Overordnet del i ny plan for kirkelig undervisning og læring er delt inn i åtte kapitler. Det er i ny plan lagt til grunn en bred målgruppe og at overordnet del skal gjelde for alle aldersgrupper. I tillegg skal det være fokus på helhet og sammenheng i Den norske kirkes undervisningsfelt, blant annet når det gjelder forholdet mellom breddetiltak og det kontinuerlige arbeidet. Dette gjør at forslaget til overordnet del har bredere fokus enn kun barn og unge i alderen 0 til 18 enn trosopplæringsplanen [«Gud gir, vi deler»](#).

Kapittel 1 er innledende kapittel som gir oversikten over bakgrunn for og helhet og sammenheng i planen.

Kapittel 2 gir det teologiske grunnlaget for kirkelig undervisning og læring. Denne knyttes til dåpen i den treenige Guds navn. Den norske kirke som en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke må henvende seg til alle og invitere bredt. Samtidig er dåpen helt grunnleggende for kirken og må derfor løftes fram som en mulighet hele livet.

Kapittel 3 angir innholdet i kirkelig undervisning og læring, og dette skjer ved følgende tre sentrale innholdselementer; «Bibel, tekst og fortolkning», «Kirkens kultur og tradisjon» og «Kristen tro i praksis». Videre utdyping av innhold kommer i de ulike rammeplanene.

Kapittel 4 presenterer den pedagogiske grunnlagstenkningen og læringssynet i planen med vekt på læringens kontekst og hvordan læring i kirken skjer på mange ulike arenaer og måter.

Kapittel 5 handler om samisk kirkeliv i kirkelig undervisning og læring, både som en ressurs for arbeid i samiske områder, men også som grunnleggende for hele kirkens undervisning og læring. Videre planverk for samisk kirkelig undervisning og læring kommer i rammeplanene.

Kapittel 6 handler om likeverdig deltakelse og medvirkning med utgangspunkt i at alle mennesker uansett alder og funksjonsnivå skal ha mulighet til å delta i menighetens fellesskap og få oppfylt sine religiøse rettigheter.

I kapittel 7 berøres samarbeid om kirkelig undervisning med hjemmet, faddere, organisasjoner, frivillige og ulike aktører i lokalsamfunnet. Her berøres også samarbeid med skole, barnehage og SFO sentrale.

Kapittel 8 beskriver lokalt planarbeid, der «Kirka vår – samlet plan for arbeid i soknet» er et viktig verktøy i menighetens planarbeid.

Høringsspørsmål

Skjemaet for hørings svar inneholder følgende felter:

1. Type høringsinstans.
2. Navn på høringsinstans.
3. Bispedømmetilhørighet.
4. Har du kommentar til kapittel 1: Innledning
5. Har du kommentar til kapittel 2: Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring
6. Har du kommentar til kapittel 3: Å leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring
7. Har du kommentar til kapittel 4: Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn
8. Har du kommentar til kapittel 5: Samisk kirkeliv: likeverdige og livskraftige
9. Har du kommentar til kapittel 6: Likeverdige deltagelse og medvirkning
10. Har du kommentar til kapittel 7: Samarbeid om kirkelig undervisning og læring
11. Har du kommentar til kapittel 8: Lokalt planarbeid
12. Har du andre kommentarer til planen
13. Av hensyn til forenkling vurderes det om Kirkerådet kan vedta de seks ulike rammeplanene under overordnet del. Hva mener du om dette?
 - Kirkerådet kan vedta rammeplanene
 - Rammeplanene bør vedtas av Kirkemøtet
14. Har du utdypende kommentar til spørsmål 13?

Ny plan for kirkelig undervisning og læring

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning.....	3
Kapittel 2 Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring	4
... døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn	4
Gud, vår skaper	5
Jesus Kristus, vår frigjører	5
Hellig Ånd, vår livgiver	6
Å leve i stadig velsignelse - <i>Sivdnidit</i>	6
Kapittel 3 Å Leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring	7
Bibel, tekst og fortolkning	7
Kirkens kultur og tradisjon	8
Kristen tro i praksis	9
Livstolkning og livsmestring i kirkelig undervisning og læring	9
Kapittel 4 Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn	9
Å lære i verden: kontekst for kirkelig undervisning og læring	10
Å være med i felleskapet: tilhørighet og trygghet.....	11
Å lære på forskjellige måter: pedagogisk tilnærming.....	12
Å være i faglig utvikling og fornyelse	13
Kapittel 5 Likeverdig deltagelse og medvirkning	13
Prinsipper for likeverdig deltagelse i kirkelig undervisning og læring	13
Barrierer for deltagelse	14
Medborgerskap, demokrati og representasjon.....	14
Kapittel 6 Samisk kirkeliv: likeverdig og livskraftig. Samisk språk, kultur og livsanskuelse ..	15
Forankring i samisk kultur.....	15
De samiske språkene er en del av kirkens språk.....	15
Muntlig og praktisk tradisjonsformidling i samisk sammenheng	15
Samisk natursyn som grunnlag for bærekraftige vaner	16
Å tilnærme seg det samiske på ulike måter.....	16
Fornorskingens etterdønninger og forsoning i praksis	17
Kapittel 7 Samarbeid om kirkelig undervisning og læring	17
Samarbeid med hjemmet og faddere	17
Samarbeid med organisasjoner	18
Skole, barnehage, SFO	18
Samarbeid med frivillige.....	19
Kapittel 8 Lokalt planarbeid	19

Kapittel 1 Innledning

Gjennom kirkelig undervisning og læring skal mennesker få se sitt liv i lys av kirkens tro og tradisjoner, og leve og vokse i den kristne tro. Målgruppen for kirkelig undervisning og læring er både barn, unge og voksne i alle aldre. Plan for kirkelig undervisning og læring ser Den norske kirkes arbeid på dette feltet i sammenheng.

Denne overordnede delen suppleres av rammeplaner for følgende aldersgrupper: 0-5 år, 6-12 år, 13-19 år, konfirmasjonstiden, unge voksne og voksne. Rammeplanenes inndeling fastholder at Den norske kirkes undervisning og læring fortsatt skal ha hovedtyngde på barn og unge. Samtidig skal kirken ha egne rammeplaner for livslang læring også utover myndighetsalder.

Gjennom trosopplæringsreformen har Den norske kirke nådd flere barn og unge. Dette breddeperspektivet er fortsatt viktig og skal sees i sammenheng med annet arbeid som også berører kirkelig undervisning og læring. Den norske kirkes undervisning kan både foregå i aktiviteter med bestemt undervisnings- og læringshensikt, og som elementer i andre kirkelige praksiser. For å nå målet om at stadig nye mennesker skal kunne leve og vokse i den kristne troen bør det være et mangfold av tilbud som er både grunnleggende og fordypende, og som treffer både bredt og smalt.

Plan for kirkelig undervisning og læring er delt inn i åtte kapitler. Kapittel 2 gir det teologiske grunnlaget for kirkelig undervisning og læring. Kapitlet peker på hvordan Den norske kirke som en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke må henvende seg til alle og invitere bredt. Samtidig er dåpen helt grunnleggende for kirken og må derfor løftes fram som en mulighet hele livet. Kapittel 3 angir innholdet i kirkelig undervisning og læring ved følgende tre sentrale innholdselementer; «Bibel, tekst og fortolkning», «Kirkens kultur og tradisjon» og «Kristen tro i praksis». Videre utdyping av innhold kommer i de ulike rammeplanene. Kapittel 4 presenterer den pedagogiske grunnlagstenkningen og læringssynet med vekt på læringens kontekst og hvordan læring i kirken skjer på mange ulike arenaer og måter. Kapittel 5 handler om likeverdig deltakelse og medvirkning. Alle mennesker uansett alder og funksjonsnivå skal ha mulighet til å delta i menighetens fellesskap og få oppfylt sine religiøse rettigheter. Kapittel 6 handler om samisk kirkeliv i kirkelig undervisning og læring, både som en ressurs for arbeid i samiske områder, men også som grunnleggende for hele kirkens undervisning og læring. Videre planverk for samisk kirkelig undervisning og læring kommer i rammeplanene. I kapittel 7 berøres samarbeid om kirkelig undervisning med hjemmet, faddere, organisasjoner, frivillige og ulike aktører i lokalsamfunnet. Her berøres også samarbeid med skole, barnehage og SFO. Planens siste kapittel beskriver lokalt planarbeid, der «Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet» er et viktig verktøy i menighetens planarbeid.

Helt grunnleggende for Den norske kirkes undervisning og læring er troen på at alt det skapte er elsket av Gud og har uendelig verdi. Både barn, unge og voksne er troende subjekter som i fellesskap er med på å åpne tekster, tradisjon og tro. Når Gud gir og vi deler, kan vidunderlige ting skje.

Kapittel 2 Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring

Den norske kirke er en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke, som vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus. Kirken bygger på misjonsbefalingen i Matt 28, 18-20 og vil at evangeliets budskap skal nå alle mennesker; skapt og elsket av Gud. Derfor må kirken stadig utforske hvordan den kan åpne opp og invitere flere. Dette innebærer også å søke etter nye måter å nå ut med evangeliet på, særlig når oppslutningen om tradisjonelle møteplasser er synkende. Derfor skal kirkelig undervisning og læring henvende seg til alle; mennesker med ulik bakgrunn, alder, forutsetninger og ulik kjennskap til og kunnskap om kristen tro. Kirken døper i den treenige Guds navn fordi Jesus sa «Døp dem!». Den deler brød og vin fordi Jesus delte måltid med sine venner og sa «Ta imot og spis!». Kirken samler store folkemengder og møter enkeltmennesker der de er, og alt dette gjøres samtidig. Kirkelig undervisning og læring må derfor holde sammen både bekjennelsen, åpenheten, det tjenende og det misjonale i en plan der målgruppen er alle dømte og interesserte i alle aldre.

... døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn

Mye av kirkelig undervisning og læring skjer med henblikk på dåp eller i etterkant av dåp. Hver gang noen døpes, legger presten hånden på hodet til den som er døpt og sier «*Den allmektige Gud har i dåpen gitt deg sin hellige Ånd, født deg på ny og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv.*» Gud tar imot alle i dåpen, og forener den dømte med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Alle blir ved dåpen en del av en menighet og den verdensvide kirke. Samtidig ønsker mange som av ulike grunner ikke er døpt, å høre til i kirkens fellesskap. Kirkelig undervisning og læring må derfor løfte fram dåp som en mulighet hele livet, og reflektere dette både i omtalen av dåp og måten det legges til rette for dåp. Kirken må finne og fjerne alt som kan hindre mennesker fra å oppsøke dåp. Misjonsbefalingen begrunner hvorfor kirken må drive med undervisning og læring. Oppdraget springer ut fra den oppstandne Jesus Kristus selv. Nåden er gitt og gratis, og det kristne fellesskapet skal gi videre det som er gitt. I dette er dåpens gave helt sentral, og dåpen minner om at ingen kan bære seg selv. Gud bærer.

¹¹ Lik en ørn som får ungene til å fly fra redet og svever over dem, slik bredte han ut sine vinger, tok ham og bar ham på vingene.

5.Mos 32, 11

Fadderansvaret i kirkens dåpsliturgi uttrykker kjernen i hva kirkelig undervisning og læring handler om. Sammen med menigheten og hele kirken får de som står rundt den dømte, et hellig ansvar: Å vise omsorg, be for, lære selv å be og hjelpe til å bruke Guds ord og delta i nattverden, så den dømte kan leve og vokse i den kristne tro. Dette hellige ansvaret tar kirken på alvor gjennom sin undervisning og læring. Innholdet i fadderansvaret speiler både kjennskap til Bibelens fortellinger, kirkens tro og

tradisjon, kristen tro i praksis og hjelp til livsmestring og livstolkning. Dette utdypes videre i innholdsdelen i kapittel 5.

Gud, vår skaper

Gud skapte verden, og så at det var godt. Alt det skapte er elsket av Gud og har en uendelig verdi. Dette synet på mennesket og alt det skapte er grunnleggende i kirken. Alle mennesker, uavhengig av funksjonsevne, kjønn, etnisitet, sosial status, legning og identitet, skal få mulighet til å delta som likeverdige i kirkelig undervisning og læring. Det er ulike grunner til at ikke alle ønsker eller kan komme til kirken, og derfor må kirken også gi tilbud på andre arenaer.

Å være skapt er å være utlevert til verden. Et kristent menneskesyn forholder seg også til at mennesker sårer hverandre og gjør feil, både som enkeltmennesker og som fellesskap. Når man i kirkelig undervisning og læring skal snakke sant om å være menneske, må det snakkes både om det å være skapt i den treenige Guds bilde og om det som er vondt, urettferdig og utilstrekkelig. Samtidig er det kirkens tro og håp at døden og det onde ikke har det siste ordet.

Jesus Kristus, vår frigjører

Jesu Kristi oppstandelse fra de døde viser at Gudsrikets krefter ikke stanses av døden. Livet seiret, og lyset skinner i mørket. Dette gir håp for framtiden og for verden, for mennesker i alle aldre og til alle tider. Derfor er det et mål i kirkelig undervisning og læring at stadig nye mennesker skal få del i dette håpet.

Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny til et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde!

1 Pet 1,3

Gjennom at Gud ble menneske, har Gud kjent menneskelige livsvilkår på egen kropp. Mennesker i dag lever under de samme livsvilkårene. Barn, unge og voksne i kirken har derfor egen myndighet i møte med tekster, fortellinger og forestillinger. Kunnskap om kristen tro og bibelfortellinger er markert mindre enn for noen tiår siden. Like fullt må kirkelig undervisning og læring ta utgangspunkt i og anerkjenne menneskers erfaring og kunnskap. Barn, unge og voksne er troende subjekter i sin egen læringsprosess og sin egen spiritualitet.

Da Gud ble menneske i Jesus Kristus, skjedde det på et bestemt sted til en bestemt tid. Det er den eneste måten å være menneske på. Dette innebærer at alle ser seg selv, verden og kristen tro gjennom egne erfaringer, egne liv og egne «briller». Hverken historien eller kristen tro er nøytrale, men åpne for tolkende tilbakeblikk og nye spørsmål. Hvilke erfaringer har blitt ansett som gyldige? Hva slags virkelighetsforståelse har hatt forrang foran andre? Hva har blitt sett på som verdifullt? Hvilke kropper regnes som normen? Det er nødvendig å stille spørsmål rundt hvem som har hatt makt til å tolke og definere kristen tro, både før og i dag. I Norge har særlig samer og kvener opplevd hvordan kristendom og imperialism har vært vevd sammen. Samtidig har også andre grupper erfart at det ikke var plass i det

kristne fellesskapet. Alle som på ulike måter er i en minoritetssituasjon, skal erfare at deres bakgrunn er verdifull og at kirkens rom er trygt. Å snakke om makt og privilegier er ikke bare forankret i inkarnasjonsteologien, men også i det skapelsesteologiske. En bærekraftig verden trenger et menneskesyn og et natursyn som ser på alt det skapte med godhet, og som står opp mot urett ved å handle og utfordre undertrykkende maktstrukturer. Å gi hjelp til nettopp dette, er sentralt i kirkens arbeid med undervisning og læring.

Hellig Ånd, vår livgiver

På gresk og hebraisk er ordet for *ånd* det samme som for *pust*. Guds ånd svedde over vannet ved skapelsen. Da disiplene var så redde at de stengte seg inne etter korsfestelsen, stod den oppstandne midt i bland dem, åndet på dem og ga dem sin fred. Den hellige ånd skaper liv og fornyer, og den minner om at Gud virker på måter mennesker ikke har kontroll over. Ånden gjør ordet levende, gjør troen levende og slutter aldri å skape noe nytt i verden og i menneskers liv. Dette konstituerer også kirkelig undervisning og læring i Den norske kirke.

«Jeg tror på en hellig, allmenn kirke», lyder den apostoliske trosbekjennelsen. Kirken er både hellig og alminnelig. Den er fellesskapet av de døpte, der ordet forkynnes og sakramentene forvaltes, men også byggene og stedene der mennesker kommer sammen. Fordi kirkelig undervisning og læring både er formaliserte undervisningsaktiviteter og skjer i ikke-formelle sammenhenger, kan man forstå kirken som et lærende fellesskap. I dette lærende fellesskapet varierer det både hvem som møtes og hvor ofte. Kirken ser verdien i de fellesskapene som oppstår der og da; både de store og de små. Det er kirkens tro at Gud er til stede ved sin Hellige ånd i de møtene som skjer. Derfor ligger det i kirkens natur å være åpen og inviterende, i troen på at Den hellige ånd gir liv til tro og fellesskap.

*For Gud ga oss ikke en ånd som gjør motløs;
vi fikk Ånden som gir kraft, kjærlighet og visdom.
2.Tim 1, 7*

Å leve i stadig velsignelse - *Sivdnidit*

Et godt utgangspunkt for kirkelig undervisning og læring er at alle mennesker er underveis, både i livet og troen. Det nordsamiske verbet *sivdnidit* [sivdniditt]¹ er en måte å nærme seg dette på. Det kan oversettes både med å skape og med å velsigne, og er en religiøs praksis som finnes over hele Sápmi. Det er en måte å kommunisere med både Gud og skaperverket, gjennom ord eller handling. Velsignelsen gjøres i mange ulike situasjoner og er ikke knyttet til kjønn, alder eller spesifikke egenskaper hos den som utfører det, men kan gjøres av alle. Det er en hverdagspraksis med små ritualer som å korse seg, synge for maten og aftenbønn, be en bønn for reisen eller på

¹ [Thefinalversion1.pdf \(uio.no\)](#) "Att leva i ständig välsignelse. En studie av *sivdnidit* som religiös praxis". Lovisa Mienna Sjöberg phd. Teologisk Fakultet, Oslo. 2018.

ulike måter være i dialog. Velsignelsen er en måte å praktisere ydmykhet og takknemlighet, samtidig som det er en påminnelse om ansvaret for hverandre og for alt det skapte. *Sivdnidit*, i en kristen kontekst, er å leve og tolke sitt liv i lys av den kristne tro. Det er også et mål for kirkelig undervisning og læring. For å gjøre det må det store mangfoldet og rikdommen som ligger i ulike tradisjoner tas i bruk, slik kristendommen til alle tider har gjort i de ulike kontekstene den har oppstått og utviklet seg.

Kapittel 3 Å Leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring

Gjennom kirkelig undervisning og læring skal mennesker få se sitt liv og sine erfaringer i lys av kirkens tro og tradisjoner, og kunne leve og vokse i den kristne tro hele livet.

Kirkelig undervisning og læring er en kontinuerlig prosess som knytter tidligere kunnskap og erfaringer til ny og fordypet kunnskap og livserfaring. På denne måten forkynner kirken evangeliet og gjør det relevant for mennesker gjennom livet.

Tre innholdselementer er sentrale i kirkelig undervisning og læring: bibel, tekst og tolkning, kirkens kultur og tradisjon, og kristen tro i praksis. Alle elementene skal bidra til livstolkning og livsmestring.

²⁸ De nærmet seg nå den landsbyen de skulle til, og han lot som han ville dra videre. ²⁹ Men de ba ham inntrengende: «Bli hos oss! Det lir mot kveld, og dagen heller.» Da gikk han med inn og ble hos dem. ³⁰ Og mens han satt til bords med dem, tok han brødet, ba takkebønnen, brøt det og ga dem. ³¹ Da ble øynene deres åpnet, så de kjente ham igjen.

Emmausvandrerne i Lukas 24, 28-31

Bibel, tekst og fortolkning

Bibelfortellingene er sentrale i all kirkelig undervisning og læring. Den enkelte blir kjent med Bibelens innhold, fortellinger, språk og symbolbruk, og lærer selv å bruke Bibelen.

Bibelen har preget den kristne kulturen og har en vesentlig plass i allmennkulturen, språket og kunststartene. Bibelens rolle i samfunnet har endret seg, og mange av fortellingene er ikke kjent for nye generasjoner. Dette utfordrer også måten Den norske kirke jobber med dette på i sin kirkelige undervisning og læring.

Bibelfortellingene er bærende ved de kristne høytidene og gjennom kirkeåret. De er en del av kristen tro i praksis, og skal gi kunnskap og innsikt i kirkens tro og tradisjon. Kunnskap om Bibelen og kjennskap til Bibelens tekster skal bidra til å gi trygghet i egen tro og tradisjon for den enkelte, men også kunne bidra til kritisk tekning. Bibeltekstene er sentrale for å forstå og delta i kirkens liv og ritualer, samt å kunne tolke eget liv i lys av kristen tro.

Bibelen er slitesterk og relevant i ulike livsfaser og livssituasjoner. Den er skrevet i en annen tid og kultur, og har et språk og et verdensbilde som kan være fremmed. Den består av et mylder av ulike tekster, der noen blir brukt mye og andre lite. Den består av tekster som er rørende, rare, utfordrende, morsomme og mystiske. Det er viktig at kirkelig undervisning og læring tar i bruk et mangfold av tekster fra både det gamle og det nye testamentet. Nettopp mangfoldet av fortellinger gir mulighet til å tolke eget liv, og åpner opp kristen tro på nye måter. Ulike faglige innfallsvinkler knyttet til hvilke tekster som skal brukes og hvordan man bruker dem, er en styrke. Bruk av tekster må tilpasses målgruppen. Samtidig bør man også velge tekster som tar opp vanskelige sider av livet, fordi menneskers livserfaringer vil brytes mot bibeltekstene som leses. Å forholde seg til bibelfortellinger som både handler om kjærlighet, godhet, tro, tilgivelse, men også om tvil, vold, synd og ondskap, bidrar til å gi barn, unge og voksne en tro som bærer gjennom hele livet.

Bibelfortellinger er også et godt utgangspunkt for samtale om livsnære og hverdagsaktuelle temaer som tro og vitenskap, menneskesyn og menneskeverd, utenforskap og ensomhet, brutte relasjoner, sykdom og død, rettferdighet og ulikhet, krig og fred, og utfordringer knyttet til klima, miljø og bærekraft.

²⁷ Filip gjorde seg i stand og dro av sted. Han fikk se en etiopisk hoffmann, en høy embetsmann som hadde tilsyn med skattkammeret hos Kandake, dronningen i Etiopia. Han hadde vært i Jerusalem for å tilbe. ²⁸ Nå var han på vei hjem og satt i vognen sin og leste fra profeten Jesaja. ²⁹ Da sa Ånden til Filip: «Gå bort til vognen og hold deg tett opptil den.» ³⁰ Filip sprang bort, og da han hørte at han leste fra profeten Jesaja, spurte han: «Forstår du det du leser?» ³¹ «Hvordan skal jeg kunne forstå», sa han, «når ingen forklarer det for meg?» Så ba han Filip komme opp i vognen og sette seg ved siden av ham.

Filip og den etiopiske hoffmannen i Apostlenes gjerninger 8,27-31

Kirkens kultur og tradisjon

Kirken forvalter en rik kulturarv og et mangfold av tradisjoner. Dette er viktige kilder for identitet og tro, livstolkning og livsmestring. Den norske kirke er et mangfold av kulturer og tradisjoner. Lokal kirkelig kultur og tradisjon kan åpne for ny forståelse av sted og egen historie. Den kirkelige kulturarven, med sine steder og bygninger, kunst og arkitektur, salmer, materielle og immaterielle kulturminner, gir muligheter for å utvikle teologi som både er stedegen og dialogisk. Kirkearkitektur og -kunst forteller at kirken aldri har vært et rent lokalt eller nasjonalt prosjekt. Arven er og har alltid vært del av et globalt kirkelige felleskap. Både bygg og interiør, kunst og utsmykking setter det lokale inn i en global sammenheng.

Kirken har gjennom hele sin historie skapt identitet og tilhørighet. Samtidig inneholder historien også skyggesider, hvor kirken har skapt avstand og utenforskap. Når kirkens historie formidles, hører en kritisk maktrefleksjon til. Som bibeltekster,

må tradisjon og kultur tolkes på nytt av nye generasjoner, i det mangfoldet samfunnet er.

Kristen tro i praksis

Kirkelig undervisning og læring skal knytte an til levd liv slik at mennesker kan forstå eget liv i lys av bibelfortellingene og tro på den treenige Gud. Det kan skje gjennom gudstjenestedeltagelse, bønn eller det øvrige liturgiske og kirkemusikalske arbeidet i menigheten. Ved å bli kjent med sakramentene, kirkeåret og de kristne høytidene, skal deltakerne få utforske og utvikle trospraksiser og et språk for tro og tvil.

Kristen tro i praksis inkluderer diakonale praksiser. Diakonale praksiser er nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Disse praksisene er verktøy i møte med utfordringer som hele samfunnet står overfor. Mennesker får verktøy til å leve bærekraftig, og et fellesskap å dele engasjementet med.

Ved å utvikle og oppleve varierte uttrykksformer som kor og annen sang, drama, dans og skapende aktiviteter, skjer læring gjennom gjentakelse, deltagelse og øving. Å delta i, utvikle, utforme, og påvirke innhold og form, styrker eierskapet til det som formidles. Slik åpner forskjellige uttrykksformer for andre måter å lære på. Gjennom ulike kunstformer og -uttrykk skapes fellesskap og opplevelse av tilhørighet. Kirkelig undervisning og læring skal bidra til at den enkelte kan utvikle forståelse og evner til livstolkning og livsmestring, også på andre premisser enn rent språklige.

Livstolkning og livsmestring i kirkelig undervisning og læring

Alt menneskelig angår den kristne tro. Derfor skal all kirkelig undervisning og læring bidra til livstolkning og livsmestring. Mennesker skal få redskap til å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, andre mennesker og skaperverket. Menigheten er et lærende fellesskap av barn, unge og voksne som utfyller og utfordrer hverandre på tvers av alder.

Mennesker må få delta med sin livskunnskap og erfaringer, og i møte med kirken få redskaper til å tolke eget liv. Dette er en prosess som varer hele livet, og hver livsfase utfordrer til ny livstolkning og livsmestring. Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap.

Kapittel 4 Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn

Trosopplæringsreformen la til rette for nyskaping og forskning som over tid har formet læringssyn i Den norske kirke. Læring i kirken skjer på flere arenaer gjennom deltagelse, samhandling og kommunikasjon med andre, og forstås ikke alltid som målrettet og styrt. Læring skjer gjennom fellesskapet: i menigheten møtes troserfaringer, kunnskap om kristen tro og tradisjon, samt livstolkning og livsmestring. Læring skjer gjennom rom: Kirkerommet formidler tro og tradisjon der

både materiell og immateriell kristen kulturarv kommer til uttrykk. Læring skjer gjennom gudstjenestene: Deltagelse på gudstjeneste eller i dåp, konfirmasjon, bryllup eller begravelse gir også erfaringer og berøringer i menneskers liv på en konkret og relevant måte. Kirkelig undervisning og læring kan slik forstås som en del av kirkens mangfoldige tilbud.

Noen aktiviteter i kirken har bestemt undervisnings- og læringshensikt. Undervisning har alltid vært en del av kirkens oppdrag. Samtidig har forståelsen av undervisningens innhold, formål og arbeidsmåter endret seg over tid. Begrepet «undervisning» må forstås bredere enn den tradisjonelle enveiskommunikasjonen fra lærer til elev. Undervisning handler om alle målrettede og planlagte aktiviteter som gjennom varierte arbeidsmåter og metoder legger til rette for at barn, unge og voksne kan oppleve læring. Deltagere i læringsaktiviteter er ikke passive mottakere, men påvirker og preger egen læring. Det som til slutt læres, formes i samspillet mellom den som underviser, deltageren i aktiviteten og læringens innhold. Begrepene «undervisning» og «læring» må sees i sammenheng, og ivaretar sammen den helhetlige tilnærmingen til dette feltet.

Å lære i verden: kontekst for kirkelig undervisning og læring

Innblikk i samfunnsforhold, menneskers livsvilkår og eksistensielle behov er avgjørende for kirken. Forståelse av kontekst er viktig når aktiviteter i kirken skal planlegges. Møtet med kirken kan enten åpne opp for eller skape barrierer for menneskers videre interesse for å delta, utforske, lære og finne sin plass i kirkens felleskap. En kirke som vil invitere alle, må se sin tjeneste sammen med konteksten den virker i.

Kirkelig undervisning og læring i en større sammenheng

Kirkens undervisnings- og læringsfelt påvirkes av læringen som skjer utenfor kirkens tilbud og aktiviteter. Barn og unge lærer om kristen tro og tradisjon på skolen og i barnehagen. Kristen tro og praksis i hverdagen, slik som familietradisjonene, trosformidling og samtaler om tro i hjemmet, er viktig for mange. Spørsmål om religionens plass i det offentlige rom, preger samfunnsdebatten. Digitale medier og nettverk skaper arenaer for både nye troserfaringer og impulser. Det digitale former relasjoner, kommunikasjon og samhandling på nye måter. Forskjellige subkulturer, inkludert kristne nettverk, oppstår på tvers av landegrenser og kulturell, religiøs og konfesjonell tilhørighet.

Utfordringsbilde for kirken som undervisnings- og læringsarena

Dagens samfunn er livsynsåpent og mangfoldig, med tilhørende utfordringer og muligheter. Et komplekst samfunn stiller store krav til den enkelte om å orientere og posisjonere seg. Generasjonsbegrepet er i endring, og generasjonsskifter skjer stadig raskere. I kjølvannet oppstår utfordringer knyttet til felles referanserammer. Digitalisering og sosiale medier skaper nye felleskap, men bidrar også til avstand. Endringer, særlig på digitale arenaer, skjer raskt. Mange opplever at de ikke klarer å følge med. Verden har blitt «mindre», men kan også oppleves som mer fragmentert og utrygg. Krig og konflikter, økologiske kriser og usikkerhet om jordens fremtid

skaper handlingsvilje og engasjement, men også apati. Mange mennesker opplever fysisk eller eksistensiell ensomhet og psykisk uhelse.

Kristen tro og kulturarv er ikke lenger like synlig på samfunnets fellesarenaer. Det er i større grad opp til den enkelte å definere tro, religiøs tilhørighet og praksis.

Kunnskapen om Bibelen og de kristne tradisjonene er markant mindre enn i tidligere generasjoner. Kristne tekster, praksiser, historie, kulturarv og ritualer kan oppleves som et ukjent landskap. Informasjonskildene er mange og til tider uoversiktlige.

Kirkens undervisnings- og læringsoppdrag i et livssynsåpent og mangfoldig samfunn

Kirken kaller alle mennesker til å ta imot evangeliet, tolke sitt liv i lys av budskapet og vokse i troen på den treenige Gud. Alle er invitert til en dypere relasjon til seg selv, skaperverket og Gud.

Kirken vil at alle skal få mulighet til å bli kjent med kildene til kristen tro, livstolkning og livsmestring. Ved å være åpen og inviterende kan kirken møte barn, unge og voksnes eksistensielle spørsmål og søken etter tilhørighet. Kirken kan tilby møter med både Gud, mennesker og verden. I møtene finnes både hvile, ny kraft og handlingsalternativer. Kirken kan bidra kildekritisk og reflektert i samtaler om tro og religion og slik hjelpe mennesker til å navigere i det religiøse landskapet.

Å være med i felleskapet: tilhørighet og trygghet

Mennesker som kommer i kontakt med kirken, har variert bakgrunn og ulike motivasjon. Å være sett og ønsket er både et grunnleggende menneskelig behov og avgjørende for læring. Læring skjer best der man ønsker å være. For at kirkens undervisnings- og læringstilbud skal oppleves lystbetont, livsnært og relevant for den enkelte, må det legges til rette for at alle kan delta. Universell utforming, kultursensitivitet og inkluderende og dialogisk tilnærming kan bidra til kirken blir et godt sted å være og en god arena for læring.

Deltagelse er en viktig forutsetning for undervisning og læring i kirken, men deltagerrollen kan forstås forskjellig. Man kan forstå deltagelse som å være aktivt involvert og ha ansvar og oppgaver. Deltakelse kan også bety å skape noe sammen og å dele opplevelser og erfaringer. Ikke minst kan det å delta bety å være med i et felleskap uten forventning om bidrag og prestasjon. For å nå ut til alle, må kirken også legge til rette for deltakelse på andre arenaer enn kirkebygg og menighetshus.

Interkulturell forståelse og et mylder av mangfold

Kirken består av et stort mangfold. Ulike mennesker bidrar i fellesskapet utfra sin egenart. Geografisk, etnisk og kulturell tilhørighet, språk og dialekt, sosioøkonomisk bakgrunn, seksuell identitet, kjønnsidentitet, funksjonsgrad, erfaringer, kompetanse, interesser og familiesituasjon er noen av faktorene i menneskers bakgrunn. Dette bidrar til den enkeltes unike forforståelse og forkunnskap. Ulike referanserammer har innvirkning på hvordan den enkelte oppfatter og tolker tekster, praksiser og nye erfaringer. Referanserammene har også innvirkning på hvor mottakelig mennesker er for læring.

Møter mellom mennesker med ulike referanserammer fordrer åpenhet, respekt og interkulturell kompetanse. Interkulturell kompetanse har overføringsverdi til alle kirkelige undervisnings- og læringsammenhenger der forskjellige kulturer og subkulturer, identiteter og interesser møtes.

Når mennesker opplever at deres kultur, språk og trosfortelling blir tatt på alvor, kan de lettere finne seg til rette i kirkens felleskap. Bruk av ulike språk er nødvendig for å bekrefte deltageres identitet. I møte mellom forskjellige kulturelle og språklige uttrykk kan det også oppstå ny kunnskap og dypere forståelse for seg selv og andre. Bevist holdning til språk åpner dermed for inkluderende og dialogisk kommunikasjon. Musikk og kunst bærer også i seg et språk som er både identitetsbekreftende og identitetsskapende. Kirken har for eksempel et tradisjonsrikt korarbeid som kan bidra både til læring og felleskap for alle aldre.

Å lære på forskjellige måter: pedagogisk tilnærming

Mindre kjennskap til kirke og kristendom gir større behov for grunnleggende innføring. Lavere oppslutning om tradisjonelle kirkelige møteplasser gir større behov for at den kirkelige undervisningen skjer i nye medier. Samtidig må kunnskapsbegrepet i kirkens undervisnings- og læringskontekster forstås bredere enn den tradisjonelle tilegnelsen av kognitiv kunnskap. Det inkluderer grunnleggende faktakunnskap og kjennskap til sentrale begreper, fortellinger og gjenstander (artefakter), men også praktisk kunnskap om hvordan troen utøves i kirkerommet, i det kristne fellesskapet og i hverdagen. Kunnskapen kan også være taus og ligge i kroppen. Erfaringer eller opplevelser kan gjøre at man «vet» noe uten å kunne uttrykke det verbalt.

Kunnskap utvikles videre når den brukes. Når man reflekterer, utforsker og bruker kunnskapen i praksis, åpnes det for større innsikt. Slik settes det nye man lærer inn i en større sammenheng. Det levde livet veves sammen med den enkeltes forkunnskap og andres kunnskapsbidrag fra både fortiden og samtiden.

Gjennom kirkelig undervisning og læring kan den enkelte forstå seg selv og andre mennesker som del av en større fortelling. Når undervisningen og læringen oppleves livs- og trosrelevant, kan det også bidra til større motivasjon for å lære mer og å delta i kirkens felleskap. Livs- og trosrelevant undervisning i kirken vil derfor styrke både det enkelte mennesket og fellesskapet. Det kan bidra til at barn, unge og voksne kan tolke livet sitt og hendelser i samfunnet og verden i lys av et kristent verdens- og menneskesyn. Slik kan mennesker i alle aldre få hjelp til å utforske og besvare sine eksistensielle spørsmål og bidra konstruktivt til samtalen om tro, tvil og håp.

Jesus brukte aktivt referanser fra menneskers hverdagsliv, kulturarv og felles erfaringer. I Bibelen fortelles det at Jesus «underviste dem om mange ting og la fram sin lære i lignelser» (Mark 4, 2a), men at han også forklarte lignelsene for disiplene (Luk 8, 9-15). Andre steder finnes eksempel på at han stiller spørsmål og motspørsmål (eks. Luk 9, 18-22; Matt 15, 21-28) eller viser eksempler på handlemåter og praksiser (eks. Luk 19, 1-12 og Joh 13,4-17). Jesus var også medvandrer og samtalepartner, og han delte både opplevelser og erfaringer med sine disipler (eks.

Luk 24,13-35 og Joh 21, 9-13). Slik nærmet Jesus seg ulike mennesker på ulike måter. Også dagens kirkelige undervisning og læring må ta i bruk et stort spekter av arbeidsmåter og metodiske verktøy i møte med mangfold av mennesker. I alt sitt virke var Jesus utadrettet og grensesprengende for å forkynne evangeliet om Guds rike. Slik må også kirken være utadrettet og oppsøkende når den skal tilby undervisning og læring for nye mennesker. Det er naturlig å se på hvilke møteplasser som eller finnes i lokalsamfunnet, og være en aktiv bidragsyter på disse.

Å være i faglig utvikling og fornyelse

Det pedagogiske faget er i stadig utvikling. Ny viten og forståelse kan åpne tradisjonsrikt innhold og vise nye tolknings- og anvendelsesmuligheter. Kirkelig undervisning og læring må fortløpende reflektere rundt pedagogisk forståelse, kunnskap, virkemidler og verktøy i møte med mangfold og endringer.

For å forstå og ivareta mangfoldet i forskjellige læringskontekster, trenger det kirkelige undervisnings- og læringsfeltet å samhandle med andre fagfelt. Nyere forskningsbasert kunnskap innen for eksempel nyere læringsteorier, musikkpedagogikk, neuropsykologi, spesialpedagogikk, sosialpedagogikk, diakoni og teologi kan bidra til å utvikle pedagogikken. Listen er ikke uttømmende, men inviterer til å reflektere over nye muligheter knyttet til tverrfaglig samarbeid der flere fagområder kan bidra med sin egenart.

Kapittel 5 Likeverdig deltagelse og medvirkning

Alle mennesker skal uavhengig av alder og funksjonsnivå ha mulighet til å delta i menighetens felleskap og å få oppfylt sine religiøse rettigheter. Dette inkluderer tilgang til sosiale nettverk, læring, personlig utvikling og felleskap. Særlig barn og unge, mennesker i sårbare livssituasjoner og mennesker med nedsatt funksjonsevne har stort behov for fritidsarenaer uten fokus på prestasjon.

Noen grupper mennesker har i mindre grad enn andre muligheter til å være aktive medborgere. Medborgerskap handler om at alle mennesker får likeverdig behandling og har de samme mulighetene for deltakelse og tilhørighet. Funksjonshemming, fattigdom eller kulturell bakgrunn er eksempler på årsaker til at enkelte grupper opplever utenforskap, marginalisering og ensomhet. Kirken må utfordre de grensene som med eller uten hensikt settes opp mellom mennesker og evangeliet, slik at den brede invitasjonen til kirkelig undervisning og læring kan være reell.

Prinsipper for likeverdig deltagelse i kirkelig undervisning og læring

Kirken inviterer alle døpte og interesserte til undervisning og læring. Da må tilbudet være tilgjengelig og åpent for alle. Felleskap skal preges av anerkjennelse og likeverd der barn og voksne kan delta på egne premisser og oppleve tilhørighet. Det forutsetter at undervisningen er både relasjonsbasert og preget av kunnskap om menneskerettigheter, menneskelig mangfold og sårbarhet. Universell utforming og individuell tilrettelegging skal ivaretas. Man bør unngå bruk av bygg, rom og steder med dårlig tilgjengelighet. Det må sikres at aktiviteter ikke ekskluderer enkelte grupper eller individer.

Den enkeltes behov for trygghet og støtte krever fleksibilitet og oppmerksomhet. Undervisnings- og læringsaktiviteter som har rom for stort mangfold av deltagere, bør prioriteres. Samtidig vil det være behov for individuell tilpasning og egen undervisning for enkelte deltagere. Man må ha høy bevissthet om når disse trengs og hvilke konsekvenser de kan ha.

Rammene for undervisningen må legges til rette for at det er tilstrekkelig tilfang av menneskelige ressurser, tid, tverrfaglighet og kompetanse for å kunne innfri målet om likeverdig deltagelse.

Barrierer for deltagelse

Mennesker med funksjonsnedsettelse skal i kirkelig undervisning og læring oppleve anerkjennelse, tilhørighet og tilgjengelighet. Derfor er det viktig å identifisere, redusere og fjerne funksjonshemmende barrierer. Individuell tilrettelegging krever at det er tillitt mellom de involverte. Tillitt er vanskelig å bygge dersom kunnskap mangler og barrierene er store.

Funksjonshemmende barrierer kan være både fysiske, sosiale og kulturelle. Manglende universell utforming og individuell tilrettelegging utestenger mennesker fra likeverdig deltakelse. Både deltakere, frivillige, ansatte, foreldre og pårørende blir ekskludert dersom lokaler, undervisningsmateriell og pedagogikk ikke er tilgjengelig for alle. Ekskluderende holdninger kan komme til uttrykk gjennom språk, sosiale praksiser, makt, normer, strukturer, prioriteringer av ressurser og mangel på informasjon.

Medborgerskap, demokrati og representasjon

Medborgerskap betyr i religiøse sammenheng å kunne delta, ha et trosliv, delta i felleskap og være et religiøst subjekt. Det innebærer å få lov til å sette egne ord på religiøse erfaringer, stille spørsmål og undre seg, og velge grad av deltagelse og medvirkning.

Kirkelig undervisning og læring skal anerkjenne og styrke alle barn, unge og voksne rett til å være aktive samfunnsborgere som kan utøve innflytelse og medvirkning. Så lenge noen personer og grupper ikke har de samme mulighetene som alle andre, er det behov for å jobbe aktivt med dette.

Lokalt bør det legges til rette for prosesser som gir deltakerne mulighet til å påvirke undervisnings- og læringsaktiviteter. All medvirkning bør være reell, frivillig, alderstilpasset, informert og representativ. Barn, unge og voksne bør delta aktivt i planlegging og evaluering av aktiviteter. Ansvar for barns medvirkning ligger hos den voksne.

Ofte bidrar universell utforming av læringsmiljøet til bedre læring for alle deltagere. Når det legges til rette for et mangfold av mennesker med variasjoner i funksjonsevne, psykisk helse og med forskjellige lærevansker, utvides felleskapets repertoar for uttrykk og samhandling.

Kapittel 6 Samisk kirkeliv: likeverdige og livskraftige. Samisk språk, kultur og livsanskuelse

Det er tre formål ved å inkludere samisk i plan for kirkelig undervisning og læring. Det skal først og fremst styrke menighetenes forutsetninger for å kunne møte mennesker med samisk tilhørighet på en måte som ivaretar deres behov. Dette inkluderer kirkelige tjenester på samiske språk, og andre tjenester som er forankret i den samiske kulturen. Det andre formålet handler om å gjøre kjent samiske tradisjoner for alle menigheter. Det tredje formålet er at samer gis mulighet til å forme sitt eget kirkeliv i pakt med en samisk selvforståelse. Disse tre formålene er med på å fremme samisk kirkeliv som en del av Den norske kirkes tradisjon.

Forankring i samisk kultur

Samisk kirkeliv kan inkluderes på ulike måter på. Menigheter som ligger i tradisjonelle samiske kjerneområder vil som oftest ha god tilgang både på kirkelig ansatte og frivillige som er samiskspråklige, og som har kompetanse i samisk kultur og samfunnsnivå. Her vil også mange som oppsøker kirken være mennesker som har samisk tilhørighet. I andre menigheter hvor det samiske er i minoritet og mindre synlig, er det også naturlig å innlemme samiske elementer. Det kan brukes synlige identitetsmarkører og kulturuttrykk slik som samisk språk, kirkekunst, håndverkstradisjoner i kirketekstiler og salmesangtradisjoner. Det kan også finnes mer usynlige verktøy som for eksempel å ha en samisk pedagogisk tilnærming i møte med barn, unge og voksne. Å variere mellom ulike måter å forankre kirkelig undervisning og læring i samisk kulturforståelse, vil være en styrke for den enkelte menighet.

De samiske språkene er en del av kirkens språk

Språk er viktig i kommunikasjon og som formidler av måter å se verden på. Språk er identitet og skaper tilhørighet, både for enkeltindividet, men også for et samfunn som helhet. Både sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk er offisielle språk i Norge. De lokale forhold rundt menigheten og dets geografiske plassering avgjør bruken av språk. Å få høre, se eller lese sitt hjertespråk i kirken sender et signal om at man hører til fellesskapet. Et mangfold av språk i gudstjenester og andre kirkelige møteplasser, synliggjør kirken som et globalt fellesskap.

Noen steder vil det samiske språket være hovedspråket, andre steder vil samisk språk være mindre brukt. Mange samer mistet språket sitt på grunn av fornorskingsprosesser og fikk dermed ikke mulighet til å videreføre den språklige arven til egne barn. I kirken er det samiske språket likeverdig med det norske. Det betyr ikke at språkpraksisen er eller bør være lik i alle menigheter, men at samisk anerkjennes på linje med norsk.

Muntlig og praktisk tradisjonsformidling i samisk sammenheng

Mange meningsbærende hverdagspraksiser i samiske samfunn er blitt og blir fortsatt muntlig kommunisert fra en generasjon og til neste. Slike praksiser danner basis for en uskreven kulturkunnskap. Den kan være vanskelig å oppdage for en

utenforstående, men vil for mange samer gi dyp mening, og være en del av en indre kulturarv som formidles fra generasjon til generasjon. Dette gjelder også kristne tradisjoner og praksiser, som ofte blir med videre med de som flytter fra mindre steder og til byer. Et eksempel på dette er sivdnidit (velsigne/velsignelse på nordsamisk) som beskrives i kapittel 2.

Kunnskap som uttrykkes gjennom relasjoner har stor verdi i det samiske samfunnet, og er et betydelig verdigrunnlag som mange urfolk verden over deler. Mange urfolk har ikke tradisjon for å danne akademiske institusjoner som skriftliggjør muntlig kunnskap. Dette gjør at mange samiske tradisjoner er sårbare i møte med akademisk begrunnet kunnskap. De er sårbare fordi de fra et utenfraperspektiv kan betraktes som overtro og ikke i overenstemmelse med kirkens liv og lære, mens de fra et innenfraperspektiv oppleves som en naturlig del av en samisk kristendomsforståelse.

Samisk natursyn som grunnlag for bærekraftige vaner

Bærekraft har et sosialt aspekt hvor likeverd er et grunnprinsipp, og menneskerettigheter er det viktigste utgangspunktet for dette. I noen saker vil arbeid med urfolksspørsmål falle sammen med kirkens engasjement med klima og miljø og skaperverk. Dette henger sammen med kirkens urfolksarbeid både i Norge og internasjonalt, der kirken jobber for å løfte urfolks verdighet, livsvilkår og rettigheter. I en samisk virkelighetsforståelse er alt liv knyttet sammen til en helhet. Dette er grunnlaget for et samisk natursyn. Menneske og natur er det samme og deler et felleskap i skaperverket. Samisk syn på naturen kan være en kilde til bærekraftig forvaltning av naturen.

Å tilnærme seg det samiske på ulike måter

Samisk kirkelig undervisning og læring kan og bør tilnærmes på ulike måter. I Norge finnes det samiske tradisjonelle områder fra nord til sør. Å inkludere det samiske er like viktig uansett hvor i landet den kirkelige undervisningen og læringen foregår, og er ikke forbeholdt de områder i Sápmi hvor mange i befolkningen definerer seg som samer. En tankegang om at det samiske bare er et lokalt anliggende i tradisjonelt samiske kjerneområder, gjør at den øvrige befolkningen ikke blir kjent med samisk kirkeliv. Det er også et stort mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og kristendomsforståelse. Det krever at kirken våger å nyansere bildet av hva det samiske er. Innholdet i samisk kirkelig undervisning og læring vil av den grunn variere fra sted til sted.

Eksempler på samiske kristne tradisjoner er hjemmedåp av barn, utdeling av komsekuler til nydøpte barn, stort antall gudforeldre ved stadfestelse av dåp i kirken, bruk av kofte ved konfirmasjon og bruk av eldre konfirmasjonsliturgi, samiske salmesangtradisjoner, lokale samiske begravelsestradisjoner, og bruk av joik som del av kirkens liturgi. Dette er tradisjoner som det er viktig å være oppmerksom på og ha respekt for. Det finnes store lokale variasjoner rundt samiske kristne tradisjoner. Ethvert sted har sin historie og sine mennesker som har levd og satt sine spor der. Dette er svært viktig i samisk sammenheng og synliggjør at mennesker henger sammen som en helhet; forfedrene lever videre i de som lever nå.

Fornorskningens etterdønninger og forsoning i praksis

Fornorskningspolitikken som norske myndigheter førte mot samene, og kirkens historiske medvirkning til undertrykkningen av samene, fikk store konsekvenser for samers identitet og kultur. Generasjonstraumer er en av konsekvensene, og disse videreføres fra generasjon til generasjon. Disse er som usynlig sår, i den forstand at de ikke vises utenpå kroppen, men er virksomt i menneskers selvfølelse og selvforståelse. Fortidens opplevelser som vever seg inni nåtidens forhold. Det kan være gjennom strukturer i samfunnet som ikke er synlige for majoritetssamfunnet, fordi man ikke selv ser de privilegier man innehar som majoritet. Ett slikt privilegium er at de fleste gudstjenester og kirkelige handlinger gjennomføres på majoritetsbefolkningens hjertespråk. Norge har kommet langt med tanke på samenes politiske rettigheter som urfolk. Det kulturelle og personlige tapet som mange samer har erfart, har samtidig fortsatt sterke ettervirkninger.

Det kan være vondt å bli minnet om denne skyggesiden av kirkens møte med det samiske. Samtidig har kirken mulighet til å gjøre noe positivt i dag. Nå tør fellesskapet å sette ord på vanskelige hendelser som har blitt påført et folk. Slik kan kirken ta et oppgjør med fortidens feilgrep. Kirkelig undervisning og læring kan løfte opp menneskeverd og mellommenneskelig relasjoner, med utgangspunkt i Gudsrelasjonen. Kirkens tale om forsoning kan åpne opp for å gjenopprette brutte relasjoner mellom samer og majoritetssamfunnet. Kirken må gi rom for enkeltmenneskets historie. Det teologiske språket må samtidig fange opp forsoning på gruppenivå, og det må forankres i samisk kultur og virkelighetsforståelse. Da er det forsoning i praksis.

Kapittel 7 Samarbeid om kirkelig undervisning og læring

Den norske kirke har en grunnlovsforankret særstilling i et livssynsåpent samfunn. I hver kommune i landet finnes kirker. Samarbeid med andre institusjoner på stedet er viktig for å skape et godt lokalmiljø. Å være en aktiv samfunnsaktør kan være å samvirke når det gjelder for eksempel skaperverket, fattigdomsbekjempelse, inkludering, fred - og forsoningsarbeid og vern om menneskeverdet. Organisasjoner, frivillighetsarbeid og andre institusjoner kan være aktuelle samarbeidspartnere for kirken. Samarbeid kan også bidra til å skape nye arenaer for kirkelig undervisning og læring. Kirkelig undervisning og læring som skal ha en større målgruppe enn medlemmer av kirken, må være utadrettet og åpen mot andre aktører i lokalsamfunnet.

Samarbeid med hjemmet og faddere

Foreldre, foresatte og faddere er sentrale i kirkelig undervisning og læring, slik det er formulert i fadderansvaret. De er barn og ungdoms viktigste omsorgspersoner, og sentrale i videre relasjoner gjennom livet. Hjemmets holdning til kirken har stor betydning for barn og unges engasjement og deltakelse. Menigheten og hele kirken skal på sin side bidra til at foreldre, foresatte og faddere kan utøve fadderansvaret. Kirken skal utfordre, invitere og gi tydelig uttrykk for hva den kan tilby.

Ved å bidra med opplegg og materiell som er enkelt å ta i bruk i hjemmet og for faddere, er Den norske kirke med på å støtte opp om kirkelig undervisning og læring i hjemmet. Tidsavgrensede aktiviteter for barn og unge er en anledning til å invitere bredt, etablere relasjoner og tilby hjelp og støtte. Barn og deres omsorgspersoner kan samtidig være forhindret fra å komme til en aktivitet. Derfor må kirken også tilby ressurser direkte til hjemmet, enten det handler om bøker, materiell eller digitale ressurser. En kirke som ønsker å nå alle, er ikke ferdig med arbeidet før alle faktisk er nådd.

Samarbeid med organisasjoner

Menighetens arbeid gir gode muligheter for samarbeid med ulike foreninger, ressursmiljø og institusjoner, som for eksempel kulturskole, speidere, idrettslag, korps, og historielag. Dette bidrar til synliggjøring av kirken i lokalsamfunnet og kan hjelpe menigheten med å utvikle tilbud med høy kvalitet.

De frivillige kristne organisasjonene er særlig viktige samarbeidspartnere for menighetene. Dette gjelder ikke minst gjennom organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid, inkludert korarbeid og ledertrening. Organisasjonene har erfaring, kompetanse, organisasjonsapparat og vilje til å spille en rolle i kirkens undervisning og læring. De er bygget på frivillighet og har spisskompetanse på sine felter. For kirken er det en styrke at mennesker kan komme i kontakt med kristne miljøer med ulikt særpreg og profil. Derfor bør det alltid søkes samarbeid med de frivillige kristne organisasjonene knyttet til arbeid i menigheten. Arbeid som er innmeldt i en organisasjon, skal være medlemsstyrt og ha en økonomi som er atskilt fra menighetens økonomi.

«Kirkens unge» er en strategisk plattform for forpliktende samhandling mellom kirken og de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene. Det er utarbeidet veiledning til plattformen som legger til rette for ryddig samarbeid. Veiledningen berører organisering av kirkens barne- og ungdomsarbeid, hva man bør tenke på ved inngåelse av forpliktende samhandlingsavtaler, og samspillet mellom menigheten og organisasjonens lokallag.

Skole, barnehage, SFO

Kirkelig undervisning og læring inkluderer også kirkens samarbeid om undervisnings- og læringsrelaterte aktiviteter med barnehager, skoler og SFO. Kirkens samarbeid med disse skal være i tråd med det til enhver tid gjeldene lovverk og planverk for disse. Aktiviteter som skjer i dette samarbeidet kan ikke være forkynnende, men de kan like fullt inneholde viktig læring. Den norske kirke er en ressurs for å oppfylle kompetansemålene i skolen, og målene i barnehagens fagområder. Kirkens materielle og immaterielle kulturarv kan bidra til opplevelser, undring, utforskning og dybdelæring for alle barn og unge, uavhengig av tro og livssyn. Gode avtaler og planer skaper forutsigbarhet og er forutsetning for å lykkes med dette samarbeidet.

Samtidig som samarbeid med SFO skal skje i tråd med rammeplanene for SFO, kan Den norske kirke fritt etablere tilbud i SFO-tiden. Den norske kirkes rammeplan for den aktuelle aldergruppen beskriver dette nærmere.

Samarbeid med frivillige

I en luthersk kirke gir dåpen del i det allmenne prestedømme, og den dømte blir en del av menighetens fellesskap. Frivillige medarbeidere er ikke de ansattes medhjelpere, de er del av selve menigheten. Sammen er alle bærere av kirkens felles oppdrag i verden. Menighetens ansatte har gjennom sine tjenesteordninger og arbeidsbeskrivelser medansvar for å stimulere og legge til rette for frivillig medarbeiderskap. God organisering av frivillighet handler på den ene siden om å tilrettelegge for at ressurser og engasjement tas i bruk hos alle som vil bidra. På den andre siden handler organisering om å sikre rammer og rutiner som bidrar til trygghet og god etisk praksis, samt sørge for å kommunisere om kirken slik at det skaper motivasjon til å bidra.

Mennesker kan bidra på ulike måter ut fra sin kompetanse, nådegaver og interesser. Dette er en naturlig del av å høre til og vokse som kristen i fellesskapet. Frivillige kan gå inn i en forbønnstjeneste eller givertjeneste, de kan ha lederansvar som tillitsvalgte i menighetens råd og utvalg. De kan planlegge, lede og gjennomføre undervisnings- og læringsaktiviteter eller delta som medhjelpere med mer begrenset ansvar i samspill med andre frivillige og ansatte. Frivillige skal bidra med meningsfulle oppgaver som del av en større sammenheng, gjennom sosialt fellesskap og bruk av sine interesser og sitt engasjement. Menigheten må derfor aktivt legge til rette for at flest mulig frivillige medarbeidere ønsker å være med i arbeidet. God frivillighetsledelse tilrettelegger for at mangfoldet, ressurser og egenskaper kan komme til sin rett, og at samspillet mellom de frivillige og mellom frivillige og ansatte blir godt.

En vanlig tilnærming til frivillighet er å ta utgangspunkt i oppgaver som skal løses. En annen tilnærming er å ta utgangspunkt i enkeltmennesket med sin motivasjon, sine evner og ressurser, og legge til rette for at dette engasjementet kan utfoldes. Det betyr at den enkelte kan få bruke seg selv, sine ideer og sine personlige ressurser. En slik tilnærming kan være med på å skape sterkere tilhørighet og gi opphav til nye initiativ. I praksis betyr dette at aktivitetsmangfoldet i en menighet springer ut fra de mennesker og ressurser som finnes i fellesskapet i stedet for et sett av oppgaver som skal løses. Dette er avgjørende for å vitalisere folkekirken i bred forstand og for å styrke demokratiet i kirken.

Kapittel 8 Lokalt planarbeid

Etter at Plan for trosopplæring ble vedtatt i 2009, gjorde menighetene et omfattende arbeid med lokal trosopplæringsplan. Dette har skapt en helhet i menighetens trosopplæringsarbeid. I 2023 ble «Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet» lansert. Rammen for planarbeidet i soknet er derfor samlet plan framfor arbeid med planer for henholdsvis trosopplæring, diakoni og kirkemusikk.

Det er nødvendig at menigheten ser på sine aktiviteter knyttet til kirkelig undervisning og læring på nytt. Plan for trosopplæring delte den lokale planens innhold inn i tre hovedtemaer: livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon, og kristen tro i praksis. I plan for kirkelig undervisning og læring deles innholdet inn i hovedtemaene bibel, tekst og tolkning, kristen tro i praksis og kirkens kultur og tradisjon. Trosopplæringsplanen fra 2009 har målgruppe barn og unge i alderen 0 til 18, mens plan for kirkelig undervisning og læring har alle aldersgrupper som målgruppe. Trosopplæringsplanen fra 2009 omfattet alle døpte, mens målgruppen for kirkelig undervisning og læring skal være alle døpte og alle interesserte. Trosopplæringen hadde i en oppbygningsfase sterk vekt på tidsavgrensede breddetiltak. Erfaringene fra arbeidet med trosopplæring har vist at det er nødvendig å se kontinuerlige og tidsavgrensede aktiviteter og tilbud under ett, og i større grad se all kirkelig undervisning og læring i sammenheng. Det er viktig at Den norske kirke fastholder breddeperspektivet på mye av sitt tilbud innen kirkelig undervisning og læring, men dette står ikke i motsetning til kontinuerlig arbeid. For å nå målet om at stadig nye mennesker skal kunne leve og vokse i den kristne troen, bør det være et mangfold av tilbud som er både grunnleggende og fordypende, som treffer både bredt og smalt. Samlet fordrer dette en gjennomgang av menighetenes aktiviteter knyttet til kirkelig undervisning og læring. Dette forutsetter ikke at menighetsrådet formulerer nye tekster om undervisning og læring, men at rådet vurderer hvordan aktiviteter kan være tilpasset overordnet del og rammeplaner. I dette ligger også en kontinuerlig samtale om hva som fungerer i møte med nye muligheter og behov.

Gjennomgangen skjer som del av samlet plan for arbeidet i soknet, som omfatter både undervisning og læring, diakoni, kirkemusikk og annet arbeid. I samlet plan utfordres menigheten til å reflektere rundt kjennetegn til sokn og lokalmiljø, utfordringer og ressurser, før menighetsrådet kan vedta satsinger for en planperiode. Menighetsrådet vedtar så hvilke faste aktiviteter som skal skje i menigheten i planperioden. Kirkerådet og bispedømmerådene følger opp samlet plan med kursing og veiledning i bruk av denne. Veiledningsmateriell knyttet til samlet plan beskriver prosessen fram mot vedtatt plan nærmere, inkludert hvordan ansatte, frivillige, mennesker i soknet og andre aktører i lokalsamfunnet involveres.

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

SKR

Ráisa - Nordreisa

Referanser:

Arkivsak: 23/01003-2

Saksdokumenter:Kirkens tjenester på samfunnsinstitusjoner
(1. gang)

Strategi for kirkens tjeneste på samfunnsinstitusjoner (2. gang)

Sammendrag

Strategi for kirkens tjeneste på samfunnsinstitusjoner har vært førstegangsbehandlet i Samisk kirkeråd i sak SKR 11/23. Første punkt, om kompetansebygging i samisk kulturforståelse, er tatt med i saken som skal til Kirkerådet for andregangsbehandling før den sendes derfra til Kirkemøtet. Det andre punktet der det bes om en utredning om hvordan samer i institusjoner best mulig kan bli ivaretatt, blir fulgt opp senere.

I denne omgang legges det vekt på oppfølgingen av strategien. For å finne ut hva som er status i oppfølgingen av samers tro- og livssynsmessige rettigheter, må det gjøres undersøkelser. Dette vil være en del av utredningen det ble bedt om i førstegangsbehandlingen. Det må etterspørres hva samer i institusjoner opplever behov for, og det må legges til rette for at de ulike institusjonen har tilgang til relevant samisk materiell.

Forslag til vedtak

I Samisk kirkeråd ber Kirkerådet om å styrke den samiske dimensjonen i strategiarbeidet gjennom å:

1. Sette søkelys på kompetansebygging i samisk kulturforståelse for vigslet personell som jobber i ulike samfunnsinstitusjoner.
2. Utrede hvordan samer best mulig kan bli ivaretatt i Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner»

II Samisk kirkeråd har følgende innspill til strategien:

- Det er behov for undersøkelser om hva samer i institusjoner har behov for, med tanke på tro- og livssyn.
- Det må legges til rette for at de ulike institusjonene har tilgang til relevant samisk materiell, som for eksempel samiske salmebøker.

Saksorientering

Bakgrunn

Strategi for kirkens tjeneste på samfunnsinstitusjoner skal opp som sak på Kirkemøtet, og har vært førstegangsbehandlet i Samisk kirkeråd og deretter Kirkerådet. Samisk kirkeråd har bedt om at denne saken blir behandlet to ganger.

Ordlyden i vedtaket i den første behandlingen er (SKR 11/23):

«Samisk kirkeråd ber Kirkerådet om å styrke den samiske dimensjonen i strategiarbeidet gjennom å:

1. Sette søkelys på kompetansebygging i samisk kulturforståelse for vigslet personell som jobber i ulike samfunnsinstitusjoner.
2. Utrede hvordan samer best mulig kan bli ivaretatt i Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner»

Første punkt, om kompetansebygging i samisk kulturforståelse, er ivaretatt i saken som skal til Kirkerådet for andregangsbehandling før den sendes derfra til Kirkemøtet. Det andre punktet der det bes om en utredning, blir fulgt opp senere. Da blir det viktig å gjøre undersøkelser på status i oppfølgingen av tro- og livssynsmessige rettigheter blant samer i institusjoner. Disse punktene er allikevel

Innholdsmessig er det ikke store endringer i sakens andregangsbehandling. Det er lagt til et nytt avsnitt om politisk og juridisk kontekst som klargjør begreper knyttet til proposisjon, stortingsmeldinger, NOU og rundskriv. Ellers er det presisert at organisering, faglig koordinering og tilsyn må avventes.

Det er på grunn av utviklingen i tros- og livssynsfeltet og de endrede relasjonene mellom staten og Den norske kirke, at det er behov for helhetlig gjennomtenkning og vurdering av kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjonene. Derfor foreslås det nå en strategi for kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjonene. Målet er å

- tydeliggjøre for ansatte, institusjonene og samfunnet hvordan kirken forstår disse tjenestene,
- hvorfor de er viktige for enkeltmennesker, kirken, institusjonene og samfunnet,
- samt å gi retning for videre prioritering og satsing.

Kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner har lang historie, og er en viktig del av kirkens oppdrag. Det handler både om det som skjer ved lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner, som helsehus, alders- og sykehjem, og det som skjer ved at vigslet personell er ansatt ved samfunnsinstitusjoner og har sin tjeneste der. Strategisaken har hovedvekt på sistnevnte gruppe, men er samtidig relevant for lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner.

Strategien er på overordnet nivå. Siden fagutvikling, organisering og tilsyn må utarbeides i samråd med myndigheter og sektorledelse kommer det mer konkrete arbeidet senere. Strategien tar sikte på å videreføre kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjonene som sentral del av kirkens oppdrag. Tjenestene skal bidra til å ivareta menneskers tros- og livssynsrelaterte rettigheter, integritet og verdighet, og skal være en integrert del av kirkens arbeid over hele landet. Fagutvikling og koordinering er også en viktig del av strategien, og der er samisk kulturforståelse spesifikt nevnt. Det presiseres at dialogen om et relevant og tilpasset tros- og livssynstilbud skal rettes mot hva som er best for dem som mottar disse tilbudene. Her er det viktig at samiske stemmer løftes og blir hørt.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Oppfølging av vedtaket gjøres innenfor de administrative ressursene Kirkerådet har per i dag.

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

SKR

Bodø - Bådåddjå

Referanser: KM 09/15, BM 45/19, BM 07/22**Arkivsak:** 23/01003-1**Saksdokumenter:**

Kirkelig tjeneste i samfunnsinstitusjoner.docx

Kirkens tjenester på samfunnsinstitusjoner (1. gang)

Sammendrag

Saken beskriver og begrunner Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner og foreslår en strategi for det videre arbeidet. Med samfunnsinstitusjoner menes helsesektoren, kriminalomsorgen, Forsvaret og universitets- og høgskolesektoren.

Kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner kan slik deles i to: Den ene delen skjer ved lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner. Den andre skjer ved at vigslet personell er ansatt ved samfunnsinstitusjoner og har sin primære tjeneste knyttet til institusjonen.

Denne saken har sin hovedvekt på sistnevnte gruppe, samtidig som den også er relevant for lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner.

Utredningen «Kirkelig tjeneste på samfunnsinstitusjoner» har vært sentral for utviklingen av saken og ligger vedlagt.

Denne saken skal behandles i Kirkerådet i to omganger. Denne saken utgjør et innspill til Kirkerådets førstegangsbehandling av saken.

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd ber Kirkerådet om å styrke den samiske dimensjonen i strategiarbeidet gjennom å:

1. Sette søkelys på kompetansebygging i samisk kulturforståelse for vigslet personell som jobber i ulike samfunnsinstitusjoner.
2. Utrede hvordan samer best mulig kan bli ivaretatt i Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner.

Saksorientering Bakgrunn

Kirkelig tjeneste i samfunnsinstitusjoner har vært tematisert ved flere anledninger i Den norske kirke de senere årene. Spørsmålet er en del av den større debatten om kirkens plass og rolle i samfunnet. Debatten har som kontekst de store juridiske og samfunnsmessige endringer som har skjedd på tros- og livssynsfeltet siden 2008, da grunnlaget for opphevelse av statskirkeordningen ble lagt i Stortinget.

I prosessen med utskillelse av Den norske kirke som et eget rettssubjekt utenfor staten, ble derimot kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner i begrenset grad tematisert. Det ble foretatt justeringer og tilpasninger innenfor den enkelte tjeneste, men ingen samlet gjennomgang og vurdering av tjenestene. Det er derfor nå behov for en strategisk tenkning om kirkens tjeneste på institusjoner mennesker midlertidig er knyttet til.

Med samfunnsinstitusjoner menes i denne saken helsesektoren, kriminalomsorgen, Forsvaret og universitets- og høyskolesektoren. Tjenesten ved samfunnsinstitusjoner er ofte assosiert med prestetjeneste, men er i praksis bredere faglig sammensatt. Den omfatter både diakoner, kantorer og kirketjenere, i tillegg til frivillige som er involvert i tjenesten.

Kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner kan slik deles i to: Den ene delen skjer ved lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner, som helsehus, alders- og sykehjem. Den andre skjer ved at vigslet personell er ansatt ved samfunnsinstitusjoner og har sin primære tjeneste knyttet til institusjonen. Denne saken har sin hovedvekt på sistnevnte gruppe, samtidig som den også er relevant for lokalkirkens samarbeid med samfunnsinstitusjoner.

Spørsmålet handler i stor grad om hvilke kirkelige profesjoner som skal bidra i samfunnsinstitusjonene. Vel så viktig vil det være å belyse hva slags faglig kompetanse som fremstår nødvendig og hensiktsmessig for å utføre en slik tjeneste.

Den norske kirkes forståelse av sitt samfunnsoppdrag handler om nærvær, kompetanse og faglig samarbeid ved landets helseinstitusjoner, læresteder, fengsler og i Forsvaret. Kirkelig tjeneste i denne sammenhengen er å være tilgjengelig for samtaler og sjelesorg, gudstjenester og kirkelige handlinger, samt veiledning av ansatte og arbeid i tverrfaglige team og komiteer.

Den erfaring og kompetanse som skapes i dette samarbeidet bidrar til utvikling både av institusjonene og kirken, til beste for mennesker som tjenestene er i kontakt med. Tros- og livssynsåpenhet er viktig for å bygge et godt samfunn. Kirken ønsker også i fremtiden å være en bidragsyter inn i dette.

Når Den norske kirke nå arbeider med organisering av sine ressurser og sin tjeneste som en landsdekkende folkekirke i en stadig mer mangfoldig tros- og livssynskontekst, er det nødvendig med en prinsipiell og strategisk samtale også om kirkens tjenester i landets institusjoner.

Kirkemøtet vil:

- *fortsatt prioritere kirkens tjeneste på samfunnsinstitusjoner*
- *at Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner skal ivareta det enkelte menneskets tros- og livssynsmessige integritet*
- *at Den norske kirkes tjeneste på samfunnsinstitusjoner skal se sitt arbeid i sammenheng med lokalkirkens arbeid*
- *at Den norske kirke skal ha en helhetlig nasjonal oppfølging av tjenesten på samfunnsinstitusjoner*
- *videreutvikle dialogen om et relevant og tilpasset tros- og livssynstilbud i de ulike samfunnsinstitusjonene*

Det vises til Strategiplan for samisk kirkeliv der inkludering er et grunnprinsipp for arbeidet. Dette betyr at samisk kirkeliv skal inkluderes på lik linje med andre, også når det gjelder kirkens tjenester på samfunnsinstitusjoner. Det er positivt at kirkens tjeneste på disse institusjonene blir prioritert. Da dette er en strategi så anses det at dette på nåværende tidspunkt diskuteres på et overordnet nivå. Eventuelle handlingsplaner må ta samers likeverdige rettigheter med som grunnleggende prinsipp.

Kirkens tjenester på samfunnsinstitusjoner kan innbefatte både lokalmenighetens rolle ovenfor disse, og personell som jobber på disse. Begge disse er viktige for samisk kirkeliv, samtidig er samfunnet som mange samer tilhører også knyttet til andre sosiale nettverk enn den lokale menigheten.

Dette er også en sak som er veldig omfattende, og det kan også være formålstjenlig å vurdere ytterligere utredning av noen deler, spesielt med tanke på samisk kirkeliv. Dette i lys av at flere samfunnsinstitusjoner arbeider med mennesker som kan være i utfordrende livssituasjoner, og dette er ekstra sårbart når det gjelder språk og kulturkunnskap. Noen samfunnsinstitusjoner har også forpliktelser overfor samer som for eksempel helsevesenet, slik at åndelig omsorg kan være en del av folkerettslige forpliktelser.

Det er derfor viktig å gjøre et grundig arbeid med det videre arbeidet med strategiplanen slik at så mange områder som mulig blir belyst.

Økonomiske/administrative konsekvenser

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

SKR**Arkivsak:** 23/00610-1**Saksdokumenter:**

Vedlegg: Årsmelding for Samisk kirkeråd 2022

Årsmelding for Samisk kirkeråd 2022

Sammendrag

Samisk kirkeråd forelegges årsmelding for Samisk kirkeråd 2022 til behandling. Meldingen omhandler arbeidet i Samisk kirkeråd og sekretariatet for Samisk kirkeråd. Sekretariatets arbeid på de ulike fagområdene omtales oversiktlig og så bredt som mulig. I Forskrift med regler om Samisk kirkeråd følger at Samisk kirkeråds årsmelding sendes Sametinget til informasjon.

Forslag til vedtak

Samisk kirkeråd vedtar Årsmelding for Samisk kirkeråd 2022.

Saksorientering

Bakgrunn

Samisk kirkeråd forelegges Årsmelding for Samisk kirkeråd 2022 til behandling. Meldingen omhandler arbeidet i Samisk kirkeråd og sekretariatet for Samisk kirkeråd. Sekretariatets arbeid på de ulike fagområdene omtales oversiktlig og så bredt som mulig. I Forskrift med regler om Samisk kirkeråd følger at Samisk kirkeråds årsmelding sendes Sametinget til informasjon.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Ingen utover ordinær drift.

Årsmelding for Samisk kirkeråd 2022

1. Innledning

Den her årsmeldingen beskriver Samisk kirkeråds virksomhet under 2022. Årsmeldingen tar utgangspunkt i Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027. Det er et dokument som er sentralt for Samisk kirkeråds virksomhet.

2. Råd og utvalg

2.1 Samisk kirkeråd

Samisk kirkeråd er et av Den norske kirke sine tre sentralkirkelige råd. Samisk kirkeråds hovedoppgaver er regulert i Forskrift med regler om Samisk kirkeråd, fastsatt av Kirkemøtet 14. november 2021 med hjemmel i § 12 annet ledd i lov 24. april 2020 nr 31 om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) og § 35 annet ledd i Kirkeordning 30. mars 2019 nr. 2307 for Den norske kirke (kirkeordningen). Ifølge Forskrift om regler for Samisk kirkeråd § 2 er rådets hovedoppgaver:

- Fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke.
- Stimulere til at samisk kirkeliv blir ivaretatt som en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke.
- Fremme kjennskap til de særlige verdier samisk kirkeliv og den samisk kristne arv representerer for kirken som helhet, og bearbeide de spørsmål kirken møter i samisk kultur, tradisjon og historie.
- Bidra til å styrke den samiske befolknings kultur og språk, og fremme kunnskap og engasjement om samenes stilling i Den norske kirke.
- Ivareta arbeidet med urfolksspørsmål på vegne av Den norske kirke i samarbeid med Mellomkirkelig råd.
- Holde kontakt med kirker med samiske menigheter i Norden og på Kola og å fremme tiltak og samordning av saker av felles samisk-kirkelig interesse.

Samisk kirkeråd velges for fire år av gangen, i forbindelse med Kirkevalget. Valget reguleres i Forskrift om Samisk kirkelig valg møte som er fastsatt av Kirkemøtet 26. september 2022. Samisk kirkeråd består av syv representanter. Fem av dem er nominert av Samisk kirkelig valg møte 2019 og valgt av Kirkemøtet i 2019. De er Sara Ellen Anne Eira (leder), John Harald Skum (fra nordsamisk språkområde), Margareth Ranberg (fra lulesamisk språkområde), Oddvin Bientie (nestleder og fra sørsamisk språkområde) og May Bente Jønsson (andre bispedømmer). I tillegg er en av representantene, Elin Sabbasen, oppnevnt av Sametinget og en biskop, Herborg Finnset, oppnevnt av Bispemøtet.

2021 var til store deler preget av covid-19, noe som påvirket møtene i Samisk kirkeråd det året, men i februar 2022 fjernet regjeringen alle forskriftsfestede tiltak mot covid-19, inkludert krav om munnbind, en meter avstand og plikt til isolasjon ved sykdom. Samisk kirkeråd gjennomførte tre ordinære møter og et ekstraordinært møte i 2022. Restriksjonene påvirket det første rådsmøtet som ble avholdt den 31. januar. Det var digitalt. Det ble avholdt to fysiske rådsmøter, i Oslo den 2.-3. mai og i Tromsø den 1. desember. Rådet hadde i tillegg et ekstraordinært møte som ble gjennomført i digital form den 29. september 2022.

Samisk kirkeråd fylte 30 år 2022. Det ble feiret med et jubileumsarrangement i Grønnåsen kirke i Tromsø den 5. november. Arrangementet inneholdt et seminar, en jubileumsmiddag og en jubileumsgudstjeneste. Ca 90 personer deltok på arrangementet. I forbindelse med jubileet gav Samisk kirkeråd ut en antologi med navnet «Livskraftig og likeverdig, Samisk kirkeråd i 30 år, en antologi med bidragsyttere fra Sápmi». Antologien ble trykt i 300 eksemplar og delt ut til alle som deltok på arrangementet. Antologien ble også sendt til

Nasjonalbiblioteket og finnes for øvrig tilgjengelig for utdeling hos SKR-sekr. Arrangementet (program og utgivelse) ble planlagt av prosjektmedarbeider Maria Steinsvik Kronvald som var deltidsansatt i Samisk kirkeråds sekretariat (SKR-sekr) i perioden juni-november.

SKR-sekr har lokaler i Bispegården i Tromsø. Per den 31. desember hadde sekretariatet 6 årsverk.

2.2 Samisk ungdomsutvalg (SUNG)

Samisk ungdomsutvalg (SUNG) ble opprettet av Samisk kirkeråd i 2016, med grunn i den første strategiplanen for samisk kirkeliv. SUNG er et rådgivende ungdomsorgan på nasjonalt nivå som bidrar til at samisk ungdom kan medvirke i aktuelle saker i Den norske kirke. SUNG består av inntil sju representanter, en valgt representant fra hvert av følgende bispedømmer: Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland, Nidaros og Oslo. Representantene blir valgt for to år av ungdomstinget i hvert bispedømme. To representanter kan oppnevnes av Samisk kirkeråds administrasjon for å sikre spredning på kjønn, alder, geografisk tilhørighet og språkområdetilhørighet samt bredde i teologisk ståsted. Sametinget inviteres til å utnevne en ungdomsrepresentant. Alt dette reguleres i Regler for ungdomsdemokrati i Den norske kirke, jf. § 6.

I 2022 var Are Markku Tjihkkom (Sør-Hålogaland), Majja Guttorm (Nord-Hålogaland) og Jona Heandar Sara (SKR-sekretariatet) representanter i SUNG. Frem til august 2022 lå imidlertid sekretariatets arbeid med SUNG nede, pga vakanse i ungdomsrådgiverstillingen i perioden oktober 2021-juli 2022. Etter at sekretariatet i august 2022 fikk på plass en fast ungdomsrådgiver kom arbeidet med SUNG i gang igjen. SUNG hadde to digitale møter i september 2022. I oktober 2022 deltok to av representantene og ungdomsrådgiveren på Ungdommens kirkemøte (UKM). UKM 2022 ble gjennomført i oktober i Tunsberg bispedømme og behandlet saker om bl.a. trosopplæring for fremtiden og miljø, klima og bærekraft.

2.3 Samiske utvalg og representasjon i kirkedemokratiet

I desember vedtok Kirkerådet at det skal oppnevnes et utvalg for å utrede tiltak for å styrke samisk kirkeliv med følgende mandat:

«Formålet med utvalgsarbeidet er å fremme forslag til tiltak som kan styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke som en oppfølging av Kirkemøtets prinsippvedtak i sak KM 10/22. Utvalget må holde seg informert om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og ta rapporten i betraktning i sitt eget arbeid der det er hensiktsmessig.

Utvalget bes innledningsvis beskrive hvilke særskilte rettigheter samer har i Den norske kirke etter gjeldende rett. Utvalget bes videre om spesielt å vurdere følgende:

- Om det samiske kirkedemokratiet og strukturene rundt dette bør videreføres som i dag eller endres, herunder om det bør etableres en egen samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet.
- Om organiseringen av samisk kirkeliv bør videreføres som i dag eller endres, herunder et eventuelt behov for ytterligere kategorialmenigheter.
- Om det er behov for endringer i Den norske kirkes regler som berører forvaltningsområdet for samisk språk.
- Om det er behov for justeringer av gjeldende regelverk om sammensetning og valgordning av Samisk kirkeråd og Samisk kirkelig valg møte.

Utvalget kan i samråd med Samisk kirkeråd presentere foreløpige vurderinger på Samisk kirkelig valg møte 27.–29. oktober 2023. Utvalget skal vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene sine.

Utvalget bes vurdere om midler til samisk kirkeliv kan hentes fra andre finansieringskilder og skal også fremme forslag som innebærer uendret ressursbruk.

Utvalget skal legge frem sin utredning til Kirkerådets direktør innen det tidspunktet direktøren fastsetter.

Kirkerådet gir direktøren fullmakt til å oppnevne et utvalg på inntil 10 medlemmer. Direktøren skal sikre at utvalget har kompetanse på relevante områder.

Kirkerådet gir direktøren fullmakt til å gi utvalget et tilleggsmandat dersom rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonens tilsier et slikt behov.

Kirkerådet ved avdeling for samisk kirkeliv stiller sekretær til disposisjon for utvalget.»

På oppdrag av direktøren startet SKR-sekr i desember med å søke folk til utvalget.

3. Aktiviteter og måloppnåelse: Samisk språk og kultur i kirke og gudstjenesteliv

I Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, om samisk språk og kultur i kirke og gudstjenesteliv, fremgår følgende:

- A Samiske språk og kultur brukes og er synlig i gudstjenester i hele landet, på en måte som er tilpasset lokalt samisk kirkeliv, med en flerspråklig tilnærming.
- B Menigheter i samiske områder har ansatte som er samiskspråklige, eller har formell samiskspråklig kompetanse i form av kurs, opplæring eller utdanning i samisk språk.
- C Alle som ønsker det kan etterspørre samiskspråklig betjening i sin hjemmemenighet, uansett hvor i landet de bor. Betjeningen organiseres ut fra hvilke samiskspråklige ressurspersoner som er tilgjengelig til enhver tid.
- D Sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk er i bruk på Den norske kirkes nettsider og i sosiale medier.
- E Samiske språk er synlig og i bruk ved Den norske kirkes konferanser, møter og i publikasjoner.
- F Det er utviklet og produsert ressursmaterieell på de tre samiske språkene, som er tilgjengelig for menighetene.
- G Samiske barn og unge har trosopplæring på samisk i flere menigheter i samiske områder. I øvrige menigheter er samisk materieell fra ressursbanken, som osko.no, i bruk i trosopplæringa.
- H Flere menigheter og bispedømmer har opprettet utvalg for samisk kirkeliv.
- I Samiske kirkedager er en sentral samiskkirkelig arena på tvers av landegrensene.
- J Den samiske nasjonaldagen feires i alle domkirker 6.februar. Menighetene markerer samenens nasjonaldag

3.1 Samisk språk

Bibeloversettelser

Den norske kirke har lenge arbeidet for å få oversatt Bibelen til samiske språk, hovedsakelig gjennom å bidra med finansiering til arbeidet. Arbeidet med å oversette Bibelen til samiske språk har vært og er fortsatt viktig for kirken. Begrunnelsene for dette er bl.a. at evangeliet skal være tilgjengelig for alle og arbeidet med oversettelsene er språkfaglig viktig.

I 2022 gikk arbeidet med bibeloversettelser ut på å oversette GT til lulesamisk og NT til sørsamisk. Arbeidet gikk også ut på å lage lydfiler til nordsamisk. Arbeidet med dette skjer i prosjektform, i tre ulike prosjekter. Prosjektene ledes av bibelselskapene i Norge og Sverige. Bibelselskapet i Norge har ansvar for prosjektet med å oversette NT til sørsamisk. Prosjektets mål er å lansere en ferdig oversettelse av NT i august 2024. Bibelselskapet i Sverige har ansvar for prosjektet med å oversette GT til lulesamisk. I prosjektet jobber man med ulike delmål over en tiårsperiode, frem til slutten av 2027. For perioden 2022-2024 er målet å oversette ferdig følgende bøker: Fjerde Mosebok, Josva, Dommerne, Andre Samuelsbok, Første og Andre Kongebok, Esra, Nehemja, Ester, Job, Forkynneren, Salomos ordspråk, Jeremia og Tolvprofetboken. I 2022 ble prøveoversettelser av Salmenes bok og

Jesaja gitt ut. De to bibelselskapene arrangerer årlig møter om arbeidet i prosjektene, for de så kalte prosjektrådene og eiergruppene. Generalsekretæren deltok i møter med både eiergruppene og prosjektrådene for begge prosjektene.

Utvikling av samiske liturgier

I november arrangerte SKR-sekr et møte om temaet utvikling av samiske liturgier. Møtet hadde sin bakgrunn i en betenkning som kom til SKR og Kirkerådet i september. Betenkningen ønsket å synliggjøre noen utfordringer med å oversette liturgier fra norsk til samisk. Av betenkningen kom frem at det er behov for å skape liturgier på samisk, det vil si at det ikke er nok at samisk bare brukes som et oversatt språk i gudstjenesten. I betenkningen uttales at tiden er moden for at det etableres et fagorgan for Samisk kirkeråd i liturgispørsmål. Med grunn i hva som kom frem på møtet har SKR-sekr jobbet videre med temaet.

Øvrig

Når det gjelder samisk språk i øvrig har sekretariatet som målsetning at møter, konferanser og publikasjoner skal være tilgjengelig på samisk, i hvert fall de som har et samisk innhold og som Samisk kirkeråd arrangerer, er medarrangør for eller publiserer. For eksempel ble samisk brukt på Forsoningskonferansen som Samisk kirkeråd var med å arrangere (se mer om konferansen i del om sannhet og forsoning). På konferansen brukte noen av talerne samisk, og i øvrig ble taler på norsk og engelsk oversatt til sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk.

3.2 Kultur og kirke i gudstjenesteliv

Samiske kirkedager

Den 5-7. august 2022 ble Samiske kirkedager gjennomført i Enare, Finland. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland var vert for arrangementet, men programkomiteen, gudstjenestekomiteen og ungdomskomiteen (gruppene som planla arrangementet) hadde representanter utnevnt av alle tre samarbeidende kirker. Samisk kirkeråd var representert i programkomiteen gjennom Per Oskar Kjølås. Anne B Skoglund og Johan Máhtte Skum deltok i gudstjenestekomiteen for Samisk kirkeråd. I ungdomskomiteen var det Sigrid Karine Omma Paulsen som deltok. Arrangementet var vellykket og i arrangementets avsluttende del ble stafettpinne overrakt til Den norske kirke. Det innebærer at Den norske kirke står som vertsland for kommende Samiske kirkedager.

Den 4. august, i forbindelse med Samiske kirkedager, gjennomførte Samisk kirkeråd, Samiska rådet i Svenska kyrkan og Ev.luth. kyrkan i Finlands råd for samiske spørsmål et fellesmøte. Formålet med møtet var å drøfte aktuelle saker. Møtet hadde totalt 21 deltakere.

Den samiske nasjonaldagen

I januar gjennomførte SKR-sekr et webinar for menigheter om markering av samisk nasjonaldag. Formålet med webinarret var å inspirere menigheter å markere dagen samt svare på spørsmål om dette. Webinarret hadde mange deltakere.

Deltakelse på stiftsdager

SKR-sekr deltok på Stiftsdagene 2022 i Sør-Hålogaland bispedømme, med en egen stand og med innlegg i programmet, for å synliggjøre og løfte spørsmål om samisk kirkeliv i bispedømmet. Samisk kirkeråd fikk tildelt en meget strategisk plassering for sin stand: mellom trappa og hovedsalen. Alle måtte gå forbi standen til Samisk kirkeråd, der man kunne se at finnes en lulesamisk salmebok, nytestamente og barnebibelbøker på lulesamisk. En roll-up med trosopplæringslogoen og mottoet «Størst av alt» på lulesamisk stod synlig ved standbordet. Til utdeling var både Strategiplan for samisk kirkeliv, Veiledningshefte for samisk språk, kultur og liturgi i Dnk, ressursheftet Det har skjedd mitt barn, kort med hustavlen til VAKE kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep på ulike språk og CD med

innspilt liturgi på lulesamisk. Det var både kirkelig ansatte, tidligere ansatte, rådsmedlemmer, ansatte i andre kristne organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og frivillige innom standen.

De nevnte stiftsdagene ble arrangert i Bodø i oktober. I forbindelse med stiftsdagene gjennomførte Bispedømmets sekretariat og SKR-sekr et felles møte. På møtet ble ulike saker løftet og diskutert. SKR-sekr fikk også en presentasjon av det lulesamiske prosjektet som pågår tom. 2024.

3.3 Vurdering av måloppnåelse

En del av målene som er satt i Strategiplan for samisk kirkeliv retter seg til andre enn Samisk kirkeråd. Dette gjelder spesielt for samisk språk og kultur i kirkeliv og gudstjenesteliv. Samisk kirkeråd arbeider imidlertid stadig med å belyse vekten av at samisk språk og kultur brukes aktivt i kirkelivet, og med at ta frem ressurser som veileder hvordan dette kan gjøres.

Per i dag har vi en god del materialer utviklet på samiske språk, og fremfor alt liturgier. Med dette materialet på plass er neste skritt å trygge og motivere menighetsansatte til å øke bruken og synligheten av samisk i kirker og gudstjenester. For å øke tryggheten og engasjementet er det viktig at ansatte ved Samisk kirkeråd fortsetter å for eksempel lage webinarer om temaet.

4. Aktiviteter og måloppnåelse: Trosopplæring

I Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, om trosopplæring, fremgår følgende:

- A Døpte mellom 0-18 år møter en kirke som tar vare på samiske barn og unges flerkulturelle tilknytning og deres flerspråklighet.
- B Det finnes materiell og ressurser på sør-, lule- og nordsamisk og norsk, som har et samisk innhold for bruk i trosopplæringa. Materialet er tilgjengelig i ressursbanken.
- C Samiske konfirmanter har tilgang til et landsdekkende trosopplæringstilbud, der deres samiske språk og identitet styrkes.
- D Den norske kirke gir et tilbud til unge voksne samer som fremmer kristen tro, styrker samisk identitet og gir tilgang til kristne felles arena.
- E Samiske barn og unge i menigheter der det bor mange samer, har tilgang til trosopplæringsressurser på samisk, møter samisktalende ansatte og har tilbud om trosopplæring på samisk.
- F Menigheter der samer er i mindretall legger til rette for at samiske familier har et tilbud om trosopplæring som bygger på kunnskap om samisk kirkeliv og samiske kristne tradisjoner.

Trosopplæringsmateriell på samiske språk

Det er igjennom årene utviklet og oversatt en del samisk trosopplæringsmateriell på samisk. På Samisk kirkeråds hjemmeside, med lenke fra Ressursbanken, finnes en oversikt av ressursene.

Kirkerådet nedsatte i mars 2020 et utvalg for gjennomgang av trosopplæringen i Den norske kirke. I sin rapport levert 1. jan 2022 kom trosopplæringsutvalget med en rekke anbefalinger for arbeidet med trosopplæring framover. Kirkerådet ba i sak KR 74/22 om at det iverksettes arbeid med ny plan for trosopplæring (eller plan for kirkelig undervisning og læring, som er det nye navnet for planen). Kirkerådets sekretariat har under året arbeidet med å skrive en ny plan. Under perioden september-desember hadde SKR-sekr en prosjektansatt som hadde i oppgave å jobbe med å tilføre den nye planen en samisk dimensjon. Forslaget fra KR-sekr ble sendt til Kirkerådet for behandling.

Under høsten etablerte SKR-sekr et samarbeid med Bibelselskapet i Norge om å få oversatt nettressursen «Tidslinjen» til sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk. Når oversettelsene

foreligger, skal SKR-sekr promotere ressursen til samiske miljøer. Tidslinjen inneholder et knippe utvalgte bibelhistorier satt i rekkefølge på en tidslinje.

Nettsiden osko.no fungerer ikke lenger og var heller nesten ikke i bruk før den sluttet å fungere. SKR-sekr har under 2022 fortsatt arbeidet med å planlegge et nytt produkt som skal erstatte osko.no.

Veiledning av ansatte i menigheter

Et viktig arbeid er å bidra til at menighetsansatte har det de trenger av ressurser, informasjon og kunnskap for å kunne drive med samisk trosopplæring. Som et ledd i dette arrangerte SKR-sekr i januar en nettverkssamling for samisk trosopplæring. Cirka 15 personer deltok på samlingen.

SKR-sekr deltok på Trosopplæringskonferansen 2022 med en egen stand. Der bidro sekretariatet med samtaler og informasjon om samisk trosopplæring, samt samisk utdelingsmateriell.

Samisk konfirmantleir 2022

Siden 2013, og med grunn i Strategiplan for samisk kirkeliv, arrangerer Samisk kirkeråd årlig en samisk konfirmantleir for samiske konfirmanter i hele landet. Tilbudet er et tillegg til den konfirmantundervisning som menighetene har på lokalt nivå. Samisk konfirmantleir bidrar til å sikre samiske konfirmanter et minimum av samisk trosopplæring. Samisk konfirmantleir 2022 hadde 60 deltakere. Leiren ble gjennomført i mars og den hadde en hybrid form. Det innebærer at konfirmantene deltok fysisk i ulike lokale grupper. De hadde i tillegg et felles opplegg digitalt. Det digitale opplegget omfattet bl.a. en gudstjeneste som konfirmantene bidro i fra hvert sitt sted.

Ungdomshelg med lederkurs

I november gjennomførte SKR-sekr en ungdomshelg med lederkurs. Arrangementet fant sted i Tromsø over en helg. 14 ungdommer deltok på arrangementet. Målet med ungdomshelg er å skape samlingssteder for ungdom, der samisk identitet er en fellesnevner, sammen med en kristen tro. Når det er lederkurs, får de i tillegg innføring i hva det vil si å være ung leder på leir. Dette er et tiltak for samisk ungdom i hele Norge. Underordnede mål er nettverksbygging, trospraksis og dialog.

Nordisk konfirmantlederkonferanse

Nordisk konfirmantlederkonferanse arrangeres på omgang mellom de nordiske land. I 2022 fant konferansen sted i Tromsø. Temaet for konferansen var himmelsk mangfold. Konferansen ønsket å se på ulike sider ved mangfold, som etnisitet, funksjonalitet og identitet. SKR-sekr deltok med forslag på programinnhold under planleggingen og var med som deltakere på selve konferansen.

4.5 Vurdering av måloppnåelse

Vi har nå en god del trosopplæringsmateriell utviklet på samisk for barn i ulike aldre, og planen er at flere skal utvikles. Dette er til god hjelp for menigheter hvor det er få eller ingen som behersker samisk. Vi ser at vi fortsatt må arbeide med motivasjon og informasjon om samisk opplæring av menighetsansatte for å trygge og motivere de til å ta i bruk samiske trosopplæringsmaterialer.

5. Aktiviteter og måloppnåelse: Diakoni

I Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, om samisk diakoni, fremgår følgende:

- A Samer har tilbud om diakonale tjenester der samisk språk, kultur, identitet og tilhørighet blir ivaretatt som en sentral del av kirkens omsorgstjeneste.
- B Samer i livets sluttfase møter en kirke som ivaretar deres åndelige behov med respekt, kompetanse og tilrettelegging.
- C Samer med funksjonsnedsettelse opplever seg inkludert og deltar likeverdig i gudstjenesteliv, i trosopplæringa og i andre kirkelige sammenhenger.
- D Samiske barn og unge møter en diakonal tjeneste som har kompetanse på deres flerkulturelle tilknytning og flerspråklighet.
- E Samer opplever en kirke som møter dem med respekt, raushet og likeverdighet uavhengig av kjønnsidentitet og legning.
- F Samisk teologi, verdensanskuelse og verdier er innarbeidet i Den norske kirkes arbeid med bærekraft og skaperverk, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.

Nettverkssamling for diakoner

I 2021 tok SKR-sekr initiativ til å etablere et nettverk for diakoner og folk som jobber med diakoni i et samisk område. Bakgrunnen for initiativet er at Samisk kirkeråd ønsker å støtte og stimulere den samiske diakonien i Den norske kirke. Nettverket hadde en samling i Bodø i oktober 2022. På sikt bidrar nettverket til å oppfylle flere av målene i strategiplanen.

Faglige ressurser om samisk diakoni

Det er påbegynt et arbeid med å utvikle et nytt ressursdokument for diakoni i samisk kontekst. Arbeidet drives av det nyetablerte nettverket. Ressursheftet *Det har skjedd mitt barn* når stadig fram til flere, både gjennom deling av lenke til den digitale versjonen og utdeling av den trykte utgaven på stiftsdager og konferanser.

Beeretjekårhth

Beeretjekårhth - Bjørnekort, er et diakonalt ressursmaterieell som er utviklet i et samarbeid mellom Sjabretje AS og VAKE kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep. Ressursmaterieellet er tospråklig og finnes på sørsamisk/norsk. SKR-sekr har igangsatt et arbeid med å få laget en lulesamisk versjon av ressursen.

5.1 Vurdering av måloppnåelse

Det er en god start at det er etablert et samisk diakoninettverk. Dette kan på sikt bidra til å virkeliggjøre målene A-F. Det vil etter hvert også bli behov for å tilby fagsamlinger om diakoni i samisk kontekst for diakoner som selv ikke har samisk tilhørighet. Bjørnebilderessursen kan bidra til mål A og D, og må i enda større grad gjøres tilgjengelig for menighetsansatte og frivillige. Det er behov for å arbeide videre med målene, men særlig D, E og F.

6. Aktiviteter og måloppnåelse: Forsoning og dialog

I Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, om forsoning og dialog, fremgår følgende:

- A Den norske kirke er en aktør og deltar i forsoningsprosessene i Sápmi.
- B Dialog mellom Den norske kirke og andre kirker i samiske områder inkluderer tematisering av samer og deres rett til selvbestemmelse og medbestemmelse.
- C Den norske kirke legger vekt på internkirkelig dialog som bygger på forskningsbasert kunnskap om forsoningsprosessen av samer, kvener og norsk-finner i Norge.
- D Samiske kirkedager er en arena for faglig arbeid med samisk gudstjenesteliv på tvers av landegrensene.
- E Det er lagt til rette for samhandling og samarbeid med læstadianske forsamlinger.
- F Det er lagt til rette for tilgjengelig ressursmaterieell for samtaler om kristen tro og samisk spiritualitet.
- G Det er lagt til rette for tilgjengelig studie- og kursmaterieell om dialogteologi og religionsmøter som også inkluderer samisk kirkeliv

6.1 Sannhet og forsoning

I 2022 har Samisk kirkeråd bidratt med ulike tiltak som handler om sannhet og forsoning.

Koordineringsgruppe

I desember 2021 foreslo SKR-sekr til KRers direktør at Kirkerådet bør sette i gang et arbeid med å forberede DNK til den rapport som Sannhets- og forsoningskommisjonen (Kommisjonen) skal levere til Stortinget den 1. juni 2023. I mars vedtok ledergruppen i KR å etablere en koordineringsgruppe som har i oppdrag å forberede DNK til rapporten. I gruppen inngår 6 personer fra KR-sekr, deriblant to fra SKR-sekr.

Forsoningskonferanse

I mai arrangerte Samisk kirkeråd i samarbeid med Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Bispemøtet og VID vitenskapelige høyskole i VIDs lokaler i Oslo en todagerskonferanse om temaet forsoning. Konferansen var vellykket. Den ble streamet og kan ses på nettet.

E-læringskurs om sannhet og forsoning

Kirkerådets koordineringsgruppe, med SKR-sekr i spissen, bestilte under høsten et e-læringskurs om sannhet og forsoning fra KUN/VID vitenskapelige høyskole. E-læringskurset lanseres i mai 2023 og vil vende seg til alle ansatte i DNK. Formålet med kurset er å høyne kunnskapen blant ansatte i Den norske kirke om fornorskningspolitikken og dens konsekvenser overfor samer, kvener og skogfinner, og særlig med tanke på hvilken rolle Den norske kirke har hatt historisk. Kurset skal også bidra med innspill og refleksjoner knyttet til hva kirken kan bidra med for å bearbeide denne historien og bidra til forsoning på både nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Årlig kontaktmøte

I det årlige kontaktmøtet mellom SKR-sekr og biskopene i de tre nordligste bispedømmene, som i år ble gjennomført digitalt i januar, ble temaet sannhet og forsoning drøftet.

Kirkenes verdensråd

I september arrangerte Kirkenes verdensråd (World Council of Churches) sin ellefte generalforsamling. Temaet for arrangementet var «Christ's love moves the world to reconciliation and unity». Arrangementet ble gjennomført i Karlsruhe, Tyskland. I forkant av selve generalforsamlingen ble fire ulike pre-assemblys gjennomført, et av dem for urfolk. Samisk kirkeråd var representert på dette gjennom lederen og ansatte i SKR-sekr. Lederen og generalsekretæren holdt innlegg på pre-assemblyn. Generalsekretæren inngikk også som urfolkrepresentant i den norske delegasjonen til generalforsamlingen.

Samisk kirkeråd deltar i Den norske kirkes arbeid med økumenisk urfolkssamarbeid. En viktig ressurs i dette arbeidet er Kirkenes verdensråds globale økumeniske urfolksnettverk som ble opprettet i 2013. Nettverket arrangerer årlig møter og konferansen for medlemskirkenes urfolksrepresentanter, og arbeider også med ungdomsledertrening for urfolksungdom i medlemskirkene.

For Samisk kirkeråd er det veldig viktig å fortsatt kunne videreføre arbeidet med å legge til rette for arenaer på internasjonalt nivå. For unge som ser for seg kirkelig arbeid som yrkesvalg kan arenaer på internasjonalt nivå inspirere, ikke minst er dette steder hvor man kan bli utfordret faglig sett. Det er ulike måter å tenke kirkelige fag i kirkene, selv om urfolksituasjon ofte har likheter, kan urfolk ha ulik tilnærming til spiritualitet.

6.2 Dialog

Lederen for Samisk kirkeråd deltok med en presentasjon på Broen til fremtiden-konferansen som ble arrangert i april. Presentasjonen handlet om temaet Tro, håp og kjærlighet: Hvorfor og hvordan trossamfunn engasjerer seg i klima- og miljøkampen.

SKR-sekr deltok med en presentasjon om sannhet og forsoning på seminardagen «Ektesne – Sammen» som Saemien Åålmege og Nidaros biskop inviterte til i oktober i Stiklestad.

SKR-sekr deltok i oktober på Svenska kyrkans unnskyldningsgudstjeneste II samt tilhørende seminar dagen for gudstjenesten.

6.3 Vurdering av måloppnåelse

Samisk kirkeråd har på ulike måter bidratt i arbeidet med sannhet og forsoning. Det er viktig at alle ansatte i DNK kjenner til sannhets- og forsoningskommisjonen, hvorfor den er opprettet og at kommisjonen i juni 2023 leverer sin sluttrapport til oppdragsgiveren, Stortinget. Kjennskap til historien kan bidra til at menighetsansatte kan ha en ekstra årvåkenhet for og mulighet å bidra til det som skjer i deres menighet omkring den prosessen som dette arbeidet setter i gang i det samiske, kvenske og norske samfunnet.

7. Aktiviteter og måloppnåelse: Rekruttering, kompetanse og fagutvikling

I Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, om rekruttering, kompetanse og fagutvikling, fremgår følgende:

- A Samisk kirkeliv og samiske kristne tradisjoner har en plass som fagområde i alle kirkelige grunnutdanninger.
- B Økt kompetanse i samisk språk, samisk kirkeliv og samiske kristne tradisjoner blant ansatte i Den norske kirke.
- C Ansatte i Den norske kirke har kompetanse i kulturelt mangfold.
- D Det er god rekruttering av samiskspråklige medarbeidere til alle nivåer i Den norske kirke.
- E Den norske kirke tilbyr samisk språkopplæring til kirkelige ansatte.
- F Den norske kirke er en relevant og aktuell arbeidsplass for samer.
- G En samisk tolkeutdanning inkluderer utdanning for kirketolker
- H Den norske kirke bidrar til at urfolkens plass og historie i kirkens misjonsfaglige arbeid gis rom og verdi.

7.1 Rekruttering

SKR-sekr har årlige kontaktmøter med Kirkelig utdanningscenter i Nord/VID hvor vi informerer hverandre om saker vi arbeider med. SKR-sekr har en representant i VID Tromsøs Råd for samarbeid med arbeidslivet.

7.2 Kompetanse og fagutvikling

Det er ikke veldig mange ansatte i Den norske kirke som har samisk språk- og/eller kulturkompetanse. Samisk kirkeråd bidrar til å skape arenaer hvor ansatte som arbeider med samisk kirkeliv, som kan samisk språk eller kjenner til samisk kultur, kan møtes for å utveksle erfaringer. Samisk kirkelivskonferanse, nettverkssamlinger for trosopplærere og diakoner er slike arenaer.

Høsten 2021 og våren 2022 arrangerte Sámi allaskuvla kurset Tro og livssyn i Sápmi. Samisk kirkeråd betalte for simultantolkning under samlingene, slik at norsktalende studenter kunne delta. På kurset deltok prester og trosopplærere fra flere menigheter iblant annet bispedømmene i Nidaros, Sør-Hålogaland og Nord-Hålogaland. Kurset fikk gode tilbakemeldinger fra studentene, at de hadde nytte av studiet i sitt arbeid. Samisk kirkeråd ser det som en viktig oppgave å samarbeide med utdanningsinstitusjoner som ønsker å tilby videreutdanningskurs om samisk kirkeliv til kirkelige ansatte.

7.3 Vurdering av måloppnåelse

Rekruttering er en av de største utfordringene for Den norske kirke generelt, og for samisk kirkeliv spesielt. Samisk kirkeråd har deltatt i ulike typer samarbeid med formål om å øke rekrutteringen av kirkelige ansatte som har kompetanse i samisk språk og kultur.

8. Aktiviteter og måloppnåelse: Kunst og kulturuttrykk

I Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, om kunst og kulturuttrykk, fremgår følgende:

Samiske kunst og kulturuttrykk er en del av kirkens liv
Mål:
A Samisk tonespråk brukes i flere menigheter over hele landet.
B Samisk salmesang er styrket og er under utvikling, og kompetanse på feltet bevart og utviklet.
C Samisk kirkekunst er synlig i kirkerom og menighetsrom.
D Liturgisk utstyr og liturgiske klær med samisk utsmykning er tilgjengelige i de tre nordligste bispedømmer.
E Samiske kirkelige kulturarenaer i Den norske kirke er styrket.

8.1 Samisk kirkemusikk

Sálbmagirji nuohttagirji

Arbeidet med Sálbmagirji nuohttagirji (spillebok for Sálbmagirji og Sálbmagirji II) utgjør et samarbeid mellom Samisk kirkeråd, Bibelselskapet og Verbum. Arbeidet har pågått i full skala i 2022 og vil fortsette i 2023. Etter den siste planen skal verket trykkes og lanseres i 2023. Verket vil være et viktig bidrag til den nordsamiske salmesangstradisjonen og synliggjøringen av samisk språk og kultur.

Sørsamisk salmebok

Sørsamisk salmebok er under utvikling. Arbeidet ledes av Härnösand stift i Sverige. Det er etablert en arbeidsgruppe for prosjektet og fra norsk side deltar Einar Bondevik (prest, Saemien åålmege) og Jovna Zakarias Dunfjeld (kantor med sørsamisk bakgrunn) i gruppen. Etter planen skulle manus være klart for sending til trykkeri i slutten av 2019, men prosjektet er forsinket. På samiske kirkedager presenterte Härnösand stift en høringsutgave av salmeboken. Salmeboken inneholder ca 70 salmer. Prosjektets målsetning er å ferdigstille og lansere salmeboken i juni 2023.

8.2 Vurdering av måloppnåelse

Vi ser at samarbeidet vi har fått med bispedømmene er en fin måte å sette fokus på samisk kultur i bispedømmers og menigheters arbeid. Vi har to store arbeider på gang, korallbok for Sálbmagirji og Sálbmagirji II og sørsamisk salmebok. Begge prosjektene er dessverre blitt forsinket. Den samiske salmesangen har alltid stått sterkt i de private og uformelle arenaene.

9. Aktiviteter og måloppnåelse: Demokrati og likeverd

I Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, om demokrati og likeverd, fremgår følgende:

Demokrati og likeverd
Mål:
A Strukturene i Den norske kirke bidrar til å ivareta og fremme et livskraftig og likeverdig samisk kirkeliv.
B Saemien Åålmege er en samisk kategorialmenighet som skal styrke og utvikle sørsamisk kirkeliv, kirkelig fellesskap, sørsamisk språk og identitet.
C Den norske kirkes demokratiske organer rommer samisk selv- og medbestemmelse

Kirkevalget 2023

Det kommende kirkevalget gjennomføres 2023. Da skal et nytt Samisk kirkeråd og samiske representanter til de tre nordligste bispedømmene velges. Forskrift om Samisk kirkelig valg møte regulerer hvordan valget av representanter til Samisk kirkeråd og de to nordligste bispedømmene velges. Den samiske representanten til Nidaros bispedømmeråd stemmes frem av medlemmene i Saemien åålmege samtidig med menighetsrådsvalget. SKR-sekr startet i 2022 arbeidet med å planlegge Samisk kirkelig valg møte. Samisk kirkeråd vedtok at det skal gjennomføres i Bodø den 27.-29. oktober 2023. Samisk kirkelig valg møte er et

representativt organ for samisk kirkeliv i Den norske kirke som skal bidra til å verne og fremme samisk kirkeliv.

9.1 Vurdering av måloppnåelse

SKR-sekr startet arbeidet med å planlegge Samisk kirkelig valgmøte 2023. Arbeidet vil intensifieres under 2023.

DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd

SKR

Ráisa - Nordreisa

Referanser:

Arkivsak: 22/04050-6

Saksdokumenter:

Epost om siste versjon av søknad til Helsedirektoratet om lhbt-prosjekt
Søknadstekst LHBT+ dialog

Drøftingssak om samarbeid med Vake om LHBT-prosjekt

Sammendrag

Vake – Kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep forbereder et dialogprosjekt som handler om kunnskap om og ivaretagelse av personer innenfor lhbt+ i det kirkelige landskapet. Tittelen for prosjektet er «Skeive i religiøse samfunn – behovet for et varmere klima»

Hoveddelen av prosjektet er å lage en kunstnerisk produksjon med fagkunnskap og personlige erfaringer med LHBT+ -identitet, særlig fra kirke- og trossamfunn. Arbeidstitel for produksjonen er: «Kjønn og identitet; å skjønne, kjenne og kjønne seg ut av skam og til verdighet. For seg selv, for Gud og for mennesker».

Målene er sentrert rundt økt kunnskap, bedre livsvilkår og dialog. Det legges vekt på å snakke med hverandre i stedet for om hverandre, å motvirke polarisering og hindre fremveksten av fiendebilder. Søkelyset rettes mot hvordan vi møter hverandre. Mange i tros- og kirkesamfunn trenger øke sin åpenhet for at LHBT-personer også er gode mennesker og har ukrenkelig verdi. Vake er oppmerksomme på at det er både viktig, og kan være vanskelig, å anerkjenne hverandre som mennesker, samtidig som man har ulike syn på hva som er gode standarder for liv og levnet.

Samisk kirkeråd er spurt om å være samarbeidspartner i prosjektet. Det ble understreket om de lager dette opplegget, er det mulig å lage en egen samisk versjon av forestillingen. Samisk musikk og språk, samt innsikt i kultur og kontekst ses som viktig i denne sammenhengen.

Forslag til vedtak

1. Samisk kirkeråd ønsker å samarbeide med Vake om deres LHBT+-prosjekt, og ber sekretariatet følge opp dette arbeidet.
2. Samisk kirkeråd har følgende innspill til arbeidet med dette prosjektet:
 -
 -

-

Saksorientering

Bakgrunn

Vake – Kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep forbereder et dialogprosjekt som handler om å gjøre personer innenfor lhbt+ mindre utsatt for trakassering, krenkelser og overgrep i det kirkelige landskapet. Tittelen for prosjektet er «Skeive i religiøse samfunn – behovet for et varmere klima» og målgruppen er først og fremst trossamfunn hvor 8 av 10 nordmenn er medlem, både skeive og andre.

Hovedprosjektet er en faglig, kulturell og dialogisk produksjon som arrangeres for og med ulike tros- og religiøse samfunn på landsbasis. Underprosjekt 1 er å lage en nettressurs med film- og lydopptak av produksjonen. Underprosjekt 2 er et nettbasert kursopplegg i tilknytning til denne produksjonen. Leder for prosjektet er Vakes rådgiver Sebastian Christensen, som selv er transperson. Han er sykepleier og har master i psykisk helsearbeid med traumer som hovedfelt. I tillegg er han musiker og foredragsholder.

Den kunstneriske produksjonen skal inneholde fagkunnskap og personlige erfaringer med LHBT+ -identitet, særlig fra kirke- og trossamfunn, som formidles gjennom ord og toner. Arbeidstitel for produksjonen er: «Kjønn og identitet; å skjønne, kjenne og kjønne seg ut av skam og til verdighet. For seg selv, for Gud og for mennesker».

Målbeskrivelsen for prosjektet er delt i fem og retter seg mot bevisstgjøring, kunnskap, dialog og å forbedre livsbetingelsene for lhbt+-personer. Målene handler om å

- oppnå større trygghet for personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet
- økt kunnskap om psykiske helse og livskvalitet for denne minoriteten
- redusere marginalisering og utjevne sosial ulikhet
- større bevissthet om mangfoldet og ivaretagelse av lhbt+-befolkningen
- tilrettelegge for dialog om LHBT+ mellom tros- og livssynssamfunn og lhbt+ -befolkning/organisasjoner

I utdypelsen av dialogmålet legges det vekt på å snakke med hverandre i stedet for om hverandre, å motvirke polarisering og hindre fremveksten av fiendebilder. Søkelyst rettes mot hvordan vi møter hverandre. Mange i tros- og kirkesamfunn trenger øke sin åpenhet for at LHBT-personer også er gode mennesker og har ukrenkelig verdi. De er oppmerksomme på at det er både viktig, og kan være vanskelig, å anerkjenne hverandre som mennesker, samtidig som man har ulike syn på hva som er gode standarder for liv og levnet. Det er ikke med i selve søknadsteksten, men de ønsker å bidra til en type dialog som er anerkjennende i alle retninger. Hvis det skal være mulig å oppnå økt kunnskap om levekårene for LHBT+-personer, er det avgjørende at også de som mener at noen former for seksualitet ikke er forenlig med kristendom møtes med respekt.

Samisk kirkeråd er blitt spurt om å være samarbeidspartner i prosjektet. Det ble understreket at om de lager dette opplegget, og det blir en eller flere dialogiske forestillinger i Nord-Norge, er det mulig å lage en egen samisk versjon av forestillingen. Samisk musikk og språk er selvsagt. Videre vektlegger de samarbeid med noen som kjenner kultur og kontekst, og ønsker å gjøre dette i dialog og samspill med Samisk kirkeråd.

Også i det samiske samfunnet er det behov for å jobbe med LHBT+-tematikken. Personer innenfor denne minoriteten er i mange sammenhenger ekstra utsatt for krenkelser. Mange mener å ha rett til å behandle andre dårlig når de selv er uenige med dem. Dette gjelder også personer som selv anerkjenner seksuelt mangfold, og mener at alle andre også burde gjøre det. På den andre siden er det mange som ønsker å møte LHBT+-befolkningen på en god måte, selv om de ikke kan anerkjenne deres levemåte.

Det hadde vært nyttig med noen tydelige arenaer der man kan øve på å vise respekt for andre, når det er snakk om sterke motsetninger. En del av respekten må nødvendigvis handle om å la den andre ha frihet til sine egne meninger. Det vi trenger er å utforske hvordan man helt konkret kan ta vare på hverandres verdighet når man er grunnleggende uenig i saker som berører på et dypt personlig plan.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Skriv inn teksten her

Fra: Anne Louise Skoland <anne.louise.skoland@ressurscenteret.no>
Sendt: fredag 21. april 2023 11:18
Til: Sigrid Karine Paulsen
Emne: SV: Forespørsel om støtte til prosjekt lhbt
Vedlegg: Søknadstekst LHBT dialog.docx

Oppfølgingsflagg: Følg opp
Status for flagg: Flagget

Hei Sigrid,

Kan hende den ble litt vel «barbert» for å passe inn i antall tegn i Altinn, i så fall må du gjerne se til det vi tidligere har hatt dialog om – det er fortsatt intensjonen å ha med, selv om vi måtte fatte oss veldig i korthet til Helsedirektoratet (I forhold til tidligere utgave må det du hadde gode innvendinger på gjerne rettes opp, jeg håper vi fikk det rett her – det gikk «ei kule varmt» til slutt.)

Jeg understreker igjen at om vi lager dette opplegget her, og så tenker en (evt. flere) av de dialogiske forestillingene i deres område, så ser vi klart at dette må bli en «spesialutgave» vi må snakke om. Både musikk og språk er selvsagte ting å ta inn, og så er det selvsagt dere som kjenner kultur og kontekst, så vi ville måtte ha god dialog og samspill oss imellom.

Jeg sender deg arbeidsdokumentet vårt i word-format, om du trenger klippe ut noe osv.

God helg!

Mvh:

Anne Louise Skoland

Daglig leder

Sentralbord: 23 22 79 30

Mobil: 47 48 33 46

Fra: Sigrid Karine Paulsen <sp556@kirken.no>
Sendt: fredag 21. april 2023 09:59
Til: Anne Louise Skoland <anne.louise.skoland@ressurscenteret.no>
Emne: Re: Forespørsel om støtte til prosjekt lhbt

Hei! Hvordan ble søknadsteksten deres? Hadde vært fint om jeg kunne fått den endelige versjonen, så har jeg noe å lage drøftingssak til Samisk kirkeråd ut fra.

Mvh Sigrid

Sendt fra [Outlook for Android](#)

From: Anne Louise Skoland <anne.louise.skoland@ressurscenteret.no>
Sent: Thursday, April 13, 2023 1:07:41 PM
To: Sigrid Karine Paulsen <sp556@kirken.no>; Sara Ellen Anne Eira <seaeira@gmail.com>; Kristina

Labba <KL286@kirken.no>

Subject: SV: Forespørsel om støtte til prosjekt lhbt

Hei dere,

Jeg har stor forståelse for at dette ble for kort varsel, men setter stor pris på om dere likevel ser på det og vurderer et samarbeid videre om prosjektet dersom vi får tilskudd til det og det realiseres.

Jeg vil bare igjen presisere at dersom vi skal samarbeide om dette i nord, så ønsker vi kun være på tilbudssida her. Vi har faglighet på vårt felt, men det er dere som kan kultur og kontekst hos dere. Så når vi synes det hadde vært utrolig fint å få til et av arrangementene et sted i Sappmi, justert til å passe hos dere, så vil selvsagt det kun være aktuelt dersom dere finner at det kan være en god ide. Vi vil i så fall måtte få dra nytte av deres kunnskap om hvordan opplegget kan tilpasses, og hvor det vil kunne framføres og brukes. Hovedparten av jobben som må gjøres skal likevel selvsagt være vårt ansvar.

Vi håper på at søknaden vår når inn hos Helsedirektoratet, og tar kontakt igjen om så skjer.

Mvh:

Anne Louise Skoland

Daglig leder

Sentralbord: 23 22 79 30

Mobil: 47 48 33 46

Fra: Sigrid Karine Paulsen <sp556@kirken.no>

Sendt: torsdag 13. april 2023 10:35

Til: Anne Louise Skoland <anne.louise.skoland@ressurscenteret.no>; Sara Ellen Anne Eira <seaeira@gmail.com>; Kristina Labba <KL286@kirken.no>

Emne: SV: Forespørsel om støtte til prosjekt lhbt

Hei, Anne Louise,

Ja, du har rett. Det er for kort tid til å sette seg inn i og drøfte dette med vår rådsleder innen midt på dagen fredag. Vi kan se på det og vurdere å bli med på et samarbeid. Dette med hvordan man møter hverandre som mennesker når man har ulike syn er noe jeg tror vi kan prioritere å jobbe med. Dette er jo i kjernen av diakonien.

Med vennlig hilsen – Dearvvuođaiguin – Jijnjh heelsegh – Varrudagáj

Sigrid Karine Omma Paulsen

rådgiver - ráđđeaddi

Samisk kirkeråd

+47 92125350

Eanet albmi eatnama alde | www.kirken.no/samisk

Fra: Anne Louise Skoland <anne.louise.skoland@ressurssenteret.no>

Sendt: torsdag 13. april 2023 00:59

Til: Sara Ellen Anne Eira <seaeira@gmail.com>; Kristina Labba <KL286@kirken.no>

Kopi: Sigrid Karine Paulsen <sp556@kirken.no>

Emne: Forespørsel om støtte til prosjekt lhbt

Viktighet: Høy

Hei.

Vi i [Vake kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep](#) henvender oss til dere i Samisk Kirkeråd i forbindelse med at vi arbeider med en søknad til Helsedirektoratet om tilskudd. Selv kom vi over tilskuddsordningen vi ønsker søke på rett før påske, og søknadsfrist er allerede nå fredag. Vi forstår om vår henvendelse til dere og medfølgende forespørsel av den grunn muligens ikke gi dere nok tid til å ta stilling til det vi spør om. Vi ber dere i så fall ta dette som en første orientering og intensjon om ønsket samarbeid, dersom vi skulle få tilskudd til vedlagte utkast til prosjekt.

Vi håper det vi i det følgende presenterer kan være av betydning og interesse også for dere.

Tilskuddet søknaden gjelder:

[Psykisk helse og livskvalitet - kjønns- og seksualitetsmangfold \(lhbt+\) - Helsedirektoratet](#)

Som dere kjenner til, arbeider Vake inn mot alle kirke- og trossamfunn i Norge om tematikk som omhandler seksuelle krenkelser, vold og overgrep.

Arbeidet vårt retter seg langs tre akser; bearbeiding, forebygging og håndtering.

To av målene i Vakes gjeldende langtidsplan er i tråd med regjeringens nye handlingsplan ([Handlingsplan LHBTIQ Trygghet, mangfold og åpenhet \(regjeringen.no\)](#)), nemlig følgende: «å sette fokus på kropp og seksualitet» og «styrke og videreutvikle minoritetsgruppen».

Hovedmålene i regjeringens handlingsplan:

1. Øke livskvaliteten til skeive
2. Sikre skeives rettigheter
3. Skape større aksept for kjønns- og seksualmangfold.

Innsatsområdene beskrevet i handlingsplanen er:

1. «Skeive med minoritetsbakgrunn og skeive i religiøse samfunn»
2. «Transpersoner og personer med kjønnsinkongruens»

Regjeringens handlingsplan om mål og innsatsområder samt tilskuddsordningens mål og kriterier for tilskuddsbevilgning mener vi å imøtekomme gjennom skisserte prosjekter og i vårt arbeid opp mot og med kirke, - tros, - og livssynsamfunn.

Vår kunnskap og erfaring:

Vake har kunnskap og erfaring om utsatte og sårbarheter for dette som minoritet, på individnivå og gruppenivå. Vi anerkjenner denne tematikken og ønsker være en bidragsyter i arbeidet som både regjeringens handlingsplan og tilskuddskriteriene etterspør. Vårt hovedmål for prosjektene vi søker om er å knytte sammenheng mellom LHBT+ -personer, kirke- og trossamfunn og denne gruppens sårbarhet for ulike former for krenkelser, trakassering, vold og overgrep.

Vake presenterer i søknaden et hovedprosjekt og to underprosjekter.

Oversendt dokument er et utdrag, der formål, bakgrunn, beskrivelse av prosjektene, hvem og hvordan planlegge og gjennomføre etc. er beskrevet. Som utdraget nå fremstår, er det fortsatt en del formulerings- og beskrivelsesarbeid som må gjøres innen fristen kommende fredag, men vi deler så langt vi nå er kommet for å gi dere en ide om hva vi ser for oss. (Overskriftene er hentet fra tilskuddsportalen og kreves besvart.)

Den norske kirke ved HR-avdelingen, deres LHBT-utvalg og Skeivt kristent nettverk (SKN) støtter søknaden og vil være bidragsytere og samarbeidspartnere for prosjektene skissert i søknaden. Dette har innen søknadsfristen ikke blitt formalisert, men er en uttalt intensjon mellom partene.

Vår henvendelse til dere gjelder følgelig om også dere finner å kunne støtte søknaden og prosjektene beskrevet i vedlegget. Vi er glad om dere kan gi deres støtte til intensjonen bak prosjektet, men om dere finner mulighet å stille dere positive til en form for deltakelse/involvering ift. å «rulle ut» tilbudet og/eller å bidra/delta når det skal gjennomføres, setter vi selvsagt også stor pris på dette. Vår tanke er at deres støtte vil være av betydning for søknadens validitet og «tyngde». Vi ser dette som et frempek mot at samarbeid mellom ulike organisasjoner og representanter for LHBT+ -deltakelse og involvering styrker arbeidet vi jobber med og for – rettigheter, likeverd og mangfold og LHBT+ - befolkningens psykiske helse.

Vi i Vake har tro på samarbeid om denne tematikken, og at dialog og samarbeid er veien å gå. Vårt mål er ikke endring av teologi, men at menneskemøter og kunnskap skal gi åpenhet og økt respekt for hverandre. Dersom det er vanskelig for dere å støtte søknaden på grunn av den korte fristen, håper vi at vi likevel kan finne rom for samarbeid om også dette ved en senere anledning. Dersom prosjektet ser dagens lys, vil vi selvsagt invitere dere til og med om arrangementene, og til bruk av materialet vi med tilskuddsmidler søker å få laget.

Vi har jo hatt et godt samarbeid oss i mellom i forhold til andre prosjekt, og ser gjerne for oss en del av dette prosjektet viet til det å være «minoritet i minoriteten», som same og lhbt+ person – og i tillegg troende. Som dere ser av vedlagte prosjektutkast ser vi for oss en type forestilling/menneskemøte, og det å gjennomføre dette i nord, svært gjerne der det samiske perspektivet får en særskilt plass, hadde vært utrolig spennende.

Jeg håper det er mulig for dere å gi meg en tilbakemelding innen medio fredag.

Jeg vedlegger også vår Årsrapport 2022 til orientering.

Mvh:

Anne Louise Skoland

Daglig leder

Sentralbord: 23 22 79 30

Mobil: 47 48 33 46

Tittel

«Skeive i religiøse samfunn – behovet for et varmere klima».

Kort oppsummering

LHBT+: 3 kunnskaps- og kompetansehevede prosjekt

Hovedprosjekt: En faglig, kulturell og dialogisk produksjon som arrangeres for og med ulike tros- og religiøse samfunn på landsbasis.

Underprosjekt 1: Film- og lydopptak av produksjonen, nettressurs

Underprosjekt 2: Tilknyttet kursopplegg/fagressurs, nettressurs

Kort om bakgrunn og formål med prosjektet

Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold tydeliggjør behovet for tiltak ovenfor minoritetsgruppen LHBT+.

Vakes langtidspan omhandler «å sette fokus på kropp og seksualitet» og «styrke og videreutvikle minoritetsatsningen». Prosjektene knytter sammenheng mellom LHBT+ -personer, trossamfunn og denne gruppens sårbarhet for ulike former for trakassering, krenkelser og overgrep gjennom tiltak spesifikt for/med LHBT+ minoriteten i det kirkelige landskapet/skeive i religiøse samfunn.

Målgruppe/involvering

Primærmålgruppe er trossamfunn, hvor 8 av 10 nordmenn er medlem. Vi ønsker nå både skeive og andre.

Den norske kirke, Skeivt Kristent Nettverk og Åpen Folkekirke støtter søknaden og vil være bidragsytere og samarbeidspartnere

Vi vil ytterligere søke involvere org. som arbeider for LHBT-rettigheter/minoritet, samt fag- og trosmiljøer vi har andre samarbeid med om prosjektet realiseres, blant annet for å sikre god brukerrepresentasjon.

Prosjektleder – beskriv prosjektleder/teamets kompetanse

Team:

Vake har siden 1996 bidratt til å sette seksuelle krenkelser på agendaen i kirke-Norge. Vake er en stiftelse, med DnK, Blå Kors, KFUK-KFUM og Norges Kristne Råd i sitt representantskap.

- Faglig basis er i fagområdene teologi, psykologi, helse- og sosialfag, diakoni og kirkelig pedagogikk.

Andre relevante fagområder i virksomheten er jus og samfunnsvitenskapelig fag

- Staben er tverrfaglig med kompetanse innenfor nevnte kjernefag

- Sentrale arbeidsområder i virksomheten er bearbeiding/fellesskap for utsatte, forebygging, undervisning/kurs, ressursmateriale, konferanser og forskning

Prosjektleder:

Sebastian Christensen, rådgiver

- sykepleier med ulike videreutdanninger/master i psykisk helsearbeid med traumer som hovedfelt
- lang fartstid som artist/musiker og foredragsholder
- samarbeider p.t. med Hamar Bispedømme som kursholder i Dnks LHBT+ -kompetanse satsning
- representerer gruppen handlingsplan og tilskuddsordning retter seg mot, som transperson

Gjennomføring

Mål	Beskrivelse
Å fremme en økt bevissthet om kjønns- og seksualitetsmangfold, slik at personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet kan leve tryggere med åpen LHBT+ identitet, uten å bli utsatt for diskriminering eller sosiale sanksjoner i kirke- og trossamfunn	<p>Gjennom å synliggjøre/formidle sammenheng mellom LHBT+ -personer, kirke- og trossamfunn og denne gruppens sårbarhet for ulike former for trakassering, krenkelser, vold og overgrep.</p> <p>Å være bidragsyter til å skape tryggere miljøer og fellesskap for overgrep utsatte med LHBT+ -identitet</p> <p>Hovedprosjekt: Å skape/lage/utføre en produksjon i faglig/kulturell/dialogisk form og å tilby denne til og/eller arrangere/medarrangere for/med ulike tros- og religiøse samfunn på landsbasis.</p> <p>En kunstnerisk produksjon inneholdende faglig kunnskap, personlige erfaringer med LHBT+ -identitet generelt og fra kirke- og trossamfunn spesielt, formidlet gjennom ord og toner.</p> <p>Underprosjekt 1: Film- og lydopptak/redigering av produksjonen</p> <p>Underprosjekt 2: Lage kursopplegg/fagressurs - kunnskap/kompetansehevende - Brukermedvirkning/samarbeid</p> <p>Arbeidstittel: «Kjønn og identitet; å skjønne, kjenne og kjønne seg ut av skam og til verdighet. For seg selv, for Gud og for mennesker».</p> <p>(Begge sistnevnte gjøres tilgjengelig online og tilbys til alle tros- og religiøse samfunn på landsbasis).</p>
Utvikle og formidle kunnskap om LHBT+ -befolkningens psykiske helse og livskvalitet	Opplysningsarbeid, kunnskap og kompetansehevingstiltak gjennom prosjektene beskrevet

Kommentert [EE1]: Skal vi bruke små eller store bokstaver? Ser det i utlysningen anvendes små.

Kommentert [ALS2R1]: Da gjør vi som i utlysningen, synes jeg.

Kommentert [ALS3R1]: MEN: I søknadsskjemaet bruker helsedir. store bokstaver, så her hersker full forvirring. Det viktigste da er vel bare at vi er konsekvente i vår bruk, tenker jeg.

Bidra til bedre livsbetingelser for lhbt+-befolkningen, redusere marginalisering og minoritetsstress og utjevne sosial ulikhet i kirke- og trossamfunn samt i befolkningen for øvrig.	Opplysningsarbeid, kunnskap og kompetansehevingstiltak gjennom prosjektene beskrevet
Øke kunnskap og bevissthet om kjønns- og seksualitetsmangfold, og ivareta behov for lhbt+-befolkningens behov	Tiltakene bidrar til mobilisering (empowerment), identitetsbygging og/eller anerkjennelse av mennesker med LHBT+-identitet i kirke- og trossamfunn, øker kompetanse og bevissthet om kjønns- og seksualitetsmangfold i kirke-, og trossamfunn på landsbasis samt i øvrig befolkning
Å legge til rette for dialog om LHBT+ mellom tros- og livssynssamfunn og lhbt+-befolkning/organisasjoner. Målet er at man skal snakke med hverandre i stedet for om hverandre, å motvirke polarisering og hindre fremveksten av fiendebilder. Tiltaket ses også i sammenheng med negativ sosial kontroll.	Hovedbudskapet og «den røde tråden» vil hele tiden og på ulike måter holde søkelyset på hvordan vi møter hverandre i denne «polariteten». Økt kunnskap og kompetanse kan bidra til endret bevissthet og forståelse hos lytteren. Å påvirke til endrede mellommenneskelige holdninger, til å skape et «mykere klima», «tryggere rom» og åpenhet for LHBT+ -befolkningen. Dette er virksomme faktorer vi mener må til for bedre livsvilkår og bedret psykisk helse for de av oss som representerer LHBT-befolkningen -både som troende og ikke-troende. Mange i tros- og kirkesamfunn trenger øke sin åpenhet for at LHBT-personer også er gode mennesker og har ukrenkelig verdi.

Beskriv hva dere skal gjøre dersom dere får tilskudd og hvordan dere skal jobbe for å nå målene; (herunder fremgangsmåte, metode, kunnskap og erfaring).

Fremgangsmåte

Prosjektene omhandler "Skeive i religiøse samfunn" gjennom ulike former for kunnskaps- og kompetanseformidling om denne gruppens plass og stilling i religiøse samfunn. Gjennom samarbeid med kirker og trossamfunn og LHBT+ representanter, "brobygging" mellom partene med søkelys på dialog – tross ulike syn innenfor det kirkelige landskapet for et "varmere klima".

Metoder

Musikk, fagkunnskap, brukermedvirkning, pedagogisk tilrettelagt og kunstnerisk. Intensjonen er å produsere en **musikalsk fortelling** – «en inderlig konsert og en annerledes forestilling». Musikk kan i større grad nå inn til følelser og til kropp, enn ordene alene. Musikken kan formidle nærhet og engasjement, humor og sårbarhet – alt etter hvilken situasjon som beskrives og formidles. Gjennom musikken lytter vi og behøver ikke å forklare eller forsvare oss.

Produksjonen filmes og redigeres med formål som en kunnskaps- og kompetanseressurs, tilgjengelig på nett. Det samme med kursopplegget «Kjønn og identitet; å skjønne, kjenne og kjønne seg ut av skam og til verdighet. For seg selv, for Gud og for mennesker»

Kunnskap og erfaring

Vake består av en tverrfaglig stab med faglig kompetanse innenfor områdene teologi, psykologi, helse- og sosialfag, diakoni og kirkelig pedagogikk. Vi er også tilknyttet fagmiljøer med kompetanse på jus og samfunnsvitenskapelig fag

Vake har et særlig mandat inn mot hele bredden av kristne kirker og trossamfunn og har opparbeidet seg en sentral posisjon i det kirkelige landskapet i arbeidet mot seksuelle krenkelser og overgrep. Kjernen i vårt arbeide er faglig kompetanseutveksling og nettverksbygging på tvers av tros- og livssynsområdet og relevante faglige miljøer, og er dessuten ofte initiativtaker og drivkraft i gjennomføring av samarbeidstiltak i det kirkelige miljøet i Norge.

Aktivitetsplan

Fra	Til	Aktivitet	Deltakere
1/8-23	20/12-23	Planleggingsfase Hovedprosjekt; innhold faglig/kunstnerisk produksjon, regi, manus etc.	Prosjektleder, Vake, musikere/lyd/lys, film/bilde, multimedia. Ressurser: kirke/trossamfunn, LHBT+
1/11-23	20/12-23	Avtaler 20 arr. Samarbeid med kirker/trossamfunn, LHBT+org Plan "Symposium/fagdag Plan kursoppl.	Prosjektleder, VAKE samarbeidspartnere, Brukermedvirkning
8/1-24	26/1-24	Pre.prod/forberedelser. Logistikk Prod/utsende materiell, SoME, media, markedsføring	Prosjektleder, Vake samarbeidspartnere i prod/medarrangører
1/2- 24	28/2- 24	Pre-prod forts. Lage kursopplegg	Prosjektleder, Vake samarbeidspartnere (Dnk, SKN og andre org.) Brukermedvirkning
Mars/ april		"Symposium/fagdag - sterkere stemme sammen" Gjennomføre 20 arrangement	Tros/religiøse samf., LHBT+-org, helsefelt. utd.inst, direktorat m.fl Prod-team, samarbeidspartnere
Mai/ aug		Redigering av produksjonen. Ferdigstille underprosjekt 1 og 2 Lansere Etterarb/evaluering.	Prosjektleder, Vake, prod-team, samarbeidspartnere, brukermedvirkning

Risikofaktorer og risikoreduserende tiltak

Risikofaktorer	Vurdering	Risikoreduserende tiltak
-Sykdom hos hovedgjennomfører, evt musikere. Musikere, teknisk kan erstattes -Om samarbeidsavtaler ikke er tydelig formalisert og oppgaver definert.	Lite sannsynlig Lav	God planlegging, forutsigbarhet og minske andre oppdrag/oppgaver i perioden. God dialog og planlegging
Nedstenging grunnet Covid (vinter, smitte og forhøyet risiko).	Lav	God planlegging og forutsigbarhet. Store rom/lokaler. Liten gruppe sammen som aktører.

Skal prosjektet utføres i samarbeid med andre virksomheter/aktører?

Samarbeidspartner	Kort beskrivelse
Den norske kirke, HR-avdeling og LHBT-utvalget	HR-avdeling og LHBT-utvalg: ressurs, kunnskap, rådgiving og brukermedvirkning
Skeivt Kristent Nettverk (SKN) v/ styret	Kristent nettverk av heterofile, homofile, bifile og transpersoner som har bakgrunn fra eller tilhørighet til kristne menigheter.
Åpen Folkekirke v/ arbeidsutvalget	Åpen folkekirke ønsker en kirke som fremmer menneskeverdet og motarbeider diskriminering

Antall frivillige som er involvert og ca. antall frivillige timer som legges ned i prosjektet:

Ukjent pr. nå, men intensjonen er samarbeid, brukermedvirkning, faglige innspill, høring/prøving av produksjonen og undervisningsopplegg

Beskriv planer for videreføring av aktiviteter/tiltak uten tilskuddsmidler etter prosjektperiodens slutt.

Forestillingene kan videreføres, da det er en gjennomarbeidet og ferdig produksjon, tilgjengelig for alle som ønsker et kunnskaps- og kompetanseopplegg i kunstnerisk form, arrangører selv finansierer forestillingen.

Kursopplegget «Kjønn og identitet; å skjønne, kjenne og kjønne seg ut av skam og til verdighet. For seg selv, for Gud og for mennesker» kan videreutvikles og rette seg mer spesifikt mot tros- og religiøse samfunn, seksualundervisning, til utdanning – og læringsinstitusjoner og organisasjoner, fagmiljøer, LHBT+ organisasjoner, kompetansesentre, psykisk helsefelt, personer med kjønnsinkongruens, pasienter og pårørende av dette og den allmenne befolkning for øvrig. Her ser vi mange utviklingsmuligheter, og har tro på at etablerte samarbeid i prosjektperioden det nå søkes midler for, vil gi muligheter for å videreutvikle dette.

Kurset kan også være tilgjengelig og tilbys som et foredrag på eksempelvis fagdager, seminarer etc. til gruppene nevnt over.

En profesjonell produksjon med høyt faglig og kunstnerisk innhold og som redigeres og tilpasses tilgjengelig via nettbaserte plattformer, vil med god markedsføring trolig kunne lede til nye ideer, samarbeid og videreutvikling.

Det er sannsynlig at nettverksbygging, samhandling og samarbeid mellom de ulike partene nevnt i søknaden, også kan avstedkomme samarbeid om å søke relevante tilskuddsordninger.

